

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Νο. 63
Ιουλ-Σεπ 25

Περιοδικό Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Cyprus

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ
Υποστράτηγος Μιχαήλ Πλουμής

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ταξίαρχος (Ι) Παναγιώτης Μήτταρης
Σμχος (Ι) Παναγιώτης Πασχαλίδης
Σχης (ΤΘ) Στέργιος Κουτούδης
Σχης (ΠΒ) Ιωάννης Πούλης
Σχης (ΠΒ) Αντώνιος Ταβλαρίδης
ΜΥ Α' ΣΞ Δρ. Αικατερίνη Μπάλλα
ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΛΗΣ

ΜΥ Α' ΣΞ Δρ. Αικατερίνη Μπάλλα

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ

ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Αλχίας (ΤΘ) Σταύρος Αμανατίδης

ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Παναγιώτης Πασχαλίδης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ταξίαρχης Στυλιανός Πλουμής
Έφηβος Βουλευτής Βορείου Αθήνας,
Μενέλαος Μενελάου
Ελληνοκύπριος Διαπραγματευτής
για το Κυπριακό,
Παναγιώτης Μαυρόπουλος
Υποστράτηγος ε.α.,
Χαράλαμπος Αλεξάνδρου
Εντεταλμένος Διδάσκων Νομικής Σχολής ΑΠΘ,
Ανχης (ΥΠ) Στυλιανός Στυλιανού &
Τχης (ΠΖ) Πέτρος Κοντογιάννης
Απόφοιτοι 22^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ,
Αντχης (ΠΖ) Ανδρέας Πεττεμερίδης
απόφοιτος 22^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου εκ του νόμου 3186/2003 παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού και στρατηγικού επιπέδου στους Αξιωματικούς των ΕΔ. Παράλληλα, λειτουργεί ως επιστημονικός φορέας για θέματα διακλαδικότητας, άμυνας, ασφάλειας και γεωπολιτικής - στρατηγικής, εθνικού-συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος.

Το περιοδικό *Διακλαδική Επιθεώρηση* της Σχολής αποτελεί το βήμα για τον γόνιμο προβληματισμό επί των ανωτέρω ζητημάτων της εφαρμοσμένης επιχειρησιακής τέχνης και της στρατηγικής. Με το περιοδικό, η Σχολή επιδιώκει την ανάπτυξη της στρατηγικής διάνοησης μέσα από την επιστημονική αρθρογραφία Αξιωματικών, ακαδημαϊκών, ερευνητών, σπουδαστών της Σχολής και μη.

Τα προς δημοσίευση άρθρα βασίζονται στην αλήθεια, όπως προκύπτει από τη σπουδή της πολεμικής τέχνης. Η πολεμική τέχνη αφορά στην εκπόνηση της στρατηγικής, των επιχειρησιακών και τακτικών σχεδίων και στην εκτέλεσή της/τους. Ο αρθρογράφος, με την γραφή του, αναδεικνύεται σε θεωρητικό της πολεμικής τέχνης στα θέματα που ερευνά, μέσω της κατανόησης του περιβάλλοντος, της διατύπωσης του προβλήματος, του οραματισμού της λύσης του και της εκτέλεσής της, καθόσον τα πάντα συνίστανται στην εκτέλεση.

Τα τεύχη του περιοδικού είναι θεματικά. Η θεματολογία του επόμενου έτους ανακοινώνεται ένα χρόνο πριν, με τη λήξη της εκάστοτε εκπαιδευτικής σειράς Αξιωματικών που σπουδάζει στην ΑΔΙΣΠΟ. Η Σχολή ενθαρρύνει τη συγγραφή άρθρων από όλους εκείνους που ενδιαφέρονται για την εξέλιξη της στρατιωτικής διάνοησης, ιδιαίτερα δε από τους **ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ** της, με στόχο την προσαρμογή των μεθόδων διεξαγωγής του πολέμου στην εποχή τους.

Το περιοδικό εκδίδεται τέσσερις φορές τον χρόνο και αναρτάται στον ιστότοπο της Σχολής. Τυπώνεται για διανομή στους σπουδαστές της εκάστοτε εκπαιδευτικής σειράς. Τα προς δημοσίευση άρθρα αποστέλλονται σε αρχείο Word, συνοδευόμενα από σύντομο βιογραφικό του συντάκτη τους (έως 100 λέξεις), φωτογραφία (προαιρετική) και στοιχεία επικοινωνίας. Το περιοδικό ακολουθεί τους κανόνες του Συστήματος Υποσημειώσεων Τέλους (παραπομπές, αναφορές) με βάση το *Chicago Manual of Style*, χωρίς κατάλογο βιβλιογραφίας.

Το μέγεθος κάθε άρθρου είναι μέχρι 4.000 λέξεις συνολικά. Στο περιοδικό δημοσιεύονται, επίσης, μελέτες που παρουσιάζουν διεπιστημονικό και διακλαδικό ενδιαφέρον, μέχρι 12.000 λέξεις.

Η συντακτική επιτροπή διατηρεί το δικαίωμα προσαρμογής του κειμένου, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενό του. Πέραν του περιεχομένου, της κριτικής εξέτασης των δεδομένων του, του ύφους και της χρήσης της γλώσσας, των επιχειρημάτων, της δομής, των πηγών και της τεκμηρίωσης, η Σχολή εξετάζει ως κριτήριο για τη δημοσίευση εκάστου άρθρου, τη δυναμική του στην προαγωγή της **ΕΝΟΤΗΤΑΣ** της φίλιας δύναμης.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται δεν απηχούν τις απόψεις της ΑΔΙΣΠΟ, του ΓΕΕΘΑ ή του ΥΠΕΘΑ, εί μόνον των συγγραφέων τους.

Τα προς δημοσίευση άρθρα αποστέλλονται
στην ηλεκτρονική διεύθυνση
e-mail: ekdoseis@adispo.gr

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: info@adispo.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Υπηρεσία Αεροπορικών Εκδόσεων (ΥΑΕ)

Διανέμεται Δωρεάν

Πρόλογος

του Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή
Διοικητή Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Αγαπητοί αναγνώστες,

Σας ευχαριστούμε για την προσήλωσή σας στο περιοδικό μας.

Το περιοδικό μας συνεχίζει να φιλοξενεί αξιόλογα άρθρα που αναδεικνύουν την ενότητα της φίλιας δύναμης στο επιχειρησιακό και στο στρατηγικό επίπεδο διοικήσεως και πολέμου. Στόχος μας είναι η συνέχιση της ανάδειξης της στρατιωτικής διανόησης, προκειμένου να εξάγονται καινοτόμες ιδέες αποτροπής και πολέμου για τα ελληνικά θέατρα επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, προσδοκούμε, πέραν των έγκριτων αρθρογράφων, να έχουμε όλο και περισσότερα άρθρα από τους σπουδαστές της Σχολής μας, τους νέους Αξιωματικούς μας, οι οποίοι αμφιβállουν, ερευνούν με επιστημονικό τρόπο και προτείνουν στα σημαντικά θέματα της διακλαδικότητας, της εφαρμοσμένης επιχειρησιακής τέχνης και της στρατηγικής.

Το ανά χείρας 63^ο τεύχος είναι το πρώτο θεματικό του περιοδικού μας, το οποίο αναφέρεται στην παράνομη τουρκική εισβολή και στην κατοχή του 37 τοις εκατό της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η ιδέα για το θεματικό αυτό τεύχος προέκυψε από τη σχετική διημερίδα που πραγματοποίησε η Σχολή μας, τον Απρίλιο του 2025 επ' ωφελεία των σπουδαστών της.

Πριν την ανάγνωση των άρθρων που αναφέρονται στο Κυπριακό Ζήτημα, οι αναγνώστες μας θα έρθουν σε επαφή με ένα άρθρο του Διοικητή της Σχολής, με τίτλο «Το πλαίσιο διδασκαλίας στη Σχολή μας: Οι προκλήσεις αντιμετωπίζονται μόνο με τη νόηση». Το άρθρο αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως άρθρο του εκδότη, όπου ο γράφων εκφράζει επίσημα την άποψή του για τη στρατιωτική διαδικασία λήψης απόφασης και πώς η κατανόησή της υποστηρίζεται από το πρόγραμμα σπουδών της Σχολής.

Μετά το εν λόγω άρθρο, οι αναγνώστες μας μπορούν να συνεχίσουν την ανάγνωση με τα κατ' εξοχήν άρθρα που αφορούν στο Κυπριακό Ζήτημα.

Το άρθρο «Τα Φτερά της ΝΙΚΗΣ», του Έφθβου Βουλευτή Βορείου Αθήνας, Ταξιάρχη Στυλιανού Πλουμή, αναφέρεται στην επιχείρηση «ΝΙΚΗ» κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974. Μέσα από την προσωπική αφήγηση του παππού του, ιπτάμενου μηχανικού του αεροσκάφους «ΝΙΚΗ-13», αποτυπώνονται οι δυσκολίες, αλλά και η αγωνία του πληρώματος κατά τις δραματικές εκείνες στιγμές. Πρόκειται για ένα συγκινητικό προσωπικό αφήγημα που συνδυάζει την προσωπική εμπειρία με την ιστορική μαρτυρία μιας από τις πιο δραματικές σελίδες της σύγχρονης κυπριακής και ελληνικής ιστορίας.

Το άρθρο του Μενέλαου Μενελάου, Ελληνοκύπριου Διαπραγματευτή για το Κυπριακό, με τίτλο «Κυπριακό: οι προσπάθειες για λύση στο σημερινό ευρύτερο διεθνές πλαίσιο» εξετάζει την πορεία και τις προκλήσεις της διαπραγματευτικής διαδικασίας μέσα στο σημερινό γεωπολιτικό περιβάλλον. Αναδεικνύει τη σημασία του διεθνούς και ευρωπαϊκού πλαισίου, τα εμπόδια που προβάλλει η τουρκική πλευρά και την ανάγκη προσήλωσης στη βάση λύσης που ορίζουν τα Ψηφίσματα του ΟΗΕ, ως τη μόνη ρεαλιστική και βιώσιμη προοπτική λύσης.

Το άρθρο του Υποστρατήγου ε.α. Παναγιώτη Μαυρόπουλου και Καθηγητή της Σχολής μας, με τίτλο «Η παράδοξη Τριάδα του Clausewitz: Τα αίτια της ήττας του θέρους του 1974» εξετάζει την τουρκική εισβολή στην Κύπρο μέσα από το θεωρητικό σχήμα της «παράδοξης Τριάδας» του Clausewitz. Αναλύοντας τον ρόλο του λαού, του στρατού και της κυβέρνησης, αναδεικνύει τις αδυναμίες, τις αστοχίες και την έλλειψη συνοχής που οδήγησαν στην εθνική τραγωδία, αναδεικνύοντας την αξία της θεωρίας ως εργαλείου κατανόησης και ερμηνείας της ήττας.

Στο επόμενο άρθρο, με τίτλο «Η Β' φάση της τουρκικής εισβολής (14-16 Αυγούστου 1974) μέσα από τουρκικές πηγές», ο Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, Εντεταλμένος Διδάσκων της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ, καταγράφει τη Β' Φάση της τουρκικής εισβολής, αξιοποιώντας πρωτογενείς τουρκικές πηγές. Η μελέτη παρουσιάζει τις επιχειρησιακές επιλογές, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι εισβολείς και τις απώλειες των τουρκικών δυνάμεων, αναδεικνύοντας παράλληλα την αποφασιστική αντίσταση της Εθνικής Φρουράς. Το κείμενο προσφέρει μια διαφορετική, σφαιρικότερη οπτική για τα δραματικά γεγονότα του 1974.

Μετά, το άρθρο των Στυλιανού Στυλιανού και Πέτρου Κοντογιάννη, αποφοίτων της 22^{ης} ΕΣ, με τίτλο «Το άγνωστο πραξικόπημα των Τουρκοκυπρίων το 1963 - Η απαρχή της Κυπριακής τραγωδίας», φωτίζει μια συχνά παραγνωρισμένη πτυχή της ιστορίας του Κυπριακού:

τα γεγονότα που οδήγησαν στη διάρρηξη της συνταγματικής τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μέσα από την ανάλυση του σχεδιασμού και της δράσης της τουρκοκυπριακής ηγεσίας, αναδεικνύεται πώς τέθηκαν τα θεμέλια της διχοτόμησης και πώς άνοιξε ο δρόμος για τις δραματικές εξελίξεις που ακολούθησαν.

Τέλος, ο Διοικητής της Σχολής κλείνει τη θεματική ενότητα με το άρθρο με τίτλο «Αναθεωρητική στρατηγική στην πράξη: Το μοτίβο». Στο εν λόγω άρθρο, με βάση το ιστορικό της κυπριακής τραγωδίας, αναδεικνύεται η αλληλουχία των πολιτικών και των στρατιωτικών ενεργειών τινός αναθεωρητικού κράτους, έναντι του αντιπάλου του κράτους-στόχου, που, κατά τον συγγραφέα, συνιστά μοτίβο.

Τα άρθρα που περιλαμβάνονται στο παρόν τεύχος δεν περιορίζονται στην απλή παράθεση ή ανάλυση γεγονότων. Προσωπικές αφηγήσεις, ιστορικά τεκμήρια και θεωρητικές προσεγγίσεις συνυφαίνονται, ώστε να αντληθούν διδάγματα και να κατανοηθεί καλύτερα η Κυπριακή τραγωδία. Η μνήμη του 1974 δεν είναι απλώς μια αναφορά στο παρελθόν. Είναι ένα διαρκές κάλεσμα σε εγρήγορση, ενότητα και υπευθυνότητα.

Ευελπιστούμε ότι τα άρθρα του ανά χείρας τεύχους θα αποτελέσουν το κίνητρο για περαιτέρω προβληματισμό, προς ενίσχυση της κοινής προσπάθειας για την ασφάλεια και την ευημερία του ελληνισμού.

Τέλος - προς όλους τους αναγνώστες μας και υποψήφιους συγγραφείς:

Το επόμενο τεύχος του περιοδικού μας είναι αφιερωμένο στους μεγάλους στοχαστές της στρατηγικής και της επιχειρησιακής τέχνης και στους Ελληνικούς Πολέμους: Παρελθόν - Παρόν - Μέλλον.

Θα περιμένουμε άρθρα σας μέχρι τα μέσα Δεκεμβρίου 2025, προκειμένου να δημοσιευτούν στο 64^ο Τεύχος (Οκτ-Νοε-Δεκ 2025). Η ανωτέρω θεματολογία είναι πολύ ευρεία και, ως εκ τούτου, θα είναι χαρά μας να φιλοξενήσουμε τα άρθρα σας, τα οποία, είναι βέβαιο, πως θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της στρατιωτικής νόησης στη χώρα μας.

Καλή σας ανάγνωση!

Σας ευχαριστούμε για την προσήλωσή σας στο περιοδικό μας

Περιεχόμενα

Άρθρα Εξωτερικών Συνεργατών, Εκπαιδευτών, Σπουδαστών της Σχολής & Ιστορικά - Αρχειακά Κείμενα

«Το πλαίσιο διδασκαλίας στην Σχολή μας: Οι προκλήσεις αντιμετωπίζονται μόνο με τη ΝΟΗΣΗ» του Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή, Διοικητή Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου	1
«Τα Φτερά της ΝΙΚΗΣ» του Ταξιάρχη Στυλιανού Πλουμή, Έφηβου Βουλευτή Βορείου Αθήνας	9
«Κυπριακό: οι προσπάθειες για λύση στο σημερινό ευρύτερο διεθνές πλαίσιο» του Μενέλαου Μενελάου, Ελληνοκύπριου Διαπραγματευτή για το Κυπριακό	14
«Η Παράδοση Τριάδα του Clausewitz: Τα Αίτια της Ήττας του Θέρους του 1974» του Παναγιώτη Μαυρόπουλου, Υποστράτηγου ε.α.	25
«Η Β' φάση της τουρκικής εισβολής (14-16 Αυγούστου 1974) μέσα από τουρκικές πηγές» του Χαράλαμπου Αλεξάνδρου, Εντεταλμένου Διδάσκοντος, Νομικής Σχολής, Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	40
«Το άγνωστο πραξικόπημα των Τουρκοκυπρίων το 1963 - Η απαρχή της Κυπριακής τραγωδίας» των Ανχη (ΥΠ) Στυλιανού Στυλιανού & Τχη (ΠΖ) Πέτρου Κοντογιάννη, αποφοίτων 22 ^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ	55
«Αναθεωρητική στρατηγική στην πράξη: Το μοτίβο» του Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή, Διοικητή Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου	71

Βιβλιοκριτική

Η ανατομία της Κυπριακής τραγωδίας του 1974 του Ανχη (ΠΖ) Ανδρέα Πεττεμεριδή, απόφοιτου 22 ^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ	100
---	-----

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

Έναρξη Σπουδών 23^{ης} ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ

103

Τελετή Αγιασμού
& Έναρξης Σπουδών
της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς

105

Καλωσόρισμα 23^{ης} ΕΣ
Διοικητή ΑΔΙΣΠΟ
Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή

Σχολεία-Ημερίδες

111

Διεθνές Σχολείο Επιχειρησιακής
Σχεδίασης (International Joint
Operational Planning
Course - IJOPC)

113

Ημερίδα με θέμα «30 χρόνια από
τη Συμφωνία του DAYTON»

Εκπαιδευτικές & Κοινωνικές Δράσεις

114

Παρουσίαση & Εκμάθηση ΚΑΡΠΑ

115

Εθελοντική Αιμοδοσία

116

Βιβλιοθήκη Σχολής

118

Απόφθεγμα

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.) συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ). Την 1^η Οκτωβρίου 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της ΑΔΙΣΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίσθηκε η 9^η Σεπτεμβρίου 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1^η Εκπαιδευτική Σειρά (ΕΣ).

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο «Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου» στη Θεσσαλονίκη, όπου έως το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανώτατη Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το αντίστοιχο έμβλημα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) με τα σύμβολα των τριών Κλάδων (κράνος, άγκυρα, φτερά) και την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει τον «Γόρδιο Δεσμό». Η σύνθεση συμβολίζει τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση κάθε προβλήματος, μέσω του διακλαδικού σχεδιασμού. Η φράση «ΕΝ ΤΗ ΕΝΩ-ΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ», που αναγράφεται στο επάνω μέρος του εμβλήματος, τονίζει τον διακλαδικό χαρακτήρα της Σχολής.

«Το πλαίσιο διδασκαλίας στην Σχολή μας: Οι προκλήσεις αντιμετωπίζονται μόνο με τη ΝΟΗΣΗ»

του Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή,
Διοικητή Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

*Η πρώτη και πιο σημαντική αποστολή ενός αξιωματικού είναι να εκπαιδεύσει
την επόμενη γενιά αξιωματικών. Η κληρονομιά μας δεν είναι οι νίκες,
αλλά οι ηγέτες που αφήνουμε πίσω μας. - Colin Powell*

Η Σχολή μας

Η διδασκαλία στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου στοχεύει στην ανάπτυξη των μελλοντικών ηγητόρων των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας μας. Η ανάπτυξη επέρχεται με την κλιμακωτή εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος σπουδών. Με βάση το πρόγραμμα αυτό, η Σχολή μας αναπτύσσει τη νόηση του ηγήτορα, προκειμένου αυτός να νικήσει τον αντίπαλο χωρίς να δώσει μάχη (αποτροπή) ή, όταν η μάχη είναι αναπόφευκτη, να νικήσει με τη μικρότερη ανάλωση αίματος και χρήματος.

Ο σπουδαστής κατακτά τη γνώση μέσα από τη θεωρητική και πρακτική διδασκαλία των μαθημάτων της ηγεσίας, της στρατηγικής, της γεωπολιτικής, της διπλωματίας, της οικονομίας, των πληροφοριών, της επικοινωνίας και της εφαρμοσμένης επιχειρησιακής τέχνης. Τα μαθήματα αυτά είναι κατάλληλα τοποθετημένα στο πρόγραμμα σπουδών, προκειμένου να αναπτύξουν τη νόηση του σπουδαστή κλιμακωτά, από το ειδικότερο προς το γενικότερο.

Το πρόγραμμα σπουδών, κατ' αυτόν τον τρόπο, οδηγεί τους σπουδαστές μας από τα απλά στα σύνθετα, από τα μέρη στο σύνολο, από τη θεωρία στην πράξη και, δη, στη διεξαγωγή των πολεμικών παιγνίων, όπου οι σπουδαστές εφαρμόζουν τις δικές τους ιδέες για την αντιμετώπιση φανταστικών, αλλά καθ' όλα ρεαλιστικών πολεμικών καταστάσεων.

Η ανάλυση που ακολουθεί αναφέρεται στη στρατιωτική διαδικασία εκπόνησης επιχειρησιακών σχεδίων και στρατηγικής, που εφαρμόζει κάθε στρατιωτικός οργανισμός που ανήκει στα επίπεδα αυτά. Η Σχολή, με το πρόγραμμα σπουδών της, αναπτύσσει τη νόηση των σπουδαστών σε αυτήν ακριβώς τη διαδικασία, που είναι ευρέως γνωστή ως διαδικασία εκπόνησης επιχειρησιακών σχεδίων και στρατηγικής.

Εν κατακλείδι, η Σχολή μας διδάσκει τον τρόπο νόησης των πραγμάτων στο επιχειρησιακό και στο στρατηγικό επίπεδο, επίπεδα που, μεθ' ολίγου, οι απόφοιτοί μας θα διακονήσουν.

Τα εργαλεία του ηγήτορα

Ο ηγήτορας είναι επιφορτισμένος με την πραγματοποίηση της αλλαγής. Στο επιχειρησιακό και στο στρατηγικό επίπεδο, η αλλαγή είναι ιερό καθήκον και

μονόδρομος, καθόσον μόνο μέσω αυτής είναι δυνατή η προσαρμογή του πολέμου στην εποχή του.

Η αλλαγή διενεργείται μέσω της άσκησης της στρατηγικής, της επιχειρησιακής τέχνης και της τακτικής. Ο ηγέτορας, ανάλογα με το επίπεδο διοικήσεως και πολέμου όπου υπηρετεί, ασκεί τις εν λόγω τέχνες. Η στρατηγική (strategy) αφορά στη χρήση της βίας ή στην απειλή χρήσης της, που επιδιώκει την εκπλήρωση συγκεκριμένων πολιτικών σκοπών σε ένα Θέατρο Πολέμου (ΘΠ) (Theatre of War) ή σε πολλά ΘΠ, αναλόγως του μεγέθους του κράτους που την εφαρμόζει.

Η επιχειρησιακή τέχνη (operational art) αφορά στη χρήση της στρατιωτικής βίας για την εκπλήρωση συγκεκριμένων στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών σε ένα Θέατρο Επιχειρήσεων (ΘΕ) (Theatre of Operation), ενώ η τακτική (tactics) αφορά στη χρήση της βίας σε μια Περιοχή Επιχειρήσεων (ΠΕΠΙΧ) (Area of Operation) για την εκπλήρωση τακτικών αντικειμενικών σκοπών.

Η μάχη (battle), ως σύνολο εμπλοκών και τακτικών ελιγμών, διεξάγεται σε μια ΠΕΠΙΧ. Μια σειρά μαχών που διεξάγεται σε ένα ΘΕ συνιστά μια επιχείρηση, ενώ μια σειρά επιχειρήσεων ή μεγάλων επιχειρήσεων (campaigns) που διεξάγονται στο ΘΠ συνιστά, ουσιαστικά, τον πόλεμο.

Η στρατηγική, η επιχειρησιακή τέχνη και η τακτική αξιοποιούν τους πόρους (μέσα) με κατάλληλους τρόπους για να επιτευχθεί ο σκοπός. Η στρατηγική αξιοποιεί τη *διπλωματία*, τις *πληροφορίες*, την *οικονομία* και τις *ένοπλες δυνάμεις*. Η επιχειρησιακή τέχνη αξιοποιεί τις ένοπλες δυνάμεις, τα σώματα ασφαλείας, τις πληροφορίες, τους τοπικούς οικονομικούς πόρους και τις συμμαχικές δυνάμεις που τυχόν της έχουν ανατεθεί για την εκπλήρωση των επιχειρησιακών αντικειμενικών σκοπών στο ΘΕ. Τέλος, η τακτική χρησιμοποιεί τα υπαγόμενα στρατιωτικά και πολιτικά τμήματα, καθώς και τον τοπικό πληθυσμό, για τη διεξαγωγή της μάχης στην περιοχή επιχειρήσεων.

Οι Προκλήσεις

Στο ΘΠ, στο ΘΕ και στις ΠΕΠΙΧ τίθενται οι εκάστοτε **στρατηγικές, επιχειρησιακές και τακτικές προκλήσεις**. Οι προκλήσεις είναι πραγματικά προβλήματα που θέτει ο αντίπαλος, τα οποία επηρεάζονται και συνδιαμορφώνονται από τα δεδομένα του καιρού, του χώρου/χρόνου (έδαφος, θάλασσα, αέρας, διάστημα, κυβερνοχώρος, γνωσιακή διάσταση) και των τεχνολογικών εξελίξεων.

Τα εν λόγω προβλήματα συνιστούν επιτακτικές απειλές, δυσκολίες και εμπόδια στην εκπλήρωση των τεθέντων πολιτικών στόχων και των στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών στο στρατηγικό, στο επιχειρησιακό και στο τακτικό επίπεδο αντίστοιχα. Ιδιαίτερα, οι επιχειρησιακές προκλήσεις (*operational challenges*) είναι αυτές που απασχολούν την επιχειρησιακή και τη στρατηγική τέχνη. Η επιχειρησιακή τέχνη, μέσω της σχεδίασης, διατάσσει στον χώρο κατάλληλα τους πόρους, προκειμένου να εκπληρωθούν οι πολιτικοί και στρατιωτικοί σκοποί. Η διαφαινόμενη *ορθότητα* και *λειτουργικότητα* αυτής της διαδικασίας μετουσιώνει την επιχειρησιακή σχεδίαση σε διαταγές επιχειρήσεων και θεμελιώνει τη στρατηγική.

Εν κατακλείδι, οι **επιχειρησιακές προκλήσεις** είναι πραγματικά και επιτακτικά ως προς την αντιμετώπισή τους προβλήματα, τα οποία θέτει ο αντίπαλος στο στρατηγικό και στο επιχειρησιακό επίπεδο πολέμου. Δηλαδή, αφορούν ουσιαστικά

στις απειλές που εμφανίζονται στο ΘΠ και στα επιμέρους ΘΕ, όπως αυτές επηρεάζονται και συνδιαμορφώνονται από τον καιρό, τον χώρο/χρόνο και την τεχνολογία. Παραδείγματα **διατύπωσης προκλήσεων** (πάντα σε καταφατική διατύπωση) μπορούν να έχουν ως εξής: «πρόκληση είναι η...»

α. **Αποτροπή - Εξασφάλιση** της άμυνας και της εδαφικής ακεραιότητας του τάδε ΘΕ (ήτοι, διατήρηση των συνόρων) εναντίον ενός ισχυρότερου αντιπάλου σε έναν αβαθή αμυντικό χώρο (ένας πόλεμος).

β. **Αποτροπή - Εξασφάλιση** της εσωτερικής τάξης στην ηπειρωτική χώρα, με όρια τομέα από τάδε έως τάδε, από τις γνωσιακές - υβριδικές απειλές που θέτει ο αντίπαλος (μισός πόλεμος).

γ. **Επιβίωση** των φίλων δυνάμεων στο δείνα ΘΕ από τον όγκο των χτυπημάτων ακριβείας του αντιπάλου, ο οποίος διαθέτει ένα άριστο σύστημα αναγνώρισης και προσβολής στόχων (*recce-strike*).

Εν κατακλείδι, οι προκλήσεις αφορούν σε αρνήσεις του αντιπάλου για την ομαλή εκπλήρωση των εθνικών συμφερόντων ασφαλείας του φίλου κράτους και, ως εκ τούτου, χρήζουν αντιμετώπισης.

Οι Ιδέες Ενεργείας

Για την αντιμετώπιση μιας επιχειρησιακής πρόκλησης απαιτείται η σύλληψη και εκπόνηση μιας **Ιδέας Ενεργείας** (concept), στη βάση της οποίας μετέπειτα θα σχεδιασθεί λεπτομερειακά η αντίστοιχη επιχείρηση. Εν κατακλείδι, οι **Ιδέες Ενεργείας** αφορούν στην περιγραφή **του πώς μια διακλαδική ή άλλη δύναμη** θα συγκροτηθεί, προετοιμασθεί και ενεργήσει για να επιτύχει συγκεκριμένους επιχειρησιακούς, αντικειμενικούς σκοπούς σε ένα ΘΕ. Παραδείγματα διατύπωσης ιδεών ενεργείας (πάντα σε μελλοντικό καταφατικό τύπο) έχουν ως εξής:

α. Η αποτροπή στον θαλάσσιο χώρο του τάδε ΘΕ θα εξασφαλιστεί με την επίδειξη και προβολή ναυτικής ισχύος στον εν λόγω χώρο, σε αναλογία τρεις φίλοι προς έναν εχθρό, υπό την ευθύνη της δείνα ναυτικής διοίκησης.

β. Η νήσος τάδε θα εξασφαλισθεί από την εχθρική επίθεση από τη δείνα στρατιωτική διοίκηση, με άμυνα περιοχής στις βασικές ακτές απόβασης και ζώνες προσγείωσης αεροκινήτων/αεροπαβατικών δυνάμεων, άμυνα επί ευρέος μετώπου στις λοιπές περιοχές και τήρηση ισχυρών εφεδρειών στο 1/3 των αμυνομένων δυνάμεων, σε δύο κεντρικές θέσεις.

γ. Η κατάληψη της τάδε νήσου για τη δημιουργία ισοδύναμου τετελεσμένου θα επιτευχθεί από τη διακλαδική δύναμη, που θα αποτελείται από ναυτικές, πεζοναυτικές, αεροκίνητες και αεροπορικές δυνάμεις, που θα ενεργήσουν με συνδυασμένο άμεσο και έμμεσο ελιγμό σε αναλογία δυνάμεων: εχθρός ένας, φίλοι τέσσερις. Η υποστήριξη θα γίνει με ναυτικά και αεροπορικά πυρά.

Οι ιδέες ενεργείας έχουν ως βάση, για την εκπόνηση και τη διαμόρφωσή τους, καταρχάς το δόγμα.

Το δόγμα

Κάτω από τη στρατηγική και την επιχειρησιακή τέχνη βρίσκεται το δόγμα που διέπει την ενέργεια των στρατιωτικών δυνάμεων. Το δόγμα αφορά σε **θεμε-**

λιώδεις αρχές που έχουν προκύψει από τους πολέμους στη διαδρομή της ιστορίας, και οι οποίες υποδεικνύουν στη διακλαδική ή άλλη δύναμη τον τρόπο ή έναν **τρόπο**, με τον οποίο θα συγκροτηθεί, θα προετοιμαστεί και θα αντιμετωπίσει τις επιχειρησιακές προκλήσεις. Δηλαδή, κατά βάση το δόγμα απαντά στα ερωτήματα με *ποια κουλτούρα, δομή, οργάνωση, διοίκηση, εξοπλισμό, ουσιώδεις τακτικές, μεθόδους και διαδικασίες* θα αξιοποιηθούν οι υπάρχοντες ανθρωπinoι και υλικοί πόροι για να εκπληρωθεί ο σκοπός. Τουτέστιν, για το:

α. **Πώς** η διακλαδική ή άλλη δύναμη θα συγκροτηθεί, προετοιμαστεί, ενεργήσει για να εξασφαλίσει αμυντικά τον εθνικό χώρο στο **τάδε ΘΕ**, εναντίον ενός ισχυρότερου αντιπάλου;

β. **Πώς** η διακλαδική ή άλλη δύναμη θα συγκροτηθεί, προετοιμαστεί, εξασφαλίσει την τάξη στις **μεγάλες πόλεις (άνω του ενός εκ. κατοίκων)** από τις υβριδικές απειλές που θέτει ο αντίπαλος;

γ. **Πώς** η διακλαδική ή άλλη δύναμη θα επιβιώσει από τον όγκο των χτυπημάτων ακριβείας του εχθρού, ο οποίος διαθέτει ένα άριστο σύστημα αναγνώρισης και προσβολής στόχων (*recce-strike*) **στο δείνα ΘΕ**;

Με αυτόν τον τρόπο, το δόγμα δίνει τις γενικές κατευθύνσεις για την οργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων και τον τρόπο και τις μεθόδους διεξαγωγής του πολέμου, κυρίως με βάση τα διδάγματα των πολέμων του πρόσφατου παρελθόντος.

Η επιχειρησιακή έρευνα

Παράλληλα με το δόγμα, για τη διαμόρφωση των ιδεών ενεργείας, ενίοτε χρησιμοποιούνται τα μαθηματικά. Δηλαδή, ο διεπιστημονικός τομέας της επιχειρησιακής έρευνας (*Operation Research*) που επιστρατεύεται για να καταδείξει ιδέες και τρόπους ενεργείας σε σύνθετα στρατιωτικά προβλήματα. Ο τομέας αυτός χρησιμοποιεί μαθηματικά, στατιστικά και υπολογιστικά μοντέλα που υποδεικνύουν τις βέλτιστες αναλογίες για τη διαμόρφωση των ιδεών ενεργείας.

Ωστόσο, η αλλαγή της πολεμικής τεχνολογίας σηματοδοτεί την αλλαγή των μεθόδων διεξαγωγής του πολέμου. Επίσης, η διεξαγωγή των επιχειρήσεων με τη χρήση καινοτόμων πρακτικών, ανεξάρτητα από την πρόοδο της πολεμικής τεχνολογίας, δηλαδή, μόνο με την κατάλληλη αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων, οδηγεί το δόγμα, τα δεδομένα και τις συνήθειες μεθόδους της επιχειρησιακής έρευνας στην απαρχαίωση.

Εν κατακλείδι, το δόγμα και η σταθερή προσκόλληση σε συγκεκριμένες μαθηματικές εξισώσεις χρειάζονται προσαρμογή, καθόσον ο χαρακτήρας του πολέμου επηρεάζεται δραματικά από την πολεμική τεχνολογία και την αλλαγή των συνθηκών ζωής. Ως εκ τούτων, βασικό μέλημα του ηγήτορα είναι η προσαρμογή τους στην εποχή του. Στις περιπτώσεις αυτές απαιτείται να βρεθούν νέοι τρόποι διεξαγωγής των επιχειρήσεων, προκειμένου οι στρατοί του κόσμου να δυνηθούν να πολεμήσουν τον πόλεμο της εποχής τους.

Οι Πειραματισμοί

Οι νέοι τρόποι βρίσκονται συνήθως είτε με την αυτόματη και αναλογική εφαρμογή των νέων μεθόδων ή των τακτικών, όπως τις εφάρμοσαν άλλοι στρατοί

στις μάχες που έδωσαν στον εξεταζόμενο [παροντικό] χρόνο, είτε μέσω των πειραματισμών με πρωτοβουλία της φίλιας δύναμης.

Οι τελευταίοι είναι ουσιαστικά πειράματα, τα οποία διενεργεί η φίλια δύναμη, προκειμένου, μέσα από μια διαδικασία επαλήθευσης διαφόρων υποθέσεων, ιδεών και θεωριών, να εξευρεθούν οι κατάλληλοι τρόποι αξιοποίησης των πόρων για την αντιμετώπιση των διαφοροποιημένων προκλήσεων. Αλλά και για να βελτιωθούν οι ήδη υφιστάμενοι τρόποι διεξαγωγής των επιχειρήσεων, προκειμένου να εκπληρώνεται οικονομικότερα ο σκοπός.

Η ανάγκη διενέργειας πειραματισμών εκτιμάται πως θα αυξηθεί στο μέλλον σε όλους τους στρατούς του κόσμου, ανεξάρτητα από τα μεγέθη τους. Αυτό εκτιμάται πως θα συμβεί, λόγω της εισαγωγής νέων ανατρεπτικών τεχνολογιών (*disruptive technologies*) στον πόλεμο, αλλά και της ενσωμάτωσης στη στρατιωτική διαδικασία της Τεχνητής Νοημοσύνης, ιδίως δε της δημιουργικής (*Generative AI*), η οποία έχει την ικανότητα να παράγει πρωτότυπες ιδέες διεξαγωγής των επιχειρήσεων.

Η τεχνητή νοημοσύνη (TN)

Την προσπάθεια εκμοντερνισμού του πολέμου, ένεκα της ανάδυσης των ανατρεπτικών τεχνολογιών, υποστηρίζει η TN. Η TN λειτουργεί αυτόνομα και αναπαράγει ανθρώπινες γνωστικές λειτουργίες, στη βάση μιας ποικιλίας συλλογισμών με την ταχύτητα και την ακρίβεια των υπολογιστικών μηχανών. Η ύπαρξη αυτόνομου υπολογιστικού νέφους σε περιβάλλοντα υψηλής ασφάλειας, όπως είναι αυτά των στρατιωτικών οργανισμών, ενισχύει την όλη προσπάθεια και διασφαλίζει την ασφάλεια των επιχειρήσεων.

Ενώσω η δημιουργική νοημοσύνη παράγει νέες μεθοδολογίες για την διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων, η αναλυτική TN (*Analytical AI*) αξιοποιείται από την επιχειρησιακή έρευνα, υπό στενή έννοια, για την επίλυση σύνθετων στρατιωτικών προβλημάτων με βάση τη λογική, την κριτική νόηση και την αξιολόγηση.

Με την TN, ο ηγέτορας, κατά τη διενέργεια της *στρατιωτικής διαδικασίας*, έχει στη διάθεσή του, σε πρώτη ζήτηση, όλη τη στρατιωτική ιστορία, όλη την πολεμική τέχνη, όλα τα μαθηματικά και όλες τις επιστήμες μαζί, δηλαδή όλη τη σοφία του κόσμου από το παρελθόν, για να επιλύσει τα στρατιωτικά προβλήματα του παρόντος και του μέλλοντος, μέσω απλών προτροπών (*prompts*).

Από την επιχειρησιακή σχεδίαση στις διαταγές επιχειρήσεων και στην στρατηγική

Περαιτέρω, οι ιδέες ενεργείας αναπτύσσονται μέσω της μεθοδολογίας της **επιχειρησιακής σχεδίασης** σε σχέδια, όπου οι υπάρχοντες άνθρωποι και υλικοί πόροι, με κατάλληλους τρόπους, αντιστοιχίζονται με συγκεκριμένους αντικειμενικούς σκοπούς στον χώρο, σε ένα ΘΕ.

Τα εν λόγω επιχειρησιακά σχέδια, πριν τεθούν σε εφαρμογή με τις διαταγές επιχειρήσεων, δοκιμάζονται κατά ή μετά τη σχεδίαση με τα πολεμικά παίγνια και τις τακτικές ασκήσεις, άνευ ή μετά στρατευμάτων, στα πεδία των βολών και των ασκήσεων. Και εδώ, η TN υποστηρίζει τη διαδικασία. Εφόσον δοκιμασθούν

επιτυχώς στο σύνολο τους, τότε περιβάλλονται τον τύπο της **Διαταγής Επιχειρήσεων** και εκτελούνται. Από εκεί και μετά, τα πάντα συνίστανται στην εκτέλεση, καθόσον όλος ο πόλεμος συνίσταται στην εκτέλεση. Παρομοίως, δημιουργείται και θεμελιώνεται η στρατηγική.

Εάν από το πολεμικό παίγνιο ή τις ασκήσεις διαπιστωθούν **αδυναμίες** στην επιχειρησιακή σχεδίαση και, δη, στις Ιδέες Ενεργείας, η φίλια διοίκηση προβαίνει στην αναθεώρηση των δογμάτων ή των μεθόδων διεξαγωγής, ιδίως δε όσον αφορά στη δομή, στην οργάνωση και στον εξοπλισμό της διακλαδικής δύναμης ή άλλης δύναμης.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, σε γενικές γραμμές δημιουργούνται τα σχέδια, οι διαταγές επιχειρήσεων και η στρατηγική. Για τη διενέργεια αυτής της διαδικασίας απαιτείται να υπάρχει στον ηγέτορα ένα στιβαρό νοητικό πλαίσιο αναφοράς, δηλαδή μια στιβαρή βάση γνώσεων και εμπειριών, η οποία θα τον καταστήσει ικανό να συλλάβει τη γενική ιδέα ενεργείας της επιχείρησης, με τη βοήθεια και της ΤΝ. Εδώ, περισσότερο από αλλού, ο ηγέτορας χρησιμοποιεί τον επαγωγικό συλλογισμό για να εξαγάγει το νόημα από το χάος που τον περιβάλλει.

Η μέθοδος για τη δημιουργία ιδεών ενεργείας: Ο επαγωγικός συλλογισμός

Ενώσω η ΤΝ συλλογιέται για τη λήψη απόφασης, με βάση τον αφηρημένο ή τον λογικό συλλογισμό, τον εξελικτικό συλλογισμό, τον συλλογισμό των πιθανοτήτων και των δεδομένων-μάθησης, εστιάζοντας στην ανάλυση μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων για να εντοπίσει μοτίβα και τάσεις, ο ανθρώπινος νους, στην καθημερινότητα του, χρησιμοποιεί κυρίως τον επαγωγικό συλλογισμό. Ο επαγωγικός συλλογισμός, λόγω της απλότητάς του, είναι το ουσιαστικό πλεονέκτημα των ανθρώπων έναντι των αυτόνομων μηχανών.

Με τον επαγωγικό συλλογισμό, ο ηγέτορας κάνει τη *διάγνωση* της πρόκλησης με βάση τις *ενδείξεις*. Οι εν λόγω ενδείξεις, δηλαδή τα συμπτώματα της κατάστασης, διεγείρουν τις αισθήσεις του και τον ενεργοποιούν νοητικά για ό,τι πρόκειται να συμβεί. Εφόσον υπάρχουν αμφισημίες ή ανυπέρβλητα κενά γνώσης, ο ηγέτορας τις/τα καλύπτει με την πρόσληψη ειδικών και με την ερμηνεία των ενδείξεων, αντίστοιχα. Στη φάση αυτή, ο ηγέτορας *ξεχωρίζει*, καθώς, ανάλογα με το νοητικό πλαίσιο αναφοράς του, αυτός δύναται να αισθάνεται ακόμη και τα αναίσθητα.

Μετά τη διάγνωση, ο ηγέτορας κάνει *προγνώσεις*, δηλαδή πλάθει σενάρια για το πώς θα εξελιχθεί η πρόκληση μελλοντικά. Παράλληλα, καταγράφει τα γεγονότα που, εφόσον επισυμβούν, θα σηματοδοτήσουν με μεγάλη πιθανότητα την ανάδυση κάθε σεναρίου. Εντέλει, καταλήγει στο επικρατέστερο σενάριο, σημειώνοντας παράλληλα την πιθανότητα εμφάνισης και των άλλων ενδεχόμενων. Έπειτα, λαμβάνει υπόψη του τις δυνατότητες της φίλιας δύναμης, τον καιρό, τον χώρο/χρόνο και την πολεμική τεχνολογία και επιλέγει, μέσα από έναν αριθμό φίλιων τρόπων ενεργείας, εκείνον τον τρόπο που θα αντιμετωπίσει καλύτερα την απειλή.

Ο εν λόγω τρόπος ενεργείας περιγράφει, σε γενικές γραμμές, την ιδέα ενεργείας της φίλιας επιχείρησης, με βάση την οποία θα αναπτυχθούν τα επιχειρησιακά σχέδια που μετέπειτα θα μετουσιωθούν, με απόφαση, σε διαταγές επιχειρήσεων.

Ο δρόμος εμπρός

Για να μπορέσει ο σπουδαστής της Σχολής μας να προοδεύσει στην σπουδή της στρατιωτικής διαδικασίας, με όχημα το πρόγραμμα σπουδών της, απαιτείται από τον ίδιο, βαθιά ενδοσκόπηση, δεκτικότητα, ευσυνειδησία, εξωστρέφεια, προθυμία, χαμηλό άγχος και, κυρίως, ελεύθερη βούληση για σπουδή και μελέτη.

Από τα ανωτέρω απαιτούμενα, σημαντικότερη κρίνεται η δεκτικότητα. Η δεκτικότητα, ως ποιοτικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, απαιτεί την αποδοχή των διαφορετικών ή νέων ιδεών. Απαιτεί τον διαχωρισμό της προσωπικής άποψης ή στάσης από τα πράγματα και την εξέτασή τους με βάση την αλήθεια της επιστήμης και των πνευματικών νόμων, πέρα από τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις, τις θεωρίες συνωμοσίας, τις δεισιδαιμονίες ή τις αθεμελίωτες δυναμικές μαζών. Και αυτό, διότι η αλήθεια έχει άμεση σχέση με τους φυσικούς και τους πνευματικούς νόμους. Οι φυσικοί νόμοι υπακούουν απόλυτα στην επιστήμη των μαθηματικών, ενώ οι πνευματικοί καθιστούν τους πρώτους τελευταίους, εάν είναι αλαζόνες και φάυλοι, και τους τελευταίους πρώτους, εάν είναι ενάρετοι, εργατικοί και ηθικοί.

Εφόσον, οι σπουδαστές μας σταθούν δεκτικοί, τότε τα μαθήματα της Σχολής μας θα έχουν αποτελέσματα. Με το πέρας των σπουδών τους, οι Αξιωματικοί μας θα έχουν αποκτήσει ένα στιβαρό νοητικό πλαίσιο αναφοράς και, με βάση αυτό, θα δύνανται να εξασφαλίζουν την άμυνα της πατρίδας μας κατά τον χρόνο της διακονίας τους.

Και να διαμορφώσουν το μέλλον της με τις αποφάσεις που θα λαμβάνουν στο σήμερα.

Και αυτό, διότι το σημαντικότερο κεφάλαιο που έχει ένα κράτος είναι οι ηγεσίες του. Ηγεσίες που κατανοούν το περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν, αντιλαμβάνονται ποιο είναι το πρόβλημα, ποιο είναι το σημαντικό και ποιο το ασήμαντο, οραματίζονται και εφαρμόζουν εκ του σύνεγγυς λύσεις στο επίπεδο που διακονούν.

Στο μέλλον, λόγω της ανάδυσης των ανατρεπτικών τεχνολογιών, των δημογραφικών μετατοπίσεων και της αύξησης του ελλείματος μόρφωσης των ανθρώπων, θα απαιτηθεί περισσότερο από ποτέ η ύπαρξη στιβαρών ηγητόρων.

Ηγητόρων με στρατιωτική παιδεία και μόρφωση στη φιλοσοφία, στα μαθηματικά και στην πολεμική τέχνη.

Ηγητόρων που μπορούν να νοούν και να κατανοούν τόσο τους ανθρώπους όσο και τις νοήμονες μηχανές.

Ηγητόρων που θα εξασφαλίζουν την ελευθερία στους λαούς που διακονούν, θα διαμορφώνουν τα προσερχόμενα, εξάγοντας νόημα από το χάος του παρόντος, με τη γνώση και τη σοφία του παρελθόντος.

Με το πλαίσιο διδασκαλίας που αναφέρθηκε ανωτέρω, αυτοί οι ηγήτορες στο στρατιωτικό πεδίο αναπτύσσονται στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου.

«Τα Φτερά της ΝΙΚΗΣ»

του Ταξίαρχη Στυλιανού Πλουμή, Έφηβου Βουλευτή Βορείου Αθήνας

Σάββατο, 20 Ιουλίου 1974, και περί ώρα 05.20, πραγματοποιείται τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Στην Ελλάδα αποφασίζεται η αερομεταφορά καταδρομένων από την Α' Μοίρα Καταδρομών (Μάλεμε Χανίων) με αεροσκάφη της πολεμικής αεροπορίας, από τη Σούδα προς το αεροδρόμιο της Λευκωσίας για την ενίσχυση της άμυνας του νησιού. Επιχείρηση «ΝΙΚΗ» είναι η κωδική ονομασία της μυστικής στρατιωτικής αποστολής.

Μετά τις 12 τα μεσάνυχτα της 21^{ης} Ιουλίου 1974, όλα τα αεροσκάφη από το αεροδρόμιο της Σούδας βρίσκονται στον αέρα. Κάθε αεροσκάφος παίρνει και έναν αριθμό, με τη σειρά που απογειώνεται. Η επιχείρηση «ΝΙΚΗ» ξεκινά.

Στο αεροσκάφος «ΝΙΚΗ-13» βρέθηκε και ο παππούς μου, Βασίλης Γκορέζης, ως ιπτάμενος μηχανικός, μαζί με το πλήρωμα του αεροσκάφους και με αποστολή να αποβιβάσουν στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας τους άνδρες των Λόχων Ορεινών Καταδρομών - Λ.Ο.Κ.

«Λαμβάνω την τιμή να αναφέρω ότι την 21^η Ιουλίου 1974 επρογραμματίσθην ως ιπτάμενος μηχανικός με το υπ' αριθμόν 151 αεροσκάφος NOR-ATLAS δια την εν θέματι αποστολήν»

Η ιστορία του, όμως, ξεκινά μία μέρα νωρίτερα, την 20^η Ιουλίου, οπότε και κηρύχθηκε η γενική επιστράτευση. Εκείνη τη μέρα ο παππούς μου βρισκόταν στη Νάξο σε συγγενείς για διακοπές και, βγαίνοντας από τη θάλασσα, πληροφορήθηκε για το γεγονός από τη γυναίκα του και γιαγιά μου, Μαρία. Από όλα όσα μου διηγήθηκε, ξεχωρίζω αυτά τα λόγια:

«Η μεγάλη μου κόρη - τριών χρονών τότε - επηρεασμένη από το γενικό κλίμα, έδειχνε αμήχανη και αναστατωμένη, χωρίς να καταλαβαίνει την αιτία. Έφυγα από τη Νάξο, χωρίς την οικογένεια, το μεσημέρι της ίδιας ημέρας, με το πρώτο καράβι-φορτηγό».

ΠΡΟΣ: Άνδρες (ΤΜΣ) Γκορέζης
Βασίλειος του Χρήστου
(22507) ΕΠΣ 354 Ν.Μ.
Έξουθιάς ΕΣ

ΘΕΜΑ: Διατεταγμένη Άποστολή 1120Μ-1150Μ-ΚΥΠΡΟΣ

1. Λαμβάνω επί εφών εντολήν από την 21^η Ιουλίου 1974 επρογραμματισμένη ως ιπτάμενος μηχανικός με το υπ' αριθμόν 151 αεροσκάφος NOR-ATLAS δια την εν θέματι αποστολήν

2. Διά την εν λόγω αποστολήν μεταφέρω την

Μέρος της αναφοράς του Ιπτάμενου Μηχανικού, Βασιλείου Γκορέζη, προς τους ανωτέρους του, μετά το πέρας της αποστολής.

Από τη Νάξο αποβιβάζεται στο λιμάνι της Ραφήνας και από εκεί - με διάφορα μέσα - μεταβαίνει στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας, πριν ξημερώσει η 21^η Ιουλίου. Εκεί, όλη την ημέρα, ασχολείται με την αποδέσμευση αεροσκαφών για πτήση στο υπόστεγο συντήρησης. Το απόγευμα της ίδιας μέρας, όλα τα αεροσκάφη τύπου NOR-ATLAS, από όλη την επικράτεια, διατάσσονται να μεταβούν στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Σούδας.

Το υπ' αριθμόν 151 αεροσκάφος του παππού μου φορτώνεται με αρκετά κιβώτια με χάρτες και άλλα υλικά της Σχολής Αλεξιπρωτιστών από το γραφείο φόρτου στην Ελευσίνα. Σε αυτό επιβιβάζονται περίπου και δεκαπέντε καταδρομείς. Εντέλει, αργά το απόγευμα προσγειώνεται στη Σούδα για ανεφοδιασμό καυσίμων και για να συνενωθεί με τα άλλα αεροσκάφη, στα οποία θα επιβιβάζονταν οι καταδρομείς από το Μάλεμε. Κατά τη διάρκεια της πτήσης, έχει διαπιστωθεί ότι το σύστημα αυτόματου πιλότου είναι εκτός λειτουργίας, η ενδοσυνεννόηση γίνεται με δυσκολία και η ένδειξη της γυροσκοπικής πυξίδας είναι λανθασμένη - συστήματα για τα οποία δεν υπήρχε ο χρόνος και η δυνατότητα να επιδιορθωθούν στη Σούδα.

Ο Κυβερνήτης, Αντισμήναρχος Νικολάου, και ο Ναυτίλος, Αρχισμηνίας κος Κλεφτογιάννης, καλούνται στο γραφείο επιχειρήσεων της 115^{ης} Πτέρυγας Μάχης (Σούδα).

Μέχρι να γυρίσουν, ο παππούς μου επιθεωρεί το αεροσκάφος και κάνει τις προαπαιτούμενες ενέργειες για την πτήση που θα ακολουθήσει προς το αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Έπειτα συζητά με τον Συγκυβερνήτη, Σμήναρχο Χατζηδάκη. Η ευγένειά του, η ηρεμία του και οι γνώσεις του, σε συνδυασμό με τη φήμη του καλού αξιωματικού και άριστου πιλότου που έχει, επιβεβαιώνουν τη σιγουριά του, δίνοντάς του ψυχολογικά εφόδια.

Επιστρέφοντας από το γραφείο επιχειρήσεων, ενημερώνουν τον Συγκυβερνήτη και τον παππού μου για την επιχείρηση, τις λεπτομέρειες αυτής και τη συνθηματική της ονομασία, «ΝΙΚΗ». Σημαντικό για αυτήν είναι όλα τα αεροσκάφη να βρίσκονται στον αέρα πριν τις 12 τα μεσάνυχτα, να πετούν σε ύψος 300^m έως 500^m ποδιών και να έχουν τα φώτα σβηστά, καθώς και σιγή ασυρμάτου, ώστε να μην γίνονται αντιληπτά. Η αποστολή πρέπει να ολοκληρωθεί πριν ξημερώσει.

Σχέδιο πτήσης αεροσκαφών της αποστολής «ΝΙΚΗ». Τα αεροσκάφη δεν θα ακολουθούσαν ευθεία γραμμή προς την Κύπρο για να μην γίνουν αντιληπτά.

Ο Κυβερνήτης ζητά από τον παππού μου οι προ-απογειώσεως ενέργειες (εκκίνηση κινητήρων, ενεργοποίηση διαφόρων συστημάτων απαραίτητων για την απογείωση, δοκιμή κινητήρων στην αρχή του διαδρόμου, κ.ά.) να είναι ασφαλείς, αλλά γρήγορες. Το 13^ο στη σειρά αεροσκάφος απογειώνεται στις 23:58.

Στο μεταξύ, το στομάχι του από μέρες πονούσε πολύ και, ειδικά εκείνο το βράδυ, πονούσε αφόρητα. Ίσως από την αγωνία για το τι θα ακολουθήσει. Με λίγες φρυγανιές που του έδωσε ο Κυβερνήτης, ο πόνος ελαττώνεται και σταματά τελείως.

«Η σιγή ασυρμάτου, ο ανεπαίσθητος φωτισμός, το χαμηλό ύψος, η νύχτα και η ησυχία έδωσαν το στίγμα της διαδρομής προς την Κύπρο».

Τρεις περίπου ώρες αργότερα, ο Ναυτίλος, με εντολή του Κυβερνήτη, λέει στους άνδρες των Λ.Ο.Κ. να ετοιμάζονται, καθώς πλησιάζουν στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Λίγα λεπτά μετά και, ενώ έπρεπε να έχει φανεί έδαφος, αρχίζει να διαφαίνεται πως η πορεία δεν είναι σωστή.

Η προσπάθεια για να επιτευχθεί ο στόχος τους συνεχίζεται, μα γύρω υπάρχει μόνο θάλασσα και τα καύσιμα ελαττώνονται. Μετά τις τέσσερις το πρωί, και ενώ στην Κύπρο αρχίζει να ξημερώνει, ο δρόμος για την επιστροφή στην Κρήτη είναι αναπόφευκτος, παρά την επιμονή του Κυβερνήτη να συνεχιστεί το ψάξιμο.

«Η διαταγή ήταν σαφής. Δεν έπρεπε να προσγειωθούμε ημέρα. Δεν έπρεπε να μας δουν». Εκτός αυτού, ορατός ήταν και ο κίνδυνος κατάρριψης του αεροσκάφους ή πτώσης λόγω ελλείψεως καυσίμων, αν συνεχιζόταν η προσπάθεια.

Το ψάξιμο συνεχίζεται για λίγο ακόμη. Η επιστροφή, όμως, είναι επιβεβλημένη. *«Ο Κυβερνήτης ήταν σαφώς απογοητευμένος. Ο Συγκυβερνήτης ήταν εμφανώς στεναχωρημένος. Ο Ναυτίλος το ίδιο. Δεν ήθελαν αυτή την εξέλιξη. Ούτε το άκουσμα της επιστροφής του "ΝΙΚΗ-14" άλλαξε την ψυχολογία μου στο πιλοτήριο».*

Η πορεία επιστροφής τοποθετείται περίπου στις 04:15 και, σύμφωνα με τους υπολογισμούς, το «ΝΙΚΗ-13» θα βρίσκεται πίσω στην Κρήτη πριν τελειώσουν τα καύσιμα, αν και το πλήρωμα δε γνωρίζει ακριβώς πού βρίσκεται, λόγω των προβλημάτων που υπάρχουν με τα συστήματα του αεροσκάφους.

Επικρατεί, όμως, ψυχραιμία και, μετά από 20 λεπτά, ο Κυβερνήτης τινάζεται σχεδόν όρθιος και λέει: *«Αν κατά τη στιγμή της επιστροφής βρισκόμαστε εκεί που υπολογίζαμε, θα συναντήσουμε την Κρήτη. Αν, όμως, η λανθασμένη προς την Κύπρο πορεία μας έβγαζε πιο αριστερά, τότε θα βρεθούμε μεταξύ Λιβύης και Κρήτης, χωρίς να δούμε ποτέ ξηρά».*

«Η εμπειρία του Κυβερνήτη μας έσωσε». Ο ίδιος έχει απόλυτο δίκιο· αν το αεροσκάφος από τη Σούδα είχε πάρει πορεία πιο αριστερά, τότε με δεξιότερη πορεία θα έπρεπε να επιστρέψει - κι έτσι γύρισε.

Η πορεία της επιστροφής στιγματίζεται από μία ιστορία που, κάθε φορά που την ακούω από τον παππού μου, με «πιάνει» ρίγος: *«Μέσα στην ένταση και στην αγωνία διψούσα αφόρητα. Μόλις έπεσε στη γλώσσα μου μια σταγόνα νερό από το άδειο παγούρι ενός αξιωματικού των Λ.Ο.Κ. - καλή του ώρα που βρισκόταν εκεί - μούδισε όλο μου το σώμα. Αυτή ήταν που μου χάρισε τον παράδεισο. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ».*

Η αναζήτηση ξηράς συνεχίζεται για αρκετή ώρα ακόμη, με πορεία προς τα δεξιά. Μια-δυο φορές πλησιάζουν σύννεφα με την ελπίδα πως από κάτω τους υπάρχει στεριά. Οι άνδρες των Λ.Ο.Κ. παίρνουν εντολή για πιθανή προσθαλάσσωση, αν και εφόσον τελειώσουν τα καύσιμα.

Από τις 04:15 που ξεκίνησε η επιστροφή, μέχρι να βρεθεί έδαφος, περνούν πολλές ώρες. Κάποια στιγμή, ο παππούς μου αρχίζει να σκέφτεται όλους τους ανθρώπους που έχει αδικήσει και ζητάει συγχώρεση από τον Θεό.

Κατά τις 07:20, το πλήρωμα βλέπει από μακριά ξηρά. Η νέφωση δεν επιτρέπει τον γεωγραφικό προσδιορισμό της· έτσι, με αγωνία, κοιτάζοντας μία τον χάρτη και μία την ξηρά, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως είναι είτε η Ρόδος είτε η Κάρπαθος είτε τα παράλια της Τουρκίας.

Φωτογραφία του πληρώματος «ΝΙΚΗ-13», μετά την επιστροφή.

Μην έχοντας, παρά τις προσπάθειες, επικοινωνία και άλλη λύση, αποφασίζεται προσεκτική προσέγγιση για αναγνώριση. Είναι η Ρόδος. Εκείνη τη στιγμή, ο παππούς μου με τον Ναυτίλο ανταλλάσσουν ένα βλέμμα ανακούφισης. Στις 07:40, το υπ' αριθμόν 151 αεροσκάφος NOR-ATLAS, με τη συνηματική του ονομασία «ΝΙΚΗ-13», προσγειώνεται στη Ρόδο. Αξίζει να σημειωθεί πως το υπόλοιπο των καυσίμων επαρκούσε για πτήση μικρότερη από 20 λεπτά.

«Η περιπέτεια τελείωσε στην Ελευσίνα. Κάπως έτσι, στις 22 Ιουλίου του 1974, τελείωσε η πιο “παρεξηγημένη” πτήση της αποστολής “ΝΙΚΗ”».

Αργότερα, πολλές φορές διερωτήθηκε ο παππούς μου γιατί απέτυχε η αποστολή. Ο Κυβερνήτης ήταν ο πλέον έμπειρος στα NOR-ATLAS. Ο συγκυβερνήτης είχε μεν πολύ καιρό να πετάξει, αλλά απέδειξε το βράδυ εκείνο ότι ήταν καλός

και σοβαρός πιλότος και αξιωματικός. Την ίδια εντύπωση του είχε δώσει και ο Ναυτίλος. Η πτήση αντιμετωπίστηκε με απόλυτη σοβαρότητα και συνεργασία από το πλήρωμα.

«Μήπως η σωστή πορεία χάθηκε από υπερβολική εμπιστοσύνη; Μήπως όσο εύκολο ήταν να βρούμε την Κύπρο, άλλο τόσο εύκολο ήταν να χαθούμε; Δεν κατέληξα σε συμπέρασμα. Το μόνο σίγουρο, όπως αποδείχθηκε την άλλη μέρα, είναι ότι η μαγνητική πυξίδα είχε βλάβη. Επίσης, ότι δεν υπήρχε πρόθεση να χαθούμε, καθώς από το πλήρωμα έγιναν όλες οι δυνατές προσπάθειες. Στην επιστροφή πέρασαν στιγμές απίστευτης αγωνίας.

Η σκέψη για πιθανή προσθαλάσσιση μόνο επιθυμητή δεν ήταν. Όμως δεν ξεχνώ πως αυτοί που προσγειώθηκαν στη Λευκωσία βρέθηκαν σε μία κόλαση βαλλόμενοι από φίλια πυρά. Πλήρωμα και άνδρες των Λ.Ο.Κ. έχασαν τη ζωή τους. Αυτοί που δεν μπόρεσαν να επιστρέψουν στην Ελευσína εκείνο το βράδυ έδωσαν σκληρές μάχες για να μην καταλάβει ο εχθρός το αεροδρόμιο».

Έτσι έζησε τα γεγονότα και τα διηγήθηκε σε εμένα προσωπικά ο παππούς μου. Για μένα, το «ΝΙΚΗ-13» δεν απέτυχε στην αποστολή του. Ήταν η ζωντανή απόδειξη του θάρρους, της ψυχραιμίας, της φιλοπατρίας και της αυταπάρνησης των ανθρώπων που δε δίστασαν να ρισκάρουν τα πάντα για την πατρίδα. Και αυτό είναι που με συγκινεί κάθε φορά που ακούω την ιστορία από τον παππού μου, τον οποίο αγαπάω πάρα πολύ.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ταξιάρχης Στυλιανός Πλουμής γεννήθηκε το 2009 στο Μαρούσι και είναι Έφηβος Βουλευτής της Βόρειας Αθήνας. Είναι μαθητής της Β' Λυκείου και συντάκτης στο περιοδικό «Επικοινωνία 94» του Δήμου Ηρακλείου Αττικής. Στις 11 Οκτωβρίου 2020, τιμήθηκε με την διάκριση του «Χρυσού Λύκου» για την συμμετοχή του στις προσκοπικές δράσεις. Στο διάστημα 1-4 Δεκεμβρίου 2024, συμμετείχε στο 9^ο Ευρωπαϊκό Μαθητικό Συνέδριο στο Μόναχο «Η Γερμανία των Ελλήνων - Η Ελλάδα των Γερμανών. Η κλασική Ελλάδα και η επίδρασή της στο γερμανικό πολιτισμό». Μιλάει Ελληνικά και Αγγλικά.

«Κυπριακό: οι προσπάθειες για λύση στο σημερινό ευρύτερο διεθνές πλαίσιο»

του Μενέλαου Μενελάου, Ελληνοκύπριου Διαπραγματευτή για το Κυπριακό

Μιλώντας για το Κυπριακό, όπως και για κάθε διεθνές θέμα, είναι πάντα βοηθητικό να έχουμε υπόψη μας την αρχή ότι το ειδικό μπορεί να γίνεται αντιληπτό και να ερμηνεύεται καλύτερα και πιο ολοκληρωμένα, όταν τοποθετείται στο γενικότερο πλαίσιο. Για αυτό θεωρώ αναγκαίο να ξεκινήσω, επισημαίνοντας ότι όσα συμβαίνουν κατά την παρούσα ιστορική συγκυρία, στην περιφέρειά μας και διεθνώς, δεν μας αφήνουν ανεπηρέαστους.

Η ανθρωπότητα διανύει μια πολύ επικίνδυνη ιστορική φάση. Το διεθνές δίκαιο υποχωρεί, οι πόλεμοι γίνονται ξανά μέσο επίλυσης διαφορών και αυτό το βλέπουμε να ξεδιπλώνεται με πολύ τραγικό τρόπο στη γειτονιά μας και αλλού. Το διεθνές σύστημα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία κατακτήθηκαν με βαρύ φόρο αίματος, αποδυναμώνονται. Ο милитарισμός και ο επεκτατισμός αμφισβητούν την περιφερειακή και παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα.

Μέσα σε τέτοιες, πολύ δύσκολες συνθήκες διανύουμε ως κράτος και ως λαός τον 52^ο χρόνο από το τραγικό καλοκαίρι του 1974, από το προδοτικό πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή. Μετά από εκείνη τη μεγάλη καταστροφή, τις συνέπειες της οποίας συνεχίζουμε να βιώνουμε μέχρι σήμερα, ο τότε Πρόεδρος Μακάριος σε συνεργασία και σύμπνοια με την Ελλάδα, λειτουργώντας με σύνεση και πραγματισμό, προχώρησε στον ιστορικό συμβιβασμό της ομοσπονδίας. Έκτοτε, όλοι οι Πρόεδροι της Δημοκρατίας και όλες οι κυβερνήσεις της Κύπρου

και της Ελλάδας παρέμειναν συνεπείς σε αυτό το συμβιβασμό και στην οδό της επίτευξης ειρηνικής, συμφωνημένης λύσης του Κυπριακού, στη βάση του πλαισίου που καθορίζουν τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ).

Είναι γεγονός ότι, διαμέσου των χρόνων, έχουμε πικρή πείρα απογοητεύσεων και διαψεύσεων των προσδοκιών. Αυτή η απογοήτευση οδηγεί και σε σκέψεις ότι αυτή η πορεία και η συνέπεια στη δέσμευσή μας για ομοσπονδιακή λύση ήταν μια λανθασμένη τακτική, ότι αυτό φταίει που δεν καταφέραμε να πετύχουμε λύση.

Η προσήλωση και η συνέπειά μας σε αυτή τη γραμμή δεν είναι αδυναμία, αλλά δύναμη. Είναι η πατριωτική, διεκδικητική στάση για την επίτευξη του στόχου που έχουμε θέσει, ο δρόμος για την οικοδόμηση μιας ελεύθερης και ενωμένης Κύπρου, της οποίας η μοίρα θα ορίζεται και θα καθορίζεται από τους πολίτες της, χωρίς την παρουσία κατοχικών στρατευμάτων και κηδεμόνων.

Με συνέπεια, πραγματισμό και νηφαλιότητα και με την καθοριστική συμβολή της Ελλάδας, πετύχαμε τον μεγάλο στόχο της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ με ολόκληρη την εδαφική της επικράτεια - με αναστολή της εφαρμογής του ευρωπαϊκού κεκτημένου στο τμήμα του εδάφους της, στο οποίο η κυβέρνηση της ΚΔ δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο - μέχρι να επιτευχθεί λύση του κυπριακού. Αρκεί να σκεφτεί κάποιος πώς θα ήταν σήμερα η κατάσταση, εάν η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ήταν μέλος της ΕΕ και ποιες θα ήταν οι απειλές για την ασφάλεια και τη σταθερότητα για την Κύπρο στο φόντο της συνεχιζόμενης τουρκικής επιθετικότητας και των ηγεμονικών φιλοδοξιών της Τουρκίας, της βεβαρημένης προϊστορίας του Κυπριακού προβλήματος και της οξυμένης περιφερειακής κατάστασης.

Θα υπήρχε σήμερα προοπτική για αναζωογόνηση μιας πολιτικής διαδικασίας για την επίτευξη συνολικής λύσης του Κυπριακού, εάν δεν υπήρχε η ιδιότητα της Κύπρου ως κράτους μέλους της ΕΕ;

Στην προσπάθειά μας, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη, με στόχο την αναζωογόνηση της διαδικασίας συνομιλιών και, κατ' επέκταση, της προοπτικής για συνολική λύση, είναι γεγονός ότι συνεχίζουμε να είμαστε αντιμέτωποι με δυσκολίες και εμπόδια.

Η τελευταία, ανολοκλήρωτη προσπάθεια για λύση του Κυπριακού, που κορυφώθηκε το καλοκαίρι του 2017 στο Κραν Μοντανά, άφησε πίσω ένα πολύ σημαντικό κεκτημένο, το οποίο περιελάμβανε και την πιο καίρια πτυχή του Κυπριακού, αυτή της ασφάλειας και των εγγυήσεων. Αυτή η προσπάθεια ήταν το αποτέλεσμα μιας πορείας που ξεκίνησε με τη συμφωνία της 8ης Ιουλίου 2006

μεταξύ Παπαδόπουλου και Ταλάτ, συνεχίστηκε με την περίοδο συνομιλιών μεταξύ Χριστόφια - Ταλάτ κατά τα έτη 2008 - 2010 και, στη συνέχεια, με τις συνομιλίες μεταξύ Αναστασιάδη - Ακιντζί την περίοδο 2015 - 2017.

Μέσα από εκείνη την προσπάθεια επιτεύχθηκαν συγκλίσεις που βελτίωναν σε ουσιαστικό βαθμό και κατοχύρωναν θεμελιώδους σημασίας πτυχές της λύσης του Κυπριακού (για παράδειγμα σε θέματα, όπως η εφαρμογή των τεσσάρων ελευθεριών της ΕΕ, η κατοχύρωση της πληθυσμιακής αναλογίας, η κατάργηση των εγγυήσεων και η αποχώρηση των στρατευμάτων με εναπομείναν ζήτημα αυτό της απόσυρσης των αποσπασμάτων). Υπήρχαν, επίσης, ρυθμίσεις που βελτίωναν ακόμα και πτυχές του Συντάγματος του 1960, όπως η σύγκλιση για το σύστημα διακυβέρνησης με διασταυρούμενη και σταθμισμένη ψήφο, η οποία κατοχύρωνε τη νομιμοποίηση της ηγεσίας της Ομοσπονδιακής Κύπρου από το σύνολο του πληθυσμού, αίροντας ενδεχομένως το πιο διαιρετικό στοιχείο των συμφωνιών του 1960, ως προς την εσωτερική κρατική διάρθρωση, που ήταν ο πλήρης εθνοκοινοτικός διαχωρισμός στην ενάσκηση και έκφραση της εκλογικής βούλησης των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων.

Αυτό ακριβώς το στοιχείο, δηλαδή η κατάργηση αυτού του διαχωρισμού και η δημιουργία προϋποθέσεων διακυβέρνησης της χώρας με βάση πολιτικά προγράμματα, όπως σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατίες, αποτελεί ίσως την πιο καίρια ασφαλιστική δικλείδα για τη λειτουργικότητα και τη βιωσιμότητα του ομοσπονδιακού κράτους και για την ανάπτυξη ενοποιητικών δυναμικών στους θεσμούς και την κοινωνία. Και απαντά σε ένα καίριο θέμα: ότι η ομοσπονδία δεν είναι εξ ορισμού διαχωριστική, αλλά μπορεί, μέσα από σωστές ρυθμίσεις, να λειτουργήσει ενοποιητικά, ξεπερνώντας ακόμα και παθογένειες που είχαν κληροδοτηθεί στο Κυπριακό κράτος από τις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου.

Είναι για αυτόν τον λόγο, που αυτό το κεκτημένο θα πρέπει να διαφυλαχθεί και να αποτελέσει τη βάση, ώστε μια ανανεωμένη προσπάθεια συνομιλιών να επικεντρωθεί στα εναπομείναντα θέματα.

Λέχθηκαν και συνεχίζουν να λέγονται πολλά για τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά το καλοκαίρι του 2017 και για τους λόγους της ανεπιτυχούς κατάληξης. Από τη δική της πλευρά, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η ίδια έκανε όσα της αναλογούσαν και ότι η ευθύνη της αποτυχίας βαραίνει τη δική μας πλευρά, επειδή, όπως ισχυρίζονται, δεν προχωρήσαμε στα αναγκαία βήματα στο θέμα της πολιτικής ισότητας και της αποτελεσματικής συμμετοχής.

Για αυτό θεωρώ αναγκαίο να σημειώσω ότι ο ΓΓ στη δική του αποτίμηση, η οποία περιλαμβάνεται στην Έκθεση που υπέβαλε στις 27 Σεπτεμβρίου 2017, αναφέρει μεταξύ άλλων ότι “στα θέματα διακυβέρνησης υπήρξε ουσιώδης

πρόοδος και σύγκλιση: (π. 21) *By the end of the Conference, the sides had reached practically full agreement on the federal executive and effective participation* / (π. 27) *“By the time the Conference closed, the sides had essentially solved the key issue of effective participation”*.

Είναι σαφές ότι η προσπάθεια εκείνη προσέκρουσε, εν τέλει, στην ανεπαρκή βούληση από μέρους της Τουρκίας να προβεί στα αναγκαία βήματα στην κεφαλαιώδους σημασίας πτυχή της ασφάλειας και των εγγυήσεων, δηλαδή στο θέμα της κατάργησης των εγγυήσεων και της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων. Και αυτό, γιατί αποτελούν και την πεμπτούσια αυτού που θα πρέπει να εξασφαλίζεται μέσα από μια λύση του Κυπριακού που είναι η διασφάλιση ενός πραγματικά ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, χωρίς αποικιοκρατικά κατάλοιπα και δεσμά ξένης κηδεμονίας.

Παρά το αρνητικό αποτέλεσμα, η δική μας πλευρά εξέφρασε την ετοιμότητά της για συνέχιση της προσπάθειας από το σημείο στο οποίο σταμάτησε στο Κραν Μοντανά, με βάση το συμφωνημένο πλαίσιο της ΔΔΟ, με πολιτική ισότητα, όπως προνοείται στα ψηφίσματα των ΗΕ, με διαφύλαξη αυτού που ονομάζουμε κεκτημένο των συνομιλιών, δηλαδή των συγκλίσεων που είχαν μέχρι εκείνη τη στιγμή επιτευχθεί και με επικέντρωση στα θέματα που παρέμεναν σε εκκρεμότητα, τα οποία αφορούσαν τις εξωτερικές πτυχές (στρατεύματα και εγγυήσεις), με στόχο την ολοκλήρωση της προσπάθειας και την επίτευξη συνολικής συμφωνίας.

Έκτοτε, έγιναν προσπάθειες για να τεθούν τα πράγματα εκ νέου στις ράγες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η δική μας πλευρά ανταποκρίθηκε θετικά στην εισήγηση του ΓΓ των ΗΕ τον Μάιο του 2018, για διορισμό της Jane Holl Lute, ως Ειδικής Απεσταλμένης για το Κυπριακό. Η Τουρκία ανταποκρίθηκε με δύο μήνες καθυστέρηση, τον Ιούλιο του 2018. Βέβαια, η διακηρυγμένη θέση της Άγκυρας μετά τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά ήταν ότι, για την ίδια, η συμφωνημένη βάση λύσης δικοινοτικής, διζωνικής ομοσπονδίας έχει τελειώσει και ότι θα πρέπει πλέον να αναζητηθούν άλλες επιλογές, εκτός αυτού του πλαισίου. Είναι, δε, γνωστή η δημόσια διαφωνία και αντιπαράθεση της Τουρκικής κυβέρνησης με τον τότε ηγέτη της Τουρκοκυπριακής κοινότητας Μουσταφά Ακιντζί, στην προσπάθειά της για πλήρη επιβολή της νέας γραμμής της λύσης «δύο κρατών», την οποία έθετε πλέον ως διακηρυγμένο στόχο.

Παρά την παρελκυστική πολιτική της Άγκυρας, συνεχίσαμε, με εποικοδομητικό πνεύμα, την προσπάθεια για δημιουργία των προϋποθέσεων για αναζωογόνηση της ειρηνευτικής διαδικασίας και κατ' επέκταση της προοπτικής

λύσης του Κυπριακού. Στις 11 Νοεμβρίου του 2018 πραγματοποιήθηκε συνάντηση των ηγετών των δύο κοινοτήτων, κατά την οποία αποφασίστηκε η διάνοιξη δύο επιπλέον σημείων διέλευσης: στη Δερύνεια και στη Λεύκα.

Στις 26 Φεβρουαρίου 2019 πραγματοποιήθηκε συνάντηση των ηγετών των δύο κοινοτήτων, κατά την οποία συζητήθηκαν ΜΟΕ και συμφωνήθηκαν: η επανασύνδεση ηλεκτρικού συστήματος, η διαλειτουργικότητα κινητής τηλεφωνίας, ο έλεγχος 18 ύποπτων για ναρκοθέτηση χώρων, η επιστροφή 219 πινάκων εικαστικής τέχνης στους νόμιμους ιδιοκτήτες και η παράδοση οπτικοακουστικού υλικού από το Αρχείο του ΡΙΚ με πολιτιστικό ενδιαφέρον για την Τ/Κ Κοινότητα.

Ακολούθησε, στις 9 Αυγούστου 2019, συνάντηση των ηγετών των δύο κοινοτήτων, από την οποία προέκυψε άτυπη καταρχήν συμφωνία επί τριών βασικών σημείων, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τον βασικό κορμό των Όρων Αναφοράς για τη διοργάνωση άτυπης συνόδου που θα εξετάσει διαδικαστικά ζητήματα και θα προετοιμάσει μία νέα Διάσκεψη για το Κυπριακό (Κοινό Ανακοινωθέν της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2014, οι συγκλίσεις που επιτεύχθηκαν μέχρι τη Διάσκεψη του Κραν Μοντανά και το πλαίσιο 6 σημείων που παρουσίασε ο ΓΓ ΟΗΕ κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης).

Στις 25 Σεπτεμβρίου 2019 πραγματοποιήθηκε τριμερής συνάντηση των ηγετών των δύο κοινοτήτων με τον ΓΓ των ΗΕ στο Βερολίνο, κατά την οποία ο ΓΓ των ΗΕ επανέλαβε τη δέσμευσή του σε συνέχιση των προσπάθειών για συνολολόγηση Όρων Αναφοράς, διερευνώντας με τα εμπλεκόμενα μέρη τη δυνατότητα σύγκλησης της άτυπης συνόδου.

Ήταν προφανές ότι, καθ' όλη τη διάρκεια αυτών των προσπαθειών, η Τουρκία παρέμενε σταθερά προσηλωμένη στην υπονόμευση της οποιασδήποτε προοπτικής και ότι ο στόχος ήταν η παρέλευση του χρόνου, έως ότου, μέσα από τις λεγόμενες «εκλογές» στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, να ολοκληρώσει τον σχεδιασμό επιβολής της πολιτικής των «δύο κρατών», επιβάλλοντας μια ηγεσία της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ευθυγραμμισμένη με αυτόν τον στόχο.

Η τελευταία κοινή παρουσία των ηγετών των δύο κοινοτήτων, ενόσω στην ηγεσία της Τ/Κ κοινότητας ήταν ο κ. Ακιντζί, πραγματοποιήθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 2020, στο Λήδρα Πάλας, στο πλαίσιο έκθεσης πινάκων εικαστικής τέχνης που επιστράφηκαν από τις κατεχόμενες περιοχές και οπτικοακουστικού υλικού από το Αρχείο ΡΙΚ.

Σημειώνεται ότι οι λεγόμενες «εκλογές» για την ανάδειξη ηγέτη της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ήταν προγραμματισμένες για την άνοιξη του 2020, αλλά αναβλήθηκαν για το φθινόπωρο λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Τον Αύγουστο του 2020, η κα. Lute υπέβαλε παραίτηση από τη θέση της Ειδικής

Απεσταλμένης του ΓΓ των ΗΕ για το Κυπριακό, προφανώς υπό το φως των διαφαινόμενων, ακόμα πιο δυσοίωνων, προβλέψεων για την προοπτική της προσπάθειας, ως αποτέλεσμα της παρελκυστικής τουρκικής πολιτικής.

Τον Οκτώβριο του 2020, ο Ερσίν Τατάρ αναδείχθηκε στην ηγεσία της ΤΚ κοινότητας μετά από μια άνευ προηγουμένου χειραγώγηση των λεγόμενων «εκλογών» από την Τουρκία, η οποία επιστράτευσε κάθε μέσο για την επιβολή της δικής της βούλησης, ως μέρος του ευρύτερου στρατηγικού της σχεδιασμού.

Αμέσως μετά, στις 26 Οκτωβρίου 2020, ο ΓΓ των ΗΕ, με επιστολή του προς τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων, επαναβεβαίωσε την ετοιμότητά του να συνεχίσει να υποστηρίζει τις προσπάθειες για συνέχιση των συνομιλιών, στη βάση του κεκτημένου της διαδικασίας (“building on the existing body of work”), ενώ τόνισε και την πεποίθησή του ότι η καλύτερη οδός παραμένει εντός των παραμέτρων ΟΗΕ που διαμορφώνονται από τα Ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Ανταποκρινόμενος σε αυτή την έκκληση του ΓΓ των ΗΕ, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, με επιστολή του τον Δεκέμβριο του 2020, επαναβεβαίωσε για την ετοιμότητά μας για συνέχιση της προσπάθειας αναζωογόνησης της ειρηνευτικής διαδικασίας από το σημείο που σταμάτησε στο Κραν Μοντανά, επί της συμφωνημένης βάσης λύσης και υπέβαλε εισηγήσεις για ΜΟΕ.

Στις 27 - 29 Απριλίου 2021, ο ΓΓ των ΗΕ συγκάλεσε άτυπη σύνοδο 5+ΗΕ στη Γενεύη, με στόχο την εξεύρεση τρόπου επανέναρξης των συνομιλιών. Δυστυχώς, η προσπάθεια του ΓΓ ΟΗΕ δεν τελεσφόρησε. Ο Τ/Κ ηγέτης παρουσίασε γραπτώς θέσεις για δύο κράτη και επέμεινε ότι δεν υπάρχει κοινό «έδαφος» για συνομιλίες, ενώ αρνήθηκε συζήτηση για Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ). Συμφωνήθηκε προγραμματισμός νέας άτυπης συνόδου, εντός χρονικού διαστήματος 2-3 μηνών, ώστε να δοθεί περιθώριο περαιτέρω διαβουλεύσεων.

Στο μεταξύ, και αρχής γενομένης από τον Οκτώβριο του 2020, η Τουρκία και το κατοχικό καθεστώς ανήγγειλαν και έθεσαν σε εφαρμογή σειρά ενεργειών, οι οποίες παραβιάζουν το καθεστώς των Βαρωσίων και τα σχετικά ψηφίσματα και αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ, ιδιαίτερα τα ψηφίσματα 550 και 789. Τα ψηφίσματα αυτά καλούν για την επέκταση της περιοχής που τελεί υπό τον έλεγχο των ΗΕ, ώστε να περιλάβει και τα Βαρώσια και καταδικάζουν οποιαδήποτε προσπάθεια εποικισμού των Βαρωσίων από άτομα άλλα από τους νόμιμους κατοίκους τους. Ως αποτέλεσμα των ενεργειών μας, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε δύο προεδρικές δηλώσεις, στις 9 Οκτωβρίου 2020 και στις 23 Ιουλίου 2021, με τις οποίες καταδίκασε τις παραβιάσεις, καλού-

σε για τον σεβασμό των ψηφισμάτων του ΣΑ και ζητούσε την ανάκληση όλων των παράνομων ενεργειών και τη συμμόρφωση με τις πρόνοιες των ψηφισμάτων. Ανάλογο λεκτικό περιλήφθηκε και στα ψηφίσματα για την ανανέωση της εντολής της ΟΥΝΦΙΚΥΠ, ενώ σχετικές αποφάσεις έχουν ληφθεί, κατόπιν των ενεργειών μας, και από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επίσης, από τον Μάιο του 2019, η Τουρκία πραγματοποίησε συνολικά οκτώ παράνομες γεωτρήσεις στην Κυπριακή ΑΟΖ, παραβιάζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας και κορυφώνοντας, με αυτόν τον τρόπο, μια πολιτική παραβιάσεων, η οποία άρχισε μερικά χρόνια νωρίτερα, μέσω παράνομων ερευνητικών δραστηριοτήτων και προσπαθειών ακύρωσης του προγράμματος της ΚΔ για πραγματοποίηση ερευνών για ανεύρεση υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της ΚΔ. Για αυτόν τον λόγο, επιδιώχθηκε η πολιτική των κυρώσεων ως εργαλείο αποτροπής και τερματισμού της τουρκικής προκλητικότητας και παραβατικότητας.

Στις 27 Σεπτεμβρίου του 2021, πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη άτυπο γεύμα του ΓΓ με τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων, κατά το οποίο δεν κατέστη δυνατή η εξεύρεση κάποιας διεξόδου, καθώς ο κ. Τατάρ επέμεινε στον προσδιορισμό «Προσωπικός Απεσταλμένος», με έμφαση σε όρους εντολής σχετικών με ΜΟΕ και Τεχνικές Επιτροπές.

Παρά τα εμπόδια, εμείς συνεχίσαμε την προσπάθεια. Τον Μάιο του 2022, ο ΠτΔ απέστειλε επιστολή προς τον κ. Τατάρ, επαναλαμβάνοντας τη δέσμευσή μας για συνέχιση της προσπάθειας επίτευξης λύσης και την πρότασή μας για ΜΟΕ. Η αντίδραση της Τ/Κ πλευράς δεν αποτέλεσε έκπληξη. Απέρριψαν τις προτάσεις και υπέβαλαν δικές τους αντιπροτάσεις, οι οποίες, όπως ήταν αναμενόμενο, κινούνται στη γραμμή της πολιτικής τους για λύση «δύο κρατών».

Παρά ταύτα, ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας είχε δηλώσει ότι θα ήταν έτοιμος να συζητήσει το σύνολο των προτάσεων, τόσο αυτών που είχε ο ίδιος υποβάλει όσο και εκείνων που υπέβαλε ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, υπό την προϋπόθεση ότι ο διάλογος θα λάμβανε χώρα με βάση το συμφωνημένο πλαίσιο λύσης, όπως αυτό καθορίζεται στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών και στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Είναι προφανές ότι η προσπάθεια της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής πλευράς είναι να επιβάλουν τη θέση ότι, στο κυπριακό, υπάρχει απόλυτο τέλμα και πλήρης έλλειψη κάθε προοπτικής για αναζωογόνηση της ειρηνευτικής διαδικασίας και, κατ' επέκταση, απουσία κάθε προοπτικής για λύση του κυπριακού εντός του συμφωνημένου πλαισίου. Απώτερος στόχος τους είναι η μονιμοποίηση της διχοτόμησης της Κύπρου, ως ενδιάμεσο στάδιο για την προώθηση

της πολιτικής τους για πλήρη έλεγχο επί του συνόλου της Κύπρου. Είναι για αυτό που η θέση τους για λύση «δύο κρατών» δεν σταματά στο «εκείνοι από εκεί και εμείς από εδώ». Στρατηγικός στόχος είναι να διασφαλίσουν αυτά που παράνομα κατέκτησαν και συνεχίζουν να κατέχουν, ως πρώτο βήμα και ως εφελτήριο, για να θέσουν τις παραπέρα διεκδικήσεις τους για τον πλήρη στρατηγικό έλεγχο ολόκληρης της Κύπρου.

Είναι για αυτό που, παρά τις αντιξοότητες και τα εμπόδια, είναι ζωτικής σημασίας, για το παρόν και το μέλλον του τόπου, να αποτραπεί οποιαδήποτε διολίσθηση του κυπριακού εκτός του πλαισίου που προβλέπεται από τα ψηφίσματα του ΟΗΕ. Κάτι τέτοιο θα συνιστούσε θανάσιμο κίνδυνο, όχι μόνο για την κατεχόμενη Κύπρο, αλλά για το σύνολο της Κύπρου. Για αυτό, είναι ζωτικής σημασίας η διαφύλαξη του ορθού πλαισίου και η συνέχιση της προσπάθειας. Διότι μόνο μέσα από την επίτευξη μιας λύσης, η οποία να επανενώνει τον τόπο, την κοινωνία και τους θεσμούς, η οποία θα είναι λειτουργική και βιώσιμη και θα απαλλάσσει την Κύπρο από τις αναχρονιστικές εγγυήσεις και την παρουσία ξένων στρατευμάτων, μπορούμε πραγματικά να προσβλέπουμε στη δημιουργία συνθηκών ειρήνης, ασφάλειας, σταθερότητας και ευημερίας. Έχουμε υποχρέωση να συνεχίσουμε την προσπάθεια μέχρι την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το 2022, σε ένα χρονικό σημείο επικείμενων εκλογικών διαδικασιών σε Τουρκία, Ελλάδα και Κύπρο, τέθηκε ως ζητούμενο η διαχείριση της κατάστασης μέχρι την ολοκλήρωση των εκλογών, ώστε, με πιο καθαρό το πολιτικό πεδίο, να μπορέσει να τεθεί πιο συγκεκριμένα επί τάπητος η εξέταση επόμενων βημάτων για την επανέναρξη συνομιλιών. Σε αυτό το διάστημα, ο ΓΓ ανέθεσε την αποστολή επαφής με όλους τους εμπλεκόμενους σε υψηλόβαθμα στελέχη της Γραμματείας.

Κατά τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, τον Σεπτέμβριο του 2023, έχοντας επίγνωση της ανάγκης να αποφευχθεί η παράταση της δυστοκίας, δώσαμε το αναγκαίο περιθώριο ευελιξίας στον ΓΓ σε σχέση με το θέμα του τίτλου του απεσταλμένου, για να τον βοηθήσουμε να μπορέσει να προχωρήσει στον διορισμό. Μετά από πολλές απόπειρες εκτροχιασμού, η τουρκική πλευρά συγκατένευσε στον διορισμό της κας Ολγκίν, ο οποίος ανακοινώθηκε στις 5 Ιανουαρίου 2024.

Αυτό ήταν ένα σημαντικό βήμα σε μια πορεία, η οποία γνωρίζαμε πάντα ότι θα εξακολουθούσε να είναι δύσκολη. Το καλοκαίρι του 2024, η τουρκική πλευρά δεν αποδέχθηκε τη συνέχιση της αποστολής της κας Ολγκίν, με αποτέλεσμα να υπάρξει παύση μέχρι τον επαναδιορισμό της, ως αποτέλεσμα της πρόσφατης διευρυμένης συνάντησης της Γενεύης, τον περασμένο Μάρτιο. Μετά τη συνάντηση αυτή, η ΠΑ πραγματοποίησε πρόσφατα επίσκεψη στην Κύπρο, στην Κωνσταντινούπολη και στην Αθήνα, συνεχίζοντας σε Λονδίνο και Βρυξέλλες, πριν επανέλθει στην Κύπρο για έναν ακόμη γύρο επαφών, πριν από τη διευρυμένη συνάντηση, η οποία πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Ιούλιο.

Βασικός πυλώνας της εν εξελίξει προσπάθειας είναι η αξιοποίηση του παράγοντα των ευρωτουρκικών σχέσεων. Από τη Σύνοδο Κορυφής του ΕΣ του Ελσίνκι το 1999 μέχρι σήμερα, μια σειρά αποφάσεων της ΕΕ έχουν διαμορφώσει ένα πλαίσιο διασύνδεσης των ευρωτουρκικών σχέσεων με το κυπριακό.

Έχει αναφερθεί και πιο πάνω το πώς η ιδιότητα της Κύπρου ως κράτους μέλους της ΕΕ έχει επενεργήσει καταλυτικά στην επίτευξη συγκλίσεων, οι οποίες κατοχυρώνουν τη λειτουργικότητα του ομοσπονδιακού κράτους. Ένα άλλο καίριο πεδίο, στο οποίο έχουμε δει την καταλυτική επίδραση αυτής της ιδιότητας, αφορά τις θέσεις της τουρκικής πλευράς περί εξασφάλισης μόνιμων παρεκκλίσεων από το κεκτημένο ή περί του λεγόμενου πρωτογενούς δικαίου. Είναι σαφές, και αυτό δεν είναι θεωρητικό αλλά μέρος του κεκτημένου των συνομιλιών, ότι δεν τίθεται θέμα πρωτογενούς δικαίου, ότι το ευρωπαϊκό κεκτημένο και οι τέσσερις ευρωπαϊκές ελευθερίες (πρόσωπα, αγαθά, υπηρεσίες, κεφάλαια) θα ισχύουν σε ολόκληρη την επικράτεια της ΚΔ και ότι οι Κύπριοι πολίτες θα έχουν τα ίδια δικαιώματα στην Κύπρο, όπως όλοι οι Ευρωπαίοι πολίτες παντού στην επικράτεια της ΕΕ. Όπως θα πρέπει να είναι σαφές, ότι η ύπαρξη εγγυήσεων και ξένων στρατευμάτων στο έδαφος της ΚΔ είναι ασύμβατη με την ιδιότητα ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους.

Όπως είναι γνωστό, η ΕΕ έχει πρόσφατα ανακοινώσει τον διορισμό του κ. Γιοχάνες Χαν, ως Ειδικού Απεσταλμένου της για το Κυπριακό, ένα θέμα για το οποίο έχει καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια από τον ΠτΔ. Είναι επίσης σημαντικό ότι, σε κοινή επιστολή της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, τον Μάρτιο του 2025, κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της άτυπης διευρυμένης συνάντησης για το Κυπριακό στη Γενεύη, εξέφρασαν τη στήριξη της ΕΕ στις προσπάθειες επανέναρξης των συνομιλιών και την προσήλωση της ΕΕ στην επανένωση της Κύπρου, στο πλαίσιο της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας, σύμφωνα με τα Ψηφίσματα το Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, τις αρχές τις αξίες, καθώς και το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτά υπογραμμίζουν τη σημασία και τη δέσμευση της ΕΕ στις προσπάθειες για λύση στο Κυπριακό, συμβατή με τις αρχές και τις αξίες της ΕΕ, το κοινοτικό κεκτημένο και τη νομοθεσία της Ένωσης. Η ΕΕ δεν υποκαθιστά τον ΟΗΕ, συμπληρώνει και υποβοηθά. Ενισχύουν, επίσης, τις προϋποθέσεις για αναζήτηση και αξιοποίηση αμοιβαία καταλυτικών παραγόντων, ώστε να διερευνηθεί κατά πόσον μπορούν να δημιουργηθούν συνθήκες, βάσει των οποίων όλοι οι εμπλεκόμενοι να θεωρήσουν ότι η λύση είναι πιο συμφέρουσα από τη συνέχιση της υπάρχουσας κατάστασης.

Στην πρόσφατη διευρυμένη συνάντηση στη Νέα Υόρκη, στις 16-17 Ιουλίου 2025, η Ελλάδα, η ΚΔ, το Ηνωμένο Βασίλειο και ο ΓΓ του ΟΗΕ επαναβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους στο πλαίσιο λύσης, το οποίο προβλέπεται στα Ψηφίσματα του ΣΑ των ΗΕ. Από την άλλη, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι επα-

νέλαβαν τις γνωστές θέσεις τους για λύση «δύο κρατών», «κυριαρχική ισότητα», «ισότιμο διεθνές καθεστώς», άρση της «απομόνωσης» και απευθείας πτήσεις, επαφές και εμπόριο, μη επιτρέποντας την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων στο συμφωνημένο πλαίσιο λύσης και επιβεβαιώνοντας ότι, λόγω των θέσεων της τουρκικής πλευράς, δεν υπήρχε έδαφος για άρση του αδιεξόδου.

Ο ΓΓ ΗΕ σημείωσε την πρόοδο που επιτεύχθηκε στις πρωτοβουλίες οικοδόμησης εμπιστοσύνης και κατέβαλε προσπάθεια για επίτευξη περαιτέρω αποτελεσμάτων, ειδικά για το θέμα της διάνοιξης επιπλέον σημείων διέλευσης. Η στάση της Τουρκίας και της Τουρκοκυπριακής πλευράς δεν επέτρεψε την επίτευξη διεξόδου. Αποφασίστηκαν κάποια επιπλέον πεδία πρωτοβουλιών οικοδόμησης εμπιστοσύνης, καθώς και η πραγματοποίηση συνάντησης του ΓΓ ΗΕ με τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας και τον Τουρκοκύπριο ηγέτη τον ερχόμενο Σεπτέμβριο, μετά την εβδομάδα υψηλού επιπέδου στη Νέα Υόρκη. Επιπλέον, αποφασίστηκε η διεξαγωγή επόμενης διευρυμένης συνάντησης εντός του έτους.

Οι εν εξελίξει παγκόσμιοι και περιφερειακοί γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί και συγκρούσεις υπογραμμίζουν - μεταξύ άλλων - και μια άλλη, πολύ γνωστή σε εμάς, πραγματικότητα: ότι η θεμελιώδης βάση των διεθνών προβλημάτων, όπως είναι και το Κυπριακό, είναι η διεθνής τους πτυχή, αυτό που, για το Κυπριακό, ονομάζουμε εισβολή και κατοχή. Αυτό, με τη σειρά του, υπογραμμίζει ότι, για να επιτευχθούν λύσεις, χρειάζεται τα πράγματα να αντιμετωπιστούν μέσα από ένα πλαίσιο που θέτει επί τάπητος και αντιμετωπίζει ακριβώς αυτά τα θεμελιώδη γενεσιουργά αίτια. Πολύ δε περισσότερο, όπως έχει αποδειχθεί ειδικά στις συνομιλίες που έλαβαν χώρα μετά το 2004, για τις εσωτερικές πτυχές που αφορούν του Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους είτε έχουν επιτευχθεί συγκλίσεις είτε αυτά βρίσκονται εντός ακτίνας σύγκλισης. Αυτό και αν αποτελεί επιβεβαίωση ότι τα εμπόδια που αφορούν την εσωτερική πτυχή του Κυπριακού δεν είναι ανυπέρβλητα.

Βρισκόμαστε σε μια κρίσιμη καμπή για το Κυπριακό, εν μέσω μιας περιόδου διάχυτης ρευστότητας, αστάθειας, αβεβαιότητας και ενδεχόμενων μετατοπίσεων, επαναδιευθετήσεων και μετασχηματισμού στο παγκόσμιο και περιφερειακό πεδίο. Αυτά τα χαρακτηριστικά, εκτός από τις διεθνείς σχέσεις, γίνονται εμφανή και επιδρούν στο πολιτικό πεδίο και στο εσωτερικό των κρατών, τροφοδοτώντας φαινόμενα απαξίωσης και ισοπέδωσης, που με τη σειρά τους δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για ενίσχυση ακραίων ιδεολογημάτων. Μιλώντας για το Κυπριακό, δε θα πρέπει να μας διαφεύγει αυτή η πτυχή.

Υπάρχει ο προβληματισμός ότι, σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η προσέγγιση της Τουρκίας βασίζεται σε μια στρατηγική προβολής ισχύος και ότι το υπάρχον πλαίσιο ενισχύει περισσότερο τις περιφερειακές της φιλοδοξίες και περιορίζει τα

περιθώρια να αναμένουμε επίδειξη ευελιξίας. Κανένας δεν μπορεί να προβλέψει με βεβαιότητα τι θα γίνει. Έχουμε δει στο πρόσφατο παρελθόν τακτικούς ελιγμούς. Εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι δεν θα γνωρίζουμε, αν δεν προσπαθήσουμε, αν δεν εξαντλήσουμε κάθε περιθώριο. Με επίγνωση των δυσκολιών, με συνέπεια, στοχοπροσήλωση και πρωτοβουλιακή προσέγγιση. Όλα αυτά μαζί συνθέτουν τη διεκδικητική στάση και στρατηγική που είναι αναγκαία για την επίτευξη των πολιτικών μας στόχων και για την αποτροπή αθέμιτων εξελίξεων και περιπλοκών. Με αυτό το πνεύμα αντιμετωπίζουμε και τα επόμενα βήματα και θα εξαντλήσουμε κάθε περιθώριο, ώστε η προσπάθεια να οδηγηθεί προς τη διαμόρφωση μιας απτής προοπτικής.

i. Το παρόν άρθρο βασίζεται στη διάλεξη του κ. Μενέλαου Μενελάου, Ελληνοκύπριου Διαπραγματευτή για το Κυπριακό, η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος «Διαχείριση Κρίσεων και Επίλυση Διαφορών», ενταγμένου στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της 22^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ) και δημοσιεύεται ειδικώς στο περιοδικό Διακλαδική Επιθεώρηση.

Βιογραφικό Σημείωμα

Γεννήθηκε στη Λευκωσία στις 23 Οκτωβρίου 1974. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις Διεθνείς Σχέσεις και Ευρωπαϊκές Σπουδές του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Τον Οκτώβριο του 2001 προσλήφθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών και από το 2003 μέχρι το 2013 υπηρέτησε στην Προεδρία της Δημοκρατίας ως μέλος του Διπλωματικού Γραφείου του Προέδρου και της διαπραγματευτικής ομάδας για το κυπριακό επί προεδρίας κ. Τάσσου Παπαδόπουλου και κ. Δημήτρη Χριστόφια. Από τον Μάρτιο του 2013, επανήλθε στο Υπουργείο Εξωτερικών και κατά την περίοδο 2014 - 2018 υπηρέτησε ως Αναπληρωτής Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας στα Ηνωμένα Έθνη στη Νέα Υόρκη. Στη διάρκεια της 72^{ης} Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, από το (2017 - 2018) υπηρέτησε ως Αντιπρόεδρος της Επιτροπής για Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Από το 2018 μέχρι το 2022 υπηρέτησε στο Υπουργείο Εξωτερικών ως Προϊστάμενος του Τμήματος Κυπριακού και Τουρκίας και στις 16 Μαΐου 2022 διορίστηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Νίκο Αναστασιάδη ως ο Διαπραγματευτής της Ελληνοκυπριακής πλευράς για το κυπριακό, θέση στην οποία συνεχίζει να υπηρετεί μέχρι σήμερα. Είναι παντρεμένος και έχει ένα γιο 16 ετών και μία κόρη 14 ετών.

«Η Παράδοξη Τριάδα του Clausewitz: Τα Αίτια της Ήττας του Θέρους του 1974»

του Παναγιώτη Μαυρόπουλου, Υποστράτηγος ε.α.

Πρόλογος

Η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το θέρος του 1974 αποτελεί μια βαριά σκιά στη συλλογική μνήμη του έθνους και, ακόμη και μετά από μισό αιώνα, μια βαθιά συναισθηματική πληγή. Η πλειονότητα των εθνικά σκεπτόμενων πολιτών -πλην των αμετανόητων και των συνωμοσιολόγων- κατατράχεται από αισθήματα ενοχής και ντροπής, εξαιτίας της, καθ' οιονδήποτε τρόπο, συμμετοχής στην καταστροφή.

Ένα σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας για το Κυπριακό ασχολείται με την αναζήτηση των αιτίων αυτής της εθνικής τραγωδίας, τα οποία, εν πολλοίς, έχουν εντοπισθεί. Το παρόν άρθρο φιλοδοξεί να προσφέρει μια διαφορετική οπτική στη διερεύνηση των αιτίων της ήττας. Στο πλαίσιο αυτό, η ανά χείρας εργασία εντάσσεται σε μια ευρύτερη ερευνητική προσπάθεια με αντικείμενο την έννοια της «παράδοξης Τριάδας» του Clausewitz.¹

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των αιτίων της ήττας του ελληνισμού κατά τον πόλεμο του θέρους του 1974 στην Κύπρο. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, χρησιμοποιείται ως ερευνητικό εργαλείο η θεωρητική σύλληψη της παράδοξης Τριάδας - μιας θεμελιώδους έννοιας της θεωρίας του πολέμου, την οποία εισήγαγε, μεταξύ άλλων, ο Carl von Clausewitz.

Η παράδοση Τριάδα του Clausewitz, ως αναλυτικό εργαλείο, χρησιμοποιείται με δύο τρόπους:

Πρώτον, για την ερμηνεία των αιτίων της προσφυγής στον πόλεμο. Στο πλαίσιο αυτό, όταν δεν υφίσταται αρμονία μεταξύ των στοιχείων της Τριάδας, η απόφαση για πόλεμο καθίσταται είτε απαγορευτική είτε, εφόσον ληφθεί, οδηγεί εκ των προτέρων σε ένα θνησιγενές εγχείρημα. Χρονικά, αυτή η προσέγγιση αφορά την περίοδο πριν από την έναρξη των εχθροπραξιών.

Δεύτερον, για την ερμηνεία των αιτίων της αποτυχίας κατά τη διεξαγωγή του πολέμου. Η χρήση αυτή αφορά τη φάση των πολεμικών επιχειρήσεων καθαυτή, εστιάζοντας στην αποτυχία επίτευξης των στρατιωτικών και πολιτικών σκοπών. Το άρθρο είναι διαρθρωμένο σε δύο μέρη: στο πρώτο παρουσιάζεται η θεωρητική τεκμηρίωση της έννοιας της παράδοξης Τριάδας· στο δεύτερο, η Τριάδα αξιοποιείται ως ερμηνευτικό σχήμα για την ανάλυση των αιτίων της ήττας.

Το θεωρητικό υπόβαθρο

Ο Clausewitz, σε ένα κείμενο περίπου διακοσίων λέξεων, διατυπώνει την έννοια της παράδοξης Τριάδας, μίας από τις έννοιες που ο ίδιος εισήγαγε στο λεξιλόγιο της θεωρίας του πολέμου και της στρατηγικής.

Ο Clausewitz ισχυρίζεται ότι τα κυρίαρχα στοιχεία του πολέμου συγκροτούν μια τριάδα, η οποία, για λόγους διάκρισης από άλλες διατυπώσεις της έννοιας, αποκαλείται «πρώτη» ή «πρωτεύουσα» ή «αντικειμενική Τριάδα» (*first or primary trinity or trinity prime*). Τα στοιχεία της Τριάδας, όπως περιγράφονται από τον ίδιο, είναι:

- α. Η αρχέγονη βία, το μίσος και η εχθρότητα, που πρέπει να θεωρούνται ως τυφλή φυσική βία.
- β. Το παιχνίδι της τύχης και των πιθανοτήτων, στο πλαίσιο του οποίου το δημιουργικό πνεύμα είναι ελεύθερο να περιπλανάται.
- γ. Το στοιχείο της υποταγής, ως όργανο της πολιτικής, που τον καθιστά [τον πόλεμο] υποκείμενο μόνο στη λογική.²

Ο Clausewitz, προκειμένου να επεξηγήσει και να διευκρινίσει την κεντρική έννοια -όχι όμως για να την ορίσει με ακρίβεια- προχώρησε σε μια αντιστοίχιση των στοιχείων της παράδοξης Τριάδας:

- α. Το πρώτο από αυτά τα συστατικά [η αρχέγονη βιαιότητα, το μίσος και η εχθρότητα] αφορά κυρίως τον λαό,

β. το δεύτερο [το παιχνίδι της πιθανότητας και της ευκαιρίας] (αφορά) κυρίως τον διοικητή και το στράτευμά του (στρατός), και

γ. το τρίτο [το στοιχείο του ορθολογισμού και της υπαγωγής] (αφορά) κυρίως την κυβέρνηση.³

Η ομάδα αυτή των συστατικών, γνωστή πλέον ευρέως ως «Λαός-Στρατός-Κυβέρνηση», ονομάζεται «δεύτερη» ή «δευτερεύουσα Τριάδα» (*second ή secondary trinity*)⁴ και τελικά επικράτησε στον δημόσιο λόγο και στη μεθοδολογία ανάλυσης των ενόπλων συγκρούσεων.

Η καθιέρωση του ορισμού της Τριάδας μέσω του μοντέλου «Λαός-Στρατός-Κυβέρνηση» στον δημόσιο λόγο, ακόμη και μεταξύ των ακαδημαϊκών, εξετάζεται σε άρθρο των Villacres και Bassford, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1995 στο περιοδικό του στρατού των ΗΠΑ *Parameters*.⁵

Η Τριάδα του Clausewitz παρέμεινε ουσιαστικά στην αφάνεια από τον χρόνο έκδοσης του έργου του *On War* το 1832, μέχρι τη δεκαετία του 1980. Η συζήτηση γι' αυτήν και την αξία της άρχισε από τη στιγμή της δημοσίευσης της μελέτης του Συνταγματάρχη Harry Summers του Στρατού των ΗΠΑ, με τον τίτλο "*On Strategy: A Critical Analysis of the Vietnam War (1982)*".⁶ Ο Summers χρησιμοποίησε τον συγκεκριμένο ορισμό ως ερμηνευτικό εργαλείο για την ανάλυση και ερμηνεία της ήττας των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, χωρίς καμία αναφορά στα στοιχεία της πρωτεύουσας Τριάδας. Ωστόσο, στις συνθήκες που επικρατούσαν την εποχή εκείνη και για τις ανάγκες της ανάλυσης του συγκεκριμένου πολέμου, ο Summers δικαιώθηκε για την επιλογή του, όπως φάνηκε και από την αποδοχή που είχε η μελέτη του, τόσο από τους ειδικούς όσο και από το ευρύ κοινό.

Κάποιοι επικριτές υποστηρίζουν ότι η δευτερεύουσα Τριάδα αποτελεί μια απλουστευτική προσέγγιση της αυθεντικής σκέψης του Clausewitz, η οποία εκφράζεται αυθεντικά μέσω της πρωτεύουσας Τριάδας. Ωστόσο, η δευτερεύουσα Τριάδα είναι εκείνη που έχει αξιοποιηθεί -έστω και περιορισμένα- ως ερμηνευτικό εργαλείο για την ανάλυση της εξέλιξης και της έκβασης ενόπλων συγκρούσεων. Αυτό συμβαίνει παρά την έλλειψη ομοφωνίας, σε ακαδημαϊκό επίπεδο, ως προς τα αναλυτικά χαρακτηριστικά της έννοιας. Σε κάθε περίπτωση, σήμερα είναι ευρέως διαδεδομένη η άποψη ότι η Τριάδα «Λαός-Στρατός-Κυβέρνηση» αποτελεί μια αξιόπιστη επιλογή ως ερμηνευτικό σχήμα, ιδίως στις περιπτώσεις των διακρατικών πολέμων.

Η παράδοση Τριάδα και ο πόλεμος του 1974 στην Κύπρο

Λαός: η βία, το μίσος και η εχθρότητα

Σε μια απλουστευμένη, πλην όμως ευρέως διαδεδομένη εκδοχή, το πρώτο στοιχείο της Τριάδας τείνει να ταυτίζεται με τη λαϊκή υποστήριξη προς την

υπόθεση του πολέμου.⁷ Για να εξασφαλιστεί η στήριξη αυτή, ο λαός θα πρέπει να διακατέχεται από έντονα συναισθήματα μίσους και εχθρότητας προς τον αντίπαλο. Όταν τα συναισθήματα αυτά αρχίσουν να εξασθενούν, το ίδιο συμβαίνει και με την υποστήριξη του πολέμου. Αν ο λαός δεν προσφέρει την υποστήριξή του -και ακόμη περισσότερο, αν στραφεί εναντίον του- τότε ο πόλεμος θα πρέπει να θεωρείται χαμένος εκ προοιμίου.

Η προσέγγιση αυτή απαντάται συνήθως υπό αρνητικό πρίσμα, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η απουσία τέτοιας υποστήριξης θεωρήθηκε καθοριστική για την έκβαση της σύρραξης. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η αποδυνάμωση της λαϊκής συναίνεσης στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ, καθώς και η αντίστοιχη περίπτωση της Γερμανίας στην τελική φάση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Και στις δύο περιπτώσεις, η απόσυρση της λαϊκής στήριξης περιγράφεται συχνά στη βιβλιογραφία με τον όρο «πισώπλατη μαχαίρα» (*stab in the back*).

Στην περίπτωση της Κύπρου, τα αρνητικά συναισθήματα έναντι των Τουρκοκυπρίων και των Τούρκων προϋπήρχαν της τουρκικής εισβολής του 1974. Αυτά είχαν διαμορφωθεί ήδη από τη δράση της TMT, τη συμπαρατάξη των Τουρκοκυπρίων με τη βρετανική πλευρά κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, καθώς και από τα γεγονότα της τουρκοανταρσίας του 1964 και την κρίση της Κοφίνου το 1967. Πέραν αυτών, τα αρνητικά συναισθήματα του κυπριακού λαού ήταν, εν πολλοίς, δικαιολογημένα, καθώς ο πόλεμος που ακολούθησε είχε ξεκάθαρο αμυντικό χαρακτήρα και στόχευε στη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της εθνικής κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Συνεπώς, από αυτήν την οπτική, η υποστήριξη του λαού προς την υπόθεση του πολέμου ήταν, σε μεγάλο βαθμό, δεδομένη.

Ωστόσο, τα αισθήματα εχθρότητας προς τον εξωτερικό αντίπαλο δεν ήταν τα μοναδικά που διακατείχαν τον κυπριακό λαό. Η εσωτερική πολιτική κατάσταση στο νησί ήταν ανησυχητική. Οι προσπάθειες αλληλοεξόντωσης μεταξύ των αντιμαχόμενων μερίδων και παρατάξεων είχαν κορυφωθεί και, γενικά, κατά τους τελευταίους μήνες προ της εισβολής, η επικρατούσα στην Κύπρο πολιτική κατάσταση ήταν τεταμένη.⁸

Η ένταση και η διχόνοια στο ελληνοκυπριακό εσωτερικό μέτωπο προσλάμβαναν δραματικές διαστάσεις:⁹ επικρατούσε μια κατάσταση διχασμού και εμφυλίου πολέμου μεταξύ των δύο αντιπάλων παρατάξεων.

Επιπλέον, μεγάλο μέρος του κυπριακού πληθυσμού διακατεχόταν από έντονα αισθήματα εχθρότητας προς τους Ελλαδίτες αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς. Η μακροχρόνια αντιπαλότητα μεταξύ των Ελλαδίων αξιωματικών και του Μακαρίου, η οποία προϋπήρχε ήδη σε σημαντικό τμήμα της κυπριακής κοινωνίας, διευρύνθηκε και εμβαθύνθηκε περαιτέρω μετά το πραξικόπημα. Το γεγονός

αυτό οδήγησε στην καλλιέργεια έντονων αρνητικών συναισθημάτων μεταξύ των υποστηρικτών του Μακαρίου, που, με τη σειρά τους, συνετέλεσαν σε διάχυτη έλλειψη εμπιστοσύνης προς την ηγεσία της Εθνικής Φρουράς σε όλα τα επίπεδα. Από την άλλη πλευρά, η εκδήλωση αρνητικών συναισθημάτων προϋποθέτει ορισμένη χρονική διάρκεια πολέμου. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη σύγκρουση ήταν σύντομη, τα αρνητικά συναισθήματα εμφανίστηκαν κατά τη δεύτερη φάση της εισβολής. Το νεαρό της ηλικίας των στρατευμένων, σε συνδυασμό με την έλλειψη πολιτικής εμπειρίας, λειτούργησε αρχικά ως ανασχετικός παράγοντας για την εκδήλωση αρνητικών στάσεων. Ωστόσο, με την ένταξη των εφέδρων στις Μονάδες, παρατηρήθηκαν, σε ορισμένες περιπτώσεις, φαινόμενα έλλειψης εμπιστοσύνης και δυσπιστίας προς τους αξιωματικούς τους προερχόμενους από την Ελλάδα.

Τα αρνητικά συναισθήματα δεν εκδηλώθηκαν μαζικά, καθώς αφενός μεν δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες, αφετέρου δε η διάθεση για αντίδραση απέναντι στην πολιτική ηγεσία, η οποία, υπό το καθεστώς του Νικολάου Σαμπών, ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Επιπλέον, σημαντικός παράγοντας που περιορίσε την πρακτική εκδήλωση αυτών των συναισθημάτων υπήρξε ο αιφνιδιασμός του πληθυσμού και ο αγώνας για την ίδια του την επιβίωση. Ο λαός βρέθηκε αντιμέτωπος με το υπαρξιακό ζήτημα της επιβίωσής του, καθώς οι Τούρκοι στρέφονταν εσκεμμένα κατά των αμάχων στις περιοχές που σχεδίαζαν να καταλάβουν, με στόχο την εκκαθάριση του ελληνικού πληθυσμού.

Η γενική αυτή κατάσταση, σε συνδυασμό με την ήδη υπαρκτή έλλειψη αποτελεσματικής διοίκησης, οδήγησε στην εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών. Η δυσπιστία υπονόμωσε την πειθαρχία, επηρεάζοντας αρνητικά τη συνοχή και την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα του στρατεύματος. Παρατηρήθηκαν λιποταξίες και κλίμα φυγής σε μικρή κλίμακα και, σε ακραίες περιπτώσεις, ακόμη και διάλυση Μονάδων.

Παρόλα αυτά, η υποστήριξη του λαού προς το στράτευμα εκδηλωνόταν μέσω της προσφοράς τροφίμων, της βοήθειας για τη διαφυγή οπλιτών και μονάδων, της ενθάρρυνσης των στρατευμάτων, της μαζικής συμμετοχής στην επιστράτευση, καθώς και άλλων μορφών αρωγής.

Συμπερασματικά, ο λαός, ως αυτοδύναμη συνιστώσα της Τριάδας, δε διαδραμάτισε ουσιαστικά αρνητικό ρόλο στην εξέλιξη του πολέμου. Οι λιποταξίες εμφανίστηκαν κατά τη δεύτερη φάση της εισβολής, όταν τα αρνητικά συναισθήματα ωρίμασαν και ενισχύθηκαν από αισθήματα αδυναμίας και εγκατάλειψης από την Ελλάδα. Παρά ταύτα, ο λαός τοποθέτησε υπεράνω όλων το συμφέρον της προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, προσφέροντας έμπρακτη υποστήριξη στην υπόθεση του πολέμου.

Για να διευκολύνει τον αναγνώστη του έργου του στην κατανόηση του δεύτερου στοιχείου της Τριάδας, ο Clausewitz, στο παράδειγμά του, συσχέτισε «το παιχνίδι της τύχης και των πιθανοτήτων, στο πλαίσιο του οποίου το δημιουργικό πνεύμα είναι ελεύθερο να περιπλανάται» με «τον διοικητή και το στράτευμά του», οι οποίοι φέρουν την ευθύνη για τη διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτής της αντιστοίχισης, διευκρίνισε ότι «ο βαθμός της επιρροής την οποία θα έχει το θάρρος και το ταλέντο στο πεδίο των πιθανοτήτων και της τύχης εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του διοικητού και του στρατεύματός του».

Παρόλο που ο Clausewitz αναφέρεται στο ταλέντο ως αρετή του διοικητού, υπεράνω αυτού τοποθετεί τη στρατιωτική του ιδιοφυΐα (*military genius*). Η ιδιοφυΐα αυτή δεν ταυτίζεται με το ταλέντο σε εξαιρετικά υψηλό βαθμό· αντιθέτως, αποτελεί έναν όρο που χρησιμοποιεί για να περιγράψει τα άτομα, τα οποία διαθέτουν έναν ιδιαιτέρως «αρμονικό συνδυασμό στοιχείων», απαραίτητων προκειμένου να διαπρέψουν στη διοίκηση.¹⁰ Κάποιο από τα στοιχεία αυτά ενδέχεται να υπερσχύει στον συνολικό συνδυασμό, χωρίς, ωστόσο, να έρχεται σε σύγκρουση με τα υπόλοιπα.¹¹ Από την άλλη πλευρά, οι στρατιωτικές ιδιοφυΐες εμφανίζονται εξαιρετικά σπάνια στην ιστορία του πολέμου, και, ως εκ τούτου, ο όρος δεν χρησιμοποιείται από τον Clausewitz ως τυπικό πρότυπο διοικητή. Συνεπώς, ένας διοικητής που διαθέτει ανώτερα επαγγελματικά, ηθικά και πνευματικά χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με σχετική πολεμική εμπειρία, συνιστά το κατεξοχήν ζητούμενο.

Στο επιχειρησιακό περιβάλλον, όπου επικρατούν η τριβή και η αβεβαιότητα, η τύχη, υπό την έννοια του απρόβλεπτου, δεν έχει αποκλειστικά αρνητική διάσταση· δεν συνιστά, δηλαδή, μόνο ανασταλτικό παράγοντα για την υλοποίηση του εκ των προτέρων εκπονημένου επιχειρησιακού σχεδίου του διοικητού. Αντιθέτως, αποτελεί συγχρόνως το αίτιο δημιουργίας ευκαιριών, τις οποίες ένας ευφυής και ικανός διοικητής δύναται να αξιοποιήσει προς όφελός του, προκειμένου να προαγάγει την επίτευξη του στρατιωτικού σκοπού του πολέμου.

Συμπερασματικά, η επίδραση της τύχης στον πόλεμο έχει ως συνέπεια η εξέλιξη και η έκβαση τόσο των επί μέρους μαχών όσο και της σύγκρουσης στο σύνολό της να διέπονται από τον νόμο των πιθανοτήτων, καθιστώντας το επιχειρησιακό περιβάλλον αβέβαιο και κυριαρχούμενο από τον κίνδυνο, την τριβή και την ομίχλη του πολέμου. Η επιτυχής διεξαγωγή των επιχειρήσεων σε ένα τέτοιο περιβάλλον προϋποθέτει αφενός μεν ένα επαγγελματικά ποιοτικό στράτευμα αφετέρου δε την κατάλληλη διεύθυνση του αγώνα από έναν διοικητή που διαθέτει στρατιωτική ιδιοφυΐα (*genius*) και τις απαιτούμενες ικανότητες σχεδίασης και διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων.

Ο Μπονάνος, υπό την ιδιότητά του ως Αρχηγού του Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων (ΑΕΔ), έφερε ακέραιη την ευθύνη για τη μεθόδευση της απουσίας του

Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς (ΓΕΕΦ), Αντιστράτηγου Ντενίση, από την Κύπρο, με σκοπό τη διευκόλυνση της διενέργειας του πραξικοπήματος. Η επιλογή αυτή παρείχε στον Ντενίση τη δυνατότητα, ή το πρόσχημα, να αρνηθεί την επιστροφή του στο νησί, σε μια χρονική συγκυρία κατά την οποία η τουρκική επέμβαση διαφαινόταν ως ιδιαίτερα πιθανή.

Από την άλλη πλευρά, ο Ντενίσης φέρει μείζονα ευθύνη για την άρνησή του να επανέλθει στη θέση του μετά το πραξικόπημα. Η απόφασή του αυτή φαίνεται να υπαγορεύτηκε από τον φόβο ανάληψης της ευθύνης για μια πιθανή - και, κατά τα φαινόμενα, αναμενόμενη - στρατιωτική ήττα. Παρά το γεγονός ότι υπήρξε ιδεολογικά αντίθετος προς το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου, ο Ντενίσης ήταν ο φυσικός και θεσμικός ηγέτης της Εθνικής Φρουράς. Η εμπειρία του στη διοίκησή της, καθώς και ο βαθμός του, που του παρείχε τη δυνατότητα ισότιμης επικοινωνίας με το αθηναϊκό καθεστώς, καθιστούσαν την παρουσία του κρίσιμη για τη διαχείριση της κρίσης. Η επιλογή του να μην επωμισθεί τις ευθύνες που του αναλογούσαν και να μην επανέλθει στην ηγεσία της Εθνικής Φρουράς συνιστά σοβαρή παράλειψη σε μια ιστορικά καθοριστική συγκυρία.

Το ζήτημα της ηγεσίας της Εθνικής Φρουράς κατά την κρίσιμη περίοδο της τουρκικής εισβολής συνιστούσε πρόβλημα εξαιρετικής σοβαρότητας. Η ανώτατη στρατιωτική διοίκηση του ΓΕΕΦ δε διέθετε ούτε τα χαρακτηριστικά που περιγράφει ο Clausewitz στο πλαίσιο της Τριάδας του ούτε τα απαραίτητα προσόντα για την ανάληψη ενός τόσο απαιτητικού καθήκοντος, όπως είναι η ηγεσία του στρατεύματος σε συνθήκες πολέμου.

Κατά την έναρξη της εισβολής, τη θέση του Αρχηγού του ΓΕΕΦ κατείχε ο Ταξίαρχος Μιχαήλ Γεωργίτης. Η τοποθέτησή του στη θέση αυτή υπήρξε επιλογή του Ιωαννίδη, με σκοπό να αναλάβει την ηγεσία του πραξικοπήματος κατά του Προέδρου Μακαρίου, παρά τις επιφυλάξεις που ο ίδιος φέρεται να είχε διατυπώσει. Είχε μόλις προαχθεί στον βαθμό του Ταξιάρχου· προηγουμένως, ως Συνταγματάρχης, υπηρέτησε επί δύο έτη ως Διοικητής της III Ανωτέρας Τακτικής Διοίκησης (ΑΤΔ), η ζώνη ευθύνης της οποίας περιλάμβανε την περιοχή όπου εξελίχθηκαν οι κύριες επιχειρήσεις της πρώτης φάσης της επιχείρησης «Αττίλας». Συνεπώς, διέθετε σημαντική επιχειρησιακή γνώση της περιοχής και εμπειρία από την υπηρεσία στην Κύπρο, ενώ ήταν εξοικειωμένος με τα ενδεχόμενα σχέδια του ΓΕΕΦ.

Ωστόσο, ο Γεωργίτης στερούνταν του κύρους και της εμπειρίας που απαιτούσε η θέση του Αρχηγού του ΓΕΕΦ, ενώ επιβαρυντικό στοιχείο για τον ίδιο υπήρξε η συμμετοχή του στο πραξικόπημα. Ως χαρακτήρας, φέρεται να ήταν ήπιος και πειθαρχημένος, όπως προκύπτει από την αποδοχή της συμμετοχής του στο πραξικόπημα, παρά τη διαφωνία του με αυτό. Επιπλέον, ο Γεωργίτης χαρακτηριζόταν από έλλειψη πρωτοβουλίας, περιορισμένη πρόβλεψη για μελλοντικές ενέργειες και διστακτικότητα στη λήψη μέτρων επιχειρησιακής ασφάλειας. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, ουδέποτε ανέλαβε ουσιαστικά τη διεύθυνση των

στρατιωτικών ενεργειών· αντιθέτως, διατηρούσε συνεχή επικοινωνία με το ΑΕΔ, αναμένοντας οδηγίες για τις επόμενες κινήσεις.¹² Ο Γρηγόριος Μπονάνος, στο βιβλίο του, ασκεί σαφή κριτική στην έλλειψη πρωτοβουλίας εκ μέρους του Γεωργίτη.¹³ Παράλληλα, ο ίδιος ο Μπονάνος φέρει ευθύνες, όχι μόνο για τη μεθόδευση της απομάκρυνσης του Ντενίση από την αρχηγία του ΓΕΕΦ, αλλά και για την αδυναμία του να αντικαταστήσει τον Γεωργίτη με καταλληλότερο αξιωματικό κατά την κρίσιμη αυτή περίοδο.

Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα της έλλειψης πρωτοβουλίας και αισθήματος ευθύνης εκ μέρους του Γεωργίτη αποτελεί η απάντησή του στον Συνταγματάρχη Νικολαΐδη, Διοικητή της ΕΛΔΥΚ, όταν αυτός εξέφρασε τις επιφυλάξεις του σχετικά με την ανάθεση στην ΕΛΔΥΚ της επιχείρησης κατάληψης του Κιόνελι, στις 18:30 της 20ής Ιουλίου. Συγκεκριμένα, ο Γεωργίτης δήλωσε: «...του είπα να επικοινωνήσει με τον [Υποστράτηγο] Χανιώτη και, εάν εκείνος τροποποιήσει τη διαταγή του, πάρε με εμένα στο τηλέφωνο να μην γίνει [κίνηση] προς Κιόνελι, διότι και εγώ δεν θέλω.»¹⁴

Όπως προαναφέρθηκε, η ηγεσία που αναφέρεται στην έννοια της Τριάδας αφορά όλα τα κλιμάκια διοικήσεως. Κατά την περίοδο πριν και κατά τη διάρκεια της εισβολής, στα εν λόγω κλιμάκια υπηρετούσαν αξιωματικοί όλων των βαθμών, οι οποίοι, επιληψιμονες του όρκου τους, ασχολούνταν με ζητήματα πέραν των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, όπως η εκπαίδευση των οπλιτών και η συντήρηση του υλικού, με αποτέλεσμα τη μείωση της μαχητικής ισχύος του στρατεύματος.¹⁵

Η απουσία ουσιαστικής άσκησης ηγεσίας σε επίπεδο Μονάδων και Λόχων συνέβαλε καθοριστικά στην όξυνση του φαινομένου των λιποταξιών. Αντιθέτως, όπου αξιωματικοί ανέλαβαν ενεργά τον ηγετικό τους ρόλο και ηγήθηκαν των τμημάτων τους στο πεδίο της μάχης, παρατηρήθηκε σημαντική ενίσχυση της συνοχής και της μαχητικής ετοιμότητας. Οι στρατιώτες όχι μόνο δεν εγκατέλειψαν τις θέσεις τους, αλλά ανταποκρίθηκαν με εμπιστοσύνη, ακολουθώντας τους φυσικούς τους ηγέτες. Υπάρχουν μάλιστα καταγεγραμμένες περιπτώσεις υψηλόβαθμων αξιωματικών που έπεσαν μαχόμενοι στην πρώτη γραμμή, όπως ο Ταγματάρχης Γεώργιος Κατσάνης, Διοικητής της 33ης Μοίρας Καταδρομών, και ο Ανθυπολοχαγός Χρίστος Φώτης, Διοικητής του 321 Τάγματος Εθνοφυλακής. Αντιθέτως, καταγράφονται και περιπτώσεις αξιωματικών που είτε ακολούθησαν τα τμήματά τους τελευταίοι είτε, σε ορισμένες περιπτώσεις, εγκατέλειψαν τα τμήματά τους, επικαλούμενοι τραυματισμούς.¹⁶

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της σύγκρουσης, καθίσταται σαφές ότι, πλην της ηγεσίας, και η ποιότητα του στρατεύματος δεν ήταν επαρκής για την αποτελεσματική διεξαγωγή του πολέμου.

Κατά την περίοδο από το 1967, οπότε και η Ελλάδα εξαναγκάστηκε να αποσύρει τη Μεραρχία από την Κύπρο, έως και το 1974, η παραμέληση της ενί-

σχυσης της Εθνικής Φρουράς μπορεί να χαρακτηριστεί ως στρατηγικά και πολιτικά ασυγχώρητη. Ενδεικτικό της κατάστασης αποτελεί το γεγονός ότι οι ένοπλες δυνάμεις των Τουρκοκυπρίων αριθμούσαν περίπου 12.000-14.000 μαχητές,¹⁷ σε σύνολο τουρκοκυπριακού πληθυσμού 120.000, ενώ η ενεργός δύναμη της Εθνικής Φρουράς περιοριζόταν σε περίπου 10.409 άνδρες,¹⁸ παρά το ότι ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός ανερχόταν στους 500.000. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι, λίγο πριν την τουρκική εισβολή, είχε σχεδιαστεί η μείωση της στρατιωτικής θητείας στους 12 μήνες, εξέλιξη η οποία θα οδηγούσε στη συρρίκνωση της οροφής του ενεργού στρατεύματος.¹⁹

Η ανεπάρκεια αυτή εντοπίζεται τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης όσο και σε αυτόν του εξοπλισμού. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τον εξοπλισμό, τα οπικά συστήματα που διέθετε το στράτευμα ήταν παρωχημένα και ακατάλληλα για μια σύγκρουση, η οποία είχε προβλεφθεί ήδη από καιρό. Ιδιαίτερα κρίσιμη υπήρξε η έλλειψη αντιαεροπορικών και αντιαρματικών μέσων, καθώς και σύγχρονων τεθωρακισμένων οχημάτων. Η διατήρηση δύο μονάδων τεθωρακισμένων, εξοπλισμένων με παρωχημένα μέσα, των οποίων η επιχειρησιακή ανεπάρκεια και οι τεχνικές αστοχίες ήταν προβλέψιμες, δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως στρουθοκαμηλισμός.

Η απουσία κατάλληλων τεθωρακισμένων οχημάτων, απαραίτητων αφενός μεν για την αντιμετώπιση των αντίστοιχων τουρκικών δυνάμεων αφετέρου δε για την υλοποίηση των σχεδίων αντεπιθέσεων, καθιστούσε αναγκαία την προμήθεια και την ένταξη στην Εθνική Φρουρά αξιόπιστων αντιαρματικών όπλων. Αντ' αυτών, η Εθνική Φρουρά διέθετε ένα ετερογενές σύνολο αναξιόπιστων αντιαρματικών συστημάτων. Επιπλέον, η έλλειψη πολεμικών αεροσκαφών καθιστούσε επιτακτική την προμήθεια ικανού αριθμού αντιαεροπορικών συστημάτων, ανάγκη η οποία παρέμεινε ανικανοποίητη από την περίοδο της ειρήνης.

Ως αποτέλεσμα, από τη στιγμή που ο αντίπαλος αποβίβασε τεθωρακισμένα οχήματα στο νησί (τύπου M48 και M113), σε συνδυασμό με την απουσία αποτελεσματικών αντιαρματικών πυρών εκ μέρους της Εθνικής Φρουράς, η κυριαρχία του στο πεδίο της μάχης υπήρξε απόλυτη. Παράλληλα, η τουρκική αεροπορία, καθ' όλη τη διάρκεια των επιχειρήσεων, διατηρούσε απόλυτη κυριαρχία στο πεδίο.

Δεδομένης της υπεροχής του αντιπάλου σε σχετική μαχητική ισχύ, ο παράγοντας του στρατηγικού αιφνιδιασμού αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία. Σε περίπτωση αιφνιδιαστικής επίθεσης από την Τουρκία - σενάριο το οποίο άλλωστε περιλαμβάνονταν στις επίσημες εκτιμήσεις της απειλής - δύο ήταν τα κρίσιμα επιχειρησιακά προαπαιτούμενα: Πρώτον, η ταχύτατη λήψη της διάταξης μάχης, δηλαδή η έγκαιρη έξοδος των μονάδων από τα στρατόπεδα στους προβλεπόμενους, βάσει σχεδίων, χώρους ανάπτυξης, καθώς και η επάνδρωση των ήδη αναγνωρισμένων ακτών απόβασης· δεύτερον, η έγκαιρη και οργανωμένη επιστράτευση, ώστε να διασφαλιστεί επαρκής χρόνος για την προετοιμασία και εκπαίδευση των επιστρατευόμενων μονάδων. Η αποτυχία και στους δύο αυτούς κρίσιμους τομείς οδήγησε στη διαμόρφωση μιας επιχειρησιακά μη αναστρέψιμης κατάστασης.

Για μια σειρά από λόγους, ο παράγοντας χρόνος ήταν αυτονόητα σημαντικός. Ο Γεωργίτσος, και λόγω της εμπειρίας του από την υπηρετήσή του στο νησί, γνώριζε ότι το πρώτο εικοσιτετράωρο ήταν εξαιρετικά κρίσιμο. Κι όμως, αρκέστηκε στις διαβεβαιώσεις περί ασκήσεων των Τούρκων, όταν η πραγματικότητα φαινόταν να τις διαψεύδει. Και μόνο ως δυσμενέστερη περίπτωση και προϋπόθεση της υστεροφημίας του, έπρεπε να αντιδράσει εγκαίρως, λαμβάνοντας μέτρα επιχειρησιακής ασφάλειας. Η ευπιστία του στις διαβεβαιώσεις των Μπονάνου και Ιωαννίδη ήταν εγκληματική.

Συμπερασματικά, ο Στρατός, ως αυτοτελές συστατικό της Τριάδας, δε διέθετε την απαραίτητη ετοιμότητα για την αντιμετώπιση μιας αναμενόμενης σύγκρουσης με τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, τόσο στον τομέα της ηγεσίας όσο και σε αυτόν της ποιότητας και της ετοιμότητας του στρατεύματος. Η ευθύνη για την κατάσταση αυτή βαρύνει συνολικά όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, στρατιωτικούς και πολιτικούς.

Κυβέρνηση: ο ορθολογισμός στον πόλεμο

Προκειμένου να διευκολύνει την κατανόηση του τρίτου στοιχείου της Τριάδας εκ μέρους του αναγνώστη του έργου του, ο Clausewitz αντιστοίχισε «το στοιχείο της υπαγωγής [του πολέμου], ως οργάνου της πολιτικής, το οποίο τον υποτάσσει μόνο στη λογική» με την «κυβέρνηση», η οποία φέρει την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της πολιτικής που άπτεται του πολέμου.

Η θεώρηση του πολέμου ως συνέχειας και οργάνου της πολιτικής και, κατά συνέπεια, της κυβέρνησης ως θεσμικού φορέα της, συνιστά τον θεμέλιο λίθο της θεωρίας του πολέμου του Clausewitz³⁴· πρόκειται για μία αρχή που διαπερνά οριζόντια το σύνολο του έργου του.

Η κυβέρνηση είναι αρμόδια για τη διαθεσιμότητα των αναγκαίων μέσων διεξαγωγής, ασκεί την ανώτατη διεύθυνση του πολέμου και διατηρεί αυστηρό και διαρκή πολιτικό έλεγχο καθ' όλη τη διάρκειά του, έως και τον τερματισμό του. Ο πολιτικός έλεγχος των στρατιωτικών επιχειρήσεων, όταν ασκείται με ορθολογικό τρόπο, προϋποθέτει ότι η κυβέρνηση δεν θα παρασυρθεί είτε από πρόσκαιρες επιτυχίες στο πεδίο της μάχης, υιοθετώντας υπερφιλόδοξες επιδιώξεις και οδηγούμενη σε στρατηγική υπερεπέκταση, είτε από προσωρινές αποτυχίες, για να διακόψει πρόωρα τις πολεμικές επιχειρήσεις.

Ο Πρόεδρος Μακάριος, βάσει των εκλογικών αποτελεσμάτων, αναδείχθηκε ως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης του κυπριακού ελληνισμού. Ως εκ τούτου, έφερε την ύψιστη θεσμική και πολιτική ευθύνη έναντι του κυπριακού λαού. Η συνείδηση του καθήκοντος και το βάρος των ευθυνών του υπαγόρευαν την άμεση επιστροφή του στην προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας, μετά την κατάρρευση του καθεστώτος που επιχείρησαν να επιβάλουν οι πραξικοπηματίες και εν μέσω της τουρ-

κικής εισβολής, παραβλέποντας τους κινδύνους που απειλούσαν τη ζωή του, προκειμένου να διαχειριστεί τη μεγαλύτερη κρίση που είχε κληθεί ποτέ να αντιμετωπίσει το κυπριακό κράτος. Υπήρξε ο μόνος πολιτικός παράγοντας που, στον βαθμό του εφικτού, διέθετε το κύρος και την πολιτική νομιμοποίηση που απαιτούνταν για την επίτευξη της αναγκαίας εθνικής ενότητας. Ωστόσο, η Κύπρος στερήθηκε τη συσσωρευμένη εμπειρία του στη διαχείριση κρίσεων, καθώς και το πλέγμα των διεθνών του επαφών.

Το πρόβλημα που ταλάνιζε την Κύπρο ήταν η έλλειψη ενότητας στη διοίκηση, ιδίως όσον αφορά την πολιτική διάσταση. Παρότι θεσμικά το πλαίσιο ήταν σαφώς οριοθετημένο, σε πρακτικό επίπεδο οι αρμοδιότητες των κυβερνήσεων της Ελλάδος και της Κύπρου παρέμεναν ασαφείς και συχνά αλληλοκαλυπτόμενες, αν όχι αλληλοσυγκρουόμενες.

Η θέση της τότε ηγεσίας της Εθνικής Φρουράς ήταν ότι, εφόσον η δύναμη αυτή διοικείτο και στελεχωνόταν κατά κύριο λόγο από Έλληνες αξιωματικούς, υπαγόταν λογικά σε διπλή εξάρτηση: αφενός μεν από το αρμόδιο υπουργείο της Κυπριακής Δημοκρατίας, αφετέρου δε από το ΑΕΔ της Ελλάδος. Κατά συνέπεια, ήδη από την ίδρυση της Εθνικής Φρουράς, είχε παγιωθεί η αντίληψη ότι οι αρμοδιότητες του Υπουργείου Εσωτερικών και Αμύνης της Κύπρου περιορίζονταν σε ζητήματα διοικητικής μέριμνας και κατάταξης του ελληνοκυπριακού προσωπικού, ενώ για όλα τα υπόλοιπα ζητήματα αρμόδιοι θεωρούνταν οι στρατιωτικοί διοικητές.²⁰

Από την άλλη πλευρά, κατά την προ της εισβολής περίοδο, η δυσφημιστική εκστρατεία, μέσω του τύπου και δημοσίως, εναντίον του συνόλου των ελλαδικών αξιωματικών προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και, κυρίως, συνέβαλε στη δημιουργία εχθρότητας μεταξύ της Εθνικής Φρουράς και της Αστυνομίας και των Κυβερνητικών Υπηρεσιών.²¹

Εξαιτίας της υφέρπουσας «...διαμάχης μεταξύ Κυπριακής και Ελληνικής Κυβερνήσεως...εδημιουργήθη πνεύμα αποσυντονισμού, ελλείψεως εμπιστοσύνης και μειωμένης συνεργασίας μεταξύ της Εθνικής Φρουράς και των λοιπών κλάδων του κυπριακού κρατικού μηχανισμού».²²

Συμπερασματικά, κατά την περίοδο που προηγήθηκε της τουρκικής εισβολής, ο πολιτικός έλεγχος επί της Εθνικής Φρουράς ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτος. Ο έλεγχος που ασκούσε ο Πρόεδρος Μακάριος ήταν εξαιρετικά περιορισμένος και αφορούσε ζητήματα δευτερεύουσας σημασίας. Στο πλαίσιο αυτής της θεσμικής και πρακτικής δυσαρμονίας εντάσσονται και οι επισημάνσεις που περιλαμβάνονταν στην επιστολή του Προέδρου Μακαρίου προς τον Πρόεδρο Φαίδωνα Γκιζίκη, της 2 Ιουλίου 1974.

Στην περίπτωση της κυπριακής τραγωδίας και, εξαιτίας της ανώμαλης καταστάσεως στην οποία περιήλθε η Κύπρος λόγω του πραξικοπήματος και της

απουσίας του Προέδρου Μακαρίου, η άσκηση της πολιτικής κατά τη διάρκεια του πολέμου υπήρξε τουλάχιστον προβληματική. Το πρόβλημα αυτό αναδείχθηκε, αφενός μεν υπό το πρίσμα της έλλειψης μιας συμπαγούς πολιτικής ηγεσίας που θα ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο επί του στρατεύματος και θα μπορούσε να διαχειριστεί τη διπλωματική διάσταση της κρίσης, αφετέρου δε υπό το πρίσμα των περιορισμένων περιθωρίων πολιτικής παρέμβασης που υπήρχαν, δεδομένων των εκτάκτων συνθηκών.

Στην Κύπρο, η πολιτική εξουσία, κατόπιν του πραξικοπήματος, ασκούνταν από τον Νίκο Σαμψών, ο οποίος είχε τοποθετηθεί στη θέση αυτή από τους πραξικοπηματίες. Η κατάργηση των θεσμικών οργάνων της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε συνδυασμό με την έλλειψη εσωτερικής νομιμοποίησης της κυβέρνησης Σαμψών, σε ένα περιβάλλον γενικευμένης ένοπλης σύρραξης, κατέστησαν ουσιαστικά ανενεργή την άσκηση πολιτικής εξουσίας. Ως εκ τούτου, οι καίριες αποφάσεις που σχετίζονταν με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις λαμβάνονταν από τον Γεωργίτη, σε στενό συντονισμό με την ελληνική κυβέρνηση. Παράλληλα, στην Ελλάδα επικρατούσε ουσιώδης έλλειμμα ισχυρής πολιτικής ηγεσίας, η οποία τελικώς υποκαταστάθηκε από τον Αρχηγό των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατηγό Μπονόβο.

Μετά την παραίτηση του Νίκου Σαμψών, στις 23 Ιουλίου, ο Γλαύκος Κληρίδης, υπό την ιδιότητά του ως Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων, ανέλαβε, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Συντάγματος, καθήκοντα προσωρινού Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεδομένου ότι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος βρισκόταν εκτός Κύπρου. Ο Κληρίδης βρέθηκε στο επίκεντρο των εξελίξεων και επικεντρώθηκε σχεδόν αποκλειστικά στη διεξαγωγή των διεθνών διπλωματικών διαπραγματεύσεων στη Γενεύη. Την ίδια χρονική περίοδο, στην Ελλάδα συντελέστηκε η κατάρρευση της στρατιωτικής δικτατορίας και η αντικατάστασή της από κυβέρνηση πολιτικών. Έκτοτε, η διαχείριση της κυπριακής κρίσης γινόταν από κοινού μεταξύ της Κυπριακής και της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Από την άλλη πλευρά, από τη στιγμή της εδραίωσης των τουρκικών δυνάμεων στο νησί, η ανώτατη διεύθυνση του πολέμου σε πολιτικό επίπεδο δε διέθετε ουσιαστικό αντικείμενο παρέμβασης επί των στρατιωτικών επιχειρήσεων, καθώς η εξέλιξή τους διαγραφόταν εξαιρετικά δυσμενής. «Η περαιτέρω συνέχιση του πολέμου δεν [δικαιολογείτο], καθώς τα ενδεχόμενα αποτελέσματα δεν [θα ήταν] ανάλογα προς το μέγεθος της απαιτούμενης προσπάθειας και των θυσιών».²³ Συνεπώς, η πλέον ορθολογική επιλογή της πολιτικής ηγεσίας, τόσο της Κυπριακής Δημοκρατίας όσο και της ελληνικής κυβέρνησης, ήταν η επιδίωξη τερματισμού των συγκρούσεων, στόχο τον οποίο επιχείρησαν να προαγάγουν μέσω διπλωματικών διαπραγματεύσεων.

Μια άλλη παρέμβαση της ελλαδικής πολιτικής ηγεσίας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, στο πλαίσιο της άσκησης ελέγχου κατά τη διάρκεια του πολέμου, αφορούσε ορισμένα κρίσιμα επιχειρησιακά ζητήματα με καταστροφικές συνέπει-

ες: αφενός μεν η απόφαση να μη διατεθεί στρατιωτική ενίσχυση προς την Κύπρο, αφετέρου δε η επιλογή της αποφυγής του εγκλωβισμού των τμημάτων βόρεια της γραμμής Λευκωσίας-Αμμοχώστου, καθώς και της αιχμαλωσίας των στρατευμάτων κατά τη δεύτερη φάση των επιχειρήσεων.²⁴

Συμπερασματικά, η υπαγωγή του στρατεύματος στην πολιτική ηγεσία ήταν ανύπαρκτη, όπως επίσης και η θεώρηση της χρήσης του Στρατού, επί του οποίου ουδεμία άσκηση ελέγχου ασκείτο από την πολιτική ηγεσία.

Η αρμονική συνύπαρξη των τριών στοιχείων της Τριάδας

Από την εξέταση των επιμέρους στοιχείων της δευτερεύουσας Τριάδας Λαός-Στρατός-Κυβέρνηση, διαπιστώθηκε ότι κανένα από αυτά, μεμονωμένα, δε διέθετε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται για την επιτυχή εμπλοκή ενός κράτους σε πολεμικές επιχειρήσεις. Πέραν τούτου, η αξία της Τριάδας εδράζεται πρωτίτως στη λειτουργία της ως αρμονικού και αλληλοσυμπληρούμενου συνόλου. Στην περίπτωση του Κυπριακού ζητήματος, τούτο αποτέλεσε και το κυριότερο σημείο αποτυχίας, καθώς τα τρία συστατικά στερούνταν της απαιτούμενης μεταξύ τους συνοχής και συνεργασίας.

Ο συνδυασμός τους χαρακτηριζόταν, αphenός μεν από την έλλειψη εμπιστοσύνης του Λαού προς τα άλλα δύο στοιχεία, αφετέρου δε από την έλλειψη ηγεσίας εκ μέρους του Στρατού, την τάση αυτονόμησής του έναντι των λοιπών και την περιορισμένη πίστη του προς την Κυβέρνηση. Επιπροσθέτως, η απουσία αποτελεσματικής πολιτικής ηγεσίας κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, η αποκοπή της κυβέρνησης από τον Λαό, η αδυναμία επιβολής και ελέγχου επί του Στρατού, καθώς και η έλλειψη εσωτερικής και εξωτερικής νομιμοποίησης, αποτέλεσαν παράγοντες που παρεμπόδισαν τη λειτουργία της κυβερνητικής εξουσίας.

Η απουσία αυτής της αρμονικής συνύπαρξης των τριών συστατικών της Τριάδας καθιστούσε, εκ των πραγμάτων, απαγορευτική οποιαδήποτε προοπτική επιτυχούς διεξαγωγής του πολέμου, γεγονός που αποδείχθηκε από την έκβαση των γεγονότων.

Συμπεράσματα

Η προηγηθείσα ανάλυση ανέδειξε την ερμηνευτική αξία της Τριάδας ως θεωρητικού σχήματος προσέγγισης των διακρατικών πολεμικών συγκρούσεων, αναδεικνύοντας, αphenός μεν την απουσία των αναγκαίων ποιοτικών χαρακτηριστικών των επιμέρους συστατικών της, αφετέρου δε την έλλειψη της απαιτούμενης αρμονικής συνύπαρξής τους στο πλαίσιο της σύγκρουσης του θέρους του 1974.

Η προαναφερθείσα ανάλυση παρείχε τεκμηριωμένη απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα που αφορούσε την αξία της Τριάδας και κατέδειξε ότι η παράδοση

Τριάδα του Clausewitz δύναται να λειτουργήσει ως ένα ιδιαίτερα χρήσιμο αναλυτικό και ερμηνευτικό εργαλείο για την εξέταση ενδεχόμενων ή πολεμικών συγκρούσεων του παρελθόντος, με σκοπό τον εντοπισμό των παραγόντων που συνέβαλαν, κατά κύριο λόγο, στην αποτυχία τους.

Ένα ζήτημα το οποίο εξετάστηκε μόνο επιφανειακά στην παρούσα μελέτη αφορά τη σχέση μεταξύ της παράδοξης Τριάδας του Clausewitz και της διάρκειας του πολέμου. Συγκεκριμένα, χρήζει περαιτέρω διερεύνησης ο τρόπος με τον οποίο τα επιμέρους συστατικά στοιχεία της Τριάδας αλληλεπιδρούν και κατά πόσον η ερμηνευτική τους αξία παραμένει αμετάβλητη τόσο σε πολέμους περιορισμένης όσο και παρατεταμένης διάρκειας. Επιπροσθέτως, τίθεται το ερώτημα ποια ήταν η διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων που είχε κατά νου ο Clausewitz κατά τη διαμόρφωση της θεωρίας του. Μια βαθύτερη έρευνα επί των ζητημάτων αυτών θα ήταν ιδιαίτερως χρήσιμη για την πληρέστερη κατανόηση του έργου του.

Η αναφορά του Clausewitz στην ευφυΐα της ηγεσίας του στρατεύματος δεν είναι σαφές εάν αφορά αποκλειστικά τον αρχιστράτηγο ή εάν επεκτείνεται και στους ηγέτες σε όλα τα επίπεδα της στρατιωτικής ιεραρχίας. Δεδομένου ότι, κατά την εποχή του Clausewitz, οι αρχιστράτηγοι επιδίωκαν την καταστροφή του αντιπάλου στρατεύματος μέσω μιας αποφασιστικής μάχης, ο ρόλος του ανωτάτου διοικητού ήταν εξαιρετικά καθοριστικός. Συνεπώς, είναι πιθανόν ο Clausewitz να αναφερόταν κυρίως στον αρχιστράτηγο· παρόλα αυτά, πρόκειται για ένα ζήτημα, το οποίο χρήζει περαιτέρω έρευνας.

1. Το παρόν άρθρο εκπονήθηκε ειδικώς για το περιοδικό Διακλαδική Επιθεώρηση της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ), με αφορμή σχετική διάλεξη του συγγραφέως στο πλαίσιο του μαθήματος «Διαχείριση Κρίσεων και Επίλυση Διαφορών», ενταγμένου στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της 22^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς.
2. Carl von Clausewitz, *On War*, ed. and trans. Michael Howard and Peter Paret (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976), 89-90.
3. *Ibid.*, 89.
4. Christopher Bassford, "The Strange Persistence of Trinitarian Warfare," in *Policy and Grand Strategy in the 21st Century: The Continuing Relevance of War*, ed. Ralph Rothe and Christoph Schwarz (New York: Nova Science Publishers, 2011), 47. Βλέπε επίσης Brian Cole, "Clausewitz's Wondrous Yet Paradoxical Trinity: The Nature of War as a Complex Adaptive System," *Joint Forces Quarterly*, no. 96 (1st Quarter 2020): 43, Colin Gray, "Foreword," in *The Nature of War in the Information Age: Clausewitzian Future*, by David J. Lonsdale (London and New York: Frank Cass, 2004), vii. και Colin M. Fleming, *Clausewitz's Timeless Trinity: A Framework for Modern War* (Surrey, England: Ashgate, 2013), 50. Μια καλή παρουσίαση της διαφοράς μεταξύ της φύσης και του χαρακτήρα του πολέμου γίνεται από τον Lonsdale, David J. *The Nature of War in the Information Age: Clausewitzian Future*. London and New York: Frank Cass, 2004.

5. Edward J. Villacres and Christopher Bassford, "Reclaiming the Clausewitzian Trinity," *Parameters* 25, no. 1 (1995).
6. Harry G. Summers Jr., *On Strategy: A Critical Analysis of the Vietnam War* (Novato, CA: Presidio Press, 1982).
7. Βλέπε Summers, *On Strategy* και Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World* (New York: Knopf, 2007).
8. ΓΕΕΦ, *Στρατιωτικά διδάγματα*, 57 και Δημήτριος Καρδιανός, *Ο Αττίλας πλήττει την Κύπρο* (Αθήνα: Λαδιάς, 1976), 93.
9. ΓΕΕΦ, *Στρατιωτικά διδάγματα*, 33.
10. David Lonsdale J., *The Nature of War*, 90
11. Clausewitz, *On war*, 100.
12. Γεώργιος Σέργης, *Η μάχη της Κύπρου, Ιούλιος - Αύγουστος 1974: Η ανατομία της τραγωδίας* (Αθήνα: Δούρειος Ίππος, 2001), 553.
13. «...Κατέληξα λοιπόν...ότι η διεύθυνσις του αγώνος υπό τον Γεωργίτσην ήτο ένα τεράστιον λάθος... είχαν απωλέσει τον έλεγχον και της καταστάσεως και του εαυτού του...»: Γρηγόριος Μπονάνος, *Η αλήθεια: 21^η Απριλίου - 25^η Νοεμβρίου - Κυπριακόν* (Αθήνα: Αυτοέκδοση, 1986), 247, 273.
14. Κατάθεση του Ταξίαρχου Γεωργίτση στην εξεταστική επιτροπή της Βουλής των Ελλήνων.
15. Σπυρίδων Δελής, *Η αυτοθυσία της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ): Μια μαρτυρία*, 3^η έκδ. (Αθήνα: Παπαζήσης, 2013), 83.
16. Δελής, *Η αυτοθυσία*, 84.
17. Υπουργείο Άμυνας, Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς, *Στρατιωτικά διδάγματα των επιχειρήσεων στην Κύπρο (20^η Ιουλίου-17^η Αυγούστου 1974)*, 1^η έκδ. (Λευκωσία: Υπουργείο Άμυνας, χ.χ.) (Αποσύρθηκε), 79.
18. Υπουργείο Άμυνας, *Στρατιωτικά διδάγματα*, 66.
19. *Ibid.*, 64.
20. *Ibid.*, 59.
21. *Ibid.*, 57.
22. *Ibid.*, 59.
23. Clausewitz, *On War*, 580.
24. Υπουργείο Άμυνας, *Στρατιωτικά διδάγματα*, 238.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Μαυρόπουλος Παναγιώτης εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1974 και αποστρατεύθηκε το 2009. Είναι απόφοιτος της ΑΣΠ και της ΣΕΘΑ, κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Ηλεκτρονικού Μηχανικού και ομοίου στη Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας. Από το 2009 έως το 2016 δίδαξε στη ΣΣΕ το μάθημα «Θεωρία Πολέμου και Στρατιωτική Στρατηγική» και από το 2014 έως το 2016 συνεργάστηκε με τη ΣΕΘΑ. Από το 2017 έως το 2021 εργάστηκε με σύμβαση στη διεύθυνση Κυβερνοάμυνας του SHAPE. Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει τα βιβλία «Εισαγωγή στη θεωρία του πολέμου και της στρατηγικής» και «Πολιτικοί και στρατιωτικοί σκοποί της Μικρασιατικής Εκστρατείας».

«Η Β' φάση της τουρκικής εισβολής (14-16 Αυγούστου 1974) μέσα από τουρκικές πηγές»

*του Χαράλαμπου Αλεξάνδρου,
Εντεταλμένου Διδάσκοντος, Νομικής Σχολής,
Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

Η μελέτη της στρατιωτικής ιστορίας της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974, μέχρι πρόσφατα, ήταν υποβαθμισμένη, γιατί θεωρείτο ότι αποτελούσε κομμάτι μιας στημένης παρτίδας. Παρ' όλα αυτά, η μελέτη της στρατιωτικής ιστορίας του 1974 αποκαλύπτει πλήθος συμπερασμάτων που ανατρέπουν κρατούσες απόψεις και αναδιαμορφώνει την αντίληψή μας για τα γεγονότα του 1974. Ειδικά αν οι αναλύσεις και τα συμπεράσματα εδράζονται σε στοιχεία που αντλούνται από πηγές του «άλλου». Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει τις επιχειρήσεις της Β' φάσης της τουρκικής εισβολής μέσα από τις τουρκικές πηγές. Η σημασία των τουρκικών πηγών έγκειται στα σημαντικά στοιχεία που προκύπτουν, που εμπλουτίζουν και διευρύνουν τη γνώση για το μαύρο καλοκαίρι του 1974 και βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα, τις συνθήκες υπό τις οποίες καταλήφθηκε σχεδόν η μισή Κύπρος από τους Τούρκους. Παρουσιάζεται, λοιπόν, ο σχεδιασμός των Τούρκων, ο τρόπος εκτέλεσης του σχεδιασμού και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι Τούρκοι ενώπιον μιας αποδιοργανωμένης Εθνικής Φρουράς (ΕΦ), της οποίας, όμως, οι μαχητές αντιστάθηκαν και έπεσαν στο πεδίο της μάχης με τα μάτια στον αέρα και την ελπίδα εμφάνισης ελληνικών αεροσκαφών.

Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στις 14 και 15 Αυγούστου, δηλαδή στις δύο πρώτες μέρες της Β' φάσης της τουρκικής εισβολής. Κύριος στόχος του παρόντος άρθρου είναι να παρουσιαστούν για πρώτη φορά πορίσματα που προκύπτουν από τη μελέτη της τουρκικής βιβλιογραφίας, η οποία, πιθανότατα λόγω του γλωσσικού φράγματος,

παραμένει εν πολλοίς αναξιοποίητη από τους Έλληνες ιστορικούς. Η τουρκική βιβλιογραφία έχει εμπλουτιστεί τα τελευταία χρόνια τόσο με μαρτυρίες πρωταγωνιστών, κυρίως υψηλόβαθμων αξιωματικών, όσο και με ελάχιστες αξιόπιστες επισημονικές μελέτες. Σε αυτό το υλικό στηρίζεται η παρούσα μελέτη. Η σημασία των τουρκικών πηγών έγκειται στα σημαντικά στοιχεία που προκύπτουν, που εμπλουτίζουν και διευρύνουν τη γνώση για το μαύρο καλοκαίρι του 1974 και βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τις συνθήκες υπό τις οποίες οι άνδρες της Εθνικής Φρουράς και της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ), εγκαταλελειμμένοι από το Εθνικό Κέντρο, έδωσαν τον υπέρ πάντων αγώνα. Για λόγους οικονομίας χώρου, και προφανώς όχι με κριτήριο τη σπουδαιότητα, θα αφήσουμε εκτός της ανάλυσης τις επιχειρήσεις στον κεντρικό τομέα, δηλαδή τη «μάχη της Λευκωσίας» και τη θρυλική «μάχη της ΕΛΔΥΚ», επιχειρήσεις που από μόνες τους μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ξεχωριστής μελέτης.

Οι τουρκικές δυνάμεις εισβολής που βρίσκονταν στην Κύπρο στις 14 Αυγούστου υπάγονταν στο 6^ο Σώμα Στρατού (ΣΣ), με διοικητή τον αντιστράτηγο Νουρεττίν Ερσίν (Nurettin Ersin).¹ Στο ανατολικό μέτωπο, νότια, βρισκόταν παρατεταγμένη η 28 Μεραρχία Πεζικού (ΜΠ), με διοικητή τον υποστράτηγο Πολάτ Οσμάν Φαζίλ (Polat Osman Fazıl) και σταθμό διοίκησης σε ύψωμα βορείως του χωριού Χαμίτ Μάνδρες. Η 28 ΜΠ (+), που είχε αναλάβει την κύρια προσπάθεια, αποτελείτο από το 230 Σύνταγμα Πεζικού (ΣΠ), με διοικητή τον συνταγματάρχη Σιράλ Νεζιχί (Şiral Nezihî), το 61 Σύνταγμα Πεζικού, με διοικητή τον συνταγματάρχη Τζαν Σινασί (Can Şinasi), το 2^ο Αερομεταφερόμενο Τάγμα και την Ομάδα Τεθωρακισμένων, με διοικητή τον συνταγματάρχη Εζτούρκ Φεριντούν (Öztürk Feridun), που αποτελείτο από μια Επιλαρχία αρμάτων, δύο μηχανοκίνητους Λόχους και μια Ίλη αναγνωρίσεως.² Η Μεραρχία υποστηριζόταν από δύο Μοίρες Πυροβολικού και αντιαεροπορικά. Η γενική κατεύθυνση της 28 ΜΠ ήταν Χαμίτ Μάνδρες, Τύμπου, Μόρα (που βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Τούρκων ενόπλων της ΤΜΤ), Άσσια, Πρασειό, Αμμόχωστος.³

Η κίνηση της Μεραρχίας θα γινόταν σε 3 στάδια. Συγκεκριμένα, ως πρώτος στόχος της 28 ΜΠ είχε τεθεί η περιοχή αεροδρομίου Τύμπου και η Άσσια.⁴ Δεύτερο στόχο αποτελούσε η περιοχή Πυργών-Πρασειού και τρίτο στόχο η τουρκική περιοχή της Αμμοχώστου.⁵

Την κύρια προσπάθεια της επίθεσης της 28 ΜΠ θα αναλάμβανε το 230 ΣΠ, στο οποίο είχε παρασχεθεί προτεραιότητα πυρών αεροπορίας και πυροβολικού και συγκεκριμένα της 2^{ης} Μοίρας Πυροβολικού, η οποία θα παρείχε πυρά υποστήριξης. Σκοπός του 230 ΣΠ ήταν να διασπάσει την αμυντική γραμμή της Εθνικής Φρουράς στην περιοχή μεταξύ της βιομηχανικής περιοχής Μίας Μηλιάς και του Καϊμακλίου. Ακολούθως, θα καταλάμβανε τα δεσπόζοντα υψώματα. Μετά την πιο πάνω ενέργεια, το 61 ΣΠ, με την Ομάδα αρμάτων και το 2^ο Αερομεταφερόμενο Τάγμα, θα κινείτο διά μέσου των γραμμών του 230 ΣΠ για να καταλάβει την Τύμπου. Το 61 ΣΠ θα παρέμενε στην Τύμπου, τα άρματα μαζί με το αερομεταφερόμενο Τάγμα θα ενωνόταν με τους Τούρκους της Μόρας και, ακολούθως, θα εξορμούσαν προς Άσσια και Σίντα. Με την κατάληψη των χωριών, το αερομεταφε-

ρόμενο Τάγμα θα αναλάμβανε την ευθύνη για εδραίωση στην περιοχή και η Ομάδα τεθωρακισμένων θα κινείτο προς κατάληψη των χωριών Πυργά και Πραστιό.⁶

Βορειότερα βρισκόταν η 39 ΜΠ, με διοικητή τον υποστράτηγο Ντεμιρέλ Μπετρεντίν (Demirel Bedrettin) και έδρα το Δίκωμο.⁷ Η 39 Μεραρχία (+), η οποία επιφορτιζόταν με τη δευτερεύουσα προσπάθεια, συγκροτείτο από το 49 Σύνταγμα Πεζικού (+), με διοικητή τον συνταγματάρχη Τοπράκ Νιχάτ (Toprak Nihat), το 50 Σύνταγμα Πεζικού (-), το 14 Σύνταγμα Πεζικού (+), με διοικητή τον συνταγματάρχη Χαϊρί Οντούλ (Hayri Üntül), δύο Ίλες από την 39 Επιλαρχία Αρμάτων και δύο Ίλες από την 5^η Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία και ένα Τάγμα Στρατοχωροφυλακής (Μπάτμαν), με διοικητή τον Μπεκίρ Σιτκί Τουντσέρ (Bekir Sitki Tuncer).^{8,9} Η κίνηση και της 39 Μεραρχίας θα διεξαγόταν σε τρία στάδια, σε συνδυασμό με την πρόοδο της 28 ΜΠ, που θα επιχειρούσε στα νότια της 39 ΜΠ.

Το σχέδιο δράσης προνοούσε ότι το 49 Σύνταγμα Πεζικού (ΣΠ) της 39 ΜΠ θα κινείτο στην κατεύθυνση Κουτσοβέντης-Κυθρέα, όπου αμυνόταν το 251 Τάγμα Πεζικού της Εθνικής Φρουράς. Το 14 ΣΠ θα κινείτο νοτιότερα, για να εκκαθαρίσει το Καρά Τεπέ (ύψωμα 181) και τον Αρνόλογο - στις τουρκικές πηγές αναφέρεται ως Αγγλικός Λόφος - και όπου αμύνονταν Τμήματα του 305 Τάγμα Επιστράτευσης (ΤΕ).¹⁰ Κάθε Σύνταγμα υποστηριζόταν από δύο Μοίρες Πυροβολικού.

Από το ρήγμα που θα δημιουργούσε η διάρρηξη της αμυντικής τοποθεσίας στην περιοχή Κουτσοβέντης-Μια Μηλιά, θα προωθειτο η Ειδική Δύναμη Μπόρα υπό τον Μπορατάς Χακκί (Borataş Hakkı) - που υπαγόταν στο 49 ΣΠ - με κίνηση νότια της Κυθρέας, μέσω Μπέικιοϊ, με σκοπό τη συνένωση με τον θύλακα Τζιάους.¹¹ Η τρίτη φάση προνοούσε την προώθηση της ομάδας Μπόρα και την κατάληψη της διάβασης στο Μερσινίκκι Λευκονοίκου, την κατάληψη της Γύψου και μετά ολόκληρης της Καρπασίας. Το Τάγμα Καταδρομών Χωροφυλακής θα κινείτο από το Βουφαβέντο, επί των κορυφογραμμών του Πενταδακτύλου, και θα εκκαθάριζε τις δυνάμεις της ΕΦ στην ορεινή περιοχή. Στόχος του Τάγματος, μέχρι τις 16 Αυγούστου, ήταν η κατάληψη των υψωμάτων βορείως του Τζιάους.¹²

Το 50 ΣΠ και το 1^ο Τάγμα Καταδρομών Χωροφυλακής ήταν βόρεια του Πενταδακτύλου και θα αντιμετώπιζαν τις δυνάμεις του 9^{ου} ΤΣ, κυρίως 361 ΤΠ και 32 ΜΚ, που βρίσκονταν παρατεταγμένες στην περιοχή Κλεπίνης-Παχυάμμου, με κατάληψη, σε πρώτη φάση, της Κλεπίνης και, σε δεύτερη φάση, της περιοχής Πλατυμάτη στον Άγιο Αμβρόσιο.^{13, 14}

Τελικός στόχος της 39 και της 28 ΜΠ στο ανατολικό μέτωπο, σύμφωνα με το σχέδιο 7-2 που είχε εγκριθεί από το Γενικό Επιτελείο της Τουρκίας στις 13 Αυγούστου, ήταν το Μπογάζί Αμμοχώστου και η πόλη της Αμμοχώστου αντίστοιχα. Η κίνηση, όμως, προς τους τελικούς στόχους θα γινόταν με άλματα. Οι δυνάμεις τους, όπως καταγράφουν οι Τούρκοι, δε θεωρούνταν επαρκείς για να προωθηθούν μέχρι τις ακτές Αμμοχώστου με μια κίνηση και, γι' αυτό, θα την πραγματοποιούσαν με τρία άλματα. Επιπλέον, δεν αναμενόταν ότι η επιχείρηση θα εξελισσόταν με γρήγορο ρυθμό. Προς επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών είχαν περιοριστεί οι

προωθήσεις προς νοτιοανατολικά. Η Λάρνακα είχε αποκλειστεί ρητώς από τους στόχους της επίθεσης.¹⁵

Ως προς τα μεγέθη των αντιπάλων, οι τουρκικές δυνάμεις στην περιοχή ήταν 4-5 φορές πιο ισχυρές από τις αντίστοιχες δυνάμεις της ΕΦ, κατά παραδοχή των Τούρκων επιτελικών αξιωματικών στη συνάντηση της 13^{ης} Αυγούστου.¹⁶

Στα τουρκικά τμήματα είχαν διατεθεί λωρίδες σήμανσης με την οδηγία, αυτές να στρώνονταν μπροστά από τα καταληφθέντα εδάφη, ώστε να αποτρεπόταν η προσβολή τουρκικών στόχων από την τουρκική αεροπορία.¹⁷ Επίσης, σε κάθε Λόχο είχε διατεθεί ένας Τουρκοκύπριος που θα καθοδηγούσε τα Τμήματα.¹⁸

Η τουρκική ενέργεια ξεκίνησε στις 06:10 με αεροπορικούς βομβαρδισμούς επί ολόκληρου του μετώπου του 12^{ου} ΤΣ, από τις βορειοανατολικές παρυφές της Λευκωσίας μέχρι τον Κουτσοβέντη.^{19, 20} Έμφαση δόθηκε στην περιοχή της Βιομηχανικής Περιοχής Λευκωσίας, στην περιοχή Καϊμακλίου μέχρι το χωριό Μια Μηλιά, καθώς και στην περιοχή Αρνόλογου και Καρά Τεπέ.²¹ Ταυτόχρονα με τους από αέρος βομβαρδισμούς, ξεκίνησαν να εκτελούνται βολές Πυροβολικού και όλμων, προπαρασκευαστικές της ενέργειας που θα ακολουθούσε από το Πεζικό και τα Τεθωρακισμένα. Από τις εκρήξεις και τις φωτιές που ξέσπασαν, «δημιουργείται αποπνικτική ατμόσφαιρα και η παρατήρησις περιορίζεται σημαντικώς».²²

Ήδη στις 4:15 είχε δοθεί το συνθηματικό Ζαφέρ (Νίκη), με το οποίο θα ξεκινούσε η Β' φάση της εισβολής.²³ Μέχρι τις 05:30, τα τμήματα της 28 και της 39 ΜΠ βρίσκονταν στις γραμμές εξόρμησης.²⁴ Ανέμεναν τη διαταγή για εξόρμηση.

Περί τις 07:00 ξεκίνησε το πρώτο κύμα επίθεσης της 28^{ης} Μεραρχίας Πεζικού.^{25, 26} Στο νότιο άκρο του ανατολικού μετώπου, το 1^ο Τάγμα του 230 ΣΠ της 28 ΜΠ επιτέθηκε προς την περιοχή Μιας Μηλιάς, ενώ το 2^ο Τάγμα κινήθηκε νοτίότερα προς τη Βιομηχανική Περιοχή.²⁷ Σημειώνεται σε τουρκική πηγή:

*«Ο εχθρός προσπαθούσε να διατηρεί τα στρατεύματά μας υπό έντονα πυρά με όλα τα βαρέα όπλα που είχαν. Παρ' όλα αυτά, η επίθεση εξελίχθηκε ομαλά. Οι Λόχοι ξεκίνησαν να αναφέρουν νεκρούς και τραυματίες μέσω ασυρμάτων. [...] Καθώς τα στρατεύματά μας προσέγγιζαν τον εχθρό, ο εχθρός περί τις 10:30 συγκέντρωσε τα πυρά πυροβολικού και όλμων στην περιοχή του Σταθμού Διοίκησης και του παρατηρητηρίου της Μεραρχίας».*²⁸

Ο διοικητής της Μεραρχίας και οι επιτελείς του «μόλις που διέφυγαν από σίγουρο θάνατο».²⁹ Από τις βολές καταστράφηκε το ένα από τα δυο Τζιπ που έφεραν ασυρμάτους και ο διαβιβαστής τραυματίστηκε σοβαρά, ενώ τραυματίστηκε και ο υποδιοικητής του 230 ΣΠ.³⁰

Τελικά, η περιοχή Μιας Μηλιάς καταλήφθηκε από τους Τούρκους περί τις 11:00.³¹ Η Ίλη αρμάτων και το αερομεταφερόμενο Τάγμα προωθήθηκαν προς την Τύμπου. Το 230 ΣΠ είχε εννέα νεκρούς, εκ των οποίων ένας αξιωματικός.

Με τη διάρρηξη του μετώπου στην περιοχή Καϊμακλί - Μια Μηλιά, το 230 ΣΠ παρέμεινε στην περιοχή. Προς διεύρυνση του ρήγματος, η τεθωρακισμένη Ομάδα μάχης (Ιλη αρμάτων και αερομεταφερόμενο Τάγμα) εξόρμησε από τις Χαμίτ Μάνδρες διά μέσου των γραμμών του 230 ΣΠ, με νοτιοανατολική κατεύθυνση, σε δύο άξονες.³² Έναν παράλληλα με τον νέο δρόμο Λευκωσίας-Αμμοχώστου και έναν άλλον προς αεροδρόμιο Τύμπου. Το έδαφος ήταν πιο ομαλό, ενδεικνυόταν για τις ταχείες προωθήσεις αρμάτων και η επίθεση είχε διπλό στόχο. Αρχικά να δώσει την ευκαιρία στις τουρκικές δυνάμεις να φτάσουν στον παλιό δρόμο Λευκωσίας-Αμμοχώστου και έτσι να αποκτήσουν περισσότερη ταχύτητα προέλασης. Δεύτερος στόχος ήταν η αποκοπή των αμυνόμενων δυνάμεων της Εθνικής Φρουράς βόρεια του δρόμου Λευκωσίας-Αμμοχώστου και η καταστροφή τους σε δεύτερο χρόνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τουρκικές πηγές, ο παλιός δρόμος Λευκωσίας-Αμμοχώστου ήταν το νότιο όριο της τουρκικής προώθησης.

Τα περίπου 20 άρματα της 28 ΜΠ πέρασαν από τις παρυφές του Καϊμακλίου και, περί τις 08:15, εξόρμησαν από την περιοχή ΣΟΠΑΖ, παράλληλα με τον παλιό δρόμο Λευκωσίας - Αμμοχώστου, προς το αεροδρόμιο Τύμπου.³³ Περνώντας από το Καϊμακλί, δέχτηκαν βολές από αντιαρματικά και ΠΑΟ της Εθνικής Φρουράς.³⁴ Στις τουρκικές πηγές καταγράφεται η προσβολή ενός άρματος από αντιαρματικό της Εθνικής Φρουράς, με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο αρχηγός του άρματος, υπολοχαγός Ακάρ Χουσεϊν (Akar Hüseyin) και ο πυροβολητής του άρματος, λοχίας Καραμάν Τζελάλ (Kahraman Celal).³⁵

Λόγω της αδυναμίας των δύο άλλων μελών του πληρώματος να γυρίσουν τον πύργο του άρματος μπροστά, το άρμα συνέχισε να κινείται με τον πύργο στραμμένο δεξιά, μέχρι που έφτασε στο τουρκικό χωριό Μόρα, όπου σταμάτησε και κατέβασαν τους δύο νεκρούς.

Η αντιαρματική δυνατότητα των ανδρών της Εθνικής Φρουράς ήταν περιορισμένη. Παρ' όλα αυτά, μερικά αντιαρματικά πυροβόλα της 173 ΜΑ/ΤΠ κατάφεραν να εκτελέσουν λίγες βολές. Η διατηρητική ικανότητα των βλημάτων των πυροβόλων δεν ήταν αρκετή για να διατρήσει την μπροστινή θωράκιση των τουρκικών αρμάτων. Επίσης, το δραστικό βεληνεκές τους ήταν μικρότερο από το αντίστοιχο των πυροβόλων των αρμάτων. Έτσι, παρά τις προσπάθειες των ανδρών τους να προσβάλουν τα τουρκικά άρματα, τα πυροβόλα εξουδετερώθηκαν με έμψυχες και υλικές απώλειες.³⁶ Αντιαρματικές δυνατότητες είχαν τα βλήματα Σάγκερ, τα οποία είχαν βεληνεκές 2.200 μέτρα και τα ΠΑΟ 106 χιλ. που είχαν διατεθεί στο 12° ΤΣ, αλλά τελικά ούτε αυτά αποδείχθηκαν αποτελεσματικά.³⁷

Η ταχεία προώθηση των Τούρκων, όμως, χωρίς να εκκαθαριστούν όλες οι αντιστάσεις, είχε ως αποτέλεσμα η 28 ΜΠ, περί τις 09:30, να δέχεται πλευρικά πυρά, από το Καρά Τεπέ στα βόρεια και το Καϊμακλί στα νότια και να έχει απώλειες.³⁸

Η 28^η Μεραρχία κατευθύνθηκε προς την Τύμπου, Αγιά και τη Λύση.³⁹ Η Τύμπου καταλήφθηκε στις 15:00 και στη συνέχεια τα τμήματα της 28 ΜΠ, τα οποία καθοδηγούσε Τούρκος Κύπριος από τη Μόρα, ενώθηκαν με τους Τούρκους του

χωριού, οι οποίοι, με επικεφαλής τον λοχαγό του τουρκικού στρατού, Χακιεντέρ Σαλτιράι (Hakgüder Saldıray), διοικητή των Τούρκων ενόπλων του χωριού, τους επιφύλαξαν θερμή υποδοχή. Μέχρι εκείνη τη στιγμή παρακολουθούσαν έντρομοι την κατάσταση, φοβούμενοι μήπως δέχονταν επίθεση από τα υποχωρούντα τμήματα της Εθνικής Φρουράς.⁴⁰

Η προώθηση των τουρκικών δυνάμεων ξεκίνησε να επιβραδύνεται, καθώς βρίσκονταν σε εχθρικό ακάλυπτο έδαφος που ήταν διάσπαρτο από ελληνικά χωριά. Οι τουρκικές δυνάμεις, μετά την αναχώρησή τους από τον θύλακα της Μόρας, δεν είχαν άλλο φίλιο θύλακα κοντά, εκτός από αυτόν της Αμμοχώστου. Επιπλέον λόγος επιβράδυνσης ήταν ότι τα Τμήματα της 39 ΜΠ, που επιχειρούσαν βορειότερα, είχαν συναντήσει αντίσταση και δεν προχωρούσαν. Επιβραδύνθηκε, λοιπόν, η κίνηση της 28 ΜΠ, για να μην έμενε εκτεθειμένο το βόρειο πλευρό. Η κίνηση προς νότια είχε απαγορευθεί και, όταν περί τις 16:00, επιχειρήθηκε κίνηση των αρμάτων με στόχο τη Λάρνακα, ο διοικητής του Σώματος προειδοποίησε ότι η πόλη δεν ήταν στα σχέδια και η προώθηση προς νότια σταμάτησε αμέσως. Η αργή προέλαση προς την Άσσια εξυπηρετούσε ακόμα έναν σκοπό: να αφήνει ανοικτούς διαδρόμους για να διαφεύγουν οι άνδρες της Εθνικής Φρουράς και οι πολίτες προς νότια. Η φυγή των στρατιωτών και των πολιτών μείωνε τον κίνδυνο δημιουργίας αντίστασης στα μετόπισθεν και έκανε πιο εύκολη τη διασφάλιση των κατεχόμενων περιοχών αργότερα.⁴¹ Οι Τούρκοι αξιωματικοί υποστηρίζουν την άποψη ότι, αν δεν υπήρχαν αυτές οι καθυστερήσεις, οι δυνάμεις της ΕΦ θα περικυκλώνονταν και θα καταστρέφονταν.⁴²

Μέχρι τις 17:00, τα τουρκικά Τμήματα έφτασαν στην Άσσια.⁴³ Τα άρματα και των δύο Μεραρχιών έμειναν από καύσιμο νωρίτερα απ' όσο υπολογιζόταν.⁴⁴ Ο Μουζαφέρ Ζεβέρ αποδίδει τον ελλιπή ανεφοδιασμό στην έλλειψη οχημάτων, η οποία έκανε τους διοικητές των Τμημάτων να κρατούν τα οχήματα ανεφοδιασμού για δική τους χρήση.⁴⁵ Τα άρματα, όμως, τόσο της 28 ΜΠ όσο και της 39 ΜΠ δεν είχαν καλύψει περισσότερα από 25 χιλιόμετρα και η εξάντληση του καυσίμου τους δεν ήταν δικαιολογημένη. Η δικαιολογία που παρουσιάζεται στις τουρκικές πηγές ήταν ότι τα άρματα είχαν τεθεί σε λειτουργία όταν έφτασε κοντά τους το συνθηματικό «Ζαφέρ», γύρω στις 04:20, και έτσι, μέχρι να περάσουν τη γραμμή εξόρμησης, περί τις 07:00 (η ειδική δύναμη Μπόρα εξόρμησε περί τις 10:50), είχε καταναλωθεί αρκετό καύσιμο.⁴⁶

Η δεύτερη επιθετική ενέργεια των Τούρκων, με την 39 ΜΠ, διενεργήθηκε από τις Χαμήτ Μάνδρες με ανατολική κατεύθυνση προς το δεξιό άκρο του 399 ΤΠ και τις θέσεις όπου αμυνόταν το 305 ΤΕ. Η διαταγή για την επίθεση δόθηκε από τον διοικητή της 39 ΜΠ, Ντεμρέλ Μπεντρετίν, ταυτόχρονα με την κίνηση του πρώτου άξονα, περί τις 07:00.⁴⁷ Λίγη ώρα μετά την εκδήλωση της επίθεσης, οκτώ βλήματα πυροβολικού που έρχονταν από βόρεια, εξερράγησαν νότια του παρατηρητηρίου της 39 ΜΠ. Προκλήθηκε ανησυχία, αλλά τελικά διαπιστώθηκε ότι ήταν του τουρκικού ναυτικού πυροβολικού, που έβαλλε από την περιοχή Κερύνειας. Το περιστατικό αναφέρθηκε στο Σώμα Στρατού και οι βολές σταμάτησαν.⁴⁸

Η κατοχή δύο λόφων, του Αρνόλογου και του Καρά Τεπέ, από τις δυνάμεις της ΕΦ, προκαλούσε προβλήματα και ανησυχία στο 14 ΣΠ που επιχειρούσε στην περιοχή.⁴⁹ Η αντίσταση των ανδρών του 305 ΤΕ και του 241 ΤΠ στους αντίστοιχους λόφους ήταν ουσιαστική.

Η προώθηση των Τμημάτων της 39 ΜΠ ήταν βραδεία. Συγκεκριμένα, ο Μουζαφέρ Σεβέρ σημειώνει ότι έκαναν περίπου μια ώρα για να καλύψουν 3 χιλιόμετρα.⁵⁰ Καταγράφει ο ίδιος ο διοικητής της Μεραρχίας, Μπεντρετίν Ντεμιρέλ:

*«Η επίθεση δεν προχωρούσε όσο γρήγορα θέλαμε αρχικά, εξ αιτίας της συνεχούς πεισματικής αντίστασης των 150 ανδρών του Κύριου ταγματάρχη Τάσου Μάρκου στον αγγλικό λόφο και τον Καρά Τεπέ, τα πιο κρίσιμα σημεία του μετώπου. Στις 09:20 ο αγγλικός λόφος στην περιοχή του 14 ΣΠ αντιστεκόταν. Στις 09:30 οι δυνάμεις της ΕΦ στον Καρά Τεπέ δημιουργούσαν απώλειες στην 39 ΜΠ με τα πλευρικά πυρά τους».*⁵¹

Στις 09:40, ο διοικητής του 14 ΣΠ αντιμετώπιζε έντονη αντίσταση από τα αμυνόμενα Τμήματα της Εθνικής Φρουράς και ζήτησε ενισχύσεις, για να καταλάβει τον Αρνόλογο και το Καρά Τεπέ. Ο διοικητής του Σώματος Στρατού, ανήσυχος, συνεχώς ρωτούσε αν οι δύο λόφοι είχαν καταληφθεί. Συγκεντρώθηκαν πυρά πυροβολικού και όλμων στους δύο λόφους. Στις 10:15, το 14 ΣΠ τελικά κατέλαβε το Καρά Τεπέ και, στις 10:25, το 49 ΣΠ κατέλαβε τον λόφο Μπαϊράκ (όπου βρίσκονταν οι εγκαταστάσεις των Ειρηνευτών) και όπου αμυνόταν σθεναρά το 241 ΤΠ.⁵² Στις 11:00 αναφέρθηκε κατάληψη και του Αρνόλογου από τον διοικητή του 14 ΣΠ. Αντίσταση επίσης εμφανίστηκε και στον Κουτσοβέντη, στην περιοχή όπου ενεργούσε το 49 ΣΠ και όπου αμυνόταν το 251 ΤΠ. Τα 14 και 49 ΣΠ ώθησαν προς τα πίσω τις δυνάμεις της ΕΦ, κατέλαβαν τον Κουτσοβέντη και περικύκλωσαν την Κυθρέα από βόρεια, δυτικά και νότια. Άλλα 12 άρματα του 39 ΣΠ κινήθηκαν ανατολικά και διέσπασαν τις θέσεις του 305 ΤΕ. Αυτό άνοιξε τον δρόμο για εμπλοκή της Ειδικής Δύναμης Μπόρα, η οποία, στις 10:50, εξόρμησε προς Μπέκιοϋ.

Η δύναμη Μπόρα ήταν μια ισχυρή και ευέλικτη δύναμη. Η λογική της εμπλοκής της στη μάχη καθορίζεται από τον ίδιο τον διοικητή της 39 ΜΠ. Σημειώνει ότι όταν είδε ότι το μέτωπο διασπάστηκε:

*«αναγκασθήκαμε να αναπτυχθούμε μπροστά με ταχύτητα, πριν ο εχθρός δημιουργήσει στα μετόπισθεν μια δεύτερη γραμμή αντίστασης».*⁵³

Η Δύναμη Μπόρα πέρασε από τα αντιαρματικά ναρκοπέδια της Εθνικής Φρουράς, που προκαλούσαν ανησυχία στη διοίκηση της 39 ΜΠ, «χωρίς να εκραγούν οι νάρκες».⁵⁴ Τελικά έφτασε στο Τζιάος στις 16:30.⁵⁵ Εκεί την υποδέχτηκαν πανηγυρίζοντες οι Τούρκοι του θύλακα.

Στις 19:00, ο διοικητής του στρατού εισβολής διέταξε την Ειδική Δύναμη Μπόρα να αναδιοργανωθεί στη γραμμή Λευκόνικο-Περιστερωνοπηγή. Αν δεν μπορούσε να φτάσει αυτή τη γραμμή, διατάχθηκε να αναπτυχθεί στο ανατολικότερο όριο του θύλακα του Τζιάους.⁵⁶

Ο Μπορατάς, διοικητής της Δύναμης Μπόρα, δεν ήθελε να βγει βράδυ εκτός του θύλακα Τζιάους, φοβούμενος τυχόν εμπλοκή του με τα οπισθοχωρούντα τμήματα της Εθνικής Φρουράς. Εξάλλου, όπως οι ίδιοι οι Τούρκοι μελετητές καταγράφουν:

*«ο τουρκικός στρατός αποφεύγει να πολεμά τη νύχτα. [...] Κατά τη διάρκεια της εισβολής, τα τουρκικά στρατεύματα πάντα απέφευγαν τις νυχτερινές μάχες».*⁵⁷

Ο Μπορατάς επικαλέστηκε θέματα ανεφοδιασμού των αρμάτων και πέρασε το βράδυ στο Τζιάος.⁵⁸ Μετά την Ειδική Δύναμη Μπόρα, έφθασε στον θύλακα Τζιάους και η υπόλοιπη 39^η Μεραρχία.⁵⁹

Αποτέλεσμα των επιχειρήσεων της 14^{ης} Αυγούστου για την 39 ΜΠ, σύμφωνα με τις τουρκικές πηγές, ήταν εννέα νεκροί και δώδεκα τραυματίες.⁶⁰

Ανησυχία επικρατούσε στο επιτελείο το 6^ο ΣΣ, καθώς δεν υπήρχε καμιά ενημέρωση για το σημείο προώθησης του Τάγματος Τάγμα Καταδρομών Χωροφυλακής (Μπάτμαν) που κινείτο στην κορυφογραμμή του Πενταδακτύλου με ανατολική κατεύθυνση.⁶¹ Αντίσταση σημειώθηκε και στα βόρεια το Πενταδακτύλου, όπου το 3^ο Τάγμα του 50 ΣΠ αντιμετώπιζε το 361 ΤΠ και την 32 ΜΚ.⁶²

Εξαιτίας της θετικής κατάληξης των επιχειρήσεων στο ανατολικό μέτωπο, οι Τούρκοι, στις 15 Αυγούστου, ξεκίνησαν για να υλοποιήσουν τα σχέδιά τους και στον δυτικό τομέα. Η ενισχυμένη Ταξιαρχία Καταδρομών, που ήταν επιφορτισμένη με την επίθεση στο δυτικό μέτωπο, αποτελείτο από το 1^ο, 2^ο και 3^ο Τάγμα Καταδρομών, το 3^ο και 4^ο Τάγμα Αλεξιπτωτιστών και την 28^η Επιλαρχία Αρμάτων, υπό τις διαταγές του ταξιαρχου Ντεμιρμπάγ Σαμπρί (Demirbağ Sabri).⁶³ Το έδαφος δεν ήταν αναπεπταμένο, όπως στην πεδιάδα της Μεσαορίας. Χαρακτηριζόταν από χαμηλά υψώματα, στα οποία είχαν εγκατασταθεί και αμύνονταν Μονάδες του 11^{ου} ΤΣ της Εθνικής Φρουράς. Επιπλέον, η δράση του Πυροβολικού της Εθνικής Φρουράς και οι νάρκες που είχαν τοποθετηθεί σε διάφορες τοποθεσίες και περάσματα από το 70 Τάγμα Μηχανικού, περιόριζαν την ταχύτητα προέλασης των τουρκικών τμημάτων, τα οποία υποστηρίζονταν από Πυροβολικό και Αεροπορία.⁶⁴ Ο τότε συνταγματάρχης Σεβέρ Μουζαφέρ χαρακτηρίζει την αμυντική γραμμή στην περιοχή ως «τον καλύτερο [αμυντικό σχεδιασμό]» που είδε ποτέ στην Κύπρο.

*«Είχαν στρωθεί νάρκες σε ένα στενό μεταξύ της Αγίας Μαρίνας και της Φυλλιάς, και αυτές οι νάρκες προστατεύονταν με βαριά πυρά που προέρχονταν από τους γύρω λόφους. Αυτός ήταν ο καλύτερος [αμυντικός] σχεδιασμός του εχθρού που είδα ποτέ στην Κύπρο [...] Το ναρκοπέδιο καλυπτόταν τόσο καλά από τα πυρά που ήταν αδύνατον να το άρουμε. [...] Πήγα στον διοικητή και του είπα ότι, αν δεν σιγήσουμε τα όπλα που προστατεύουν το ναρκοπέδιο, δε θα μπορέσουμε να προελάσουμε».*⁶⁵

Η τουρκική επίθεση θα εκδηλωνόταν σε τρεις άξονες.

1) Σύσκληπος-Αγριδάκι-Λάρνακας Λαπήθου-Μύρτου-Διόριος-Κορμακίτης-Αγία Ειρήνη, υπό την ευθύνη του 2^{ου} Τάγματος Καταδρομών,

2) Άγιος Ερμόλαος-Κοντεμένος-Κυρά-Μόρφου, υπό την ευθύνη του 3^{ου} Τάγματος Αλεξιπρωτιστών και

3) Σκυλλούρα-Αγία Μαρίνα-Φυλλιά-Μάσαρη-Μόρφου, υπό την ευθύνη του 3^{ου} Τάγματος Καταδρομών και 4^{ου} Τάγματος Αλεξιπρωτιστών. Οι προαναφερθείσες δυνάμεις θα συνοδεύονταν από άρματα της 28^{ης} Επιλαρχίας.⁶⁶

Η κύρια ενέργεια εκδηλώθηκε μετά το αεροπορικό σφυροκόπημα και τις πυκνές ολμοβολές, αρκετά αργά, περί τη 13:30 της 15^{ης} Αυγούστου, στον άξονα Σκυλλούρα-Αγία Μαρίνα με άρματα να κινούνται δυτικότερα. Η τουρκική ταξιαρχία προωθείτο αργά και με προσοχή.

Αξιοσημείωτη είναι η παραδοχή που εντοπίζεται στην τουρκική βιβλιογραφία για προσβολή των επιτιθέμενων τουρκικών τμημάτων από την τουρκική Αεροπορία. Αυτή, σημειώνεται, ήταν η δεύτερη φορά που η τουρκική Αεροπορία επιτίθετο εναντίον φίλιων τμημάτων μέσα σε λίγη ώρα. Προηγουμένως, είχε προσβάλει μηχανοκίνητη φάλαγγα που μετέφερε τα τουρκικά τμήματα προς τη γραμμή εξόρμησης.⁶⁷

Ο υποδιοικητής της τουρκικής Ταξιαρχίας Καταδρομών, τότε συνταγματάρχης Σαλίχ Γκιουλεργιούζ, περιγράφει γλαφυρά τη σύγκρουση και τον πανικό που έσπειρε η καλή οργάνωση της Εθνικής Φρουράς στην περιοχή:

«Αφού προχωρήσαμε δύο χιλιόμετρα από τη Σκυλλούρα προς τη Φυλλιά, στην αρχή του στενώματος, ανατολικά της Αγίας Μαρίνας Σκυλλούρας, η κίνηση σταμάτησε όταν ένα άρμα προσέκρουσε σε νάρκη και έμεινε εκτεθειμένο στα πυρά του εχθρικού Πυροβολικού, των όλμων και των πολυβόλων. Το πλήρωμα του άρματος εγκατέλειψε το άρμα και ήρθε προς τα πίσω. [...] Το άρμα, στη συνέχεια, κάηκε και καταστράφηκε από τα συνεχή πυρά των Ελλήνων στρατιωτών. Και οι Μονάδες που ακολουθούσαν, λόγω αυτής της κατάστασης, εγκατέλειψαν τα μεταφορικά τους μέσα και ξεχύθηκαν στα χωράφια. Μαζί με τον λοχαγό Ιμπραχίμ Τεκνέογλου, πήγαμε εκεί όπου βρίσκονταν τα άρματα, αλλά μόλις που καταφέραμε να προφυλαχτούμε σε μια ρεματιά από τα πυρά των όλμων. Ήθελα να βγω και να δω τι συνέβαινε μπροστά και έτσι, για να προφυλαχθώ από τους εχθρικούς όλμους, μπήκα κάτω από ένα άρμα. Η ώρα ήταν 17:00 και συγκέντρωσα τους διοικητές των τμημάτων στα μετόπισθεν. Παρότι είχαμε αποφασίσει να συνεχίσουμε πεζοί προς την Αγία Μαρίνα, καθυστερήσαμε, γιατί οι διοικητές των ταγμάτων αργοπόρησαν να κάνουν τις αναγκαίες προετοιμασίες για την επίθεση, και έτσι ξεκίνησε να νυχτώνει. Παρότι είχα διατάξει το τμήμα του Μηχανικού, που είχε τεθεί υπό τη διοίκησή μας, να προωθηθεί για να άρει το ναρκοπέδιο, δεν μπορούσαν να βγουν από τις θέσεις τους, στις οποίες καλύπτονταν από τους εχθρικούς όλμους και τα πυρά του Πυροβολικού. Πήγα στον διοικητή της ταξιαρχίας που βρισκόταν στο παρατηρητήριο και του πρότεινα να αφήσουμε την περαιτέρω προώθηση για το πρωί, αφού το έδαφος μπροστά μας ήταν ναρκοθετημένο και καλυπτόταν από τα πυκνά εχθρικά πυρά. [...]

Εικόνα 2: Χάρτης κίνησης των τουρκικών Μονάδων 14-16 Αυγούστου 1974 στο δυτικό μέτωπο (πηγή χάρτη υποβάθρου: Γεώργιος Σέρρης, Η μάχη της Κύπρου (Αθήνα: Βλάσση, 1999), σ. 603)

Κλείνοντας, ξεκαθαρίζουμε ότι, στο πλαίσιο της περιορισμένης έκτασης ανάλυσης, δεν ήταν δυνατόν να αναλύσουμε διεξοδικά το σύνολο των επιχειρήσεων. Καταβλήθηκε, όμως, προσπάθεια να αντληθούν πληροφορίες από τις τουρκικές πηγές, για να καταδειχθούν τα προβλήματα που προκάλεσε στον τουρκικό στρατό εισβολής η ισχνή, αλλά γενναία, αντίσταση των ανδρών της Εθνικής Φρουράς. Παρά τη συντριπτική υπεροπλία, οι Τούρκοι σημειώνουν με έκπληξη την αντίσταση που συναντούσαν, η οποία τους προκαλούσε εκνευρισμό. Περισσότερο όμως εκνευρισμό προκαλούσε και το παραμικρό ενδεχόμενο να παρουσιάζονταν στον ουρανό της Κύπρου ελληνικά αεροσκάφη. Γράφει ο Ιρφαν Ακάι (İrfan Akay), στρατιωτικός γιατρός που βρισκόταν με τη διοίκηση της 39 ΜΠ στο Δίκωμο:

«Προς το μεσημέρι, της 14^{ης} Αυγούστου, ο λοχαγός είπε ότι έρχονταν ελληνικά αεροπλάνα. Πήγαμε όλοι στο υπόγειο. Σε τέτοιες περιπτώσεις χάνεται το θάρρος και ο ηρωισμός. Οποιαδήποτε βόμβα από τον αέρα θα μπορούσε να μας καταστρέψει όλους».⁷⁰

1. Edward Erickson και Mesut Uyar, *Phase Line Attila* (Virginia: Marine Corps University Press, 2020), 187, Σταύρος Γεωργιάδης, «Απομνημονεύματα του στρατηγού Ντεμιρέλ», Η Κύπρος δεν «Εάλω», Προδόθηκε και παραδόθηκε στους Τούρκους από... Έλληνες (Αθήνα: Κάδμος, χ. χ.), 42, Halil Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, τομ. 4 (Λευκωσία: Söylem Yayınları, 2013-2014), 1745.
2. Celal Aksoy, *Ceridelerle, Kıbrıs Barış Harekâtı* (Κωνσταντινούπολη: Cinius Yayınları, 2023), 208. Αλλού εντοπίζεται ότι αποτελείτο από δύο ίλες αρμάτων από την 28η Επιλαρχία Αρμάτων και δύο ίλες από την 5^η Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία.
3. Ali İhsan Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi* (Κωνσταντινούπολη: Kastaş Yayınları 2013), 77, Erickson και Uyar, *Phase Line Attila*, 191.
4. Erickson και Uyar, *Phase Line Attila*, 188, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1759.

5. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1765.
6. Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs* (Κωνσταντινούπολη: Alfa, 2021), 631, Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 190, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1765, Aksoy, *Ceridelerle, Kıbrıs Barış Harekâtı* , 202.
7. «Απομνημονεύματα Ντεμιρέλ», 55. Αλλού εντοπίζεται ότι οι Τούρκοι προβληματίζονταν για την κίνηση ενός τόσο μεγάλου όγκου στρατευμάτων στην ίδια περιοχή και ήθελαν να ορίσουν σαφώς το όριο μεταξύ των Μεραρχιών. Τελικά αποφασίστηκε ότι όριο μεταξύ της 39 ΜΠ και της 28 ΜΠ θα αποτελούσε το υδραγωγείο του Μπέικιοϊ το οποίο, όμως, θα ήταν στη ζώνη της 39 ΜΠ (Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1768).
8. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1768 και 1792. Ο Τοπράκ θα αντικαθίστατο στις αρχές Αυγούστου από τον συνταγματάρχη Μπαμπούρ Ματεντζί (Babür Matenci). Έμειναν μερικές ημέρες μαζί μέχρι να εγκλιματιστεί ο Μπαμπούρ, αλλά ξεκίνησε ο πόλεμος και έτσι το 49 ΣΠ είχε δύο διοικητές στον πόλεμο.
9. Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 188, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1766.
10. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1767, Muzaffer Sever, *20 Temmuz 1974, Kıbrıs Bitmeyen Gece* (Κωνσταντινούπολη: Kastaş Yayınevi, 2010), 176.
11. Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 190, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1767.
12. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1767.
13. Sever, *20 Temmuz 1974* , 174, Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 190. Σε άλλη πηγή σημειώνεται ότι στην ακτή ήταν το 3^ο Τάγμα του 50^{ου} συντάγματος (Ali Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı* (Αγκυρα: Berikan Yayınevi, 2014).
14. Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi* , 77, Sever, *20 Temmuz 1974* , 176.
15. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1759. Μάλιστα στο ίδιο βιβλίο στις σελίδες 1770, 1801 και 1802 σημειώνεται ότι τα χωριά Αγιά, Τρεμετουσιά, Άρσος και Μελούσια καταλήφθηκαν κατόπιν επιμονής του υπεύθυνου της TMT στη Μόρα και πιέσεων του ιδίου προς τον διοικητή της 28 ΜΠ.
16. Sever, *20 Temmuz 1974* , 177, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1755.
17. Aksoy, *Ceridelerle, Kıbrıs Barış Harekâtı* , 206.
18. Στο ίδιο, 208.
19. Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 187, Sever, *20 Temmuz 1974* , 174. Στις τουρκικές πηγές εντοπίζονται διαφοροποιήσεις ως προς τις ώρες έναρξης των αεροπορικών επιδρομών και των βολών του τουρκικού Πυροβολικού. Εντοπίζονται οι ώρες 06:30 μαζί με προπαρασκευαστικά πυρά Πυροβολικού (Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs* , 632), στις 06:05 τα πυρά Πυροβολικού και η αεροπορία στις 08:10 (Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi* , 76), στις 05:30 (İzzettin Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar* (Αγκυρα: Kastaş Yayınları , 2016), 263), στις 06:00 αεροπορικοί βομβαρδισμοί για 40 λεπτά και στις 06:40 για 20 λεπτά πυρά Πυροβολικού (Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1776), στις 06:00 οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί και στις 06:30 οι προπαρασκευαστικές βολές Πυροβολικού (Μαρτυρία Ντεμιρέλ στο Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi* , 1788), στις 05:40 ναυτικοί βομβαρδισμοί στις 06:00-06:40 αεροπορικοί βομβαρδισμοί και οι προπαρασκευαστικές βολές Πυροβολικού στις 06:40-07:00 (Aksoy, *Ceridelerle Kıbrıs Barış Harekâtı* , 206), στις 06:10 αεροπορικοί βομβαρδισμοί, 06:55 πυρά Πυροβολικού και 07:10 έναρξη επίθεσης (Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı* , 386) και στις 06:55 το Πυροβολικό (Sever, *20 Temmuz 1974* , 174, Erickson και Uyar, *Phase Line Attila* , 188).

20. Σε τουρκική πηγή παρέχεται η πληροφορία ότι η τουρκική αεροπορία δεν μπορούσε να ενεργήσει νωρίτερα, με το πρώτο φως, αφού δεν ήταν εμφανείς οι στόχοι λόγω περιορισμένης ορατότητας από την υγρασία (Sever, *20 Temmuz 1974*, 174).
21. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632, Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1788.
22. Αρχείο Διεύθυνσης Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (ΔΙΕΦ)/Ιστορικές Εκθέσεις Μονάδων ΓΕΕΦ, Ιστορική Έκθεση 12^{ου} ΤΣ, 14 Αυγούστου 1974.
23. Sever, *20 Temmuz 1974*, 174, Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 386. Σε άλλες τουρκικές πηγές αναφέρονται οι ώρες 03:30 και 04:00 για λήψη της διαταγής.
24. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632, Erickson και Uyar, *Phase Line Atilla*, 187.
25. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632, Aksoy, *Ceridelerle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 211. Στις πηγές, ακόμα και τις τουρκικές εντοπίζεται διαφοροποίηση ως προς την ώρα έναρξης της επίθεσης από την 28 ΜΠ. Εντοπίζονται οι ώρες 05:45, 06:30, 07:10 και 7:30.
26. Sever, *20 Temmuz 1974*, 177, Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi* 77. Στη δεύτερη πηγή εντοπίζεται ως ώρα κατά την οποία οι Τούρκοι ξεκίνησαν να συναντούν αντίσταση η 08:50.
27. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632, Aksoy, *Ceridelerle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 211.
28. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632, Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, 77. Στη δεύτερη πηγή εντοπίζεται ως ώρα έναρξης των βολών του ελληνικού Πυροβολικού και των όλμων η 06:30.
29. Aksoy, *Ceridelerle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 212.
30. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 632.
31. Σε άλλες πηγές ως ώρα κατάληψης της Μίας Μηλιάς εντοπίζονται οι 10:15, 10:30 και 11:30.
32. Στο Ημερολόγιο του 12^{ου} ΤΣ σημειώνεται ότι περί τις 12:15 τα τουρκικά στρατεύματα βρίσκονταν περίπου 500 μέτρα από το Νέο Χωριό (ΔΙΕΦ, *Πολεμικό Ημερολόγιο 12^{ου} ΤΣ*, 14 Αυγούστου 1974).
33. ΔΙΕΦ, *Πολεμικό Ημερολόγιο Διοίκησης Πυροβολικού*, 14 Αυγούστου 1974.
34. Μαρτυρία του διοικητή της Ίλης, Ιζεττίν Τσιοπούρ (İzzettin Çorur) στο: Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1770.
35. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1780. Τα υπόλοιπα μέρη του πληρώματος (γεμιστής και οδηγός) δεν μπορούσαν να γυρίσουν τον πύργο εμπρός, και έτσι το άρμα συνέχισε να κινείται με στραμμένο τον πύργο δεξιά, μέχρι που εισήλθε στη Μόρα όπου κατέβασαν τους νεκρούς.
36. Για τη δράση της 173 ΜΑ/ΤΠ στις 14 Αυγούστου 1974, βλ. Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, *Η δράση των Μονάδων Πυροβολικού της Εθνικής Φρουράς το καλοκαίρι του 1974* (Λευκωσία: Παγκύπριος Σύνδεσμος Εφέδρων Πυροβολικού, 2023), 147-157. Στις ελληνικές πηγές και συγκεκριμένα στο Ημερολόγιο του 12^{ου} ΤΣ σημειώνεται ότι η πρώτη τουρκική επίθεση αποκρούστηκε και οι τουρκικές δυνάμεις καλύφθηκαν στα αντιπρανή των υψωμάτων (ΔΙΕΦ, *Πολεμικό Ημερολόγιο 12^{ου} ΤΣ*, 14 Αυγούστου 1974).
37. Γεώργιος Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος - Αύγουστος 1974, Η ανατομία της τραγωδίας* (Αθήνα: Αφοι Βλάσση, 19992), 578. Ο Σέργης θεωρεί ότι οι λόγοι αναποτελεσματικότητας των αντιαρματικών όπλων ήταν ότι είτε δεν είχαν ταχθεί σε κατάλληλες θέσεις, είτε γιατί δεν ήταν ακριβή κατά τη βολή, είτε ότι οι χειριστές αιφνιδιάστηκαν (Στο ίδιο, 583). Ακολούθως αναφέρεται σε μια βολή βλήματος Σάγκερ και σε μια βολή

ΠΑΟ οι οποίες όμως δεν προκάλεσαν οποιεσδήποτε απώλειες (Στο ίδιο, 582 και 584).

38. Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, 77, Sever, 20 Temmuz 1974, 177.

39. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 525.

40. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1783 και 1784. Μάλιστα ο διοικητής του Τάγματος της ΤΜΤ που έδρευσε τη Μόρα φοβόταν μήπως η ΕΦ έστηνε δεύτερη γραμμή άμυνας στα δυτικά του χωριού. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι όταν οι Τούρκοι της Μόρας μέσα στη σκόνη και τους καπνούς είδαν άρματα να κατευθύνονται προς το χωριό τους δεν ήταν σίγουροι αν αυτά ήταν τουρκικά ή ελληνικά. Συνειδητοποίησαν ότι ήταν τουρκικά όταν είδαν ένα από αυτά να βάλλει εναντίον ελληνικού οχήματος που διέφευγε προς Αφάνεια (Στο ίδιο, 1784).

41. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1810.

42. Sever, 20 Temmuz 1974, 179.

43. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1782, Aksoy, *Ceridelerle, Kıbrıs Barış Harekâtı*, 215.

44. Sever, 20 Temmuz 1974, 179.

45. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1782.

46. Στο ίδιο, 1792.

47. Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, 77. Αλλού εντοπίζεται η ώρα 07:30 ως χρόνος έναρξης της επίθεσης (Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1788). Αξιοσημείωτο ότι ο ίδιος ο Ντεμιρέλ στα απομνημονεύματά του σημειώνει ότι η ενέργεια ξεκίνησε αρκετά αργά, περί τις 10:30 («Απομνημονεύματα Ντεμιρέλ», 58).

48. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1788.

49. Στις τουρκικές πηγές αναφέρεται ως αγγλικός λόφος πιθανότατα ως παραφθορά του Αρνόλογος-Αγγλόλοφος. Η κατάληψη του αγγλικού λόφου έγινε με τη συμβολή του Τάγματος Καταδρομών-Χωροφυλακής «Μπάτμαν» μετά από τετράωρη μάχη. Βλ. Türkmen F. Fikri, *Gazilerden Anılarla Kıbrıs* (Κωνσταντινούπολη: Sokak Kitapları Yayınları, 2019), 218.

50. Μαρτυρία του Μουζαφέρ Σεβέρ στο Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1791. Η αργή προέλαση των Τούρκων επιβεβαιώνεται και από τον υποδιοικητή Λόχου του 1^{ου} ΤΠ του 14 ΣΠ, υπολοχαγό Ταντοάν Σουκρού (Tandoğan Şükrü) ο οποίος αναφέρει ότι χρειάστηκαν 4 ώρες, από τις 07:30 μέχρι τις 11:30 μέχρι να καταλάβουν τον Αρνόλογο (αγγλικό λόφο) (Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 391-392).

51. Μαρτυρία Ντεμιρέλ στο Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1790.

52. Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, 77, Sever, 20 Temmuz 1974, 177.

53. «Απομνημονεύματα Ντεμιρέλ», 59.

54. Μαρτυρία Ντεμιρέλ στο Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1790.

55. Sever, 20 Temmuz 1974, 177. Στις τουρκικές πηγές εντοπίζεται έντονη διαφωνία για το αν η Μονάδα που «έσωσε» το Τζιάος ήταν η Ειδική Δύναμη Μπόρα ή Τμήματα του 49 ΣΠ. Ενδεικτικά βλ.: Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1790-1792.

56. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1792, Sever, 20 Temmuz 1974, 177.

57. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1792.

58. Στο ίδιο, 1791.

59. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 525.

60. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1792. Εξ αυτών οι δύο νεκροί και πέντε τραυματίες ανήκαν στο 49 ΣΠ (Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 389).

61. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1792.
62. Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi*, 77, Sever, 20 Temmuz 1974, 177. Για τη δράση του 361 ΤΠ και της 32 ΜΚ στις 14 Αυγούστου βλ.: Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, 361 Τάγμα Πεζικού (Λευκωσία: Σύνδεσμος Επιζησάντων Στρατιωτών 361 ΤΠ 1974 και ΚΙΕΙΕ, 2020), 470-507, Σωτήρης Καϊτάνης, 32Α Μοίρα Καταδρομών (Λευκωσία: χ. ε., 2023), 423-507.
63. Erickson και Uyar, *Phase Line Attila*, 188.
64. Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 602. Για τη δράση του 281 ΤΠ στην περιοχή βλ. Χαράλαμπος Αλεξάνδρου, 281 Τάγμα Πεζικού, Στη δίνη του πραξικοπήματος και της εισβολής (Λευκωσία: Επιφανίου, 2023), 181-208. Για τη δράση της 183 ΜΠΠ και της 198 ΠΟΠ στην περιοχή βλ. Αλεξάνδρου, *Η δράση των Μονάδων Πυροβολικού*, 327-337.
65. Sever, 20 Temmuz 1974, 114. Ακόμη μια τουρκική πηγή επιβεβαιώνει την πρόσκρουση του πρώτου άρματος σε νάρκη: Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1826.
66. Mütercimler, ό. π., 669. Βλ. επίσης Üstügen Haluk, 1'Nci Komando Taburu 1974 Kıbrıs (Κωνσταντινούπολη: Kastaş Yayınları, 2014), 318.
67. Sadrazam, *Kıbrıs'ın Savaş Tarihi*, 1828, 1829, Çopur, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, 308.
68. Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 669-670.
69. Sever, 20 Temmuz 1974, 189.
70. İrfan Akay, *Kıbrıs barış harekâtı anıları* (Κωνσταντινούπολη: Efeakademi, 2021), 70.

- Το παρόν άρθρο εκπονήθηκε ειδικώς για το περιοδικό Διακλαδική Επιθεώρηση της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ), με αφορμή σχετική διάλεξη του συγγραφέως στο πλαίσιο του μαθήματος «Διαχείριση Κρίσεων και Επίλυση Διαφορών», ενταγμένου στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της 22^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Χαράλαμπος Α. Αλεξάνδρου είναι διδάκτωρ Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου. Έχει διδάξει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στην κυπριακή ιστορία της περιόδου 1950-1974. Επιμελήθηκε και εξέδωσε τρεις τόμους με πηγές για τον αγώνα της ΕΟΚΑ, τέσσερις μονογραφίες για τη στρατιωτική Ιστορία του 1974 ενώ επιμελήθηκε τρεις άλλες συλλογικές εκδόσεις και τον πρώτο τόμο του Αρχείου Τάσσου Παπαδόπουλου. Άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε συλλογικούς τόμους και επιστημονικά περιοδικά. Έχει εμπλακεί σε ερευνητικά προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου, του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας και της Βουλής των Αντιπροσώπων. Υπήρξε συντονιστής ερευνητικών προγραμμάτων για την περίοδο 1955-1959 και για το 1974. Είναι Πρόεδρος του Ιδρύματος Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ, Πρόεδρος της Ένωσης Προφορικής Ιστορίας Κύπρου, μέλος του ΔΣ του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ και μέλος της Κυπριακής Επιτροπής Στρατιωτικής Ιστορίας.

«Το άγνωστο πραξικόπημα των Τουρκοκυπρίων το 1963 - Η απαρχή της Κυπριακής τραγωδίας»

των Άνχη (ΥΠ) Στυλιανού Στυλιανού & Τχη (ΠΖ) Πέτρου Κοντογιάννη,
αποφοίτων 22^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Η κυπριακή τραγωδία του 1974, με την τουρκική εισβολή και τη *de facto* διχοτόμηση του νησιού, έχει δικαίως αποτυπωθεί στη συλλογική μνήμη ως ένα από τα πλέον τραυματικά γεγονότα του σύγχρονου ελληνισμού. Ωστόσο, για να κατανοήσει κανείς τις βαθύτερες αιτίες αυτής της εθνικής καταστροφής, οφείλει να εστιάσει όχι μόνο στα γεγονότα του Ιουλίου 1974, αλλά και στις ριζικές ανατροπές που έλαβαν χώρα ήδη από τη δεκαετία του 1950, και ιδίως στη στάση των Τουρκοκυπρίων στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ και τη μετέπειτα συντεταγμένη αποσταθεροποίηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η αφήγηση που κυριάρχησε επί δεκαετίες από την Τουρκική πλευρά επιχειρούσε να παρουσιάσει τους Τουρκοκύπριους είτε ως ουδέτερους παρατηρητές είτε ως θύματα του εθνικιστικού ζήλου των Ελληνοκυπρίων. Όμως, τα ιστορικά στοιχεία αποκαλύπτουν μια διαφορετική και πολύ πιο σκοτεινή πραγματικότητα. Από το 1957, με τη δημιουργία της τουρκοκυπριακής παραστρατιωτικής οργάνωσης TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı-Τουρκική Οργάνωση Αντίστασης), η τουρκική πολιτική σχεδίασε βήμα προς βήμα τη διάσπαση του κυπριακού κοινωνικού ιστού και την προετοιμασία μιας μελλοντικής στρατιωτικής επέμβασης. Η υπονόμηση της Κυπριακής Δημοκρατίας από μέσα, με την εθελούσια αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από τους κρατικούς θεσμούς το 1963 και τη δημιουργία ένοπλων θυλάκων, δεν υπήρξε απόρροια διωγμών ή αδιεξόδων, αλλά εφαρμογή ενός καλά οργανωμένου σχεδίου που εκπονήθηκε στην Άγκυρα ήδη από το 1956.

Το παρόν άρθρο εξετάζει, με βάση πηγές, κρατικά έγγραφα και ιστορικές μελέτες, την αγνοημένη αλήθεια πίσω από το λεγόμενο «τουρκοκυπριακό πραξικόπημα» του 1963: μια κρίσιμη καμπή, η οποία, μαζί με τις προγενέστερες και μεταγενέστερες εξελίξεις, οδήγησε με ακρίβεια μαθηματική στην καταστροφή του 1974.

Η μελέτη αναπτύσσεται σε πέντε άξονες: Τη στάση των Τουρκοκυπρίων στον αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-59), τη δημιουργία και τις δυσλειτουργίες της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-1963), την οργανωμένη αποχώρηση και ανταρσία των Τουρκοκυπρίων (1964-1974), την τουρκική εισβολή του 1974 και τέλος την αποτίμηση της εθνικής καταστροφής και της διαχρονικής ευθύνης.

Στόχος δεν είναι η κατασκευή ενός ιδεολογικού αφηγήματος, αλλά η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας. Γιατί, χωρίς αλήθεια, δεν μπορεί να υπάρξει ούτε μνήμη ούτε δικαιοσύνη.

Η Στάση των Τουρκοκυπρίων στον Αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959)

Ο ένοπλος αγώνας της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών), που ξέσπασε την 1^η Απριλίου 1955, δεν υπήρξε απλώς σύγκρουση Ελληνοκυπρίων με τους Βρετανούς αποικιοκράτες. Αντιθέτως, εξελίχθηκε σύντομα σε διακοινοτική ρήξη, με τους Τουρκοκύπριους να συντάσσονται πολιτικά και στρατιωτικά υπέρ του αποικιοκρατικού καθεστώτος και της Τουρκίας, σε μία προπαγανδευτική φάση της στρατηγικής της διχοτόμησης.

Ήδη από το 1955, η Βρετανία, ανήσυχη για την κλιμάκωση του αγώνα, στράφηκε προς τους Τουρκοκυπρίους, οργανώνοντάς τους σε σώματα, όπως ο Επικουρικός Αστυνομικός Στρατός (Auxiliary Police) και η Κινητή Εφεδρεία (κοινώς Mobile Reserve).¹ Πάνω από 1.300 Τουρκοκύπριοι εντάχθηκαν άμεσα σε

αυτά, επιχειρώντας, με την κατεύθυνση και τις ευλογίες της αποικιοκρατικής διοίκησης, σε βίαιες επεμβάσεις κατά Ελληνοκυπρίων, συμπεριλαμβανομένων βασανιστηρίων και εκτελέσεων.²

"Taksim" Χάρτης της διαίρεσης του νησιού όπως το εισηγήθηκε ο Τούρκος ηγέτης Φαζίλ Κιουτσούκ στο βιβλίο του το 1957 "The Cyprus Question – A Permanent Solution" (Το Κυπριακό Ζήτημα – Μια μόνιμη λύση), στο οποίο αποτυπώνονται καθαρά οι σκέψεις και οι προσανατολισμοί του προς διχοτόμηση της νήσου κατά μήκος του 35ου παραλλήλου.

Εικόνα 1: Πρόταση "Taksim" για διαίρεση της Κύπρου σύμφωνα με τον Φαζίλ Κιουτσούκ. Πηγή: Fazıl Küçük, *The Cyprus Question: A Permanent Solution* (Nicosia: Cyprus Is Turkish Party).

Η τουρκική κυβέρνηση, από την πλευρά της, αξιοποίησε την κρίση ως γεωπολιτική ευκαιρία. Όπως καταγράφεται σε απόρρητα έγγραφα της εποχής, ο τότε Πρωθυπουργός Μεντερές ανέθεσε στον καθηγητή και νομικό Nihat Erim τη σύνταξη έκθεσης για την αναθεώρηση του στάτους της Κύπρου.³ Το Σχέδιο Ερίμ (1956) εισήγαγε τον όρο «διχοτόμηση» ως βιώσιμη λύση (Εικόνα 1). Σε πρακτικό επίπεδο, η Τουρκία

ξεκίνησε τη μυστική ενίσχυση της TMT, με στόχο την ενορχηστρωμένη δημιουργία θυλάκων και την απόρριψη οποιασδήποτε μορφής ένωσης.

Κατά την περίοδο του αντιαποικιακού αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959), οι Τουρκοκύπριοι δεν ακολούθησαν τη γενική ελληνοκυπριακή γραμμή υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα. Αντιθέτως, ήδη από τότε είχαν διαφορετική στρατηγική στόχευση και επιδίωκαν να παραμείνει η Κύπρος υπό βρετανική κυριαρχία ή, εναλλακτικά, να προχωρήσει σε διχοτόμηση, εάν η αποικιοκρατία καταργούνταν. Οι Βρετανοί, βλέποντας την κλιμάκωση του ελληνοκυπριακού ένοπλου αγώνα, ενίσχυσαν τη θέση των Τουρκοκυπρίων, παρουσιάζοντάς τους ως προστάτες της σταθερότητας και στηρίζοντας το τουρκικό αίτημα για διατήρηση επιρροής στην Κύπρο.⁴

Οι Τουρκοκύπριοι, με ενθάρρυνση της Άγκυρας, αντιτάχθηκαν ανοιχτά στην ΕΟΚΑ και, από το 1957, οργανώθηκαν στην TMT, μια παραστρατιωτική οργάνωση με στόχο την αντιμετώπιση του ένοπλου αγώνα των Ελληνοκυπρίων. Η TMT εξοπλίστηκε και εκπαιδεύτηκε από αξιωματικούς του τουρκικού στρατού, με σαφή καθοδήγηση της Άγκυρας, θέτοντας τις βάσεις της μελλοντικής τουρκοκυπριακής στρατιωτικής ισχύος.⁵

Η δημιουργία και δράση της TMT (1957-1959)

Σύμφωνα με τον Σέργη, η ίδρυση της TMT το 1957 αποτέλεσε καθοριστική εξέλιξη για την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η οργάνωση δημιουργήθηκε ως παραστρατιωτικό αντίβαρο στον αγώνα της ΕΟΚΑ και εξέφρασε από νωρίς την προοπτική της διχοτόμησης της Κύπρου. Οι Τουρκοκύπριοι, με ενθάρρυνση της Βρετανίας και άμεση καθοδήγηση της Άγκυρας, συγκρότησαν την TMT για να αντιμετωπίσουν δυναμικά τις ενέργειες της ΕΟΚΑ και να προστατεύσουν τα μέλη της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η TMT έτυχε στρατιωτικής υποστήριξης, αφού αξιωματικοί του τουρκικού στρατού εγκαταστάθηκαν μυστικά στην Κύπρο, εκπαιδευσαν τα στελέχη και εξοπλισαν την οργάνωση με ελαφρύ οπλισμό. Έτσι, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα απέκτησε τη δυνατότητα να δρα συντονισμένα και οργανωμένα.⁶

Η οργάνωση ανέλαβε επιχειρήσεις καταστολής κατά Ελληνοκυπρίων, αλλά και εκφοβισμού Τουρκοκυπρίων που έδειχναν διάθεση συνεργασίας με την ΕΟΚΑ. Στόχος της δεν ήταν μόνο η αντίσταση, αλλά και η εσωτερική πειθαρχία της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η δράση της TMT διαμόρφωσε μετέπειτα το πολιτικό και στρατιωτικό πλαίσιο της δεκαετίας του 1960, καθώς πλέον οι Τουρκοκύπριοι είχαν ήδη αποκτήσει έναν παραστρατιωτικό μηχανισμό, η Άγκυρα διέθετε πλέον εργαλείο πίεσης και παρουσία στο νησί και, ως εκ τούτου, ο στόχος της διχοτόμησης πέρασε από το επίπεδο της πολιτικής ρητορικής στο επίπεδο της οργανωμένης στρατιωτικής δράσης. Αυτή η περίοδος είναι κρίσιμη για να κατανοήσουμε τις εξελίξεις του 1963 και του 1974, διότι τότε εδραιώθηκε η ιδέα της διχοτόμησης ως στρατηγικός στόχος της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων.⁷

Ο Τανσού Ισμαήλ, αξιωματικός και σύνδεσμος του τουρκικού επιτελείου με την TMT, αναφέρει με σαφήνεια:

*«Η απόφασή μας ήταν σαφής: η Ένωση δε θα περάσει· αν χρειαζόταν, θα έπρεπε να απαντήσουμε με ένοπλη δράση».*⁸

Η βία δεν άργησε να γενικευθεί. Το 1958, έτος-κλειδί για τη ρήξη, καταγράφηκαν αιματηρά επεισόδια στη Λευκωσία, τη Λάρνακα και την Αμμόχωστο. Οι Τουρκοκύπριοι, υπό καθοδήγηση της TMT και με τη βρετανική ανοχή, επιτέθηκαν σε Ελληνοκύπριους πολίτες και αστυνομικούς σταθμούς. Η αντιπαράθεση πλέον δεν ήταν ιδεολογική, αλλά εθνотική. Η βρετανική πολιτική του *divide et impera* (διαίρει και βασιλεύει) μετέτρεψε το Κυπριακό από αποικιοκρατικό ζήτημα σε «διεθνές πρόβλημα δύο κοινοτήτων», επιβάλλοντας θεσμούς που ενίσχυαν τον διαχωρισμό αντί της ενότητας.⁹

Το ίδιο διάστημα, η ΕΟΚΑ παρέμεινε εθνοκεντρική. Παρά τις ρητορικές περί «κοινού Κυπριακού μετώπου», δε διαμόρφωσε πλαίσιο συμπερίληψης των Τουρκοκυπρίων, συμβάλλοντας ακούσια στην εθνική τους αναδίπλωση.¹⁰

Σημαντική στιγμή υπήρξε και η Τριμερής Διάσκεψη Λονδίνου (Αύγουστος 1955), κατά την οποία η Ελλάδα δέχθηκε την Τουρκία ως συμβαλλόμενο μέρος, με σκοπό να «προασπίσει τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων». Αυτή η ενέργεια αναγνωρίζεται ως στρατηγικό λάθος, αφού εκείνη τη στιγμή η Τουρκία απέκτησε επίσημο ρόλο στην Κυπριακή υπόθεση.¹¹

Εν κατακλείδι, η περίοδος 1955-59 δεν αποτελεί μόνο τη γέννηση της ΕΟΚΑ και του ελληνοκυπριακού αγώνα, αλλά την απαρχή της τουρκοκυπριακής στρατιωτικοποίησης και της τουρκικής στρατηγικής διχοτόμησης, με σαφή εμπλοκή της Άγκυρας στη διάσπαση της Κυπριακής κοινωνίας.

Από τη Ζυρίχη στην Ανταρσία - Η Εύθραυστη Κυπριακή Δημοκρατία (1959-1963)

Μετά από πέντε χρόνια ένοπλου αγώνα, διπλωματικών διαβουλεύσεων και εξωτερικών πιέσεων, η Κύπρος βρέθηκε ενώπιον μιας συμβιβαστικής λύσης. Οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, που υπογράφηκαν τον Φεβρουάριο του 1959, οδήγησαν στη δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας ως δικαιοδικού και εγγυημένου κράτους - μια κατασκευή περισσότερο προϊόν γεωπολιτικών ισορροπιών παρά εσωτερικής κοινωνικής συνοχής.¹²

Οι συμφωνίες υπογράφηκαν από τους Πρωθυπουργούς της Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς και από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον Φαζίλ Κουτσιαούκ (Εικόνα 2). Όμως, δεν εκπορεύονταν από τη λαϊκή βούληση· αντιθέτως, χαρακτηρίστηκαν ως «επιβληθείσες λύσεις», κυρίως για να ανασχεθεί η πίεση της Ένωσης με την Ελλάδα και η επιδίωξη της διχοτόμησης από Τουρκία και Τουρκοκύπριους.¹³

Εικόνα 2. Ο Μακάριος υπογράφει τη Συμφωνία του Λονδίνου. Δεξιά, ο Βρετανός ΥΠΕΞ Σέλγκουντ Λόιντ. Πηγή: "Cyprus: The London Agreement at Lancaster House." Illustrated London News, 28 February 1959, 11. Πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2025.
<https://reader.exacteditions.com/issues/123484/page/11>

Η Δομή του Συντάγματος: Ένα «Σύμφωνο Συγκυβέρνησης»

Με τις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου (1959) ιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία. Το νέο κράτος βασίστηκε σε τρεις συνθήκες:

Τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης, που κατοχύρωσε την κυριαρχία της Μεγάλης Βρετανίας στις στρατιωτικές της βάσεις, γεγονός που θα επηρέαζε καθοριστικά την αντίληψη των Κυπρίων για τα βρετανικά συμφέροντα στο νησί.¹⁴

Τη Συνθήκη Συμμαχίας, που προέβλεπε μικρή στρατιωτική παρουσία Ελλάδας και Τουρκίας.

Τη Συνθήκη Εγγυήσεως, που έδινε δικαίωμα στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις να επέμβουν μονομερώς, αν διασαλευόταν η συνταγματική τάξη.¹⁵

Το Σύνταγμα ήταν εξαιρετικά πολύπλοκο· προέβλεπε ξεχωριστές υπηρεσίες, ποσοτώσεις σε δημόσιες θέσεις και δικαιώματα βέτο. Αυτές οι ρυθμίσεις, όπως σημειώνει η μελέτη, έκαναν το νέο κράτος μη λειτουργικό και ευάλωτο σε κρίσεις, αφού στηριζόταν στην προϋπόθεση καλής συνεργασίας των δύο κοινοτήτων.¹⁶

Επιπλέον, εγκαθίδρυσε ένα σύνθετο και μη λειτουργικό σύστημα διακυβέρνησης, όπου προβλεπόταν Πρόεδρος (Ελληνοκύπριος) και Αντιπρόεδρος (Τουρκοκύπριος) με δικαίωμα βέτο, διαχωρισμός υπηρεσιών, χωριστές κοινοτικές συνελεύσεις και διακριτό εκπαιδευτικό και πολιτισμικό καθεστώς. Παρά το ποσοστό των Τουρκοκυπρίων που ανέρχονταν στο 15%, σε όλες τις κρατικές υπηρεσίες δόθηκαν υπερπρονόμια και αναλογία δημοσίων υπαλλήλων 70/30 υπέρ

Ελληνοκυπρίων, με απόλυτη ισότητα στους τομείς ασφάλειας και στρατού.¹⁷ Αυτό το σύστημα έθεσε τις βάσεις για παράλυση: κάθε θεσμική απόφαση μπορούσε να μπλοκαριστεί από το βέτο της άλλης κοινότητας, ενώ συγκρουσιακές ερμηνείες του Συντάγματος απέκλειαν την αρμονική λειτουργία.

Το Σύνταγμα του 1960 αποτέλεσε ένα δύσκολο και πολύπλοκο πολιτικό σύστημα. Όπως σημειώνει ο Hannay, δεν ήταν ούτε ομοσπονδιακό ούτε συνομοσπονδιακό, αλλά ενσωμάτων πολυάριθμες ισορροπίες και βέτο ανάμεσα στους Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους. Η λειτουργία του προϋπέθετε στενή συνεργασία μεταξύ των δύο κοινοτήτων και ταυτόχρονα έλεγχο από τη Βρετανία (όπως, χαρακτηριστικά, στο δικαστικό σύστημα προεδρεύων ήταν Άγγλος). Ωστόσο, οι βαθιές διαφορές στις επιδιώξεις τους - οι μεν Ελληνοκύπριοι έβλεπαν την ανεξαρτησία ως βήμα προς την Ένωση με την Ελλάδα, οι δε Τουρκοκύπριοι επιζητούσαν την προστασία της Τουρκίας - έκαναν τη σύγκρουση σχεδόν αναπόφευκτη.¹⁸

Ο Sir David Hannay σημειώνει:

*«Το Σύνταγμα του 1960 υπήρξε προϊόν συμβιβασμού χωρίς στρατηγική συναίνεση... μια συνταγή για συγκρούσεις».*¹⁹

Η Τουρκική Στρατηγική Διπλής Γραμμής

Ταυτόχρονα, η Τουρκία δεν εγκατέλειψε ποτέ το στόχο της διχοτόμησης. Από το 1958 είχε εκπονηθεί το *Kıbrıs İstirdat Planı* (Σχέδιο Ανάκτησης της Κύπρου), ενώ η TMT, παράνομα εξοπλισμένη, συνέχισε να ενισχύεται.²⁰ Τα σημάδια της υπονόμευσης της νεοσύστατης Δημοκρατίας ήταν έκδηλα ήδη από την πρώτη ημέρα. Τον Δεκέμβριο του 1959 ανακαλύφθηκε το πλοιάριο «Ντενίτζ» με οπλισμό για την TMT, γεγονός που οδήγησε στην προσωρινή αναστολή της Συνταγματικής Επιτροπής από τον Μακάριο.²¹

Η Ρήξη του 1963 και το «Πραξικόπημα των Τουρκοκυπρίων»

Το 1963 αποτέλεσε σημείο καμπής. Οι Τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από τα θεσμικά όργανα του κράτους, κάτι που οδήγησε στην πρώτη μεγάλη κρίση.

Ως άμεση αφορμή ήταν η διαφωνία για φορολογικά ζητήματα, αλλά, όπως υπογραμμίζει ο Hannay, το πρόβλημα ήταν πολύ βαθύτερο: έλλειψη εμπιστοσύνης, διαφορετικά εθνικά οράματα και φόβος για περιθωριοποίηση.²² Η σοβαρότερη ίσως, όμως, αφορμή, ήταν οι προτάσεις του Προέδρου Μακαρίου για 13 τροπολογίες του Συντάγματος, που οδήγησαν σε ένταση και τελικά σε ένοπλες συγκρούσεις τον Δεκέμβριο του 1963. Ο Μακάριος τόνιζε ότι οι τροπολογίες «αποσκοπούν εις την άρσιν ατελειών και δυσλειτουργιών» του κράτους, ενώ ο Ραούφ Ντενκτάς τις χαρακτήρισε «πρώτο βήμα προς την Ένωση με την Ελλάδα».^{23, 24} Μετά τα «Μαύρα Χριστούγεννα», η τουρκοκυπριακή ηγεσία αποχώρησε από τα όργανα της Δημοκρατίας. Ο Γλαύκος Κληρίδης σημειώνει χαρακτηριστικά: «Η βία ξέσπασε σαν φωτιά. Μέσα σε λίγες ώρες η Λευκωσία είχε χωριστεί στα δύο».²⁵

Ακολούθησαν βίαιες διακοινοτικές συγκρούσεις (Εικόνα 3).

Το Συμβούλιο Ασφαλείας με το Ψήφισμα 186 (Μάρτιος 1964) κάλεσε σεβασμό της κυριαρχίας και ανεξαρτησίας της Κύπρου.²⁶

Παρόλο που το σχέδιο δεν προέβλεπε περιορισμό δικαιωμάτων, η Τουρκία απάντησε αρνητικά στις 16 Δεκεμβρίου, διαμηνύοντας ότι κάθε απόπειρα αλλαγής του Συντάγματος θα θεωρείτο αιτία πολέμου.²⁷

Οι Διακοινοτικές Ταραχές του Δεκεμβρίου 1963, με επίσημη τουρκοκυπριακή αποχώρηση από τους κρατικούς θεσμούς, κατάληψη περιοχών και δημιουργία ένοπλων θυλάκων, έδειχναν ξεκάθαρα ότι η τουρκική πλευρά προετοίμαζε το έδαφος για την *de facto* διχοτόμηση.²⁸

Εικόνα 3. Χαραυγή. «Σύγκλησις του Συμβουλίου Ασφαλείας ζήτησε χθες η Κυπριακή Δημοκρατία.» Πρωτοσέλιδο, 27 Δεκεμβρίου 1963. PressArchive Cyprus, item 899232. Πρόσβαση: 30 Σεπτεμβρίου 2025. <https://pressarchive.cy/s/en/item/899232>.

Ορισμένοι Κύπριοι αναλυτές, όπως ο Ιωάννης Μαλλιώτης, υποστηρίζουν ότι το 1963 ήταν ουσιαστικά ένα τουρκοκυπριακό πραξικόπημα κατά της συνταγματικής τάξης, με προειλημμένη απόφαση.²⁹

Στις 29 Δεκεμβρίου 1963, ο Βρετανός στρατηγός Peter Young χάραξε με πράσινο μολύβι στον χάρτη της Λευκωσίας μια γραμμή διαχωρισμού ανάμεσα στις εμπλεκόμενες περιοχές· αυτή έμεινε γνωστή ως *Green Line*. Η χάραξη της Πράσινης Γραμμής στη Λευκωσία από τα βρετανικά στρατεύματα συμβόλιζε τον χωρικό διαχωρισμό των κοινοτήτων και ήταν η πρώτη πράξη της διχοτόμησης.³⁰

Ουσιαστικά, όπως διαπιστώνεται, οι Ελληνοκύπριοι θεώρησαν ότι οι Τουρκοκύπριοι ακολουθούσαν σχέδιο διχοτόμησης μέσω συστηματικής παρεμπόδισης της λειτουργίας του κράτους. Αντιδρώντας, απείλησαν να καταργήσουν μονομερώς το τουρκικό βέτο, κάτι που όξυνε ακόμη περισσότερο την κρίση.³¹ Δημιουργήθηκαν παραστρατιωτικές οργανώσεις: η ΕΟΚΑ Β' από την ελληνοκυπριακή πλευρά και η TMT από την τουρκοκυπριακή.

Οι Τουρκοκύπριοι, ευάλωτοι σε μικτές περιοχές, εγκατέλειψαν μαζικά τα σπίτια τους και συγκεντρώθηκαν σε θύλακες, δημιουργώντας μια *de facto* γεωγραφική διαίρεση.³² Οι Τουρκοκύπριοι αποχώρησαν από τα κρατικά όργανα, ενώ

παράλληλα οργανώθηκαν στρατιωτικά με τη βοήθεια της Άγκυρας, η οποία ενίσχυσε την ΤΜΤ.³³ Οι πρώτες βίαιες συγκρούσεις οδήγησαν στη δημιουργία θυλάκων υπό τουρκοκυπριακό έλεγχο, με χιλιάδες Τουρκοκυπρίους να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους σε μικτές περιοχές.

Η Ανταρσία των Τουρκοκύπριων (Ένοπλοι Θύλακες) και η Πορεία προς τη Διχοτόμηση (1964-1974)

Μετά το 1963, οι Τουρκοκύπριοι αποσύρθηκαν από τις δομές της Κυπριακής Δημοκρατίας και ξεκίνησαν τη διαδικασία παράλληλης κρατικής οργάνωσης. Ήδη από το 1964, εγκαθίδρυσαν τη «Γενική Επιτροπή», η οποία λειτουργήσε με εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, οδηγώντας το 1968 στην αποκαλούμενη «Προσωρινή Τουρκοκυπριακή Διοίκηση».³⁴

Το Σχέδιο Άτσεσον (1964)

Το Σχέδιο Άτσεσον, που πήρε το όνομά του από τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Dean Acheson, παρουσιάστηκε το καλοκαίρι του 1964 ως αμερικανική απόπειρα διευθέτησης της κυπριακής κρίσης. Η βασική ιδέα ήταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, με αντάλλαγμα τη δημιουργία τουρκικής στρατιωτικής βάσης στο νησί, σε ποσοστό 4,5%, και ειδικές διοικητικές ρυθμίσεις για τους Τουρκοκυπρίους. Στην πράξη, επρόκειτο για μια ελεγχόμενη διχοτόμηση που θα ικανοποιούσε σε μεγάλο βαθμό την Τουρκία, περιορίζοντας παράλληλα την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο.³⁵ Οι ΗΠΑ ήθελαν να κρατήσουν το Κυπριακό εντός Νατοϊκού πλαισίου και να αποφύγουν άμεση ελληνοτουρκική σύγκρουση. Ο Μακάριος αντέδρασε αρνητικά, βλέποντας το σχέδιο ως παράδοση της κυριαρχίας της Κύπρου και νομιμοποίηση της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας. Η απόρριψη του σχεδίου οδήγησε στην εγκατάσταση της UNFICYP το 1964 και στη διεθνοποίηση του Κυπριακού μέσα από τον ΟΗΕ.³⁶ Η ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ (UNFICYP) αναπτύχθηκε το 1964, αλλά, όπως σημειώνει ο Hannay, δεν κατόρθωσε να βελτιώσει ουσιαστικά την ασφάλεια. Επιπλέον, το Συμβούλιο Ασφαλείας συνέχισε να αναγνωρίζει μόνο την ελληνοκυπριακή διοίκηση ως νόμιμη κυβέρνηση, γεγονός που οι Τουρκοκύπριοι θεώρησαν άδικη και μεροληπτική στάση.³⁷

Υπό τον φόβο τουρκικής εισβολής, η Αθήνα αποφάσισε την αποστολή Μεραρχίας 10-12.000 ανδρών το καλοκαίρι του 1964. Ο Γεώργιος Παπανδρέου δήλωνε: «Η άμυνα της Κύπρου είναι και άμυνα του Έθνους».³⁸ Η παρουσία της Μεραρχίας είχε αποτρεπτικό χαρακτήρα, αλλά προκάλεσε και διεθνείς αντιδράσεις. Ο Μακάριος, μολοντί χαιρέτισε την ενίσχυση της άμυνας, υπογράμμισε την ανάγκη διαφύλαξης της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Ουάσιγκτον ενημερώθηκε εκ των υστέρων. Όπως αναφέρεται σε έγγραφο του Στέιτ Ντιπάρτμεντ: «Η αποστολή της Μεραρχίας έγινε χωρίς επίσημη γνωστοποίηση. Ανεχθήκαμε το γεγονός, διότι η εναλλακτική ήταν η τουρκική εισβολή».³⁹

Η εγκατάλειψη των θεσμών δεν ήταν πράξη παθητικής άμυνας, αλλά στοιχείο σχεδίου στρατηγικής απόσχισης με οργανωμένη στρατιωτική στήριξη από την Τουρκία. Η TMT είχε συγκροτηθεί με δομή παραστρατιωτικού στρατού, με διοίκηση (Bayraktarlık) και δέκα επαρχιακές διοικήσεις σε καίριες περιοχές, όπως Λευκωσία, Αμμόχωστος, Κερύνεια, Μόρφου.

Αυτή η στρατιωτική οργάνωση επέτρεψε στην TMT, μέσα σε λίγες ημέρες το 1963-64, να καταλάβει και να οχυρώσει γεωγραφικές περιοχές, δημιουργώντας θύλακες ελέγχου εντός της Δημοκρατίας. Οι θύλακες αυτοί είχαν αυτόνομη διοίκηση, ένοπλη προστασία, τουρκικές σημαίες και απόλυτη απαγόρευση πρόσβασης σε Ελληνοκυπρίους.

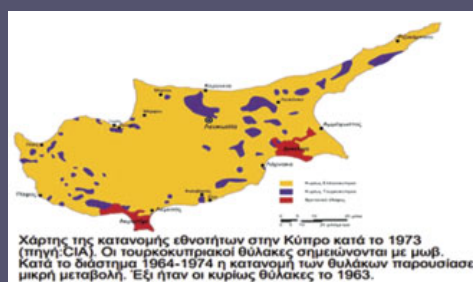
Στις 15 Νοεμβρίου 1967, ο Γεώργιος Γρίβας διέταξε επιχείρηση κατά των τουρκοκυπριακών θυλάκων Κοφίνου και Αγίου Θεοδώρου. Ο ίδιος έγραψε: «Η επιχείρησις ήτο στρατιωτικώς αναγκαία».⁴⁰

Η Τουρκία αντέδρασε έντονα. Ο ΥΠΕΞ Ιχσάν Σαμπρί Τσαγλαγιανγκίλ δήλωσε: «Δεν μπορούμε να ανεχθούμε την ύπαρξη στρατού δέκα χιλιάδων Ελλήνων εις το νησί».⁴¹ Το 1967 η Τουρκία ήταν έτοιμη να επέμβει στρατιωτικά, αλλά αποτράπηκε την τελευταία στιγμή από μια έντονη παρέμβαση του προέδρου Λίντον Τζόνσον, η οποία έδειξε ξεκάθαρα ότι οι ΗΠΑ δεν επιθυμούσαν ελληνο-τουρκική σύγκρουση στην Κύπρο.⁴² Οι ΗΠΑ έστειλαν ως μεσολαβητή τον Σάιρους Βανς, ο οποίος σε αναφορά του σημείωνε: «Οι Τούρκοι *ήσαν αποφασισμένοι να εισβάλουν*». Η μόνη λύση για αποκλιμάκωση - κατευνασμό των Τούρκων ήταν η πλήρης αποχώρηση της Μεραρχίας και του Γρίβα».⁴³

Η ελληνική χούντα υπαναχώρησε. Ο Σπύρος Κυπριανού σχολίασε: «Η αποχώρησις της Μεραρχίας ήτο τραύμα βαθύτατον εις το κύρος της Ελλάδος και εις την άμυναν της Κύπρου».⁴⁴

Ο Ισμαήλ Τανσού, ανώτερος στρατιωτικός του τουρκικού επιτελείου, επιβεβαιώνει:

«Το σχέδιο απόσχισης ήταν καλά οργανωμένο και προσχεδιασμένο από τη δεκαετία του 1960... Οι θύλακοι ήταν βάσεις στρατιωτικής παρουσίας και πολιτικού ελέγχου».⁴⁵ (Εικόνα 4).

Εικόνα 4. Χάρτης κατανομής των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο (1973), λίγο πριν την τουρκική εισβολή. Πηγή: Central Intelligence Agency. Cyprus: *Ethnic Distribution*, 1973. Washington, D.C.: CIA, 1973. Map. Perry-Castapeda Library Map Collection, University of Texas Libraries. Πρόσβαση: 30 Σεπτεμβρίου 2025. https://maps.lib.utexas.edu/maps/europe/cyprus_ethnic_1973.jpg

Η TMT συνέχισε να λειτουργεί ως στρατιωτικός βραχίονας της Άγκυρας. Υπήρχε πλήρης εικόνα της πολεμικής της ετοιμότητας, με πολυάριθμες δυνάμεις εντός των θυλάκων, οχυρώσεις, μόνιμες βάσεις και υποδομές με συνεχή εξωτερική ενίσχυση από την Τουρκία. Ταυτόχρονα, η Τουρκία ενίσχυε τις αμφίβιες και αερομεταφερόμενες δυνάμεις με σαφή προσανατολισμό προς την Κύπρο.

Μετά την αποχώρησή τους από τα κρατικά όργανα τον Δεκέμβριο του 1963, οι Τουρκοκύπριοι επιδόθηκαν και στη δημιουργία παράλληλων θεσμών και διοίκησης μέσα στους θύλακες. Η απομόνωση αυτή δεν ήταν μόνο γεωγραφική, αλλά και πολιτική και οικονομική. Ενώ οι Ελληνοκύπριοι αξιοποιούσαν τον πλήρη έλεγχο του κράτους για να ενισχύσουν την οικονομική τους ανάπτυξη, οι Τουρκοκύπριοι βρέθηκαν σε συνθήκες φτώχειας και περιθωριοποίησης, με περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και υποδομές.⁴⁶

Παράλληλα, η ηγεσία τους, με κεντρικό πρόσωπο τον Ραούφ Ντενκτάς, εργάστηκε για τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής πολιτικής γραμμής. Ο Ντενκτάς προώθησε μια στρατηγική που στόχευε σε λύση τύπου διζωνικής ομοσπονδίας ή ακόμη και διχοτόμησης, απορρίπτοντας την επιστροφή στο καθεστώς του 1960. Στις διακοινοτικές συνομιλίες με τον Γλαύκο Κληρίδη (1968-1974) εμφανίστηκε ως σκληρός και αδιάλλακτος διαπραγματευτής, προβάλλοντας διαρκώς το ζήτημα της ασφάλειας της τουρκοκυπριακής κοινότητας.⁴⁷

Η TMT παρέμεινε ενεργή μέσα στους θύλακες, εξασφαλίζοντας την εσωτερική πειθαρχία και την προστασία της κοινότητας, αλλά λειτουργώντας και ως στρατιωτικό όργανο της Άγκυρας στην Κύπρο, δημιουργώντας τη βάση για μια ανεξάρτητη κρατική υπόσταση, η οποία θα υλοποιούνταν αργότερα με την ανακήρυξη της ΤΔΒΚ το 1983.

Συνολικά, η περίοδος 1963-1974 σηματοδότησε τη μετάβαση των Τουρκοκυπρίων από μειονότητα σε συνεκτική πολιτική οντότητα, με αυτόνομη ηγεσία, στρατιωτικό βραχίονα και σαφή στόχο τη θεσμική κατοχύρωση χωριστής υπόστασης.

Η Τουρκική Εισβολή του 1974 ως Προαναγγεληθέν Τέλος

Η Εισβολή δεν ήταν απάντηση, αλλά εφαρμογή σχεδίου

Η τουρκική εισβολή του 1974 δεν υπήρξε απλώς αντίδραση στο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου, αλλά προμελετημένη επιχείρηση, ενταγμένη σε μακροχρόνιο στρατηγικό σχεδιασμό. Το πραξικόπημα οργανώθηκε με στήριξη της χούντας των Αθηνών και είχε ως στόχο την ανατροπή του Μακαρίου και την προώθηση της Ένωσης. Η κίνηση αυτή, υποκινούμενη από τη δικτατορία των Αθηνών, οδήγησε σε αιματηρές συγκρούσεις με τους πολιτικούς αντιπάλους του Σαμψών και σε στοχευμένες επιθέσεις κατά τουρκοκυπριακών θυλάκων. Η Τουρκία, μέσω του πρωθυ-

πουργού Μπουλέντ Ετζεβίτ, αντέδρασε ακαριαία. Στις 15 Ιουλίου 1974, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας αποφάσισε να ενεργοποιήσει το άρθρο 4 της Συνθήκης Εγγυήσεως: «Ο τουρκικός στρατός πρέπει να επέμβει στη νήσο, για να αλλάξει το καθεστώς του Σαμψών και να διασφαλίσει την ασφάλεια της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων». Οι προετοιμασίες για την απόβαση άρχισαν άμεσα, με ενεργοποίηση στρατιωτικών Μονάδων και διαβούλευση με τη Βρετανία σχετικά με το ενδεχόμενο κοινής επέμβασης.⁴⁸ Η επιχείρηση διεξήχθη σε δύο φάσεις και κατέληξε στην κατοχή περίπου του 37% του νησιού. Η Πράσινη Γραμμή οριοθέτησε τη νέα πραγματικότητα, διαχωρίζοντας *de facto* το νησί.⁴⁹

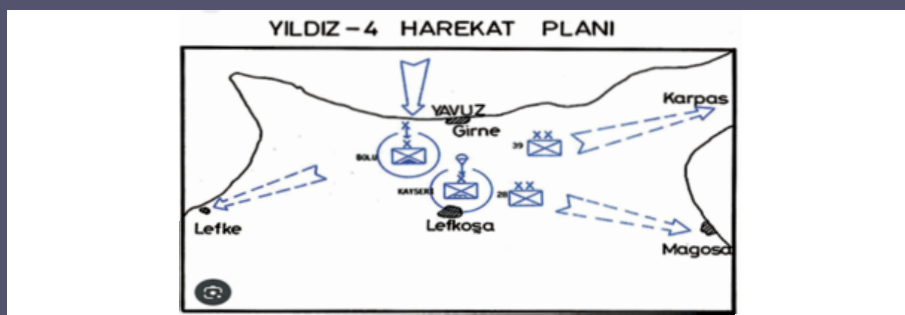
Το 1975, με τη Συμφωνία της Βιέννης τον Αύγουστο, υπογράφηκε συμφωνία για ανταλλαγή πληθυσμών, που νομιμοποίησε στην πράξη τη γεωγραφική και εθνοτική διαίρεση. Από τότε, οι δύο κοινότητες ζουν σχεδόν αποκλειστικά σε μονοεθνοτικές περιοχές, με τη συνδρομή των δυνάμεων του ΟΗΕ που ελέγχουν την περιοχή μεταξύ της Προκεχωρημένης Γραμμής Άμυνας (ΠΓΑ) και της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός. Οι συνέπειες για τους Ελληνοκύπριους ήταν καταστροφικές: Έχασαν τις πιο εύφορες και αναπτυγμένες περιοχές του νησιού. Περίπου 200.000 πρόσφυγες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Η απαίτηση για επιστροφή περιουσιών ή αποζημίωση καθιερώθηκε ως σταθερή ελληνοκυπριακή θέση στις διαπραγματεύσεις.⁵⁰

«Οι προετοιμασίες για την Τουρκική Εισβολή δεν άρχισαν μετά το Πραξικόπημα... Αποτελούσε στρατηγικό στόχο της Τουρκίας, πριν ακόμη η Κύπρος ανακηρυχθεί Ανεξάρτητο Κράτος». Η Τουρκία εφάρμοσε στρατηγικές αποσταθεροποίησης, ενίσχυσε την TMT και διατηρούσε σταθερά σχέδια επέμβασης όπως τα:

ΣΑΚ «Αφροδίτη» (1973)

ΣΕΑ «Ήφαιστος» (1974)

Επιχειρησιακό σχέδιο «ATMA 4 - YILDIZ 70» από την 2^η Στρατιά της Τουρκίας.⁵¹

Εικόνα 5: Σχέδιο της τουρκικής στρατιωτικής επιχείρησης «Yıldız-4» για την Κύπρο (με κατευθύνσεις προς Κερύνεια, Λευκωσία, Αμμόχωστο, Καρπασία και Λεύκα). Πηγή: Hakan, Yavuz. "Against All Odds: Turkish Amphibious Operation in Cyprus, 20-23 July 1974." In *On Contested Shores: The Evolving Role of Amphibious Operations in the History of Warfare*, edited by Timothy Heck and B.A. Friedman, 300. Quantico, VA: Marine Corps University Press, 2020. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/OnContestedShores.pdf>.

Η τελική απόφαση εισβολής ελήφθη ήδη στις 16 Ιουλίου 1974, στις 03:30 π.μ., στο τουρκικό επιτελείο, και δόθηκε εντολή για έναρξη της αποβατικής ενέργειας στις 20 Ιουλίου.⁵²

Ο στόχος ήταν ξεκάθαρος. Όπως αναφέρει ο Χριστόδουλος Ιακώβου:

*«Η Τουρκία εφάρμοσε πλήρως το Σχέδιο Νιχάτ Ερίμ του 1956 - ο διαχωρισμός του νησιού σε δύο αυτόνομες οντότητες».*⁵³

Απόδειξη σχεδιασμού - Οι παρακρατικές δράσεις

Η TMT και οι Τουρκοκύπριοι δεν λειτούργησαν μόνο ως εσωτερικοί σύμμαχοι, αλλά ενεργοποίησαν τις θέσεις των θυλάκων ταυτόχρονα με την εισβολή. Αναφορές τεκμηριώνουν συντονισμένες επιθέσεις από θύλακες, σύνδεση με τις αποβατικές δυνάμεις και χρησιμοποίηση των οχυρώσεων και των εφεδρειών που είχαν χτιστεί επί χρόνια. Αποκαλύπτεται επίσης ότι υπήρχε διαρκής πρόβλεψη για «ενεργοποίηση του εσωτερικού εχθρού», παράλληλα με αποβατική ενέργεια.⁵⁴

Συμπέρασμα

Η τουρκική εισβολή δεν ήταν απλώς απόρροια του πραξικοπήματος, αλλά μακρόπνοο σχέδιο που υλοποιήθηκε ευκαιριακά. Οι παρακρατικές δομές των Τουρκοκυπρίων, η διπλωματική προετοιμασία της Άγκυρας και η απουσία ελλαδικής στρατιωτικής αντίδρασης συνέβαλαν καθοριστικά στην επιτυχία του σχεδίου.

Η Εθνική Καταστροφή και η Διαχρονική Ευθύνη: Η Διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και η Διχοτόμηση

Η Κατάρρευση της Κυπριακής Δημοκρατίας

Η τουρκική εισβολή του 1974 αποτέλεσε την τελική πράξη ενός προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Όμως, η κατάρρευση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ήταν στιγμιαίο γεγονός, αλλά αποτέλεσμα της ενεργής υπονόμευσης από την Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους, της συνταγματικής δυσλειτουργίας από το 1960 και της αποτυχίας της Ελλάδας να διασφαλίσει την κυπριακή ανεξαρτησία.

Ο Sir David Hannay επισημαίνει με ρεαλισμό:

*«Η Κυπριακή Δημοκρατία δημιουργήθηκε χωρίς συναίνεση και χωρίς μηχανισμό επιβίωσης... Η κατάρρευσή της ήταν θέμα χρόνου».*⁵⁵

Από την άλλη, ο Ισμαήλ Τανσού δηλώνει ξεκάθαρα:

*«Η τουρκική πολιτική είχε πάντα έναν στόχο: την τελική διαίρεση και την ενίσχυση των θυλάκων ως πυρήνων κρατικής οντότητας».*⁵⁶

Διπλωματική Απραξία και *de facto* Διχοτόμηση

Παρά τις τρεις διαδοχικές Συμφωνίες της Γενεύης (Ιούλιος-Αύγουστος 1974), καμία ουσιαστική διευθέτηση δεν επιτεύχθηκε. Οι Τουρκοκύπριοι ανακήρυξαν το 1975 την «Τουρκική Ομόσπονδη Διοίκηση Κύπρου» και το 1983 το λεγόμενο «ψευδοκράτος».

Η διχοτόμηση κατέστη πραγματικότητα στο έδαφος, με τη συνδρομή τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων (σήμερα 35.000 στρατιώτες), μόνιμης στρατιωτικής παρουσίας, εθνοκάθαρσης και μετακίνησης πληθυσμών.

Η Κύπρος μετατράπηκε σε χώρα με κατεχόμενο τμήμα και έναν πληθυσμό προσφύγων εντός της ίδιας της πατρίδας του. Ο δημογραφικός, πολιτιστικός και στρατηγικός μετασχηματισμός της βόρειας Κύπρου έκτοτε παραμένει μη αναστρέψιμος.

Η Ιστορική Ευθύνη

Η τραγωδία της Κύπρου το 1974 δεν προήλθε από μια μεμονωμένη στρατιωτική επιχείρηση, αλλά από μακροχρόνιο σχεδιασμό, ιδεολογική εμμονή και γεωπολιτικές παραλείψεις.

Η Τουρκία υλοποίησε με συνέπεια το όραμα του Νιχάτ Ερίμ, το οποίο προέβλεπε: «Έλεγχο του βόρειου μέρους του νησιού, γεωγραφική διαίρεση και στρατιωτική επιβολή ενός τετελεσμένου».⁵⁷

Οι Τουρκοκύπριοι, από το 1955, έθεσαν εαυτούς εκτός της κοινής εθνικής υπόθεσης και εντάχθηκαν σε ένα παραστρατιωτικό, αντιδημοκρατικό και ιμπεριαλιστικό σχέδιο.⁵⁸ Η ελληνική πλευρά, εγκλωβισμένη σε αντιφατικές στρατηγικές, ανέχθηκε ή δεν κατανόησε το βάθος της απειλής. Ο Ελλαδικός χώρος παρέμεινε διχασμένος ανάμεσα στην επιθυμία για Ένωση και στην ανάγκη για σταθερότητα, με αποτέλεσμα την ολική αδυναμία αντίδρασης, όταν ήρθε η κρίσιμη ώρα.⁵⁹

Επίλογος

Το πραξικόπημα του 1974 δεν υπήρξε η αρχή της Κυπριακής τραγωδίας· ήταν το πρόσχημα για να εφαρμοστεί ένα σχέδιο δεκαετιών. Η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι δεν κατέλυσαν απλώς την Κυπριακή Δημοκρατία - την υπονόμισαν εκ των έσω, με συνέπεια, σχεδιασμό και διεθνή ατιμωρησία. Η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας απαιτεί να μην ξεχνάμε την «ένοπλη ανταρσία» - πραξικόπημα των Τουρκοκυπρίων το 1963, την οργάνωση των θυλάκων ως στρατιωτικά προγεφυρώματα και την τελική τους συνένωση με τον τουρκικό στρατό εισβολής

το 1974. Μόνο μέσα από την πλήρη κατανόηση του ιστορικού βάθους της διάλυσης του κυπριακού κράτους μπορεί να υπάρξει ρεαλιστική διεκδίκηση δικαίου - όχι για να ξαναζήσουμε το παρελθόν, αλλά για να το κατανοήσουμε ως προϋπόθεση για το μέλλον.

Συμπεράσματα

Η κυπριακή τραγωδία του 1974 δεν υπήρξε ένα μεμονωμένο γεγονός, αλλά το αποκορύφωμα μιας μακράς πορείας στρατηγικών επιλογών και σφαλμάτων. Η τουρκοκυπριακή ηγεσία, με την καθοδήγηση της Άγκυρας, εφάρμοσε με συνέπεια από το 1956 το σχέδιο γεωγραφικής διαίρεσης και σταδιακής επιβολής τετελεσμένων. Η αποχώρηση από τα κρατικά όργανα το 1963 και η δημιουργία θυλάκων αποτέλεσαν την πρώτη πράξη διχοτόμησης.

Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα και οι Ελληνοκύπριοι, διχασμένοι μεταξύ Ένωσης και σταθερότητας, δεν μπόρεσαν να χαράξουν ενιαία στρατηγική. Το πραξικόπημα του 1974, προϊόν της χούντας και της ΕΟΚΑ Β', άνοιξε τον δρόμο στην τουρκική εισβολή και στην κατοχή του 37% του νησιού. Η Συμφωνία της Βιέννης το 1975 επικύρωσε την εθνοτική και γεωγραφική διαίρεση, μετατρέποντας την Πράσινη Γραμμή σε μόνιμο σύνορο.

Η κατανόηση αυτής της ιστορικής συνέχειας είναι απαραίτητη: μόνο μέσα από την επίγνωση των λαθών και της μεθοδικής τουρκικής στρατηγικής μπορεί να υπάρξει ουσιαστικός διάλογος για το μέλλον του Κυπριακού.

1. Νικόλαος Παπαδόπουλος, *Η Πορεία προς την Τραγωδία: Το Κυπριακό 1950-1974* (Λευκωσία: Κυπριακό Ιστορικό Αρχείο, 2008), 72.
2. *Στρατιωτικά Διδάγματα των Επιχειρήσεων στην Κύπρο: Η Εισβολή του 1974 και τα Προγενέστερα Γεγονότα* (Λευκωσία: ΓΕΕΦ, 2020), 4-5.
3. Ιωάννης Μαλλιώτης, *The Policy Pursued by Turkey on Cyprus in Relation to the Realistic School of Thought During the Period from 1956 to 1967* (Μεταπτυχιακή διατριβή, LEDRA College - VUZF University, 2016), 5.
4. Γεώργιος Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου: Ιούλιος - Αύγουστος 1974. Η Ανατομία της Τραγωδίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Αφοί Βλάσση, 1999), 20-30.
5. Στο ίδιο, 20-30.
6. Στο ίδιο, 20-30.
7. Στο ίδιο, 25-30, 42-44.
8. İsmail Tansu, *In Reality No One Was Asleep: A Secret Underground Organization with State Support-TMT* (Nicosia: Bolan Printing, 2007), 38.
9. Νίκος Χριστοδουλίδης, *Η εξωτερική πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας, 1960-1964* (Αθήνα: Σιδέρης, 1995), 38-40, Tamer Balci, "The Cyprus Crisis and the Southern Flank of NATO (1960-1975)," *Mediterranean Quarterly* 23, no. 2 (Spring 2012): 113-129.
10. Παπαδόπουλος, *Η Πορεία προς την Τραγωδία*, 81.
11. Μαλλιώτης, *The Policy Pursued by Turkey*, 7.
12. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 8.

13. Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 85.
14. David Hannay, *Cyprus: The Search for a Solution* (London: I.B. Tauris, 2005), 3-4.
15. Χριστοδουλίδης, *Η εξωτερική πολιτική*, 13-17.
16. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 10.
17. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 10, Hannay, *Cyprus*, 41-43.
18. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 7, 90.
19. Στο ίδιο, 10.
20. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 7, 90, Tansu, *In Reality No One Was Asleep*, 49.
21. Tansu, *In Reality No One Was Asleep*, 49.
22. Hannay, *Cyprus*, 19.
23. Αρχείο Μακαρίου Γ', Επιστολή προς Φ. Κιουτσούκ, 30 Νοεμβρίου 1963.
24. Rauf Denktaş, *The Cyprus Triangle* (London: Allen & Unwin, 1982), 73.
25. Γλαύκος Κληρίδης, *Η Κατάθεσή μου*, τ. Α' (Λευκωσία: Αλήθεια, 1989), 245.
26. United Nations Security Council, *Resolution 186* (1964).
27. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 13-14.
28. Μαλλιώτης, *The Policy Pursued by Turkey*, 12.
29. Στο ίδιο, 12.
30. Hannay, *Cyprus*, 4.
31. Στο ίδιο, 4.
32. Στο ίδιο, 4-5.
33. Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 42-46.
34. *Στρατιωτικά Διδάγματα*, 15.
35. Mauro Cid, "The History of Cyprus and Its Geostrategic Importance during the Cold War," *Revista UNISCI* 44 (2017): 115-134.
36. Στο ίδιο, 115-134.
37. Hannay, *Cyprus*, 4-5.
38. Γεώργιος Παπανδρέου, "Διάγγελμα", *Το Βήμα*, 20 Ιουλίου 1964.
39. US Department of State, *Foreign Relations of the United States, 1964-68*, vol. XVI.
40. Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 88-89.
41. *Milliyet*, 20 Νοεμβρίου 1967.
42. Hannay, *Cyprus*, 5.
43. Cyrus Vance, *Report on Cyprus Crisis* (US National Archives, 1967).
44. U.S. Department of State, *Foreign Relations of the United States, 1964-1968*, vol. 16, *Cyprus; Greece; Turkey*, doc. 357, "Memorandum of Conversation," Washington, January 16, 1968, 10:30 a.m., Office of the Historian, πρόσβαση 30 Σεπτεμβρίου 2025, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/d357>
45. Tansu, *In Reality No One Was Asleep*, 230-235.
46. Marilena Varnava, *The Cyprus Problem 1964-1974: The Divergent Development of the Two Communities and the Quest for Settlement* (PhD dissertation, University of London, 2015), 145-150.
47. Στο ίδιο, 210-215, 280-285.
48. Σέργης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 48, 215-230.
49. Hannay, *Cyprus*, 6-7.
50. Στο ίδιο, 5-8.
51. Χριστόδουλος Ιακώβου, *Η Τουρκική Εισβολή και η Στρατηγική του Αττίλα* (Λευκωσία: Εκδόσεις Π. Χρ. Κυριακίδη, 2017), 55-60.

52. Στρατιωτικά Διδάγματα, 64-66, 93-95, 107-110.
53. Χριστόδουλος Ιακώβου, *Οι Απόρρητες Εκθέσεις του Νιχάτ Ερίμ* (Λευκωσία: Εθνικό Αρχείο Κύπρου, 2017), 24-30.
54. Ιακώβου, *Η Τουρκική Εισβολή και η Στρατηγική του Αττίλα*, 120-125.
55. Hannay, *Cyprus*, 3-4.
56. Tansu, *In Reality No One Was Asleep*, 220-225.
57. Ιακώβου, *Οι Απόρρητες Εκθέσεις του Νιχάτ Ερίμ*, 25-27.
58. Varnava, *The Cyprus Problem*, 145-150.
59. Σέργγης, *Η Μάχη της Κύπρου*, 48, 405-410.

Βιογραφικά Σημειώματα

Ο Ανχης (ΥΠ) Στυλιανός Στυλιανού, γεννήθηκε στην Λευκωσία στις 30 Δεκεμβρίου 1977 και υπηρετεί στην ΕΦ από το 2000, ως Αξικός Υλικού Πολέμου. Η στρατιωτική του σταδιοδρομία ξεκίνησε με την αποφοίτησή του από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1999. Από το 2000 έως το 2006 υπηρέτησε ως Διοικητής του 20^{ου} ΛΥΠ, ενώ στη συνέχεια ανέλαβε καθήκοντα στο ΓΕΕΦ/ΔΥΠ, στο Τμήμα Συντήρησης Οχημάτων, όπου υπηρέτησε ως Τμηματάρχης μέχρι το 2011. Ακολούθως υπηρέτησε στην 692 ΠΑΥΠ ως Διευθυντής Λογιστηρίων και Υποδιοικητής έως το 2015.

Μεταξύ 2015 και 2019 επέστρεψε στο ΓΕΕΦ/ΔΥΠ, στο Τμήμα Συντήρησης Οπλικών Συστημάτων. Το 2020 μετατέθηκε στην 692 ΠΑΥΠ, όπου εκτέλεσε τα καθήκοντα του Υποδιοικητή μέχρι το 2022. Από το 2022 έως το 2024 υπηρέτησε στο ΓΕΕΦ/ΔΥΠ ως Διευθυντής του 4^{ου} Γραφείου και την παρούσα χρονική περίοδο υπηρετεί ως Διοικητής της 692 ΠΑΥΠ. Το 2000 αποφοίτησε από τη Σχολή Αξιωματικών Υλικού Πολέμου (Κέντρο Εκπαίδευσης Υλικού Πολέμου στη Λαμία). Στη συνέχεια παρακολούθησε εκπαίδευση στα Πυρομαχικά (695 Αποθήκη Βάσεων Πυρομαχικών στη Στυλίδα) και εκπαίδευση στη Σχολή Ειδικών Όπλων Ενόπλων Δυνάμεων (ΣΕΟΕΔ Αθήνα). Το 2011 παρακολούθησε το Σχολείο Προκεχωρημένης Εκπαίδευσης Αξιωματικών (Λοχαγών) Στρατού Ξηράς στη Χαλκίδα και το 2020 αποφοίτησε από τη Σχολή Πολέμου Στρατού Ξηράς στην Θεσσαλονίκη. Την περίοδο 2024-2025 φοίτησε στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και είναι απόφοιτος της 22^{ης} ΕΣ. Επιπλέον, είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος MBA από το University of Nicosia (UNIC) από το 2023 και συμμετέχει στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Στρατηγικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Ομιλεί την Αγγλική γλώσσα. Καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του έχει τιμηθεί με όλα τα προβλεπόμενα μετάλλια και διαμνημονεύσεις.

Ο Τχης (ΠΖ) Πέτρος Κοντογιάννης γεννήθηκε στις 17 Μαρτίου 1981, στη πόλη της Λεμεσού, στη Κύπρο, εισήλθε το 1999 στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και αποφοίτησε το 2003, ως Ανθυπολοχαγός (ΠΖ). Προήχθη σε Υπολοχαγό το 2006, σε Λοχαγό το 2012 και σε Ταγματάρχη το 2022. Έχει παρακολουθήσει όλα τα βασικά σχολεία που προβλέπονται για τον βαθμό του, σε Κύπρο και Ελλάδα. Αποφοίτησε επιτυχώς από το Προκεχωρημένο Σχολείο στη Χαλκίδα το 2015 και τη Σχολή Πολέμου Στρατού Ξηράς στη Θεσσαλονίκη το 2021. Την περίοδο 2024 - 2025 φοίτησε στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου. Σε ό,τι αφορά την επαγγελματική του εμπειρία, από το 2004 έως το 2009, υπηρέτησε ως Διοικητής Μ/Κ Λόχου στο 289 Μ/Κ ΤΠ και 287 Μ/Κ ΤΠ, από το 2009 έως το 2012 υπηρέτησε Διοικητής Λόχου Γραμμής στο 222 ΤΠ, από το 2012 έως το 2017, υπηρέτησε ως Αξιωματικός 2^{ου}-3^{ου} Γραφείου και Διοικητής Μ/Κ Λόχου στο ΤΣ 289 Μ/Κ ΤΠ, από το 2017 έως το 2019, υπηρέτησε ως Αξικός 2^{ου}-3^{ου} Γραφείου στο 346 ΤΣΜ, από το 2019 έως το 2020, υπηρέτησε ως Αξικός 1^{ου} Γραφείου στο ΚΕΝ ΛΣΟΥ και Δκτης ΛΔ, από το 2021 έως το 2023 υπηρέτησε ως Αξιωματικός 4^{ου} Γραφείου στο 286 Μ/Κ ΤΠ, και τέλος από το 2023 ως 2024 υπηρέτησε ως τμηματάρχης της Διεύθυνσης Επιχειρησιακής Αξιολόγησης ΓΕΕΦ. Είναι απόφοιτος της 22^{ης} ΕΣ της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου. Την παρούσα χρονική περίοδο υπηρετεί ως Υπδκτης στο 2^ο ΤΑΤ. Είναι μεταπτυχιακός φοιτητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στις Στρατηγικές Επιστήμες. Κατέχει πτυχία αγγλικής (επίπεδο C1) και τουρκικής γλώσσας (επίπεδο C2). Του έχουν απονεμηθεί όλα τα παράσημα, μετάλλια και διαμνημονεύσεις που προβλέπονται από το βαθμό του.

«Αναθεωρητική στρατηγική στην πράξη: Το μοτίβο»

του Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή,
Διοικητή Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

ΣΥΝΟΨΗ: Στο άρθρο που ακολουθεί, ο συγγραφέας με βάση το ιστορικό της παράνομης τουρκικής εισβολής και κατοχής μέρος της Κυπριακής Δημοκρατίας δομεί ένα μοτίβο αναθεωρητικής στρατηγικής. Συγκεκριμένα, παρουσιάζει σε βάθος χρόνου την αλληλουχία των πολιτικών και των στρατιωτικών ενεργειών ενός κράτους που επιδιώκει την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης εις βάρος τινός κράτους-στόχου, συνήθως γειτονικού. Ο συγγραφέας υποστηρίζει πως οι ενέργειες αυτές συγκροτούν ένα μοτίβο, και ως επαναλαμβανόμενες και πλέον πασίδηλες αναγνωρίζονται ευχερώς σε μια σειρά αντίστοιχων εμπλοκών που έλαβαν χώρα έκτοτε. Το εν λόγω μοτίβο φιλοδοξεί να αναδειχθεί σε μεθοδολογικό εργαλείο για τη διευκόλυνση της κατανόησης των Αξιωματικών και των θεωρητικών της πολεμικής τέχνης μέσα σε ένα επιχειρησιακό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από την πολυπλοκότητα, την αβεβαιότητα και την αμφισημία.

Εισαγωγή

*Περισσότερο φοβούμαι τα δικά μας σφάλματα παρά τα σχέδια του εχθρού.
Περικλής*

Το 1974 η Τουρκία εισέβαλε παράνομα στην Κύπρο και έκτοτε παράνομα κατέχει μέρος της νήσου. Η εισβολή αποτέλεσε την κορύφωση της μακροχρόνιας τουρκικής αναθεωρητικής στρατηγικής, που ξεκίνησε πριν από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960) και συνεχίζεται μέχρι σήμερα (2025). Στόχος της στρατηγικής αυτής ήταν και είναι η σύσταση ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού (Τ/Κ) κράτους στη νήσο, με διεθνή προσωπικότητα.¹

Στη διάρκεια του ένοπλου αγώνα κατά της βρετανικής αποικιοκρατίας (1955-1959), η Τουρκία επεδίωξε τη διχοτόμηση και αντιτάχθηκε σθεναρά στην ένωση της νήσου με την Ελλάδα. Οι Συνθήκες Ζυρίχης - Λονδίνου (1959) δημιούργησαν την Κυπριακή Δημοκρατία το 1960. Μαζί με το δυσλειτουργικό Σύνταγμα της ίδρυσής της, της έδωσαν και ένα σύστημα εγγυήσεων με εγγυήτριες δυνάμεις την Ελλάδα, τη Μεγάλη Βρετανία και την Τουρκία.

Η προσπάθεια αναθεώρησης του Συντάγματος το 1963 οδήγησε σε σοβαρές διακοινοτικές ταραχές, που είχαν ως επακόλουθο τη χάραξη της Πράσινης Γραμμής το ίδιο έτος. Από το επόμενο έτος (1964) εγκαταστάθηκε στην Κύπρο Ειρηνευτική Δύναμη του Ο.Η.Ε. για τον έλεγχο της γραμμής, η οποία επιχειρεί μέχρι σήμερα. Το 1964 ιδρύθηκε η Εθνική Φρουρά με στελέχωση από Ελλαδίτες και Ελληνοκύπριους Αξιωματικούς. Η Εθνική Φρουρά ενεπλάκη τη δεκαετία 1964-

1974 στην αντιμετώπιση των τουρκικών στρατιωτικών και παραστρατιωτικών τμημάτων στο πεδίο, όπου οι τουρκοκυπριακοί θύλακες ήταν ήδη μια πραγματικότητα. Μια ελληνική Μεραρχία, με πρωταρχική αποστολή την άμυνα της νήσου σε περίπτωση τουρκικής εισβολής, εγκαταστάθηκε ατύπως στη νήσο το 1964.

Το 1967 μια ομάδα επίορκων Αξιωματικών επέβαλε δικτατορία στην Ελλάδα. Η δικτατορία εγκαθιδρύθηκε σε μια περίοδο, που η δραστηριοποίηση του διεθνούς παράγοντα, των Η.Π.Α. και της τότε Σοβιετικής Ένωσης ήταν έντονη για το κυπριακό ζήτημα. Καθεμιά από τις εμπλεκόμενες χώρες επιδίωκε τη διευθέτηση των αναφυόμενων ζητημάτων στην Κύπρο, ανάλογα με τα συμφέροντά της, στο πλαίσιο της διεξαγωγής του Ψυχρού Πολέμου.

Το 1968 η δικτατορία στην Ελλάδα απέσυρε την Ελληνική Μεραρχία, αφήνοντας ουσιαστικά την Κύπρο ανοχύρωτη.² Στις 15 Ιουλίου 1974 ανέτρεψε τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Τουρκία, όντας εγγυήτρια δύναμη, με άλλοθι την αποκατάσταση της διασαλευθείσας τάξης, εισέβαλε παράνομα στη νήσο την 20^η Ιουλίου 1974. Η στρατιωτική χούντα στην Ελλάδα αιφνιδιάστηκε, καθώς τον πίστευε πως η προηγηθείσα τουρκική κινητοποίηση αφορούσε σε διεξαγωγή στρατιωτικής άσκησης. Η Τουρκία, βρίσκοντας την νήσο ανοχύρωτη, δημιούργησε τετελεσμένο, καταφέροντας σε δύο φάσεις (ΑΤΤΙΛΑΣ 1&2) να καταλάβει το 37 τοις εκατό της νήσου, το οποίο κατέχει παράνομα έως και σήμερα.³ Έκτοτε, συνεχίζει την αναθεωρητική στρατηγική της, εφαρμόζοντας έναν ιδιότυπο «βαθμιαίο καταναγκασμό». Στο πλαίσιο αυτού επιδιώκει, με απειλές και εκφοβισμούς, τη διεθνή αναγνώριση ανεξάρτητου Τ/Κ κράτους στη νήσο σε βάθος χρόνου.⁴

Η στρατηγική της Τουρκίας είναι σύμφωνη με την στρατηγική που ακολουθούν, λίγο πολύ, όλα τα αναθεωρητικά κράτη. Η στρατηγική αυτή έχει συγκεκριμένο μοτίβο επαναλαμβανόμενων πολιτικών και στρατιωτικών ενεργειών. Στα νεότερα χρόνια, στοιχεία του μοτίβου αυτού παρατηρούνται στο Ναγκόρνο Καραμπάχ (1988-2025), στο Κοσσυφοπέδιο (2008-), και στην Ουκρανία (2014-).

Το μοτίβο περιλαμβάνει μια σειρά ενεργειών που στοχεύουν στην εκπλήρωση του σκοπού του αναθεωρητικού κράτους. Ο σκοπός αρχικά είναι η κατάληψη και κατόπιν η προσάρτηση εδάφους ή η αντιποίηση άλλου δικαιώματος του κράτους-στόχου, μέσω της δημιουργίας τετελεσμένων (*Fait Accompli*).⁵ Στη λογική των τετελεσμένων, μονομερώς το αναθεωρητικό κράτος επιτυγχάνει έναν εδαφικό στόχο ή αντιποιείται ένα δικαίωμα εις βάρος του αντιπάλου του. Η προσπάθειά του στοχεύει στο να κρατήσει και να επεκτείνει το κέρδος του μελλοντικά, ενόσω το κράτος-στόχος επιλέγει να υποκύψει και να μην αντιδράσει κλιμακώνοντας σε πόλεμο ή σε ένα γενικευμένο πόλεμο.

Η στρατηγική των τετελεσμένων στηρίζεται κατ' αρχάς στη φαινόμενη στρατιωτική ισχύ των αναθεωρητικών κρατών έναντι των γειτόνων τους. Και αυτό διότι, στην περίπτωση αυτή, η στρατιωτική ανισορροπία, όταν πράγματι υφίσταται,

δημιουργεί «έναν ξεκάθαρο πειρασμό για επιθετικότητα, η οποία μπορεί εύκολα να εξελιχθεί σε πόλεμο».⁶ Επίσης, βασίζεται στην ικανότητα των εν λόγω κρατών να χειραγωγούν τις αξίες και τους κανόνες του υφιστάμενου περιφερειακού και παγκόσμιου συστήματος, επιτυγχάνοντας αποτελέσματα προς όφελός τους και εις βάρος των αντιπάλων τους. Σε περίπτωση δε που το κράτος-στόχος προχωρήσει σε γενικευμένο πόλεμο, το αναθεωρητικό κράτος, σε ελάχιστο, ει δυνατόν χρόνο, επιδιώκει τη διεύρυνση και τη διατήρηση πάση θυσία των κατακτηθέντων. Έτσι ώστε, στις διαπραγματεύσεις που θα επακολουθήσουν μετά τη διεθνή παρέμβαση να βρεθεί σε πλεονεκτική θέση και να καρπωθεί όσο το δυνατόν περισσότερα.

Η στρατηγική των τετελεσμένων αφορά κυρίως στον τρόπο διεξαγωγής του σύγχρονου πολέμου. Και αυτό διότι οι γενικευμένοι πόλεμοι που στοχεύουν στην κατάκτηση μιας χώρας ολοκληρωτικά, μέσω της «ωμής βίας», δεν προκρίνονται, κυρίως ένεκα των αρνητικών συνθηκών που δημιουργήσαν οι πόλεμοι στο Αφγανιστάν (2001-2021) και στο Ιράκ (2003-2010).⁷

Με βάση τις ανωτέρω εισαγωγικές παρατηρήσεις, το άρθρο αυτό θα αναδείξει το μοτίβο της εφαρμοζόμενης αναθεωρητικής στρατηγικής, μέσα από την παρουσίαση της λογικής αλληλουχίας των πολιτικών και των στρατιωτικών ενεργειών του επιτιθέμενου κράτους έναντι του αντιπάλου του κράτους-στόχου.⁸

Η σπουδή του μοτίβου θα αναπτύξει περαιτέρω την κατανόηση των Αξιωματικών όσον αφορά στις επιλογές και στους τρόπους ενεργείας του αναθεωρητικού κράτους.⁹ Ιδιαίτερα, σε μια εποχή που αναμένεται να ενταθούν οι προσπάθειες αναθεώρησης της υφιστάμενης κατάστασης, εξαιτίας ιδίως της κλιματικής αλλαγής, των συνεχών δημογραφικών μετατοπίσεων, της διάχυσης της τεχνολογίας και των υψηλών προσδοκιών των ανθρώπων για την ζωή τους, που ενισχύουν τον ανταγωνισμό των κρατών μεταξύ τους.

Το Μοτίβο της Αναθεωρητικής Στρατηγικής

Δεν υπάρχει τίποτα στον κόσμο που να μην έχει ένα μοτίβο - Φρανκ Λόιντ Ράιτ

Η αναθεωρητική στρατηγική γενικά

Κύριος σκοπός της αναθεωρητικής στρατηγικής είναι η αλλαγή των υφιστάμενων συνόρων ή των ζωνών επιρροής μέσω της κατάληψης, προσάρτησης ή ενσωμάτωσης ξένου εδάφους (ή της αντιποίησης δικαιώματος).¹⁰ Η στρατηγική αυτή επιτυγχάνει αποτελέσματα σε βάθος χρόνου. Αρχικά γίνεται έξυπνη εφαρμογή της πολιτικής ισχύος από τον επιτιθέμενο. Εφόσον η πολιτική ισχύς δεν αποδώσει τα επιδιωκόμενα, τότε χρησιμοποιείται η στρατιωτική ισχύς. Δηλαδή, ο επιτιθέμενος χρησιμοποιεί τις ένοπλες δυνάμεις του για τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων προς εκπλήρωση του σκοπού του εις βάρος του κράτους-στόχου.

Η στρατηγική αυτή έχει τις ρίζες της στις διδαχές του κινέζου στρατηγού Σουν Τσου, ο οποίος προτάσσει την εκπλήρωση του σκοπού χωρίς τη διεξαγωγή ευρέων πολεμικών επιχειρήσεων, με τη λιγότερη ανάλωση αίματος και χρήματος. Ο εν λόγω στρατηγός διδάσκει την υπονόμηση της θέλησης του αντιπάλου με ενέργειες παραπλάνησης, στρατηγήματα και ψυχολογικές επιχειρήσεις, προκειμένου αυτός να προσχωρήσει στη βούληση του επιτιθέμενου χωρίς να δοθεί ουσιαστική μάχη. Εάν εντέλει απαιτηθεί να δοθεί μάχη, τότε μέσω του δόλου και της πανουργίας ο επιτιθέμενος επιδιώκει την εκτροπή και τον διαμοιρασμό των αντιπάλων δυνάμεων. Ταυτόχρονα, ο ίδιος συγκεντρώνεται για να εκτοξεύσει την επίθεσή του στο ασθενές σημείο του αντιπάλου, με συνδυασμούς *άμεσων και έμμεσων ελιγμών*. Στην όλη προσπάθεια, ο επιτιθέμενος επιδιώκει την πρόκληση των λιγότερων δυνατών καταστροφών στις καταληφθείσες περιοχές.¹¹

Η εκπλήρωση του σκοπού της αναθεωρητικής στρατηγικής κλιμακώνεται χρονικά σε τρεις γενικές φάσεις. Η πρώτη φάση προτάσσει την πολιτική ισχύ, έναντι της στρατιωτικής ισχύος. Κατ' ουσίαν, δηλαδή, προτάσσεται ένας μη τακτικός πόλεμος, μια μη συμμετρική αναμέτρηση.

Εάν ο σκοπός δεν επιτευχθεί, σε δεύτερη φάση προτάσσεται η στρατιωτική ισχύς για την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου κράτους και την κατάληψη της περιοχής ενδιαφέροντος.

Στην τρίτη φάση, το επιτιθέμενο κράτος επιδιώκει την ενσωμάτωση του εδάφους που κατακτήθηκε στην επικράτειά του ή στη σφαίρα επιρροής του, μέσω της διεθνούς αναγνώρισης του καθεστώτος που πλέον το διέπει.

Οι ανωτέρω φάσεις τίθενται διακριτά για λόγους σπουδής και μεθοδολογίας. Στο σύγχρονο στρατηγικό και επιχειρησιακό περιβάλλον, οι φάσεις αυτές δεν θα είναι εύκολα διακριτές. Και αυτό, διότι το επιχειρησιακό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από εκρηκτικότητα, αβεβαιότητα, πολυπλοκότητα και αμφισημία. Ιδιαίτερα δε, η εκρηκτικότητα, η οποία πυροδοτείται από τον χρονικό εκμηδενισμό των χωρικών αποστάσεων και τη συνεχή ροή των πληροφοριών, διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο. Λόγω αυτής, επικαλύπτονται οι ενέργειες του επιτιθέμενου μεταξύ τους, με αποτέλεσμα το δυσδιάκριτο των φάσεων, ιδιαίτερα για έναν αδαή παρατηρητή.

Η Πρώτη Φάση: Εξωτερικός Ελιγμός (Πολιτική Ισχύς)

Να κερδίσεις χωρίς να δώσεις μάχη - Σουν Τσου

Σε *πρώτη φάση*, ο επιτιθέμενος επιχειρεί την κατάληψη-προσάρτηση του ξένου εδάφους μέσω του εξαναγκασμού και της συναίνεσης του κράτους-στόχου. Στο πλαίσιο αυτό δεν ενεργεί με εμφανή επιθετικότητα, αλλά διεξάγει μη τακτικές, επιθετικές ενέργειες, όπως αυτές κατανοούνται σήμερα (*irregular warfare*), με σκοπό την αναίμακτη ευόδωση του στόχου του.¹³ Εφόσον αυτό δεν καταστεί δυνα-

τό, στοχεύει στην αποδυνάμωση του κράτους στόχου για τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τη μετέπειτα χρησιμοποίηση της στρατιωτικής ισχύος.

Για να επιτύχει τον σκοπό του, επιδιώκει, κυρίως με πολιτικά μέσα, τη θεσμική κατάρρευση του κράτους-στόχου και την απομόνωσή του από τους συμμάχους του. Οι εν λόγω δυσχερείς καταστάσεις οδηγούν το κράτος-στόχο να αποδεχθεί και να συναινέσει στην αναθεώρηση, καθόσον, εκ των πραγμάτων, φαίνεται πως δεν έχει τη δυνατότητα να αντιτάξει αντίσταση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο επιτιθέμενος επιτυγχάνει τον σκοπό του, χωρίς να αναλώσει ανθρώπινους πόρους σε στρατιωτικές επιχειρήσεις (αίμα), ει μη μόνο υλικούς (χρήματα).

Πρώτα η πολιτική ισχύς: Διαμόρφωση του περιβάλλοντος

Στην πρώτη φάση χρησιμοποιούνται κυρίως τα **διπλωματικά, οικονομικά μέσα και οι πληροφορίες** για την εκπλήρωση του σκοπού, ενώ η στρατιωτική ισχύς είναι συμπληρωματική. Το επιτιθέμενο κράτος αναπτύσσει τον λεγόμενο (κατά Andre Beaufre) *εξωτερικό ελιγμό*.¹⁴ Ο εν λόγω ελιγμός έχει τις ρίζες του στον αναθεωρητισμό του επιτιθέμενου, ο οποίος έχει τεθεί σε ισχύ πολλά έτη πίσω στο παρελθόν. Στη βάση αυτής της στρατηγικής έχουν ήδη αναπτυχθεί κατάλληλα αφηγήματα και ιστοριογραφίες, οι οποίες υποστηρίζονται σε επιστημονικά συνέδρια, περιοδικά και στην κοινωνία. Επίσης, έχουν λάβει χώρα σημαντικά γεγονότα, όπως αψιμαχίες, δηλώσεις περί κήρυξης πολέμου σε περίπτωση εκδήλωσης συγκεκριμένης πράξης από το άλλο μέρος, ή παρεμβάσεις και ρηματικές διακοινώσεις σε διεθνείς οργανισμούς. Αλλά και δυναμικές δηλώσεις και ενέργειες περί μη αναγνώρισης της εθνικής ταυτότητας του ενός μέρους από το άλλο, ιδίως της γλώσσας και της υπόστασής του ως αυθύπαρκτου έθνους.

Ο ελιγμός αυτός υποστηρίζεται από ένα στιβαρό μηχανισμό παραγωγής επεξεργασμένων πληροφοριών (*intelligence*) για όλους ανεξαιρέτως τους τομείς δραστηριοποίησης του κράτους-στόχου. Με βάση τις πληροφορίες αυτές, ο επιτιθέμενος **διαμορφώνει** (*shape*), προς όφελός του, το περιβάλλον με τη διεξαγωγή κεκαλυμμένων επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές χρησιμοποιούν κυρίως τις μειονότητες, το οργανωμένο έγκλημα, τους άπληστους στον χαρακτήρα, τους ευάλωτους και αφελείς που βρίσκονται εντός του κράτους στόχου. Ιδίως δε, χρησιμοποιούν τους τελευταίους όταν βρίσκονται σε σημαντικές θέσεις μέσα στον θεσμικό μηχανισμό του αμυνόμενου, όπως στα Πανεπιστήμια, στις δημόσιες υπηρεσίες ή στα ΜΜΕ, που, εκ των θέσεών τους, επηρεάζουν πολλούς με την «αξιόπιστη» άποψη που υιοθετούν και προβάλλουν. Ο επιτιθέμενος επιδιώκει να ελέγξει τις ομάδες και τα άτομα αυτά με τη χειραγώγηση, τους εκβιασμούς, την πληρωμή ή μέσω της αφέλειάς τους, λόγω της ιδεολογίας τους.

Το οργανωμένο έγκλημα

Ιδιαίτερος αναμένεται να είναι ο ρόλος των ομάδων του **οργανωμένου εγκλήματος**. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται από ικανό αριθμό εγκληματιών, οι οποίοι συνήθως εμπορεύονται ναρκωτικά, όπλα ή ανθρώπους (παράνομους μετα-

νάστες, πορνεία, ανθρώπινα όργανα κ.λπ.).¹⁵ Λόγω της διείσδυσής τους στο εσωτερικό του κράτους-στόχου και των διασυνδέσεών τους με το εγχώριο έγκλημα και τις μειονότητες, οι ομάδες αυτές, σε δικτύωση, είναι ιδανικές για να χρησιμοποιηθούν από τις μυστικές υπηρεσίες του επιτιθέμενου σε υποστηρικτικές αποστολές ασύμμετρου πολέμου. Τέτοιες αποστολές, επί παραδείγματι μπορεί να είναι ο εφοδιασμός των ριζοσπαστικοποιημένων μειονοτήτων με όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικά και μέσα άσκησης της διοικήσεως και ελέγχου (π.χ. κινητά/δορυφορικά τηλέφωνα)· η αθρόα διακίνηση ναρκωτικών ουσιών που στοχεύουν στην αποχαύνωση της νεολαίας και της συνεπακόλουθης άρνησης της να πολεμήσει· η διαδικτυακή παραπληροφόρηση ή η διακίνηση μεγάλων μαζών μεταναστών.¹⁶

Ο διχασμός της τριάδας μέσω γνωσιακών επιχειρήσεων

Ο εξωτερικός ελιγμός επιδιώκεται να εισέλθει στην τελική του φάση **τρεις με πέντε μήνες** πριν από την εκδήλωση της κύριας στρατιωτικής ενέργειας, εφόσον τελικά αυτή απαιτηθεί.¹⁷ Στην τελική φάση, ο επιτιθέμενος επιδιώκει τη διάλυση του κράτους-στόχου μέσω του διχασμού της κατά τον Κλαούζεβιτς τριάδας, δηλαδή του Στρατού, του Λαού και της Κυβέρνησης.¹⁸ Ο διχασμός καθίσταται δυνατός μέσω εντατικών γνωσιακών επιχειρήσεων, με την **υποδαύλιση της διχόνοιας** που υφέρπει στο κράτος-στόχο, η οποία συνήθως τρέφεται από την κακή διακυβέρνηση (τοπική, περιφερειακή, κρατική).

Στο πλαίσιο αυτό, η **αλήθεια διχοτομείται** και, ως μισή πλέον, χρησιμοποιείται για να αποτελέσει τη βάση για τη διεξαγωγή μεγάλης κλίμακας επιχειρήσεων γνωσιακού πολέμου.¹⁹ Η μισή αυτή αλήθεια εξυπηρετεί τα συμφέροντα του επιτιθέμενου, καθόσον βρίσκει έρεισμα στο έλλειμμα μόρφωσης, στην απληστία και στην αφέλεια μερίδων του λαού του κράτους-στόχου. Αλλά και στις παγιωμένες, ακραίες ιδέες ορισμένων μερίδων του πληθυσμού, που είτε προϋπάρχουν λόγω παλαιότερων ιστορικών γεγονότων, είτε τις δημιουργεί ή τις υποδαυλίζει το αναθεωρητικό κράτος, στη βάση ενός μακροχρόνιου σχεδιασμού που στοχεύει στην κατάρρευση της εθνικής συνοχής μέσω της διολίσθησης της παιδείας.

Εν κατακλείδι, η ύπαρξη, στις μερίδες αυτές, εμμονικών και πεισμώνων ατόμων που υποδαυλίζονται από τον αντίπαλο, ιδίως στο πλαίσιο της διεθνιστικής ή της σοβινιστικής ιδεολογίας τους, ατόμων που είναι βέβαια για το τι θέλουν να κάνουν, ενόσω οι κρατικοί λειτουργοί αμφιβάλλουν, διευκολύνει τη διάλυση του κράτους-στόχου.²⁰ Κατ' αυτόν τον τρόπο, το κράτος-στόχος που δεν αφυπνίζεται εγκαίρως, μεριδοποιείται και, χωρίς ενότητα διοικήσεως και θεσμικά ερείσματα, καταστρέφεται ευχερώς μέσω της εσωτερικής του κατάρρευσης.

Οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης

Οι επιχειρήσεις **γνωσιακού πολέμου** χρησιμοποιούν κυρίως τα μέσα του πληροφοριακού πολέμου, με αποδέκτες-στόχους εγχώρια και αλλοδαπά ακροατή-

ρια.²¹ Οι εν λόγω επιχειρήσεις διεξάγονται από ένα πλέγμα μέσων μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης που λειτουργούν με τη χρηματοδότηση του επιτιθέμενου. Σε αυτά, συνήθως, εγκαθίστανται άτομα - διαμορφωτές κοινής γνώμης - προσκείμενα στο αναθεωρητικό κράτος. Τα άτομα αυτά μεταδίδουν τις θέσεις του επιτιθέμενου με ευγλωπτία, με πιστευτό και επιστημονικό τρόπο. Στόχος τους είναι να πείθουν χιλιάδες πολίτες να προβούν σε συγκεκριμένες ενέργειες ή να απόσχουν από άλλες που είναι χρήσιμες για τη συντήρηση της υφιστάμενης κατάστασης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο επιτιθέμενος προβάλλει συγκεκριμένα **αφηγήματα** που τον βολεύουν **εις βάρος της ενότητας** του κράτους-στόχου.

Τα διχαστικά αφηγήματα

Ό,τι, δηλαδή, καταπατεί τα δικαιώματα των μειονοτήτων· δεν συνδράμει τους πρόσφυγες και τους μετανάστες· παραβιάζει τις συνθήκες καθορισμού των συνόρων ή των οικονομικών ζωνών· δεν εφαρμόζει τις διαδικασίες για την έρευνα - διάσωση· υποθάλλει το διεθνές οργανωμένο έγκλημα ή εκπαιδεύει τρομοκράτες εντός των συνόρων του· ή δεν μεριμνά για τη λήψη μέτρων για την ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής ή για τη χρηστή διαχείριση των υδάτινων πόρων ή των ζωνών αλιείας.

Επί παραδείγματι, ό,τι «σκοτώνει» ή «βουλιάζει» τους πρόσφυγες και τους μετανάστες στη θάλασσα· ή δεν τους παρέχει συνδρομή και επαρκή τροφή στα κέντρα υποδοχής τους· ή «φυλακίζει τις μειονότητες» ή «παραβιάζει τα δικαιώματά τους»· ή ό,τι «αποφασίζει μονομερώς για τον καθορισμό ζωνών» που αναφέρονται στις διεθνείς συνθήκες, ιδίως στη Συνθήκη για το Δίκαιο της Θάλασσας· ό,τι «κατακρατεί τα νερά των ποταμών» παρά τις συμφωνίες· ή ό,τι δεν παρέχει ασφάλεια στο έδαφός του, στην πρεσβεία, στα προξενεία και στους πολίτες του επιτιθέμενου.

Τα συνθήματα αυτά δημιουργούν ρήγματα στις σχέσεις του κράτους-στόχου με τους συμμάχους του και διχάζουν τον λαό του, καθόσον διεγείρουν τον ανθρωπισμό και την αλληλεγγύη σε μερίδες του πληθυσμού. Η διέγερση αυτή μεγεθύνεται όταν υπάρχει κίνδυνος ζωής ευάλωτων ομάδων ή όταν καταστρέφεται το φυσικό περιβάλλον, το οποίο ανήκει σε όλους. Ο επιτιθέμενος ενισχύει το αφήγημά του με τη χρήση των εργαλείων της σύγχρονης τεχνολογίας και της τεχνητής νοημοσύνης για να διεγείρει στοχευμένα τις μάζες στο κράτος-στόχο, αλλά και στο εξωτερικό.²² Στο πλαίσιο αυτό, στοχοποιεί και ευάλωτα στελέχη του κράτους-στόχου, τα οποία, παρασυρόμενα ή εκβιαζόμενα, μεταδίδουν τη διχαστική άποψη, ως άποψη του κράτους που υπηρετούν.

Τα συνθήματα

Κατά την εξέλιξη του ιδιότυπου αυτού πολέμου, στο εσωτερικό του κράτους-στόχου αναμένεται να κυριαρχήσουν στους δρόμους ακραία **συνθήματα** από αγανακτισμένες μάζες.

Από το ένα άκρο θα ακούγονται συνθήματα του τύπου «μην υπακούτε σε μια διεφθαρμένη κυβέρνηση»· «να γίνει δημοψήφισμα για την αυτοδιάθεση της μειονότητας»· «οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί ζουν ως βασιλιάδες εις βάρος του λαού»· «δεν υπάρχουν σύνορα»· «οι θάλασσες ανήκουν στα ψάρια τους»· «ζήτω η ελευθερία»· «οι δικαστές είναι διεφθαρμένοι» ή «στον κόσμο των αφεντικών είμαστε όλοι ξένοι».

Ενώ από το άλλο άκρο θα ακούγονται συνθήματα του τύπου «κάτω το κράτος»· «ζήτω το έθνος»· «έξω οι ξένοι»· «κοσμιότητα και ευπρέπεια άπαντες»· «διώξτε τους ξένους»· «επίλεξε που ανήκεις»· «αίμα-τιμή»· «ζήτω οι ναζί»· «κάθαρη παντού» ή «τσακίστε τις μειονότητες».

Τα εν λόγω συνθήματα υποκινούνται και χρηματοδοτούνται από μια πλειάδα προσώπων και φορέων που τα υποστηρίζουν. Τα πρόσωπα αυτά συνήθως έχουν αναπτυχθεί εντός του κράτους-στόχου, στη βάση συγκεκριμένου σχεδίου από παλιά ή στρατολογούνται ευκαιριακά. Σε αυτά συγκαταλέγονται πράκτορες του επιτιθέμενου που δραστηριοποιούνται κυρίως στον διεθνιστικό χώρο, που πρεσβεύει την κατάργηση των συνόρων. Επίσης, εγκληματικές προσωπικότητες υπηκοότητας του επιτιθέμενου κράτους που συγκροτούν μαφίες και δραστηριοποιούνται ενεργά μέσα στο κράτος-στόχο, ελέγχοντας τον εγχώριο υπόκοσμο και το έγκλημα.

Οι χρήσιμοι ηλίθιοι και οι αργυρώνητοι

Η ένταση των εκπεμπόμενων συνθημάτων αναμένεται να διχάσει γενικότερα το κράτος-στόχο. Βασικοί φορείς-πολλαπλασιαστές του διχασμού θα είναι οι ίδιοι οι πολίτες του, οι οποίοι, έχοντας συνήθως χαμηλή μόρφωση και ταυτόχρονα υψηλές προσδοκίες για τη ζωή τους, αναλαμβάνουν ρόλους «χρήσιμων ηλιθίων» για να υποστηρίξουν ακούσια και καταλυτικά την ανάδειξη του αφηγήματος του επιτιθέμενου στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Σε μερικές δε περιπτώσεις, οι διχαστικοί ρόλοι αναλαμβάνονται από τους πολίτες εκούσια, προδοτικά, με καταβολή αργυρίων, στο πλαίσιο της επιδίωξης του υλικού συμφέροντός τους.

Οι μειονότητες

Ο εξωτερικός ελιγμός αναμένεται να διευκολυνθεί, εάν στο διεκδικούμενο έδαφος είναι εγκατεστημένοι **μειονοτικοί πληθυσμοί** που ζουν σε κακές συνθήκες, ενόσω πληθυσμοί με εθνικά χαρακτηριστικά του κράτους-στόχου ελλείπουν από την περιοχή, ένεκα της μετανάστευσης ή της δημογραφικής δυσπραγίας. Οι εν λόγω μειονοτικοί πληθυσμοί, λόγω της κατάστασής τους, είναι ευάλωτοι στην προπαγάνδα και στην παραπληροφόρηση, ενόσω η κυβέρνηση του κράτους-στόχου γενικά απουσιάζει από την περιοχή.²³ Επίσης, είναι δεκτικοί στη **λήψη δανείων** ή άλλων οικονομικών παροχών από τράπεζες ή οργανισμούς που ελέγχονται από το αναθεωρητικό κράτος. Η χορήγηση τέτοιων δανείων στους πληθυσμούς αυτούς, ουσιαστικά, τους οδηγεί απευθείας στον έλεγχο και στη χειραγωγή τους από τον επιτιθέμενο, μέσω του χρέους τους.

Σε τέτοια περιβάλλοντα, ο επιτιθέμενος επιδιώκει βασικώς να έχει τον μειονοτικό πληθυσμό ενεργά στο πλευρό του, ελεγχόμενο από αυτόν, και τον λοιπό γενικό πληθυσμό, αν όχι τρομοκρατημένο, τουλάχιστον αμέτοχο και αδιάφορο για όσα γίνονται.

Λόγω της ύπαρξης βαθιάς δυσaráσκειας, ο επιτιθέμενος εδώ θα χρησιμοποιεί ευκολότερα την προπαγάνδα (*propaganda*), την εσκεμμένη παραπληροφόρηση (*disinformation*), την ακούσια μετάδοση ψευδών ειδήσεων (*misinformation/fake news*), τη χρηματοδότηση ΜΚΟ ή πολιτικών μειονοτικών κομμάτων, την οργάνωση διαδηλώσεων, τη χειραγώγηση, τους εκβιασμούς, την οικονομική επιρροή ομάδων ή τη χρήση παραστρατιωτικών οργανώσεων και δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων.²⁴

Η στρατιωτική ισχύς και οι υβριδικές δυνάμεις

Στον εξελισσόμενο γνωσιακό πόλεμο, ο επιτιθέμενος θα ξεδιπλώσει όλο το δίκτυο που μεθοδικά έχει πλέξει έτη πίσω στο παρελθόν. Σε αυτόν τον πόλεμο, η στρατιωτική ισχύς είναι υποστηρικτική, κυρίως, με επίδειξη αμιγούς στρατιωτικής δύναμης στα σύνορα (π.χ. διεξαγωγή ασκήσεων) και υβριδικών δυνάμεων εντός του κράτους-στόχου.²⁵ Οι τελευταίες αναμένεται να διεξάγουν κλιμακωτά **δυναμικές ενέργειες**, όπως απεργίες πείνας, αυτοπυρπολήσεις, βιασμούς, επιθέσεις αυτοκτονίας, διαδηλώσεις, πυρκαγιές, δολιοφθορές και άλλα. Βασικός στόχος τους είναι να συσπειρώσουν σε ενιαίο σώμα τις μειονότητες ή τις άλλες ομάδες που διεκδικούν πρόσωπο ή δικαιώματα απέναντι στο κράτος-στόχο. Παράλληλα, οι ενέργειές τους στοχεύουν στην κάμψη του ηθικού του πληθυσμού του κράτους-στόχου. Αυτό γίνεται μέσα από την προβολή της εικόνας που, ουσιαστικά, δείχνει τι θα επακολουθήσει, εάν ο λαός δεν υποκύψει στη βούληση του επιτιθέμενου.

Η έκθεση στη διεθνή κοινότητα και η εξωτερική παρέμβαση

Εν κατακλείδι, ο βασικός στόχος του επιτιθέμενου υλοποιείται όταν καταφέρει να **εκθέσει** το κράτος-στόχο στη διεθνή κοινότητα για παραβίαση ή επικείμενη παραβίαση της διεθνούς έννομης τάξης: παραβίαση που βάλλει κατευθείαν στον πυρήνα των πανανθρώπινων αξιών. Το φυσικό επακόλουθο αυτής της δυναμικής έκθεσης θα είναι η επιβολή διεθνούς καταναγκασμού στο κράτος-στόχο. Στο πλαίσιο αυτό, οι Διεθνείς Οργανισμοί θα εκδώσουν προσκλήσεις προς τα κράτη που θέλουν και μπορούν να δράσουν προς αποκατάσταση της διεθνούς έννομης τάξης.

Κατ' αυτόν τον τρόπο νομιμοποιείται η **εξωτερική παρέμβαση**, η εγκατάσταση διεθνούς δύναμης, ακόμη και από το επιτιθέμενο κράτος, στην εποπτευόμενη πλέον περιοχή. Οι ενέργειες αυτές θα συρρικνώσουν την εθνική κυριαρχία του κράτους-στόχου. Και αυτό, διότι, μετά την εγκατάσταση των διεθνών οργανισμών, θα αλλοιωθεί σταδιακά η διεθνής υπόσταση της περιοχής-στόχου.

Παράλληλα, το κράτος-στόχος, *εκ των πραγμάτων*, θα διολισθηθεί στη βούληση του επιτιθέμενου, ιδίως δε όταν παρουσιάζει στοιχεία δημογραφικής κατάρρευσης και οικονομικής δυσπραγίας.

Η Δεύτερη Φάση: Εσωτερικός Ελιγμός (Στρατιωτική Ισχύς)

Εν τέλει, η Τέχνη του Πολέμου είναι η τέχνη του να διατηρεί κανείς την ελευθερία ενεργείας του - Ξενοφών (431-354 π.Χ.)

Οι ευνοϊκές συνθήκες για τον εσωτερικό ελιγμό (επίθεση), έχουν ήδη δημιουργηθεί

Εάν στην πρώτη φάση το επιτιθέμενο κράτος αποτύχει μερικώς ή ολικώς, τότε, εφόσον κρίνει τις συνθήκες κατάλληλες και εμμένει στον σκοπό, θα εισέλθει στη δεύτερη φάση. Στη φάση αυτή, θα χρησιμοποιήσει κατά το πλείστον τη στρατιωτική ισχύ. Θα διεξάγει, δηλαδή, στρατιωτικές επιχειρήσεις για να εξαναγκάσει το κράτος-στόχο δια της βίας να δεχθεί την βούλησή του. Στο πλαίσιο αυτό, ο επιτιθέμενος θα διεξάγει τον λεγόμενο (κατά Beaufre) *εσωτερικό ελιγμό*, ο οποίος μπορεί να καταλήξει σε περιορισμένο ή εκτεταμένο πόλεμο, αναλόγως της ανθεκτικότητας του κράτους-στόχου.²⁶

Ο εξωτερικός ελιγμός που προηγήθηκε είναι πλέον συμπληρωματικός και υποστηρίζει τον εσωτερικό. Και αυτό, διότι αποτελεί το πρότερο αφήγημα που τον «νομιμοποιεί». Ούτως ή άλλως, ο εξωτερικός ελιγμός έχει προκαλέσει ήδη σημαντική κατατριβή στο κράτος-στόχο. Ως εκ τούτου, έχουν δημιουργηθεί οι ευνοϊκές συνθήκες που θα δικαιολογήσουν τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος, η οποία πλέον περνά εμπρός, πάντα, όμως, υποστηριζόμενη από την πολιτική ισχύ.

Η αφορμή της επίθεσης: ατύχημα, προβοκάτσια. ΟΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΜΜΕΙΞΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ υπάρχει και μια εν δυνάμει αφορμή

Η έναρξη του πολέμου, με ή χωρίς κήρυξη, γίνεται με απόφαση του επιτιθέμενου. Η διενέργεια πολεμικών επιχειρήσεων χωρίς την κήρυξη πολέμου είναι συνήθως προτιμητέα από την κυβέρνησή του. Στην περίπτωση αυτή, η επίθεση αποκαλείται «ειδική στρατιωτική ενέργεια» για την αποκατάσταση της τάξης, μια και τις περισσότερες φορές ερείδεται στις «γκρίζες ζώνες» της διεθνούς νομιμότητας.²⁷

Η αφορμή για την έναρξη των επιχειρήσεων δίνεται με ένα ατύχημα ή με ένα «σκόπιμο» ατύχημα. Τα ατυχήματα αυτά αφορούν σε συμβάντα που εμπλέκουν συνήθως τις ένοπλες δυνάμεις του επιτιθέμενου ή τους πολίτες του με αντίστοιχα στρατιωτικά τμήματα ή πολίτες του κράτους-στόχου. Τέτοια ατυχήματα μπορεί να περιλαμβάνουν χερσαία, ναυτικά ή αεροπορικά συμβάντα, με τοπική εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων και από τις δυο πλευρές (π.χ. συμπλοκή στρατιωτικών τμημάτων στα σύνορα, κατάρριψη αεροσκάφους, εμβολισμός πλοίου κ.λπ.). Επίσης, συμβάντα με ιδιώτες καλλιεργητές γης στα χερσαία σύνορα ή ιδιώτες

ψαράδες στα ποτάμια ή θαλάσσια σύνορα, που δρουν κατ' εντολή και επ' ωφέλεια του επιτιθέμενου. Εδώ, ο επιτιθέμενος συνήθως καταλογίζει στα όργανα του κράτους-στόχου τη χρήση αδικαιολόγητης ή δυσανάλογης βίας, η οποία ξεπερνά τα όρια και, ως εκ τούτου, πρέπει να απαντηθεί δυναμικά από αυτόν.

Επίσης, η αφορμή μπορεί να δοθεί με μια προβοκάτσια. Δηλαδή, με μια σκόπιμη, προκλητική ενέργεια του επιτιθέμενου που σκοπεύει να παρασύρει τα στρατιωτικά ή πολιτικά σώματα ή τους πολίτες του κράτους-στόχου σε υπερβολικές, μη νόμιμες ενέργειες, ώστε να εκτεθούν στη διεθνή κοινότητα. Οι προβοκάτσες είναι δυνατόν να καταλογίζουν στο κράτος-στόχο πράξεις δια παραλείψεως. Επί παραδείγματι, στην παράλειψή του να προστατεύσει τη πρεσβεία ή το προξενείο ή τη ζωή των πολιτών του επιτιθέμενου από εξαγριωμένους διαδηλωτές, που συγκροτήθηκαν σε διαδήλωση στο έδαφος του κράτους-στόχου με την κεκαλυμμένη υποκίνηση του επιτιθέμενου.²⁸

Εντέλει, τα ανωτέρω συμβάντα χρησιμοποιούνται από τον επιτιθέμενο για να δικαιολογήσει τις επιθετικές του ενέργειες ως «νόμιμη άμυνα» που επιβάλλεται για την «προστασία» του. Άμυνα, δηλαδή, που ουσιαστικά είναι επίθεση με στρατιωτική δύναμη υπό ενιαία διακλαδική διοίκηση, εναντίον του κράτους-στόχου.

Η αφορμή της επίθεσης: το προληπτικό χτύπημα

Σε μια άλλη ανάγνωση, ο επιτιθέμενος θα επιδιώξει, μέσω ενός στιβαρού σχεδίου παραπλανήσεως, το ίδιο το κράτος-στόχος να εκτοξεύσει πρώτο ένα «προληπτικό χτύπημα» (*preemptive attack*) εναντίον του αναθεωρητικού κράτους, ένεκα του επικείμενου κινδύνου.²⁹ Τέτοια χτυπήματα, συνήθως, δε δικαιολογούνται από τη διεθνή κοινότητα στα μικρά και μεσαία κράτη. Δικαιολογούνται μόνο στα μεγάλα κράτη, όταν ο κίνδυνος είναι σαφής και παρών και, ως εκ τούτου, απαιτείται η αποκατάσταση της διεθνούς τάξης, πριν τα πράγματα γίνουν χειρότερα για τα συμφέροντά τους.³⁰ Άλλο, βέβαια, το θέμα, της νομιμοποίησης τέτοιων χτυπημάτων, εφόσον οι ενέργειες του μη τακτικού πολέμου που ενεργούνται από τα κράτη θεωρηθούν μελλοντικά, με βάση συγκεκριμένες ενδείξεις, ως έναρξη πολέμου (υπό εξέταση).

Επιπλέον, τα προληπτικά χτυπήματα, εκ των πραγμάτων, κρίνονται από το αποτέλεσμά τους. Δηλαδή, από την ικανότητα να πάρει αμέσως τη νίκη εκείνος που τα επιχειρεί ή, σε διαφορετική περίπτωση, από τη δυνατότητά του να αντιμετωπίσει συμμετρικά το άλλο μέρος σε παρατεταμένες επιχειρήσεις, έχοντας στο πλευρό του και τους συμμάχους του.

Ως εκ τούτου, στην περίπτωση μας, εάν το κράτος-στόχος προβεί σε ένα τέτοιο χτύπημα, χωρίς εκτενείς υπολογισμούς και χωρίς να έχει τη συναίνεση των συμμάχων του, είναι βέβαιο πως θα δώσει από μόνο του στον επιτιθέμενο τη δικαιολογία που του χρειάζεται για τη διεξαγωγή ενός «δίκαιου» πλέον πολέμου.

Η διοίκηση του εσωτερικού ελιγμού του επιτιθέμενου

Η κυβέρνηση του επιτιθέμενου κράτους θα καθορίσει τον πολιτικό σκοπό του ελιγμού και τα άκρα όριά του, ενόσω θα έχει την ευθύνη της διεύθυνσης και της υποστήριξης των επιχειρήσεων με ανθρώπινους και υλικούς πόρους.

Για τον εσωτερικό ελιγμό θα διατεθεί διακλαδική διοίκηση, στη βάση της ενότητας (ένας διοικητής), θα δομηθούν εύκαμπτες σχέσεις διοικήσεως και θα χρησιμοποιηθούν ευρέως προηγμένες τεχνικές δυνατότητες, οι οποίες εξασφαλίζουν εικόνα σε πραγματικό χρόνο από την περιοχή των επιχειρήσεων, καθώς και άμεση διαβίβαση των διαταγών.

Ο στρατιωτικός αρχηγός, με τη συνεπικουρία των επιχειρησιακών διοικητών, θα είναι υπεύθυνος για τη διοίκηση και τον έλεγχο των επιχειρήσεων. Βασικός σκοπός του θα είναι η απόκτηση και η διατήρηση της *ελευθερίας ενεργείας* της επιτιθέμενης δύναμης. Προς τούτο, θα εκτελεστούν μια σειρά αποφασιστικών έργων, που όλα θα στοχεύουν αντίστοιχα στην *απαγόρευση ελευθερίας ενέργειας* του κράτους-στόχου.

Στο ανώτατο πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο, η διοίκηση θα είναι συγκεντρωτική, προκειμένου να χρησιμοποιούνται υπέρ της στρατιωτικής προσπάθειας, με οικονομικό τρόπο, η διπλωματία, οι πληροφορίες και η οικονομία. Το επίπεδο αυτό, εκτός από την ευθύνη διεξαγωγής των επιχειρήσεων θα είναι υπεύθυνο και για το πώς παρουσιάζονται αυτές στο εξωτερικό. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκεται η διεθνής γνώμη να είναι υποστηρικτική ή τουλάχιστον ανεκτική και αδιάφορη για όσα συμβαίνουν.

Στο επιχειρησιακό επίπεδο, η διοίκηση θα είναι επίσης συγκεντρωτική, χωρίς να αποκλείονται στοιχεία αποκέντρωσης, ιδίως όταν υπάρχει αφθονία πόρων. Σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν οι πλατφόρμες οπλικών συστημάτων με δυνατότητες ταχείας αναγνώρισης-προσβολής στόχων (*recce-strike*).

Στο τακτικό επίπεδο, η διοίκηση θα είναι αποκεντρωμένη, προκειμένου οι τακτικοί διοικητές να αναλαμβάνουν καίριες πρωτοβουλίες, εκμεταλλευόμενοι τις ευκαιρίες για να προχωρούν γρηγορότερα στους επόμενους στόχους, διαπερνώντας ή υπερφαλαγγίζοντας τον αντίπαλο.

Αποσταθεροποίηση στην Ενδοχώρα - Παραπλάνηση στα Σύνορα

Προκειμένου ο επιτιθέμενος να διαμορφώσει τις συνθήκες προς όφελός του στην Περιοχή Επιχειρήσεων (ΠΕΠΙΧ) του Θεάτρου Επιχειρήσεων (ΘΕ) ενδιαφέροντός του, κατά την έναρξη της κύριας επίθεσης, θα εφαρμόσει ένα ενιαίο σχέδιο αποσταθεροποίησης και παραπλάνησης του κράτους-στόχου.³¹

Βασικός στόχος του επιτιθέμενου θα είναι η διακοπή των γραμμών επικοινωνιών (*Lines of Communications*) από την αντίπαλη ενδοχώρα προς το ΘΕ. Η συνεπακόλουθη καθήλωση των επιστρατευόμενων δυνάμεων, των ενισχύσεων και του εφοδιασμού στα τέρματα συγκοινωνιών, στους λιμένες και στα αεροδρόμια της ενδοχώρας του κράτους-στόχου θα προσδώσει στον επιτιθέμενο τη ζητούμενη ελευθερία ενέργειας στα πρόσω. Παράλληλα δε, θα κάμψει το ηθικό των αμυνόμενων δυνάμεων στην περιοχή των επιχειρήσεων.

Η υλοποίηση των έργων του εν λόγω σχεδίου αναμένεται να κλιμακωθεί από **τρεις μήνες έως 15 ημέρες**, πριν την εκδήλωση της κύριας στρατιωτικής ενέργειας.

Το σχέδιο αποσταθεροποίησης του επιτιθέμενου

Στο σχέδιο της αποσταθεροποίησης θα περιλαμβάνονται: η πρόκληση χάους στην πρωτεύουσα, στις μεγαλουπόλεις και στην ενδοχώρα· οι δολιοφθορές σε υποδομές και στις γραμμές επικοινωνιών· η εξουδετέρωση προσωπικοτήτων· αλλά και πλήθος άλλων καταστροφικών και διχαστικών ενεργειών, με τις οποίες επιδιώκεται η *τελική διάλυση* των δομών και των θεσμών του κράτους-στόχου.

Οι εικόνες αποσταθεροποίησης είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν δολοφονίες πολιτικών και στρατιωτικών προσωπικοτήτων, διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις, μεγάλες πυρκαγιές, μπλόκα, βομβιστικές επιθέσεις, καταλήψεις κομβικών σημείων, καταστροφές δικτύων ενέργειας, καταστροφές δεξαμενών καυσίμων - αποθηκών πυρομαχικών, προσβολές συστημάτων αεροδρομίων, δημιουργία θυλάκων εντός πόλεων, μαζικές εισόδους μεταναστών στα σύνορα και πλήθος άλλων ενεργειών, που απέχουν κατά πολύ από την κοινή λογική, την ομαλότητα και την κανονικότητα.

Το σχέδιο παραπλάνησης του επιτιθέμενου

Παράλληλα, ο επιτιθέμενος θα επιδιώξει την εξαπάτηση του αμυνόμενου σχετικά με το ΘΕ που θα εφαρμόσει την κύρια ενέργειά του. Οι παραπλανητικές ενέργειες αναμένεται να διεξαχθούν σε ΘΕ διαφορετικό του πραγματικού, δηλαδή, διαφορετικό από εκείνο, όπου θα εκδηλωθεί η κύρια ενέργεια. Δεν αποκλείεται όμως και το αντίθετο, κατάσταση που συνήθως προϋποθέτει αναλογίες δυνάμεων κατά πολύ υπέρ του επιτιθέμενου. Η παραπλάνηση θα περιλαμβάνει ψευδείς στρατηγικές διαρροές (*strategic leaks*) και δηλώσεις πολιτικών και στρατιωτικών αξιωματούχων· μαζικές διελεύσεις πολεμικών αεροσκαφών ή μονάδων πλοίων· εμφανείς συγκεντρώσεις στρατιωτικών δυνάμεων στις περιοχές του ΘΕ, όπου ο εχθρός θα εφαρμόσει τη δευτερεύουσα προσπάθειά του υπό το πρόσχημα των ασκήσεων· ή εμφανείς μετακινήσεις πυραυλικού πυροβολικού και πολεμικών αεροσκαφών.

Σε τακτικό επίπεδο, η παραπλάνηση θα αφορά ιδίως σε διασπορά και κινήσεις συμβατικού πυροβολικού, πραγματικές και παραπλανητικές αποθηκεί-

σεις πυρομαχικών και καυσίμων εν υπαίθρῳ, πραγματικές και παραπλανητικές εκπομπές επικοινωνιών.

Η υποστήριξη του σχεδίου αποσταθεροποίησης - παραπλάνησης, από τρίτους-φίλα προσκείμενους στον επιτιθέμενο

Στην ενδοχώρα του κράτους-στόχου και εγγύς των συνόρων του αναμένεται να ενεργήσουν ανατρεπτικά ομάδες φίλιες προς τον επιτιθέμενο. Οι ομάδες αυτές είτε θα βρίσκονται ήδη εκεί με κάποιο ειδικό καθεστώς (π.χ. πρόσφυγες, μετανάστες, μέλη ΜΚΟ) είτε θα εισέρχονται από τα γειτονικά κράτη. Παράλληλα, θα ενεργούνται κυβερνοεπιθέσεις προς το κράτος-στόχο από έδαφος τρίτου κράτους, συνήθως όχι γειτονικού.

Όλες αυτές οι ενέργειες θα γίνονται κατ' εντολή της κυβέρνησης του τρίτου κράτους, την ιθαγένεια του οποίου φέρουν τα άτομα που συμμετέχουν στις εν λόγω ομάδες, λόγω της σύμπτωσης των συμφερόντων του με τον επιτιθέμενο. Τα άτομα που συμμετέχουν, τις περισσότερες φορές, θα έχουν ήδη εκπαιδευτεί μαζί με τον επιτιθέμενο, στο πλαίσιο κοινών διακρατικών προγραμμάτων αμυντικής και στρατιωτικής συνεργασίας (defense - military cooperation programs). Ως εκ τούτου, οι ομάδες αυτές θα διοικούνται ή θα καθοδηγούνται από πράκτορες του επιτιθέμενου, στο πλαίσιο της εφαρμογής αντιστοίχου ειδικού σχεδίου.

Ένεκα της ανωτέρω υποστήριξης, το κράτος-στόχος θα αναγκασθεί να διεξάγει επιχειρήσεις και στο εσωτερικό του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο αμυνόμενος θα είναι αναγκασμένος να διατηρεί σε ετοιμότητα ένοπλες δυνάμεις παντού. Από την άλλη, ο επιτιθέμενος θα πιέζει συνεχώς, έχοντας πάντα το πλεονέκτημα της επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής, όπου θα εκτοξεύσει αιφνιδιαστικά την κύρια ενέργειά του.

Εντέλει, ο αμυνόμενος θα βρεθεί να διεξάγει τουλάχιστον ενάμιση πόλεμο - έναν πόλεμο στα σύνορα και μισό πόλεμο στην ενδοχώρα του.

Η συγκέντρωση του επιτιθέμενου για την κύρια ενέργεια

Ταυτόχρονα με τη διεξαγωγή του σχεδίου αποσταθεροποίησης και παραπλάνησης, ο επιτιθέμενος θα συγκεντρώνει μυστικά, συμβατικές και μη, στρατιωτικές δυνάμεις έναντι της ΠΕΠΙΧ του ΘΕ, όπου θα εκδηλώσει την κύρια επιθετική ενέργειά του.

Η εις βάθος αρχική διάταξη των εν λόγω δυνάμεων από τη γραμμή των συνόρων (γραμμή επαφής) προς το εσωτερικό του επιτιθέμενου, στο πραγματικό ΘΕ, θα σχετίζεται με τις δυνατότητες και την ταχυκίνησή των μεταφορικών μάχης. Πυραυλικό/συμβατικό πυροβολικό, αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις, μηχανοκίνητοι, τεθωρακισμένοι, αεροκίνητοι και αεροαποβατικοί σχηματισμοί, συγκροτήματα μη επανδρωμένων οχημάτων και άλλες δυνάμεις θα διαταχθούν κατά πλάτος

και εις βάθος, από ένα έως χίλια χιλιόμετρα έναντι της επιλεγείσας ΠΕΠΙΧ, και θα βρίσκονται σε ετοιμότητα να διέλθουν τα σύνορα, κατά τον κατάλληλο χρόνο, με πυρά και ελιγμό. Η διεξαγωγή άσκησης θα είναι το αφήγημα για να δικαιολογήσει τις συγκεντρώσεις των δυνάμεων, που, εξαιτίας του όγκου τους, δε θα είναι δυνατόν να κρατηθούν σε απόκρυψη.

Παράλληλα, ο επιτιθέμενος θα ολοκληρώνει τη συσπείρωση των δυνάμεων κυβερνοεπίθεσης, οι οποίες θα περιλαμβάνουν τριαδικά τουλάχιστον πυρά. Οι δυνάμεις αυτές θα αποτελούνται από δικές του μονάδες, μονάδες συμμαχικών κρατών, καθώς και τρίτων ιδιωτών, ειδικών στον χώρο, όπως είναι οι χάκερς ή οι εταιρίες κυβερνοχώρου. Οι τελευταίοι θα διαθέτουν τις υπηρεσίες τους επ' αμοιβή. Η συσπείρωσή τους θα επικεντρωθεί στην αξιολόγηση της κυβερνοάμυνας του κράτους-στόχου, ιδίως στην ΠΕΠΙΧ και στον διαμοιρασμό των στόχων.

Βασικοί στόχοι θα είναι τα δίκτυα στις πλατφόρμες οπλικών συστημάτων, τα αντιαεροπορικά και αντιπυραυλικά συστήματα και οι υποδομές που υποστηρίζουν τις πολεμικές επιχειρήσεις. Στις τελευταίες θα περιλαμβάνονται ιδίως λιμένες, αερολιμένες, συγκοινωνιακά και επικοινωνιακά δίκτυα, προκειμένου να διακοπεί το ρεύμα ενισχύσεων, αναπληρώσεων και εφοδιασμού των αμυνόμενων δυνάμεων. Επίσης, ενεργειακές υποδομές και υποδομές κοινής ωφέλειας, με στόχο να πληγεί η οικονομική δραστηριότητα και να γίνει αφόρητη η ζωή των πολιτών στο κράτος-στόχο.

Ταυτόχρονα, οι δυνάμεις αυτές θα επιφορτιστούν με τη συνέχιση των επιχειρήσεων του γνωσιακού πολέμου, ιδίως με την εκπομπή προπαγάνδας και τη διασπορά ψευδών ειδήσεων, για την υποστήριξη του «αφήγηματος» του επιτιθέμενου.³² Ο πρόεδρος, ο πρωθυπουργός και σημαντικά κυβερνητικά στελέχη του επιτιθέμενου κράτους θα βγουν μπροστά και θα εμφανίζονται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης για να επικοινωνήσουν το αφήγημα, ή τις αλλαγές του προς όλους.

Παράλληλα, στις μεγαλουπόλεις, αλλά και στην επαρχία του κράτους-στόχου, το οργανωμένο έγκλημα, κινητοποιούμενο από τον επιτιθέμενο, θα ενισχύσει την παρουσία του, προκειμένου να αποπροσανατολίσει με παράνομες ενέργειες τις δυνάμεις ασφαλείας. Άξια προσοχής θα είναι η κατακόρυφη αύξηση της κυκλοφορίας ναρκωτικών ουσιών, που θα στοχεύει στην αποχαύνωση μέρους της νεολαίας του αμυνόμενου και στη συνεπακόλουθη κατάργηση της θέλησής του για αντίσταση.

Ο επιτιθέμενος εντός της ενδοχώρας του κράτους - στόχου αναγνωρίζει και συσπειρώνει

Δεκαπέντε έως τριάντα ημέρες πριν την ημέρα εκδήλωσης της κύριας επιθετικής ενέργειας, θα εισέλθουν στην ενδοχώρα, εγγύς και εντός την επιλεγείσας ΠΕΠΙΧ, πράκτορες και προσωπικό των δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων του επιτιθέμενου, για να αναλάβουν συγκεκριμένες αποστολές, χρονικά κλιμακούμενες.

Αναγνώρισεις, στοχοποίηση

Κατά το ένα σκέλος, οι αποστολές των ατόμων αυτών θα αφορούν στην αναγνώριση-στοχοποίηση. Ιδιαίτερα, η αναγνώριση των θέσεων των συστημάτων απαγόρευσης εισόδου και απαγόρευσης περιοχής (A2/AD) του κράτους-στόχου (πυραυλικό πυροβολικό, συστήματα αεράμυνας, πολεμικά αεροσκάφη) θα είναι η πρώτη τους προτεραιότητα. Και αυτό, διότι η στοχοποίηση και η συνεπακόλουθη καταστροφή τους θα εξασφαλίσει την αεροπορική κυριαρχία του επιτιθέμενου.

Η αναγνώριση-στοχοποίηση θα επεκταθεί και θα αφορά ποικιλία στόχων, όπως τις περιοχές διοικητικής μέριμνας, τους πολιτικούς και στρατιωτικούς διοικητές, καθώς και άλλους στόχους υψηλής αξίας ή υψηλής προτεραιότητας, κατά τον χρόνο που θα ξεκινήσει η κύρια επίθεση. Στους τελευταίους θα περιλαμβάνονται θέσεις μονάδων πυροβολικού ή διαφαινόμενες συγκεντρώσεις μηχανοκινήτων, τεθωρακισμένων δυνάμεων, μονάδων πλοίων ή αεροσκαφών.

Οι αποστολές των ατόμων αυτών θα είναι συμπληρωματικές με ανάλογες που θα αναλάβουν αναγνωριστικά, μη επανδρωμένα οχήματα, τα οποία, επίσης, θα χρησιμοποιηθούν μαζικά για αυτόν τον λόγο.

Η προσβολή των στόχων, με στοιχεία που θα δίνει το προσωπικό στο έδαφος ή τα μη επανδρωμένα μέσα, θα γίνεται με πυροβολικό, αεροπορία, μη επανδρωμένα συστήματα ή δυνάμεις ειδικών επιχειρήσεων, αναλόγως της αξίας και της σκληρότητας κάθε στόχου.

Αναγνώρισεις, δοκιμές, υποβοηθητικές ενέργειες

Κατά το άλλο σκέλος, οι αποστολές των ατόμων αυτών θα αφορούν στην αναγνώριση, στην προετοιμασία και εκτέλεση δοκιμών επί τόπου για την εκδήλωση μιας σειράς υποβοηθητικών της κύριας ενέργειας έργων. Τα άτομα αυτά αναμένεται να χρησιμοποιήσουν υβριδικές δυνάμεις, όπως, επί παραδείγματι, ριζοσπαστικοποιημένες μειονότητες ή διακινητές μεταναστών ή τοπικές μαφίες, τις οποίες θα διοικούν και θα ελέγχουν κατά την εκτέλεση της όλης προσπάθειας.

Τα προς εκτέλεση έργα θα αφορούν κυρίως σε σημάνσεις ποτάμιων πόρων ή ακτών αποβάσεως, προκαταλήψεις γεφυρών-διαβάσεων, σηματοδοσίες ζωνών προσγείωσης ελικοπτέρων και ρίψεως αλεξιπτωτιστών, ενέδρες, εξουδετέρωση τοπικών διοικητών, δολιοφθορές σε υποδομές, αλλά και άλλα έργα, αναλόγως των χαρακτηριστικών της περιοχής επιχειρήσεων (π.χ. ανατίναξη φράγματος ποταμού).

Τελικές προπαρασκευές και στρατηγικά χτυπήματα από τον επιτιθέμενο

Η εκτέλεση των ανωτέρω αποστολών αναμένεται να κλιμακωθεί χρονικά και να ενταθεί, καθόσον θα πλησιάζει η ημέρα της κύριας επίθεσης. **Τρεις με δεκα-**

πέντε ημέρες πριν από την εκδήλωσή της, θα ενταθούν οι προπαρασκευαστικές επιχειρήσεις, εντός και εκτός της επιλεγείσας ΠΕΠΙΧ, προκειμένου να διαμορφωθούν οι ευνοϊκές εκείνες συνθήκες που θα διευκολύνουν το πυρ και τον ελιγμό που θα ακολουθήσουν.

Στο πλαίσιο αυτό, αναμένεται να εκτελεστούν, πλέον, στρατηγικά χτυπήματα ακριβείας, κυρίως με πυραυλικά συστήματα, αεροσκάφη και μη επανδρωμένα οχήματα. Σκοπός τους θα είναι, κυρίως, η καταστροφή των κέντρων διοίκησης και ελέγχου (C2), των αεροπορικών και αντιαεροπορικών μέσων και των βασικών υποδομών του κράτους-στόχου, στην πρωτεύουσα, στην ενδοχώρα και εγγύς της περιοχής της κύριας ενέργειάς του.

Ιδιαίτερη προσπάθεια θα γίνει για την καταστροφή των συστημάτων A2/AD του κράτους-στόχου, τα οποία θα βρίσκονται εγκαταστημένα σε όλη την ενδοχώρα. Τα εν λόγω συστήματα θα είναι ήδη στοχοποιημένα από τις δυνάμεις του επιτιθέμενου που θα βρίσκονται εντός του κράτους-στόχου ή από μη επανδρωμένα αναγνωριστικά συστήματα μακράς εμβέλειας.

Ο επιτιθέμενος αναμένεται να διεξάγει ιδίως συνδυασμένες επιθέσεις με βαλλιστικούς πυραύλους και με μικρά μη επανδρωμένα αεροσκάφη με χαμηλή διατομή ραντάρ. Οι πύραυλοι που θα χρησιμοποιηθούν αναμένεται να ακολουθούν απρόβλεπτες, κλιμακωτές τροχιές. Τα δε μη επανδρωμένα θα πετούν σε διάφορα ύψη. Λόγω των χαρακτηριστικών των πυραύλων και των μη επανδρωμένων οχημάτων, ο εντοπισμός τους θα είναι δύσκολος, η δε αναχαίτισή τους κοστοβόρα.

Η ικανότητα του επιτιθέμενου να προσβάλλει με ακρίβεια στόχους στο έδαφος του αμυνόμενου, με βάση την προηγηθείσα αναγνώριση στο πλαίσιο επιχειρήσεων προσβολών ακριβείας (*precision-strike warfare*), θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο.³³ Ανάλογα με τις δυνατότητες του επιτιθέμενου, οι προσβολές θα είναι πολύεπίπεδες. Ο επιτιθέμενος θα θέτει συνεχώς διλήμματα στα υφιστάμενα συστήματα A2/AD του κράτους-στόχου. Βασική επιδίωξή του θα είναι η αποκάλυψη των συστημάτων μέσω της ενεργοποίησης των ραντάρ τους και της συνεπακόλουθης εκτόξευσης των πολύτιμων πυραύλων τους.

Ένα μείγμα τέτοιου είδους προσβολών θα μπορούσε να περιλαμβάνει, αρχικά, τη χρήση δολωμάτων (π.χ. βαρέων μη επανδρωμένων αεροσκαφών μεγάλης εμβέλειας) για την αποκάλυψη της αεράμυνας *μεγάλου* βεληνεκούς και την άμεση καταστολή της. Κατόπιν ή ταυτόχρονα, για να επιτευχθεί κορεσμός, θα ακολουθούσε εκτόξευση πυραύλων ή πτήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών ή αεροσκαφών με απομακρυσμένη καθοδήγηση που θα ίπτανται σε χαμηλό ύψος, με στόχο την αποκάλυψη και την καταστολή της αεράμυνας *μέσου* βεληνεκούς.

Παραπλάνηση για την Περιοχή Επιχειρήσεων του ΘΕ της Κύριας Ενέργειας

Μετά τις επιχειρήσεις αποσταθεροποίησης και παραπλάνησης περί του ΘΕ, θα ακολουθήσει η Κύρια Επιθετική Ενέργεια από την γραμμή επαφής (χερσαία, θαλάσσια σύνορα) προς την ΠΕΠΙΧ του επιλεγέντος ΘΕ.

Εάν το εν λόγω ΘΕ έχει δυο ή περισσότερες ΠΕΠΙΧ, τότε ο επιτιθέμενος θα εφαρμόσει ένα επιπλέον σχέδιο παραπλάνησης τοπικής εμβέλειας. Στόχος του σχεδίου αυτού είναι να εξαπατηθεί ο αμυνόμενος σχετικά με την εφαρμογή της κύριας εχθρικής προσπάθειας. Κατ' εφαρμογή του σχεδίου αυτού, πιθανόν να συγκεντρώνεται εμφανώς στην ΠΕΠΙΧ της δευτερεύουσας προσπάθειας και αφανώς στην περιοχή της κύριας. Οι ενέργειες αυτές θα συνοδεύονται από εκπομπή πυρών σε όλες τις περιοχές, κατά μάλλον ομοιόμορφο τρόπο, έως τον χρόνο εκπομπής των πυρών που ο επιτιθέμενος θα έχει σχεδιάσει για την υποστήριξη της κύριας προσπάθειας.

Με το εν λόγω σχέδιο παραπλάνησης, ο επιτιθέμενος θα επιδιώξει να εξαπατήσει τον αμυνόμενο, προκειμένου ο τελευταίος να καθλώσει τις δυνάμεις του σε όλο το μέτωπο του ΘΕ ή να μετακινήσει πρόωρα τυχόν προαποστελλόμενες μονάδες, εφεδρείες ή ενισχύσεις του προς την ΠΕΠΙΧ της δευτερεύουσας προσπάθειας, αποδυναμώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την άμυνά του στην κύρια αμυντική περιοχή.

Το πυρ και ο ελιγμός

Ιδανικός στρατιώτης δεν είναι αυτός που μάχεται, αλλά αυτός που προελαύνει - Μεγάλος Ναπολέων

Η Σχολή του Πυρός και του Ελιγμού: Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Στο πεδίο της μάχης, ο επιτιθέμενος συνδυάζει το πυρ και τον ελιγμό στην καλύτερη δυνατή σχέση, προκειμένου να καταστραφεί ο αμυνόμενος. Τα πυρά του πυροβολικού, της αεροπορίας, του ναυτικού και των μη επανδρωμένων συστημάτων προηγούνται του ελιγμού και αποσκοπούν στην ολική καταστροφή του αμυνόμενου και στην ισοπέδωση της περιοχής άμυνας (*carpet bombing*). Τα πυρά αυτά βάλλονται εκ του μακρόθεν, χωρίς να υπάρχει οπτική επαφή με τους στόχους.

Το πυροβολικό είναι αυτό που έχει το κύριο βάρος της προσπάθειας. Η ακρίβεια των έμμεσων πυρών του δίνει στον επιτιθέμενο τη δυνατότητα να καταστρέφει τον αμυνόμενο από μεγάλες αποστάσεις. Παράλληλα, τον αποδεσμεύει από την ανάγκη διατήρησης αποδοτικών γραμμών λογιστικής υποστήριξης για τον ανεφοδιασμό με μεγάλες ποσότητες πυρομαχικών.

Ο ελιγμός αφορά στην εμφάνιση δύναμης στον κρίσιμο τόπο, τον κατάλληλο χρόνο, για να επιτύχει συγκεκριμένα αποτελέσματα. Εν προκειμένω, την

καταστροφή της εναπομείνουσας αμυνόμενης δύναμης και την κατάληψη των θέσεων της. Η εμφάνιση είναι αιφνιδιαστική, εκρηκτική και βίαιη, αμέσως μετά τα ισοπεδωτικά πυρά. Η ορμή και η ταχύτητα του επιτιθέμενου στοχεύουν στο να αδρανοποιήσει τον αμυνόμενο μέσω της ανικανότητάς του να προσαρμοστεί στην ταχεία αλλαγή της κατάστασης, λόγω της ανάγκης να λειτουργεί σε ρυθμούς πέρα από τις ηθικές, διανοητικές και φυσικές αντοχές του.

Τον κύριο ελιγμό υλοποιούν σχηματισμοί και συγκροτήματα μηχανοκίνητων, τεθωρακισμένων, αεροκίνητων, και αεροαποβατικών δυνάμεων στις χερσαίες επιχειρήσεις, καθώς και σχηματισμοί μονάδων πλοίων ή αεροσκαφών στις θαλάσσιες και αεροπορικές επιχειρήσεις, αντίστοιχα. Οι σχηματισμοί αυτοί κινούνται ταυτόχρονα με ορμή και ταχύτητα μέσω διαφόρων προσβάσεων. Δηλαδή, κινούνται πανταχόθεν με «**τέρμα τα γκάζια**». Κύριος σκοπός τους είναι να καταστρέψουν τον αμυνόμενο, ή ό,τι έχει απομείνει από αυτόν, να καταλάβουν και να υπερφαλαγγίσουν τις θέσεις του. Η ικανότητα εκτόξευσης άμεσων πυρών εν κινήσει συμβάλλει στην ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα. Ιδίως στον χερσαίο αγώνα, η δυνατότητα αυτή των σύγχρονων αρμάτων μάχης και των λοιπών μέσων μάχης λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος.

Η τακτική του πυρός και της κίνησης ως συστατικό στοιχείο του ελιγμού

Οι δυνάμεις του αμυνομένου, που δεν καταστράφηκαν από τα έμμεσα πυρά που προηγήθηκαν, καταστρέφονται με την τακτική του *πυρός και της κίνησης*. Ιδίως, όταν παρουσιάζουν ανθεκτικότητα στα άμεσα «εν κινήσει» πυρά της δύναμης ελιγμού. Η τακτική του πυρός και της κίνησης επιμερίζει τη δύναμη ελιγμού κατά τρόπο, ώστε η κίνηση ενός τμήματος αυτής να καλύπτεται από τα ταυτόχρονα πυρά του υπολοίπου. Εδώ, τον κύριο λόγο έχουν οι άμεσες βολές. Δηλαδή, οι βολές όπλων που έχουν οπτική επαφή με τον εχθρό, μια και οι μικρές πλέον αποστάσεις δεν επιτρέπουν την κατά κόρον προσβολή με έμμεσα πυρά.

Ο ελιγμός συντίθεται από τον άμεσο και τον έμμεσο ελιγμό. Ο άμεσος ελιγμός εκτελείται από δυνάμεις που ενεργούν από την προφανή, αναμενόμενη κατεύθυνση, ενώ ο έμμεσος ελιγμός εκτελείται από δυνάμεις που ενεργούν από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις. Ο άμεσος ελιγμός χρησιμοποιείται για να εμπλακεί ο αμυνόμενος στη μάχη. Ο έμμεσος ελιγμός χρησιμοποιείται για να αποφέρει τη νίκη. Και αυτό, διότι εφαρμόζεται εκεί που ο αμυνόμενος δεν τον περιμένει και, ως εκ τούτου, όταν ευοδωθεί, δημιουργεί ρήγμα στη διάταξη.

Τον κύριο ελιγμό υποστηρίζουν χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις με αποστολή την απομόνωση της ΠΕΠΙΧ, προκειμένου ο επιτιθέμενος να έχει μόνος του την *ελευθερία ενέργειας* εκεί. Δηλαδή, δυνάμεις με αποστολή την καταστροφή των ενισχύσεων του αμυνομένου που κινούνται από τους χώρους συγκέντρωσης προς την περιοχή των επιχειρήσεων.

Το πυρ

Μετά την εφαρμογή του σχεδίου παραπλανήσεως, που αφορά στην εξαπάτηση του αμυνομένου σχετικά με την ΠΕΠΙΧ της κύριας προσπάθειας, θα ακολουθήσει το ΠΥΡ.

Είκοσι τέσσερις έως εβδομήντα δύο ώρες πριν από τον χρόνο εκτόξευσης του ελιγμού, ο επιτιθέμενος θα εκτοξεύσει τα συνθλιπτικά πυρά του προς τις θέσεις και τις κρίσιμες υποδομές του αμυνομένου στην ΠΕΠΙΧ της κύριας προσπάθειας. Θα διενεργήσει αδιαλείπτως βομβαρδισμούς εκ του μακρόθεν, κυρίως με πυροβολικό και μη επανδρωμένα συστήματα, εναντίον του αμυνομένου σε βάθος και πλάτος. Ο βασικός σκοπός του θα είναι η ισοπέδωση των αμυνομένων δυνάμεων ή, ει δυνατόν, η ολική καταστροφή τους, προκειμένου να είναι ανίκανες να αντιτάξουν αντίσταση στις δυνάμεις ελιγμού που θα ακολουθήσουν. Και για τις οποίες το επιθυμητό είναι να «παρελάσουν» πάνω από έναν ήδη κατεστραμμένο εχθρό. Με τη λήξη του ΠΥΡΟΣ θα ξεκινήσει αμέσως ο ΕΛΙΓΜΟΣ.

Ο άμεσος ελιγμός

Οι δυνάμεις άμεσου ελιγμού, αποτελούμενες από συμβατικές δυνάμεις, θα επιχειρήσουν κατά μέτωπο, με σκοπό την εμπλοκή και την καταστροφή της εναπομένουσας αμυνομένης δύναμης. Η δύναμη αυτή συνήθως έχει διαταχθεί στην αντίπερα όχθη ενός ποταμού που αποτελεί σύνορο ή στην ακτή μιας νήσου. Εάν πρόκειται για ναυτικές ή αεροπορικές δυνάμεις, η δύναμη αυτή είναι εκείνη που έχει το μέτωπό της στραμμένο προς τον επιτιθέμενο. Κατά την εκδήλωση του άμεσου ελιγμού, είναι δυνατή, με απόφαση, ακόμη και η χρησιμοποίηση ως προπομπού μάζας υβριδικών δυνάμεων (π.χ. μεταναστών). Οι δυνάμεις αυτές θα επιβαίνουν επί οχημάτων ή πλοιαρίων και θα προηγούνται των συμβατικών σχηματισμών.³⁴

Ωστόσο, είναι δυνατόν οι δυνάμεις του άμεσου ελιγμού να μην ενεργήσουν καθόλου, ιδίως όταν εμπλέκονται σε χερσαίο αγώνα. Απλώς να τηρούν επαφή και να συμπλέκονται τοπικά με τον αντίπαλο, χωρίς να κάνουν καμία ουσιαστική ενέργεια, με μόνη αποστολή την καθήλωση των δυνάμεων του αμυνομένου, ενόσω εκτυλίσσεται ο έμμεσος επιθετικός ελιγμός. Μετά την εκδήλωση και ευόδωση του τελευταίου, θα αναλάβουν ενέργεια και οι δυνάμεις του άμεσου ελιγμού, προκειμένου ο αμυνομένος να βάλλεται πανταχόθεν.

Ο έμμεσος ελιγμός

Οι δυνάμεις του έμμεσου ελιγμού θα επιχειρήσουν από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις. Οι δυνάμεις αυτές θα αποτελούνται από ισχυρές συμβατικές δυνάμεις, ειδικές ναυτικές και αεροπορικές μονάδες, αλλά και ειδικές δυνάμεις, όπως αεροκίνητες, αεροαποβατικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις. Οι τελευταίες θα περιλαμβάνουν ριζοσπαστικοποιημένες μειονότητες, μετανάστες, οργανωμένο έγκλημα (μαφία), υπό την ηγεσία πρακτόρων.

Ο έμμεσος ελιγμός θα εφαρμοστεί στα πλευρά, στα μετόπισθεν ή κατάρυφα από τον αέρα. Κύριος στόχος είναι η πλευροκόπηση, η περικύκλωση και η συνεπακόλουθη αποκοπή των αμυνομένων δυνάμεων στην περιοχή επιχειρήσεων. Κατά την εκδήλωση του έμμεσου ελιγμού, η χρησιμοποίηση τοπικού ριζοσπαστικοποιημένου μειονοτικού πληθυσμού στα άκρα ή εντός της περιοχής επιχειρήσεων θα είναι έντονη.

Αντίστοιχος είναι ο έμμεσος ελιγμός, εάν πρόκειται για ναυτικές ή αεροπορικές δυνάμεις του κράτους-στόχου. Εδώ, ο επιτιθέμενος, εκμεταλλευόμενος τα φυσικά χαρακτηριστικά της θαλάσσιας και αεροπορικής περιοχής επιχειρήσεων, θα ενεργήσει από κάτω, από πάνω ή από τα πλευρά.

Οι συνδυασμοί του άμεσου και του έμμεσου ελιγμού

Ο άμεσος και ο έμμεσος ελιγμός συνδυάζονται αρμονικά και συνεχώς, με στόχο την καταστροφή των εναπομεινουσών αμυνομένων δυνάμεων. Με αυτή τη λογική, γίνεται εναλλαγή τους στην κύρια προσπάθεια, ανάλογα με το ποιος ελιγμός ευοδώνεται.

Ο ελιγμός που ευοδώνεται λαμβάνει την αναγκαία υποστήριξη σε δυνάμεις (εφεδρείες-ενισχύσεις) και πυρά. Ιδίως, με πυρά εγγύς αεροπορικής υποστήριξης και μη επανδρωμένων συστημάτων. Ο ελιγμός που αργεί, μεταπίπτει σε δευτερεύουσα προσπάθεια.

Στόχος του επιτιθέμενου είναι η αναπροσαρμογή σε πραγματικό χρόνο και όχι η εμμονή στους τρόπους και στα μέσα· η καταστροφή του αμυνομένου μέσα από τους συνδυασμούς του άμεσου και του έμμεσου ελιγμού. Η διοχέτευση των δυνάμεων του προς την ΠΕΠΙΧ, από εκεί που θα δημιουργηθεί το ρήγμα, που μεθ' ολίγου αναμένεται να γίνει ανοιχτός δρόμος, δηλαδή, λεωφόρος παρέλασης.

Η συνένωση των δυνάμεων του άμεσου και του έμμεσου ελιγμού

Προς τούτο, με την ΠΕΠΙΧ σε απομόνωση, ο επιτιθέμενος, με τη χρήση του άμεσου και του έμμεσου ελιγμού, επιδιώκει τη δημιουργία προγεφυρωμάτων έμπροσθεν, όπισθεν ή στα πλευρά των αμυνομένων δυνάμεων και τη συνένωσή τους. Η συνενωθείσα, ισχυρή πλέον, επιτιθέμενη δύναμη θα ολοκληρώσει την καταστροφή του αμυνομένου και θα καταλάβει τις θέσεις του σε αντίθετη διάταξη.

Μετά την κατάληψη της περιοχής, θα προβεί σε αναδιοργάνωση και σε σταθεροποίηση επ' αυτής. Κατόπιν, θα συνεχίσει επιθετικά, σε ακόμη μεγαλύτερη απόσταση προς την ενδοχώρα του κράτους-στόχου, με σκοπό τη δημιουργία ζωνών ασφαλείας. Ερείσματα που υπάρχουν στον χώρο θα καταληφθούν, με στόχο τη διάταξη του επιτιθέμενου σε αυτά και αρκούντως μακριά από την περιοχή ενδιαφέροντός του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα εξασφαλιστεί η ύπαρξη μιας

ουδέτερης ζώνης ασφαλείας. Μιας ζώνης που αργότερα πιθανόν να επανδρώσουν δυνάμεις διεθνών οργανισμών, όπως θα ορίζουν οι τυχόν συνθήκες που θα υπογραφούν.

Η διεύρυνση των κατεχόμενων ζωνών, οι εγκλωβισμοί πληθυσμών

Στο διάστημα μέχρι την κατάπαυση του πυρός, ο επιτιθέμενος θα συνεχίσει επιλεκτικά και εντατικά τις επιθέσεις του σε στρατιωτικούς και μη στόχους στην ενδοχώρα και εγγύς της περιοχής επιχειρήσεων. Κύριος στόχος του είναι να καταδείξει την υπεροχή του, να διευρύνει τις κατεχόμενες ζώνες και να αυξήσει της απώλειες του κράτους-στόχου, προκειμένου να έχει δεσπίζουσα θέση στις διαπραγματεύσεις που θα ακολουθήσουν.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η κατάληψη της περιοχής επιχειρήσεων θα σημάνει τον εγκλωβισμό των αμυνόμενων δυνάμεων και του τοπικού πληθυσμού εκεί. Εάν η εν λόγω περιοχή συνέχεται με άλλη, η επικοινωνία της οποίας είναι δυνατή μόνο μέσω της καταληφθείσας, οι αμυνόμενες δυνάμεις και ο τοπικός πληθυσμός της, επίσης, θα εγκλωβιστούν. Η κατάσταση αυτή θα εξαναγκάσει το κράτος-στόχο να διαπραγματευτεί γρηγορότερα την κατάπαυση του πυρός. Επίσης, θα το πιέσει αφόρητα να αποδεχτεί τα απαράδεκτα. Και αυτό, διότι οι άνθρωποί του εκεί θα βρίσκονται πλέον στο έλεος του επιτιθέμενου.

Οι εν λόγω περιοχές εγκλωβισμού είναι συνήθως εκείνες προς τις οποίες κατευθύνθηκε πρωτίτερα ο εξωτερικός ελιγμός του επιτιθέμενου. Σε αρκετές περιπτώσεις, σε αυτές τις περιοχές θα είναι, ήδη πριν την έναρξη των εχθροπραξιών, ανεπτυγμένες πολιτικές ή στρατιωτικές δυνάμεις κρατών που εκτέλεσαν αποφάσεις Διεθνών Οργανισμών για την αποκατάσταση της τάξης. Δυνάμεις που η αποχώρησή τους από την περιοχή πριν την έναρξη της επίθεσης θα αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα που ο αμυνόμενος πρέπει να διαχειριστεί.

Παραπλάνηση παντού και πάντα-Παραδείγματα

Κατά την υλοποίηση του πυρός και του ελιγμού, ο επιτιθέμενος επιδιώκει την παραπλάνηση του αμυνόμενου στην περιοχή επιχειρήσεων *παντού και πάντα*, καθόσον όλος ο πόλεμος στηρίζεται στην παραπλάνηση.

Επί παραδείγματι, στον Πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ (2020) οι Αζερικές δυνάμεις εφάρμοσαν ένα ευφυές σχέδιο παραπλάνησης για την αποκάλυψη και καταστροφή της Αρμενικής αεράμυνας στον θύλακα.³⁵ Πριν τη διεξαγωγή του κύριου ελιγμού πέταξαν χαμηλό ύψος, πάνω από τον θύλακα, ως δολώματα 11 παλαιά αεροσκάφη τύπου An-2, με απομακρυσμένη καθοδήγηση, χωρίς πιλότο.³⁶ Ενώ η αρμενική αεράμυνα τα κατέρριπτε, αζερικά αναγνωριστικά μη επανδρωμένα αεροσκάφη, που πετούσαν σε μεγαλύτερο ύψος, στοχοποιούσαν τα μέσα της αεράμυνας, τα οποία καταστρέφονταν αμέσως μετά από μη επανδρωμένα αεροσκάφη Bayraktar ή με βλήματα καμικάζι Harop.

Η παραπλάνηση αφορά τους πάντες και τα πάντα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η προσβολή κομβίου αμάχων σε κεντρική οδική αρτηρία από τον επιτιθέμενο παρουσιάζεται στη διεθνή γνώμη ως ατύχημα. Όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις, πρόκειται για εσκεμμένη ενέργεια που αποσκοπεί στο κλείσιμο του δρόμου, ώστε να απαγορευθεί στον αμυνόμενο να κινήσει της εφεδρείες και τις ενισχύσεις του προς εκεί όπου υπάρχει ανάγκη.

Η Τρίτη Φάση: Προσπάθεια Ενσωμάτωσης της Κατεχόμενης Περιοχής (Πολιτική Ισχύς)

Όσο δεν χάνω, κερδίζω

Ο επιτιθέμενος, μετά την σταθεροποίηση των κατεχομένων, θα συμμετάσχει στις διαπραγματεύσεις που θα ακολουθήσουν, με στόχο την ενσωμάτωσή τους στη σφαίρα επιρροής του. Η ενσωμάτωση δύναται να μεταφραστεί σε πολυχρόνια κατοχή, προσάρτηση ή την ίδρυση ανεξάρτητου κράτους, που θα επιδιώξει την αναγνώρισή του από τη διεθνή κοινότητα σε βάθος χρόνου, συνήθως με βάση την αρχή της αυτοδιάθεσης.

Κύριο μέλημα του επιτιθέμενου σε αυτή τη φάση είναι η ολοκληρωτική αλλοίωση των δημογραφικών στοιχείων των κατεχομένων. Ως εκ τούτου, αμέσως θα προχωρήσει σε ομαδικές εκτελέσεις και ταφές, που σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να έχουν τα χαρακτηριστικά της γενοκτονίας, καθώς και στην εκδίωξη του ανεπιθύμητου τοπικού πληθυσμού. Σταδιακά, σε βάθος χρόνου, θα μεταγγίζει πληθυσμούς από τη δική του ενδοχώρα προς τα κατεχόμενα, για να τα εποίκίσουν με στόχο την αλλαγή της δημογραφικής ισορροπίας.

Όταν αυτό συμβεί, ο επιτιθέμενος θα επιδιώκει εντονότερα την ενσωμάτωση-προσάρτηση των κατεχομένων, καθόσον θα παρουσιάζουν πλέον κοινά χαρακτηριστικά με τους πληθυσμούς στα δικά του εδάφη. Διαδηλώσεις ή δημοψηφίσματα που θα διενεργούνται στα κατεχόμενα, σε συνδυασμό με εκτενείς πληροφοριακές επιχειρήσεις, θα ασκούν πίεση στη διεθνή κοινότητα, ώστε να νομιμοποιήσει την υπάρχουσα κατάσταση.

Εάν ο επιτιθέμενος έχει τη δύναμη να επιβάλλει την άποψή του, τότε ο χρόνος λειτουργεί πάντοτε υπέρ του. Και αυτό διότι, όπως μας διδάσκει ο Θουκυδίδης, στην παγκόσμια τάξη υπάρχει ισότητα μόνο μεταξύ ισοδυνάμων: *οι δυνατοί κάνουν όσα τους επιτρέπει η δύναμή τους, ενώ οι αδύναμοι υποχωρούν και αποδέχονται όσα τους επιβάλλει η αδυναμία τους.*³⁷

Εάν το κράτος-στόχος διαθέτει στοιχεία ανθεκτικότητας ή συνεπικουρείται από τους συμμάχους του, η εν λόγω ενέργεια, που σχεδιάστηκε από τον επιτιθέμενο να διαρκέσει λίγες ημέρες ή εβδομάδες ως μια «ειδική στρατιωτική επιχείρηση», αναμένεται να οδηγηθεί σε παρατεταμένο πόλεμο, μέχρι την οριστική διευθέτηση των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, των εμπολέμων και των λοιπών εμπλεκόμενων κρατών.

Συμπεράσματα

Μ' αυτά λοιπόν τα εφόδια οι άνθρωποι τον πρώτο καιρό ζούσαν σκόρπιοι, πολιτείες όμως δεν υπήρχαν. Έτσι, τους αφάνιζαν τα θηρία, γιατί σ' όλα τα σημεία ήταν πιο δυνατά απ' αυτούς· κι η βιοτεχνία τους τούς βοηθούσε βέβαια σ' ό,τι χρειάζονταν για να βρουν την τροφή τους, όμως δεν μπορούσε να τους σώσει στον πόλεμο με τα θηρία· κι αιτία ήταν που δεν κάτεχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, που ένα μέρος της είναι η τέχνη του πολέμου· τότε ένιωσαν την ανάγκη να συγκεντρώνονται και να χτίζουν πολιτείες, για να σωθούν. Όμως, όποτε συγκεντρώνονταν, αδικούσε ο ένας τον άλλο, μια και δεν είχαν την πολιτική τέχνη, κι έτσι πάλι σκορπίζονταν και τους έτρωγαν τα θηρία. -

Πλάτων, Πρωταγόρας (322b).

Στον 21^ο αιώνα, όλο και περισσότερο τα αναθεωρητικά κράτη θα επιδιώκουν την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης με πολιτική ισχύ, χωρίς την παρεμβολή της στρατιωτικής δύναμης. Όταν η αλλαγή δεν θα είναι εφικτή μόνο με τα πολιτικά μέσα, τότε θα χρησιμοποιείται η στρατιωτική δύναμη για τη δημιουργία τετελεσμένων και η πολιτική ισχύς για τη διεθνή νομιμοποίηση αυτών.

Ο επιτιθέμενος αρχικά θα προσπαθεί να εξαναγκάσει τον αντίπαλο του να αποδεχθεί τη βούλησή του μέσω επιχειρήσεων γνωσιακού πολέμου. Οι εν λόγω επιχειρήσεις στοχεύουν στην αλλαγή του τρόπου κατανόησης των πραγμάτων από τους πολίτες του κράτους-στόχου. Συνεπακολούθως, αποσκοπούν στη διάλυση της ενότητας, μέσω της άρνησης του λαού του κράτους-στόχου να πολεμήσει για τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης.

Εφόσον δεν τα καταφέρει, ο επιτιθέμενος θα συνεχίσει με την εφαρμογή μεθόδων μη συμβατικού πολέμου (πληροφοριακές-υβριδικές επιχειρήσεις κ.λπ.), για να κάμψει περαιτέρω τη θέληση και το ηθικό του αντιπάλου του και να διαμορφώσει ευνοϊκά για αυτόν το μελλοντικό πεδίο της μάχης. Σε αυτή τη φάση, η παραπλάνηση για το πού θα κατευθυνθεί η κύρια εχθρική ενέργεια είναι ζωτικής σημασίας για τον επιτιθέμενο.

Κατόπιν, πριν από την έναρξη του πυρός και του ελιγμού της κύριας ενέργειας, ο επιτιθέμενος θα καταστρέψει τα συστήματα A2/AD του κράτους-στόχου, καθώς και μια σειρά στόχων υψηλής αξίας, προκειμένου να αποκτήσει ελευθερία ενεργείας. Επίσης, θα μεριμνήσει για την αποκοπή των γραμμών επικοινωνιών προς το ΘΕ και την απομόνωση της περιοχής επιχειρήσεων, όπου θα διεξάγει την κύρια επίθεσή του.

Τον καθορισθέντα χρόνο, ο επιτιθέμενος θα εφαρμόσει αρχικά το πυρ και μετά τον ελιγμό για την καταστροφή του αμυνομένου. Κύριος σκοπός του είναι να καταλάβει την περιοχή επιχειρήσεων. Κατόπιν να διευρύνει τα όριά της για να δημιουργήσει επιπλέον ζώνες κατοχής-ασφαλείας στο έδαφος, στη θάλασσα και στον αέρα.

Μετά την κατάπαυση του πυρός, ο επιτιθέμενος θα επιδιώξει να αλλοιώσει τα εθνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της περιοχής επιχειρήσεων προς όφελός του, δηλαδή, να τα κάνει να ομοιάζουν με τα δικά του.

Σε βάθος χρόνου, το αναθεωρητικό κράτος, μέσω της δημιουργίας μιας κατ' επίφαση κανονικότητας, θα επιδιώξει την ενσωμάτωση της κατεχόμενης περιοχής στη σφαίρα της απόλυτης επιρροής του, με τη νομική υπόσταση που θα επιτρέψει η Διεθνής Κοινότητα.

Οι χρόνοι για την υλοποίηση των πολιτικών και στρατιωτικών ενεργειών από τον επιτιθέμενο είναι σχετικοί και δεκτικοί συμπίεσης, αναλόγως των επιδιώξεων, των δυνατοτήτων του και την ελευθερία ενεργείας που έχει εξασφαλίσει από τη διεθνή κοινότητα. Σε κάθε περίπτωση, ο επιτιθέμενος, μέσω του αιφνιδιασμού, στοχεύει στην ταχεία θεσμική κατάρρευση του κράτους-στόχου και, ταυτόχρονα, στην αδιαφορία ή στην ανεκτικότητα της διεθνούς κοινότητας για όσα συμβαίνουν.

Αντικείμενο μελέτης - έρευνας μιας επόμενης εργασίας

Όπως διαπιστώνει ο Ρόμπερτ Γκίλπιν, «η εθνική ασφάλεια είναι και θα είναι πάντα το βασικότερο μέλημα των κρατών. Σε ένα διεθνές σύστημα αυτοβοήθειας, τα κράτη πρέπει διαρκώς να προφυλάσσονται από πραγματικές ή πιθανές απειλές... το ενδιαφέρον για την ασφάλεια σημαίνει ότι η ισχύς - στρατιωτική, οικονομική ...θα είναι ζωτικής σημασίας...».³⁸

Στο πλαίσιο αυτό, οι πολιτικές και οι στρατιωτικές ενέργειες του επιτιθέμενου απαντώνται αντίστοιχα από το κράτος-στόχο. Με βάση την αλληλουχία των ενεργειών που αναπτύχθηκαν στο παρόν άρθρο, μια επόμενη εργασία θα μπορούσε να ερευνήσει - σταχυολογήσει τις ενέργειες του κράτους-στόχου, όπως αυτές εκδηλώνονται για την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων ασφαλείας του.³⁹

Τον φίλο μου είθε ν' αγαπώ· στον εχθρό μου όμως σαν εχθρός θα φερθώ, κι απάνω του σαν λύκος θα ριχτώ, κάθε φορά κι αλλιώτικους δρόμους λοζούς πατώντας. - Πυθιονίκαις, Πίνδαρος 2.85.

1. Glafcos Clerides, "Impediments to the Solution of the Cyprus Problem", *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, Summer/Fall 2000, 15-19, <https://www.shu.edu/documents/clerides-2.pdf>.

2. Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις* (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2016), 181-190.

3. Η παράνομη τουρκική εισβολή και κατοχή Κυπριακού εδάφους παραβιάζει αριθμό Αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΣΑ/ΟΗΕ), συμπεριλαμβανομένων των UN Security Council Resolutions Nos. 353, 354, 355, 358, 360, 365, 375 (1974), 541 (1983), 774 and 789 (1992). Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει εκδώσει αριθμό αποφάσεων, επιβεβαιώνοντας την παράνομη εισβολή και κατοχή του Κυπριακού εδάφους, που έχει πλήξει τα δικαιώματα Κυπρίων πολιτών,

ιδιαίτερα δε των εξής: *Case of Cyprus v. Turkey* (Application No. 25781/94) (ECHR, May 10, 2001); *Case of Loizidou v. Turkey* (Application No. 15318/89) (ECHR, December 18, 1996), βλ. επίσης, Michail Ploumis, "Hellenic national security: the Turkish challenge," *Army War College Review* (2, no. 3, August 2016), 27.

4. Για τον «βαθμιαίο καταναγκασμό» βλ. William G. Pierce, Douglas G. Douds, and Michael A. Marra, "Countering Gray-Zone Wars: Understanding Coercive Gradualism," *Parameters*, 45, no. 3 (Autumn 2015): 51-61.

5. Για τα τετελεσμένα βλ., Charles Glaser, *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation* (Princeton: Princeton University Press, 2010), 268.

6. Alastair Buchan, *War in Modern Society: An Introduction* (London, UK: Harper Colophon Books, 1968), 7, quoted in Geoffrey Blainey, "Power, Culprits and Arms," in *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace*, ed. Richard K. Betts 2nd ed., (Boston: Pearson, 2013), 122.

7. Δηλαδή, μέσω της ωμής βίας, της απόλυτης ισχύος, η κατάκτηση και η ανατροπή του συστήματος εξουσίας μιας χώρας και η εγκατάσταση ενός άλλου. Βλ. Thomas Schelling, *Arms and Influence* (New Haven: Yale University Press, 1966), ν.

8. Ο όρος Επιτιθέμενο Κράτος ή Κράτος-Κατακτητής είναι δανεισμένος από Kautilya, *The Arthashastra*, ed. L.N. Rangarajan (New Delhi: Penguin Books, 1992), 520-528.

9. Οι επιλογές αφορούν στο ανώτατο πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο, ενώ οι τρόποι ενεργείας το επιχειρησιακό - τακτικό επίπεδο.

10. Για λόγους συντομίας, εφεξής θα γίνεται αναφορά μόνο στην κατάληψη ξένου εδάφους, όχι στην αντιποίηση δικαιώματος.

11. Για τη στρατηγική του Σουν Τσου, βλ. Μιχαήλ Πλουμής, *Η Πολεμική Τέχνη του Σουν Τσου* (Αθήνα: εκδόσεις Ευρασία, 2022).

12. Andrew Hill, Dale Watson, "Chapter 2. The Competitive Environment," in *Strategic Leadership Primer for Senior Leaders*, 4th Edition, eds Tom Galvin and Dale Watson (Carlisle Barracks, PA: U.S. Army War College, Department of Command, Leadership, and Management, 2025), 13-24, <https://ssl.armywarcollege.edu/DCLM/Publications/>; Μιχαήλ Πλουμής, *Μαθήματα Ηγεσίας*, 2^η έκδοση, (Αθήνα: εκδόσεις Ευρασία, 2021), 152-158.

13. Σύμφωνα με τους πλέον επίκαιρους ορισμούς του μη τακτικού πολέμου (*Irregular Warfare*) αυτός αφορά "a struggle among state and non-state actors to influence populations and affect legitimacy." Βλ. United States of America, Department of Defense "Summary of the Irregular Warfare Annex to the National Defense Strategy," 2020, <https://media.defense.gov/2020/Oct/02/2002510472/-1/-1/0/Irregular-Warfare-Annex-to-the-National-Defense-Strategy-Summary.PDF>.

14. «Οι διεργασίες που χρησιμοποιούνται [στον εξωτερικό ελιγμό] για την επιτυχία της αποστολής ποικίλουν από τις πιο εκλεπτυσμένες έως τις πιο βάνουσες: θα επιστρατεύσουμε τον σεβασμό στους νομικούς τύπους του εθνικού και του διεθνούς δικαίου, θα επικεντρωθούμε στις ηθικές και ανθρωπιστικές αξίες και θα επιδιώξουμε την πρόκληση αμφιβολιών στη συνείδηση του αντιπάλου ως προς την ορθότητα των ερεισμάτων της υπόθεσης του. Έτσι, θα προκαλέσουμε την αντίθεση ενός μέρους της εσωτερικής του κοινής γνώμης και ταυτόχρονα την εξέγερση ενός μέρους της διεθνούς κοινής γνώμης, συγκροτώντας μια αληθινή ηθική συμμαχία στην οποία θα παρασυρθούν

οι αφελείς συμπαθούντες, γοητευμένοι από τα προσαρμοσμένα στις προκαταλήψεις τους επιχειρήματα. Θα εκμεταλλευτούμε, για παράδειγμα, το κλίμα αυτό στον ΟΗΕ ή σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, αλλά κυρίως θα το χρησιμοποιήσουμε ως απειλή, η οποία έχει σκοπό να εμποδίσει τον αντίπαλο να προβεί σε αυτή ή την άλλη ενέργεια. Για περισσότερα για τον εξωτερικό ελιγμό βλ., Andre Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, μτφ. Αντγος ε.α. Παναγιώτης Μαυρόπουλος (Αθήνα: Έκδοση Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, 2015), 108.

15. Για το οργανωμένο έγκλημα βλ. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto, UN, New York, 2004, https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNIT-ED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf.

16. Επί παραδείγματι, η Ουκρανική επιχείρηση «Ιστός Αράχνης» της 1^{ης} Ιουν 2025 εναντίον στόχων στην ηπειρωτική Ρωσία χρησιμοποίησε το οργανωμένο έγκλημα ως όχημα. Βλ. Katharine Petrich, Smuggling for the Motherland? Using Ukraine's Criminal Organizations Against Russia, *Small Wars Journal*, 22 Aug. 2025, <https://smallwarsjournal.com/2025/08/22/ukraine-organized-crime-operation-spiders-web/>.

17. Οι χρόνοι που αναφέρονται στο κείμενο είναι ενδεικτικοί και βασίζονται στην εμπειρική παρατήρηση, ιδίως των επιχειρήσεων που έχουν διεξαχθεί προσφάτως. Επί παραδείγματι, ο πρόσφατος Πόλεμος Ιράν - Ισραήλ (13 Ιουν - 24 Ιουν 2025) διήρκεσε 12 ημέρες (The Twelve-Day War).

18. Carl von Clausewitz, *On War*, trans. Michael Howard and Peter Paret (Princeton University Press, 1976), 89. Για την Τριάδα, Στρατός, Λαός, Κυβέρνηση βλ. επιπλέον, Παναγιώτης Μαυρόπουλος, «Η παράδοση τριάδα του Κλαούζεβιτς (Clauzewitzian Trinity)» *Στρατιωτική Επιθεώρηση*, Ιούλιος - Αύγουστος 2008, 122-131.

19. Οι γνωσιακές επιχειρήσεις (Cognitive Warfare) ή αλλιώς γνωσιακός πόλεμος αφορά σε αναθεωρητική στρατηγική, που χρησιμοποιεί πληροφοριακά μέσα και τρόπους, με σκοπό την αλλαγή του τρόπου κατανόησης των πραγμάτων από τον πληθυσμό - στόχο και διαμέσου αυτής, τον επηρεασμό των ενεργειών του, επ' ωφέλεια του αντιπάλου κράτους. Βλ. Fabio Ibrahim, Steffen Rhode, Monica Daseking, "A Systematic Review of Cognitive and Physiological Warfare," *Armis et Litteris and The Defence Horizon Journal on Cognitive Warfare*, publication Series of the Theresan Military Academy Forum 2023, 42nd Edition, 61-75.

20. Το πρόβλημα με τον κόσμο είναι ότι οι ηλίθιοι είναι γεμάτοι αυτοπεποίθηση, ενώ οι έξυπνοι είναι γεμάτοι αμφιβολίες - Μπέρναρντ Ράσελ.

21. Οι πληροφοριακές επιχειρήσεις αφορούν σε ενέργειες που έχουν ως κύριο σκοπό τον επηρεασμό του κοινού-στόχου προς όφελος του επιτιθέμενου. Ο επηρεασμός αυτός συντελείται μέσω: α. της προπαγάνδας (propaganda), β. της εσκεμμένης παραπληροφόρησης (ψευδής είδηση) (disinformation) και γ. της ακούσιας ψευδούς μετάδοσης πληροφοριών και της αντίστοιχης εκμετάλλευσής τους από αυτούς που έχουν συμφέρον (misinformation/fake news). Με βάση τα ανωτέρω εργαλεία, είναι δυνατός ο επηρεασμός της αντίληψης, της στάσης και της διάθεσης του πληθυσμού και των αποφάσεων της ηγεσίας του. Βλ. Μιχάηλ Πλουμής, *Πολεμική Τέχνη: Η Τέχνη του Πολέμου στη Διαδρομή της Ιστορίας* (Αθήνα: εκδόσεις Ευρασία 2020), 285-289.

22. Michail Ploumis, Costas Kokolakis, Sun Tzu's Art of War and Artificial Intelligence, *Comperative Strategy* 44, no.1, (2025), 21-46.
23. Seth B. Neville, "Russia and hybrid warfare: identifying critical elements in successful applications of hybrid tactics" (Master Thesis, Monterey, California: Naval Postgraduate School, December 2015), 41-43.
24. Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, «Υβριδικός Πόλεμος και Πληροφόρηση», *Αεροπορική Επιθεώρηση* (τεύχος 118, Απρίλιος 2020), 4-21.
25. Οι υβριδικές δυνάμεις αποτελούνται κυρίως από μη κρατικούς δρώντες, όπως είναι το οργανωμένο έγκλημα, οι ριζοσπαστικοί μειονοτικοί πληθυσμοί, οι παράνομοι μετανάστες, ή οι ιδιωτικές εταιρίες παροχής ασφαλείας κ.λπ. Βλ. Μιχάηλ Πλουμής, *Πολεμική Τέχνη*, 294-317.
26. «Αφού με τον τρόπο αυτόν [εξωτερικό ελιγμό] εξασφαλίσουμε τη δυνατότητα μιας κάποιας ελευθερίας δράσης, το επόμενο βήμα είναι να συλλάβουμε τον ελιγμό που θα εφαρμόσουμε στο γεωγραφικό χώρο όπου θέλουμε να πετύχουμε ορισμένα αποτελέσματα. Τον ελιγμό αυτό θα τον ονομάσουμε «εσωτερικό ελιγμό». Για περισσότερα, βλ. Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, 111-114; Για την ανθεκτικότητα βλ. Edward Hunter Christie, Kristine Berzina, "NATO and Societal Resilience: All Hands on Deck in an Age of War," The European Centre of Excellence for Civilian Crisis Management, July 2022, <https://www.coe-civ.eu/kh/nato-and-societal-resilience-all-hands-on-deck-in-an-age-of-war>.
27. Μιχαήλ Πλουμής, «Οι Στρατηγικές του Υβριδικού Πολέμου», *Αεροπορική Επιθεώρηση* (τεύχος 125, Αύγουστος 2022), 112-135; Michail Ploumis, "Comprehending and Countering Hybrid Warfare Strategies by Utilizing the Principles of Sun Tzu," *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 24, vo.2 (2022), 344-364.
28. Επί παραδείγματι, η Επιχείρηση «Himmler» (31 Αυγ 1939), κατά την οποία οι Γερμανοί SS ντυμένοι με πολωνικές στρατιωτικές στολές επιχειρούσαν κατά γερμανικών στόχων στα σύνορα Γερμανίας - Πολωνίας και υποχωρούσαν αφήνοντας πίσω πτώματα με πολωνικές στολές. Τα πτώματα ήταν κρατούμενοι από στρατόπεδα συγκέντρωσης, ντυμένοι με πολωνικές στολές, δολοφονημένοι με θανατηφόρα ένεση που είχαν βληθεί, κατά τέτοιο τρόπο που να φαίνεται πως έπεσαν στην μάχη.
29. Τα χτυπήματα αυτά εδράζονται στην λογική του Θουκυδίδη, γνωστή σήμερα ως «παγίδα του Θουκυδίδη», ο οποίος αναφέρει πως οι πόλεμοι διεξάγονται, εξαιτίας του φόβου, της τιμής και του συμφέροντος. Με αυτή τη λογική, η Σπάρτη ξεκίνησε τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, επειδή διέβλεψε και φοβήθηκε τη μεγέθυνση της Αθήνας και την συνεπακόλουθη περιθωριοποίησή της. Βλ. Θουκυδίδη, *Ιστορία*, 1.75.3-4.
30. Brian Massumi, "Preemption Today," *Theory & Event*, Volume 28, Number 2 (April 2025), 160-174, Johns Hopkins University Press, <https://doi.org/10.1353/tae.2025.a956273>.
31. Το Θέατρο Πολέμου (ΘΠ) είναι ένας ευρύς γεωγραφικός χώρος, όπου διεξάγονται και υποστηρίζονται οι πολεμικές επιχειρήσεις, κάτω από συντονισμένη ή ενιαία ανώτατη διεύθυνση. Περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα Θέατρα Επιχειρήσεων (ΘΕ). Το ΘΕ είναι ο εκτεταμένος γεωγραφικός χώρος που είναι αναγκαίος για συγκέντρωση, ανάπτυξη, ελιγμό των στρατιωτικών δυνάμεων και δυνάμεων διοικητικής μέριμνας, που τελούν υπό ενιαία διοίκηση, ικανών να επιτύχουν στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Έκαστο ΘΕ έχει περισσότερες από μια Περιοχές Επιχειρήσεων (ΠΕΠΙΧ).

32. Για τον Κυβερνοπόλεμο, Βλ. Μιχαήλ Πλουμής, *Πολεμική Τέχνη*, 275-280.
33. John D. Maurer, "The Future of Precision-Strike Warfare - Strategic Dynamics of Mature Military Revolutions" *Naval War College Review*: Vol. 76, no. 2 (2023): Article 4, <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol76/iss2/4>.
34. Ο Μογγόλος στρατηλάτης Τζένκινς Χαν εφάρμοζε ανάλογη τακτική. Συγκεκριμένα, τοποθετούσε στην κεφαλή της επίθεσής του άμαχο τοπικό πληθυσμό που δέχονταν το καίριο πρώτο πλήγμα από τον αντίπαλο. Βλ. και Aaron R. Petty, "Migrants as a Weapons System" *Journal of National Security Law & Policy* vol. 13 (2023), 113-139, https://jnslp.com/wp-content/uploads/2023/01/Migrants_as_a_Weapons_System_2.pdf; Kelly M. Greenhill, "When Migrants Become Weapons: The Long History and Worrying future of a Coercive Tactic", *Foreign Affairs*, March April 2022, <https://www.belfercenter.org/publication/when-migrants-become-weapons-long-history-and-worrying-future-coercive-tactic>.
35. Για τον δεύτερο Πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ, βλ. Πλουμής, *Πολεμική Τέχνη*, 318-327.
36. Διπλάνα Σοβιετικής κατασκευής του 1940. Χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα ως ψεκαστικά ή πυροσβεστικά. Υπάρχουν αναφορές ότι τα εν λόγω αεροσκάφη αγοράστηκαν από την Ουκρανία.
37. Θουκυδίδης, *Ιστορία*, 5.83-5.114 (5.89).
38. Robert Gilpin, *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η Διεθνής Οικονομική Τάξη* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), 32.
39. Μία ιδέα ενεργείας για αμυντικά μέτρα στο κράτος-στόχος αφορά στο *Resistance Operating Concept (ROC)*, όπου οι ενέργειες που προτάσσονται στοχεύουν στην ολιστική αντιμετώπιση των αναδυόμενων ασύμμετρων τακτικών. Βλ. Otto C. Fiala, *Resistance Operating Concept (ROC)* (MacDill Air Force Base, Florida: The Joint Special Operations University Press, 2020), <https://jsou.edu/Press/PublicationDashboard/25>

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποστράτηγος Μιχαήλ Πλουμής, LLB, LLM, MSS, PhD είναι Διοικητής της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου. Έχει υπηρετήσει σε 24 θέσεις ευθύνης και γενικές στο εσωτερικό, στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Έλαβε μέρος επί επτάμηνο στην ISAF με το Ιταλικό Στρατηγείο του Μιλάνου το 2009 (επιθεωρήσεις τομέων). Παράλληλα με τα καθήκοντά του είναι επισκέπτης καθηγητής στο ΕΚΠΑ, στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών.

Βιβλιοκριτική

Ταξιάρχου ε.α. Γεωργίου Σέρρη,

*Η Μάχη της Κύπρου, Ιούλιος-Αύγουστος 1974 -
Η ανατομία της τραγωδίας*

(Αθήνα: Εκδόσεις Βλάσση, 1999)¹

*Βιβλιοκριτική του Αντχη (ΠΖ) Ανδρέα Πεττεμερίδη,
απόφοιτου 22^{ης} ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ*

Εισαγωγή και ιστορικό πλαίσιο

Η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1974 αποτελεί σημείο καμπής για τη νεότερη ελληνική και κυπριακή ιστορία. Παρά τις δεκαετίες που έχουν περάσει, το ενδιαφέρον για τα γεγονότα του Ιουλίου-Αυγούστου 1974 παραμένει ζωντανό και έχουν γραφτεί πολλά έργα, κυρίως για τις πολιτικές πτυχές της κρίσης, ενώ το στρατιωτικό σκέλος έχει εξεταστεί λιγότερο. Το βιβλίο του Ταξιάρχου ε.α. Γεωργίου Σέρρη έρχεται να καλύψει αυτό το κενό, επιχειρώντας μια σε βάθος ανατομία των στρατιωτικών επιχειρήσεων της περιόδου Ιουλίου-Αυγούστου 1974. Ο συγγραφέας, αν και δεν υπηρετούσε τότε στην Κύπρο, αξιοποίησε πολυετή έρευνα και μαρτυρίες συμμετεχόντων, για να συνθέσει την πληρέστερη έως σήμερα καταγραφή των πολεμικών επιχειρήσεων του 1974.

Ως ιστορικό πλαίσιο, υπενθυμίζεται ότι είχε προηγηθεί το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 1974 κατά του Προέδρου Μακαρίου, το οποίο έδωσε στην Τουρκία το πρόσχημα για στρατιωτική επέμβαση. Η σύρραξη που ακολούθησε επέφερε βαρύτατες απώλειες, χιλιάδες πρόσφυγες και τη *de facto* διχοτόμηση της Κύπρου, με διαρκείς γεωπολιτικές συνέπειες. Οι επίσημες προσπάθειες πλήρους διερεύνησης της τραγωδίας απέβησαν άκαρπες, ενώ πολλά αρχεία παραμένουν απόρρητα, αφήνοντας αρκετά σκοτεινά σημεία, ακόμα και πενήντα ένα χρόνια μετά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το έργο του Σέρρη αποτελεί μια ιδιωτική, αλλά εξαιρετικά τεκμηριωμένη απόπειρα καταγραφής και ανάλυσης των στρατιωτικών γεγονότων.

Στην πρώτη σελίδα του βιβλίου παρουσιάζεται η κεντρική θέση του συγγραφέα: «Η μάχη της Κύπρου χάθηκε από σειρά σφαλμάτων, τα σοβαρότερα των οποίων διαπράχθηκαν από την τότε στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδος». Ο Σέρρης τονίζει εξ αρχής ότι η αποτυχία της άμυνας της Κύπρου δεν ήταν αναπόφευκτη συνέπεια αριθμητικής ή γεωγραφικής μειονεξίας, αλλά κυρίως αποτέλεσμα ανθρώπινων λαθών, παραλείψεων και λανθασμένων εκτιμήσεων. Αυτή η οπτική διαπνέει ολόκληρο το έργο και δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του ως «ανατομία της τραγωδίας».

Περιεχόμενο και δομή του έργου

Το βιβλίο διαρθρώνεται σε οκτώ κεφάλαια, τα οποία καλύπτουν από το ιστορικό υπόβαθρο του Κυπριακού έως τις επιχειρήσεις και τις συνέπειες της

εισβολής. Στα πρώτα κεφάλαια παρουσιάζεται συνοπτικά η ιστορία της Κύπρου και το πώς οι διαρκείς εντάσεις οδήγησαν στο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 1974 κατά του Προέδρου Μακαρίου. Ακολουθεί η εκτενής χρονική αφήγηση της τουρκικής εισβολής, η οποία εξετάζεται σε δύο φάσεις: την πρώτη επίθεση στις 20 Ιουλίου 1974 και τη δεύτερη φάση τον Αύγουστο, μαζί με το μεσοδιάστημα της εκχειρίδας, τις διαπραγματεύσεις και τις προσπάθειες ανασύνταξης. Ο Σέργης περιγράφει λεπτομερώς τις μάχες και αναλύει τις αιτίες της τελικής κατάρρευσης της άμυνας.

Η δομή του βιβλίου, με αριθμημένα υποτμήματα σε κάθε κεφάλαιο, διευκολύνει την παρακολούθηση των γεγονότων. Επιπλέον, το κείμενο συνοδεύεται από εκτενή παραρτήματα (π.χ. γλωσσάριο στρατιωτικών όρων, τεχνικά στοιχεία) και πλήθος χαρτών, διαγραμμάτων και φωτογραφιών, που βοηθούν τον αναγνώστη να οπτικοποιήσει τις επιχειρήσεις.

Τεκμηρίωση, γλωσσικό ύφος και προσεγγίσεις

Το έργο του Σέργη διακρίνεται για την εξαιρετική τεκμηρίωσή του και το αυστηρά πραγματολογικό ύφος. Η έρευνα βασίστηκε, αφενός, σε εκτεταμένη βιβλιογραφία, και αφετέρου, κυρίως σε προσωπικές μαρτυρίες αξιωματικών που έζησαν τα γεγονότα. Ο συγγραφέας συγκέντρωσε πληροφορίες από πρώτο χέρι, προσδίδοντας έτσι ιδιαίτερη αξιοπιστία στην αφήγηση και διασταύρωσε τα στοιχεία, όπου ήταν δυνατόν, δηλώνοντας ρητά τις τυχόν αβεβαιότητες. Το ύφος του βιβλίου είναι λόγιο, αλλά λιτό και συμβατό με τη στρατιωτική ιδιότητα του συγγραφέα, με την αφήγηση να θυμίζει στρατιωτική αναφορά σαφή, χωρίς λυρισμούς και επικεντρωμένη στα γεγονότα. Το κείμενο δεν πλατειάζει ούτε αποπροσανατολίζει τον αναγνώστη από την ουσία. Παρά την αναπόφευκτη χρήση στρατιωτικής ορολογίας, παραμένει κατανοητό ακόμη και για μη ειδικούς, καθώς ο Σέργης αποφεύγει δυσνόητους όρους.

Ένα από τα μεγάλα ατού του έργου είναι η κριτική ανάλυση που το διατρέχει. Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην περιγραφή, αλλά αξιολογεί διεξοδικά τα σχέδια και τις αποφάσεις και των δύο πλευρών. «Βάζει το μαχαίρι στις πληγές», ασκώντας δριμεία κριτική όπου εντοπίζει σοβαρά σφάλματα στην ελληνική αντίδραση, π.χ. αστοχίες στη διοίκηση και τον συντονισμό, ανεπαρκή αξιοποίηση πληροφοριών, καθυστερήσεις και αδράνεις που αποδείχθηκαν μοιραίες. Παρά τη δριμύτητα της κριτικής, το ύφος παραμένει ουδέτερο και ψύχραιμο: ο Σέργης αποφεύγει εμπαιχθείς ή δημαγωγικές εξάρσεις. Αναγνωρίζει την ανδρεία των μαχητών και τα δεινά του άμαχου πληθυσμού, περιγράφοντας ηρωικές πράξεις και τραγικές στιγμές με λιτότητα και σεβασμό, χωρίς ίχνος μελοδραματισμού.

Συμβολή στην ιστοριογραφία και τη στρατιωτική βιβλιογραφία

Το βιβλίο αποτελεί πολύτιμη συμβολή τόσο στην ιστοριογραφία του Κυπριακού όσο και στη νεοελληνική στρατιωτική βιβλιογραφία. Σε ιστοριογραφικό επίπεδο προσφέρει την πληρέστερη καταγραφή των πολεμικών επιχειρήσεων του 1974 στα ελληνικά, συγκεντρώνοντας μαρτυρίες και στοιχεία που, έως την έκδοσή του, ήταν διάσπαρτα ή ελλιπώς γνωστά, εντάσσοντάς τα σε ένα συνεκτικό αφήγη-

μα που καλύπτει όλες τις κρίσιμες μάχες και αποφάσεις από την πλευρά τόσο της Κύπρου/Ελλάδας όσο και της Τουρκίας.

Το βιβλίο ανοίγει επίσης τον διάλογο για τις ευθύνες και τα διδάγματα της τραγωδίας του 1974. Ανατέμνοντας τα στρατιωτικά πεπραγμένα, ο Σέργης αναδεικνύει συγκεκριμένους λόγους για τους οποίους κατέρρευσε η άμυνα της Κύπρου: ανεπαρκής επιχειρησιακή προετοιμασία, σοβαρές αστοχίες στην ηγεσία και τον συντονισμό, έλλειψη συντονισμού μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας, υποτίμηση του αντιπάλου. Αυτές οι επισημάνσεις αποτελούν πολύτιμο υλικό για μια συνολικότερη μελλοντική αποτίμηση της περιόδου. Παράλληλα, υπογραμμίζεται ότι πολλά ερωτήματα παραμένουν ανοιχτά, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω έρευνας και αποδέσμευσης των σχετικών αρχείων.

Στον τομέα της στρατιωτικής βιβλιογραφίας, το έργο λειτουργεί ως πρότυπη μελέτη περίπτωσης στρατιωτικών επιχειρήσεων. Οι λεπτομερείς περιγραφές των μαχών και οι πολλοί χάρτες του μπορούν να αξιοποιηθούν εκπαιδευτικά, αναδεικνύοντας διδάγματα από όσα πήγαν στραβά στον στρατηγικό σχεδιασμό, την τακτική διοίκηση ή τον διακλαδικό συντονισμό. Σε επίπεδο στρατιωτικής εκπαίδευσης, το έργο του Σέργη αποτελεί υπόδειγμα για το πώς πρέπει να καταγράφεται και να αξιολογείται μια πολεμική εμπειρία με ακρίβεια, πληρότητα και νηφαλιότητα.

Συνοπτική αποτίμηση και τελική εκτίμηση

Εν κατακλείδι, το βιβλίο *Η Μάχη της Κύπρου - Ιούλιος-Αύγουστος 1974: Η ανατομία της τραγωδίας* ανταποκρίνεται πλήρως στις απαιτήσεις της ιστορικής και στρατιωτικής έρευνας. Προσφέρει στέρεη, τεκμηριωμένη πληροφόρηση και δικαιώνει τον συγγραφέα για την πολυετή προσπάθειά του. Τα κύρια πλεονεκτήματά του είναι η πλούσια τεκμηρίωση, η σαφής δομή, η αντικειμενική ματιά και η ουσιαστική ανάλυση των γεγονότων. Ο Σέργης ρίχνει φως σε κρίσιμες πτυχές της κυπριακής τραγωδίας και αναδεικνύει πολύτιμα διδάγματα, χωρίς να διολισθαίνει σε εύκολους συναισθηματισμούς ή στείρες αντεγκλήσεις. Αντιθέτως, προσεγγίζει το θέμα με τη σοβαρότητα και τον σεβασμό που του αναλογεί, καλώντας τον αναγνώστη να στοχαστεί ο ίδιος πάνω στα γεγονότα και στα αίτιά τους.

Ως έργο αναφοράς, απευθύνεται τόσο σε ειδικούς (αναλυτές, ιστορικούς, αξιωματικούς) όσο και σε κάθε ενημερωμένο πολίτη, συνδυάζοντας γλαφυρή αφήγηση με σχολαστική ακρίβεια και στοιχεία που καθιστούν τη μελέτη του ταυτόχρονα διαφωτιστική και συναρπαστική. Δεν πρόκειται για μια συνηθισμένη εξιστόρηση των γεγονότων του 1974, αλλά για μια ολοκληρωμένη «ανατομία» της αποτυχίας και των αιτίων της.

Συνολικά, το έργο του Γεωργίου Σέργη καθιερώνεται ως σταθμός στη βιβλιογραφία για την Κύπρο του 1974, καταγράφοντας όχι μόνο τι συνέβη, αλλά και το πώς και γιατί. Αυτή η παρακαταθήκη θα αποτελεί σημείο αναφοράς και οδηγό για την αποφυγή παρόμοιων τραγωδιών στο μέλλον.

1. Το βιβλίο δεν κυκλοφορεί στα βιβλιοπωλεία. Βρίσκεται μόνο σε βιβλιοθήκες

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

Τελετή Αγιασμού Έναρξης Σπουδών της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς

Την Πέμπτη, 28 Αυγούστου 2025 πραγματοποιήθηκε στο Αμφιθέατρο της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ) (Θεσσαλονίκη), η Τελετή Αγιασμού της έναρξης των σπουδών της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς (ΕΣ). Η εκπαίδευση της εν λόγω Σειράς θα διαρκέσει μέχρι την 26^η Ιουνίου 2026.

Παράλληλα με το πρόγραμμα εκπαίδευσης της ΑΔΙΣΠΟ οι σπουδαστές βαθμού Ταγματάρχη - Αντισυνταγματάρχη και αντίστοιχων των άλλων κλάδων, έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν το Κοινό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακό Σπουδών (ΚΠΜΣ) της ΑΔΙΣΠΟ με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και να λάβουν δίπλωμα στις «Στρατηγικές Σπουδές».

Τα μαθήματα που διδάσκονται οι σπουδαστές αποσκοπούν στην ανάπτυξη τους σε διακλαδικούς επιτελείς - ηγέτες του επιχειρησιακού και του στρατηγικού επιπέδου διοικήσεως και πολέμου.

Στην 23^η ΕΣ φοιτούν 249 Αξιωματικοί. Συγκεκριμένα, 106 από τον Στρατό Ξηράς, 45 από το Πολεμικό Ναυτικό, 54 από την Πολεμική Αεροπορία, 2 των Κοινών Σωμάτων, 4 από την ΕΛ.ΑΣ., 4 από το Πυροσβεστικό Σώμα, 24 Ελληνοκύπριοι, 2 από την Αρμενία, 1 από τη Βόρεια Μακεδονία, 2 από τη Βοσνία & Ερζεγοβίνη, 1 από τη Ζάμπια και 4 από τη Σαουδική Αραβία.

Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους ο Καθηγητής κ. Παναγιώτης Γκλαβίνης, Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ και Διευθυντής του ΚΠΜΣ της ΑΔΙΣΠΟ με το ΑΠΘ, ο Καθηγητής Ιορδάνης Κοτζαϊβάζογλου, σύνδεσμος της Σχολής με το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, πανεπιστημιακοί και Αξιωματικοί - Καθηγητές που διδάσκουν στην Σχολή.

Σύντομες ομιλίες για την έναρξη των σπουδών εκφώνησαν ο Αρχηγός της 23^{ης} ΕΣ Σειράς Αντισυνταγματάρχης ΠΒ Σωκράτης Αλεξόπουλος, ο Καθηγητής κ. Παναγιώτης Γκλαβίνης και ο Διοικητής της Σχολής.

Καλωσόρισμα 23^{ης} ΕΣ Διοικητή ΑΔΙΣΠΟ Υποστράτηγου Μιχαήλ Πλουμή

Αγαπητοί Σπουδαστές και Σπουδάστριες της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς.

Με την εισαγωγή σας στη Σχολή μας, μετά από επίπονες εξετάσεις και διαδικασίες επιλογής, κατατάξατε τον εαυτό σας στην ελίτ των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας των χωρών σας.

Εν δυνάμει Αρχηγοί της δεκαετίας του 2040, του Στρατού, του Ναυτικού, της Αεροπορίας, της Αστυνομίας και της Πυροσβεστικής, στη χώρα μας και στη χώρα σας,

Σας καλωσορίζουμε στη Σχολή μας.

Στην Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, η οποία λειτουργεί το καλύτερο μεταπτυχιακό πρόγραμμα στη χώρα μας, πάνω στην εφαρμοσμένη επιχειρησιακή τέχνη και τη στρατηγική.

Ήρθατε στη Σχολή μας μουδιασμένοι και ανήσυχοι για το τι θα συναντήσετε, για το πώς θα εξελιχθεί η ζωή σας και η ζωή των οικογενειών σας, τη χρονιά που ήδη ξεκίνησε.

Κάνετε ήδη μια μεγάλη θυσία, καθόσον εξήλθατε από την συνήθειά σας και εισήλθατε σε μια νέα πραγματικότητα. Για τη θυσία σας αυτή, σας ευχαριστούμε από βάθος καρδιάς.

Στα πράγματά σας κουβαλάτε τα όνειρά σας για ένα καλύτερο αύριο για εσάς, την οικογένειά σας και την πατρίδα μας.

Έχετε προσδοκίες.

Σας υπόσχομαι προσωπικά πως οι προσδοκίες σας θα ικανοποιηθούν στο ακέραιο.

Η θυσία σας θα ανταμειφθεί.

Και μετά από έναν χρόνο επιπόνων σπουδών, θα αποδοθείτε στις υπηρεσίες σας τελείως διαφορετικοί, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που έχω λάβει από τον Διοικητή μου, Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας Στρατηγό Δημήτριο Χούπη.

Οι Καθηγητές μας, Αξιωματικοί και Πανεπιστημιακοί, είναι αυτοί που θα το καταφέρουν αυτό.

Οι Καθηγητές μας θα σας παραλάβουν από το τακτικό επίπεδο και θα σας μεταμορφώσουν σε διακλαδικούς επιτελείς και ηγέτορες του επιχειρησιακού και του στρατηγικού επιπέδου.

Ηγέτορες με ήθος, που δημιουργούν την αρμονία στο ενοποιημένο πεδίο μάχης του αβαθούς ελληνικού αμυντικού χώρου.

Ηγέτορες που κατανοούν το περιβάλλον τους,

Διατυπώνουν με σαφήνεια το πρόβλημα,
Οραματίζονται τη λύση του,

Και την εφαρμόζουν, εκ του σύνεγγυς, καθόσον στον πόλεμο τα πάντα συνίστανται στην εκτέλεση.

Η μεταμόρφωσή σας είναι για τους Καθηγητές μας μονόδρομος και ιερή αποστολή μαζί, καθόσον γνωρίζουν πως ο Αξιωματικός είναι η κολώνα του κράτους, το καταφύγιο τελευταίας προσφυγής, όταν όλοι σιωπούν και το κονσέρτο για πολυβόλα αρχίζει.

Η μεταμόρφωσή σας θα γίνει μέσω της σπουδής της πολεμικής τέχνης.

Η πολεμική τέχνη αφορά στην εκπόνηση της στρατηγικής, των επιχειρησιακών και τακτικών σχεδίων και στην εκτέλεσή τους.

Ως γνωστικό αντικείμενο, όπως μας γνωρίζει ο Πλάτωνας (Πρωταγόρας, 322b), ανήκει στο πεδίο της πολιτικής τέχνης και είναι επιστήμη και τέχνη μαζί.

Επιστήμη, διότι απαιτεί από όλους εμάς να κάνουμε χρήση της λογικής και του επαγωγικού συλλογισμού και με βάση τις μετρήσεις, τους υπολογισμούς και τις συγκρίσεις του εχθρού, του καιρού, του χώρου, και των φίλων δυνάμεων να επιλύουμε ορθά την εξίσωση, που προεξοφλεί τη νίκη πριν να δοθεί η μάχη.

Και τέχνη, διότι δημιουργεί τον θαυμασμό σε όλους αυτούς που παρακολουθούν από την κερκίδα τη σκηνή του Θεάτρου Επιχειρήσεων, όπου ο επικεφαλής, ως σκηνοθέτης, ξεδιπλώνει τη δημιουργικότητά του, χρησιμοποιώντας τους λιγοστούς υπάρχοντες πόρους και κατακτά τη νίκη με τη μικρότερη ανάλωση ελληνικού αίματος και χρήματος.

Η σπουδή της πολεμικής τέχνης είναι το κύριο μέλημά μας στη Σχολή.

Η Σχολή μας προσδοκά από εσάς να μάθετε το μάθημά σας καλά, διότι αυτό θα αποτελέσει τη βάση σας για να ηγηθείτε του στρατού μας τα επόμενα 20 χρόνια, όπου οι συνθήκες θα είναι τελείως διαφορετικές, λόγω της κλιματικής αλλαγής, των δημογραφικών μετατοπίσεων, της αναβίωσης του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων, της διάχυσης της τεχνολογίας και των υψηλών προσδοκιών των ανθρώπων για τη ζωή τους.

Η επιτυχία σας στη Σχολή μας δεν έχει να κάνει με την παροχή των τέλειων συνθηκών διαβίωσης και επιμόρφωσης. Αυτά, ούτως ή άλλως, είναι αυτοσκοπός.

Η διακονία σας είναι η αποστολή μας και ο λόγος ύπαρξης όλων μας εδώ.

Η επιτυχία σας στη Σχολή έχει να κάνει, πρωτίστως, με τη δική σας προετοιμασία, αποτέλεσμα των γνώσεων και της εμπειρίας που έχετε ήδη αποκτήσει όλα αυτά τα χρόνια ως Αξιωματικοί, ένεκα των εκπαιδεύσεων που λάβατε και των ποικίλων θέσεων που υπηρετήσατε σε πολυάριθμους γεωγραφικούς χώρους.

Η επιτυχία των Καθηγητών της Σχολής μας είναι να αναδείξουν από τον καθένα σας τη διαφορετικότητά του, λόγω της προσωπικότητάς του, του κλάδου του, του όπλου του και της χώρας του, και να τη διανεύουν εν αρμονία στο σύνολο της Εκπαιδευτικής Σειράς, προκειμένου να αναπτυχθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ σας.

Η επιτυχία σας στη Σχολή μας συνδέεται με την προσαρμοστικότητα σας στο περιβάλλον της, που απαιτεί ορθή διαχείριση της καθημερινότητας και σεβασμό της απόφασης που θα λάβετε για το πώς θα κατανείμετε τον χρόνο σας μεταξύ της απαιτούμενης σωματικής αγωγής, της μελέτης των μαθημάτων σας και της οικογένειάς σας.

Η επιτυχία της διοικήσεως της Σχολής μας και του προσωπικού που θα σας υποστηρίζει λογιστικά είναι να κατανοήσει την απόφασή σας και να σας συνδράμει εξ ολοκλήρου στα έκτακτα.

Και αυτό, διότι γνωρίζει πως η γνώση δεν αποκτάται καταναγκαστικά, αλλά είναι θέμα ελεύθερης βούλησης, καθόσον το εύψυχον απαιτεί το ελεύθερον και, στο πλαίσιο αυτό, ο καθένας λαμβάνει ό,τι είναι δικό του και του ανήκει.

Η επιτυχία στη Σχολή μας έχει να κάνει με την αξιοποίηση, εκ μέρους σας, στο έπακρο των ευκαιριών μόρφωσης που θα σας δοθούν.

Η επιτυχία των Καθηγητών μας έχει να κάνει με την αγάπη τους προς εσάς που θα σας εμπνεύσει να δείτε τις ευκαιρίες για να τις αδράξετε.

Εάν τις αδράξετε, η γνώση που θα αποκτήσετε θα είναι η βασικότερη παρακαταθήκη για το υπόλοιπο της ζωής σας.

Η βασικότερη παρακαταθήκη του κράτους μας.

Στο πλαίσιο αυτό, η επιτυχία στη Σχολή μας θα απαιτήσει από εσάς βαθιά ενδοσκόπηση, δεκτικότητα, ευσυνειδησία, εξωστρέφεια, προθυμία, χαμηλό άγχος και, κυρίως, ελεύθερη βούληση για ατέλειωτες ώρες μελέτης.

Από τα ανωτέρω προαπαιτούμενα, και με δεδομένη την αποφασιστικότητα σας, εφόσον βρίσκεστε εδώ με επιλογή σας, πιο σημαντικό κρίνω τη δεκτικότητα, η οποία, ως ποιοτικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας, απαιτεί από τον καθένα μας την αποδοχή των διαφορετικών ή νέων ιδεών, τον διαχωρισμό της προσωπικής μας άποψης ή στάσης από τα πράγματα και την εξέτασή τους με βάση την αλήθεια της επιστήμης και των πνευματικών νόμων, πέρα από τα στερεότυπα, τις προσωπικές μας προκαταλήψεις, τις θεωρίες συνωμοσίας, τις δεισιδαιμονίες ή την αθεμελίωτη δυναμική των μαζών.

Οι στρατιωτικοί, λόγω του ομοιόμορφου τρόπου ζωής μας και της κατατριβής μας με τη σκληρή καθημερινότητα, παρουσιάζουμε συνήθως χαμηλό δείκτη δεκτικότητας.

Η κατάσταση αυτή, όταν και όποτε συμβαίνει, έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ηγεσία μας, καθόσον δυσχεραίνει την ευκαμψία, την προσαρμοστικότητα στις νέες καταστάσεις και την αποδοχή της καινοτομίας.

Ως εκ τούτου, σας ζητώ να αισθάνεστε και να μελετάτε όλα αυτά που θα διδαχθούν, να είστε δεκτικοί στις αλήθειες της επιστήμης και των πνευματικών νόμων, να μην οχυρώνεστε στην προσωπική σας άποψη, στα στερεότυπα, στις προφητείες ή στη δυναμική του όχλου.

Να διαχωρίζετε το πάθος σας από την αλήθεια. Η αλήθεια πολλές φορές είναι σκληρή.

Η αλήθεια έχει άμεση σχέση με τους φυσικούς και πνευματικούς νόμους, οι οποίοι είναι αδυσώπητοι.

Και αυτό, διότι οι φυσικοί νόμοι υπακούουν απόλυτα στην επιστήμη των μαθηματικών, ενώ οι πνευματικοί νόμοι, που εφαρμόζονται χωρίς καμιά εξαίρεση, μπορούν να θέσουν τους πρώτους, τελευταίους, εάν είναι αλαζόνες και φαύλοι, και τους τελευταίους, πρώτους, εάν είναι ενάρετοι, εργατικοί και ηθικοί.

Η αλήθεια απαιτεί ανθρώπους με δύναμη χαρακτήρα, καθόσον οι αδύναμοι δεν μπορούν να δεχθούν την πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να χάνουν την ψυχραιμία τους και, εξαιτίας της σπασμωδικότητας των πράξεων τους, να καθίστανται επικίνδυνοι για τους ίδιους, τους γύρω τους, το στράτευμα και την πατρίδα.

Στις αίθουσες και στο αμφιθέατρο θα δοκιμασθεί η αρετή σας, σε σχέση με τους καθηγητές και του συμμαθητές σας, αλλά και σε σχέση με τη δεκτικότητά σας απέναντι στην αλήθεια.

Θα διδαχθείτε σημαντικά θέματα διπλωματίας, πληροφοριών και οικονομίας.

Θα μάθετε απέξω τις Αρχές του Πολέμου, τις νικηφόρες αναλογίες δυνάμεων, τις γενικεύσεις και τις διδασκαλίες, μέσα από τα ιερά πρότυπα των μεγάλων θεωρητικών και στρατηλατών του πολέμου.

Να είστε δεκτικοί σε όλα, διότι ο στόχος μας είναι να αναπτύξουμε την προσωπικότητά σας για να σηκώσετε τον Ελληνισμό στους ώμους σας, πριν αρχίσουν οι καμπάνες να χτυπούν.

Ο στόχος μας είναι να σας υποστηρίξουμε να νοήσετε τον εαυτό σας σε σχέση με το περιβάλλον σας, για να πολεμήσετε, εάν χρειαστεί, τον πόλεμο της εποχής σας.

Εάν κάτι από όσα διδάσκονται, εσείς το κρίνετε παρωχημένο, μην το κατακρίνετε. Μην το καταδικάζετε.

Απλώς, αποδεχθείτε την πρόκληση και δημιουργήστε εσείς το νέο.

Δημιουργήστε το με βάση την αλήθεια, δηλαδή μέσα από την ενδελεχή έρευνα της βιβλιογραφίας και τη μελέτη της υφιστάμενης κατάστασης, με φαντασία και πειραματισμό, χωρίς εγωισμούς, ματαιοδοξία ή κατάκριση.

Δημιουργήστε το, μετά από εξαντλητικές μετρήσεις, υπολογισμούς και συγκρίσεις των αντιπάλων δυνάμεων, των φίλων δυνάμεων, του καιρού, και του χώρου, με προαπαιτούμενα την ενότητα της διοίκησης και τους συνδυασμούς του άμεσου και του έμμεσου ελιγμού.

Εάν αποδεχθείτε την πρόκληση και αδράξετε τις ευκαιρίες, σας εγγυώμαι προσωπικά πως, για την επόμενη εικοσαετία που θα είστε στα πράγματα, θα μπορείτε να αρθρώνετε δυνατά τη δική σας ΦΩΝΗ, για το πώς και με ποια μέσα θα εξασφαλιστεί η άμυνα της χώρας - πολύ πριν αρχίσουν τα κανόνια να βαρούν.

Η φωνή σας, με βάση την αλήθεια, θα δίνει λύσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που θα αντιμετωπίσει η χώρα τα επόμενα πενήντα χρόνια, καθόσον οι αποφάσεις σας, ως Αρχηγοί του 2040, θα κρίνουν το μέλλον της χώρας μέχρι το 2070.

Κατ' αυτόν τον τρόπο και με την συνεπακόλουθη σώρευση εμπειρίας μέσα από τη διακονία σας σε ποικίλες θέσεις και γεωγραφικούς χώρους, σε εμπόλεμες ζώνες στο εξωτερικό,

Θα είστε έτοιμοι για να καταλάβετε αυτές τις θέσεις των Αρχηγών.

Διότι θα έχετε αλλάξει ολοκληρωτικά κατάσταση.

Θα ανήκετε πλέον στους σοφούς, θα έχετε ξεχωρίσει από τους ανθρώπους της σειράς. Και αυτό, διότι:

Οι άνθρωποι γνωρίζουν τα γινόμενα.

Τα μέλλοντα γνωρίζουν οι θεοί, πλήρεις και μόνοι κάτοχοι πάντων των φώτων.

Ἐκ τῶν μελλόντων οἱ σοφοὶ τὰ προσερχόμενα ἀντιλαμβάνονται.

Ἡ ἀκοή αὐτῶν κάποτε ἐν ὥραις σοβαρῶν σπουδῶν ταραπτάται.

Ἡ μυστική βοή τοὺς ἔρχεται τῶν πλησιαζόντων γεγονότων.

Καὶ τὴν προσέχουν εὐλαβεῖς.

Ἐνῶ εἰς τὴν ὁδὸν ἔξω, οὐδὲν ἀκούουσιν οἱ λαοί.

- Κ. Π. Καβάφης, Σοφοί δε προσιόντων

Με αυτούς τους συλλογισμούς, σας καλωσορίζω ξανά και σας εύχομαι να έχετε στη Σχολή μας ένα υπέροχο, μεταμορφωτικό ταξίδι.

Συνοδοιπόροι σας, όποτε τους επικαλείστε, θα είναι ο Άγιος Γεώργιος, η Αγία Βαρβάρα, ο Άγιος Παΐσιος, ο Άγιος Νικόλαος, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, ο Άγιος Αρτέμιος, οι Τρεις Παῖδες εν Καμίνῳ, υπό τον προστάτη της πόλης μας, τον Άγιο Δημήτριο.

Ἐν τῇ ἐνώσει ἡ ἰσχὺς.

Το ταξίδι που έχετε μπροστά σας θα κριθεί από εσάς, την ημέρα της αποφοίτησης σας.

Θα είναι ένα ταξίδι με τους καλύτερους!

Μην ξεχνάτε ποτέ, πως το αποτέλεσμα είναι αυτό που μετράει, διότι, πάντα, το τέλος είναι αυτό που στεφανώνει το έργο.

Και αυτό, εξαρτάται, κατά το πλείστον, από εσάς.

Καλή δύναμη σε όλους!

Διεθνές Σχολείο Επιχειρησιακής Σχεδίασης (International Joint Operational Planning Course - IJOPC)

Από την Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου έως την Παρασκευή 3 Οκτωβρίου 2025, η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ) οργάνωσε και λειτούργησε στην έδρα της στην αγγλική γλώσσα το 10^ο Διακλαδικό Σχολείο Επιχειρησιακής Σχεδίασης (ΔΙΣΕΣ). Σκοπός του Σχολείου ήταν η εκπαίδευση ανώτερων Αξιωματικών συμμαχικών και φίλων χωρών στις διαδικασίες επιχειρησιακής σχεδίασης σε πολυεθνικά - διακλαδικά στρατηγεία. Παράλληλα, και με στόχο την ανάπτυξη της ορθής κρίσης των εκπαιδευομένων διδάχθηκαν συνοπτικά μια σειρά γνωστικών αντικειμένων με ελληνικό περιεχόμενο παγκόσμιας εμβέλειας, όπως ο επαγωγικός συλλογισμός, η συστημική, κριτική και δημιουργική εξέταση των πραγμάτων, το έργο του Ξενοφώντος *Η Κάθοδος των Μυρίων*, αλλά και η Μάχη του Μαραθώνα. Οι εκπαιδευόμενοι του Σχολείου ξεναγήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και στο Μουσείο Βασιλικών Τάφων των Αιγών (Βεργίνα). Στο σχολείο εκπαιδεύτηκαν συνολικά 14 ανώτεροι Αξιωματικοί από την Αίγυπτο (1), την Αρμενία (1), την Αυστραλία (1), την Αυστρία (1), τη Γεωργία (1), την Ελλάδα (1), την Εσθονία (1), τη Ζάμπια (1), την Κύπρο (2), την Πολωνία (2) και την Τσεχία (2). Το Σχολείο περατώθηκε επιτυχώς και όλοι οι εκπαιδευόμενοι έλαβαν την προβλεπόμενη πιστοποίηση.

Ημερίδα με θέμα «30 χρόνια από τη Συμφωνία του DAYTON»

Την 25 Σεπτεμβρίου 2025, η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου και η Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συνδιοργάνωσαν ημερίδα για τα τριάντα έτη από την ειρηνευτική συμφωνία του Ντέιτον (1 Νοε 1995), με την οποία έληξε ο Πόλεμος της Βοσνίας (1992-1995). Οι θεματικές ενότητες της ημερίδας αφορούσαν σε ζητήματα διεθνούς πολιτικής και στρατηγικής, ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και διπλωματικής ιστορίας. Μεταξύ των ομιλητών περιλαμβάνονταν καθηγητές και ερευνητές από Πανεπιστήμια των Βαλκανίων. Η ημερίδα διεξήχθη στο πλαίσιο του μαθήματος της «Ηγεσίας» για την επιμόρφωση των Αξιωματικών της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς. Χορηγός της ημερίδας ήταν το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) μέσω του Προγράμματος «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ». Το εν λόγω πρόγραμμα αφορά σε Συμφωνία Συνεργασίας του ΓΕΕΘΑ με το ΑΠΘ για την υποστήριξη του Κοινού Μεταπτυχιακού Προγράμματος (ΚΜΠΣ) με τίτλο «Στρατηγικές Σπουδές» της ΑΔΙΣΠΟ με το ΑΠΘ. Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε στην Αίθουσα Τελετών του Παλαιού Κτιρίου της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ. Την ημερίδα παρακολούθησαν οι σπουδαστές της 23^{ης} ΕΣ, φοιτητές του ΑΠΘ και διακεκριμένες προσωπικότητες της πόλης.

Παρουσίαση & Εκμάθηση ΚΑΡΠΑ

Στις 28 Αυγούστου 2025 πραγματοποιήθηκε παρουσίαση και εκμάθηση δεξιοτήτων ΚΑΡΠΑ - BLS από την Επίλεκτη Ομάδα Ειδικών Αποστολών (ΕΠ.ΟΜ.Ε.Α.) του Δήμου Θεσσαλονίκης στους Σπουδαστές της 23^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς της ΑΔΙΣΠΟ.

Εθελοντική Αιμοδοσία

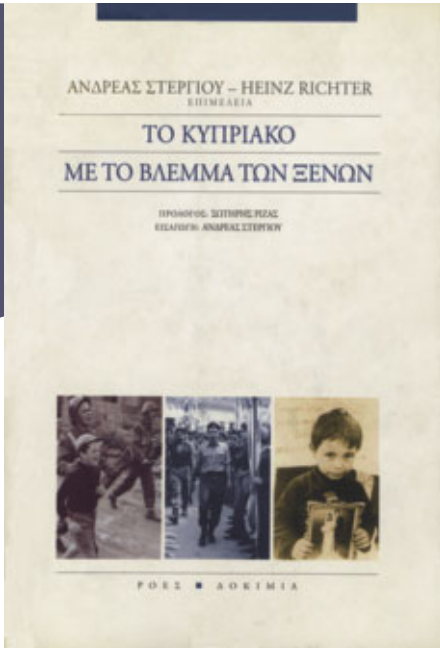

Την Τετάρτη 24 Σεπτεμβρίου 2025 πραγματοποιήθηκε εθελοντική αιμοδοσία από κινητή μονάδα αιμοληψιών του ΑΧΕΠΑ στην ΑΔΙΣΠΟ, στο πλαίσιο της κοινωνικής προσφοράς των ΕΔ.

Βιβλιοθήκη Σχολής

Η στήλη με τις βιβλιογραφικές - αναγνωστικές προτάσεις από το σύνολο των τίτλων που διαθέτει η βιβλιοθήκη της Σχολής

Τίτλος: Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων

Συλλογικό έργο: Επιμ. Ανδρέας Στεργίου, Heinz Richter

Συγγραφείς: Richter Heinz A. - Joseph Joseph S. - Havit Ahmet - Faustmann Hubert - Akay Kurdet - Turczynski Emanuel - Alexius - Στεργίου Ανδρέας

Εκδόσεις: Ροές

Ο συλλογικός τούτος τόμος αποτελεί μια πρωτοποριακή για τα ελληνικά εκδοτικά δεδομένα απόπειρα παρουσίασης επιστημονικών απόψεων που έχουν διατυπώσει ευρωπαίοι αλλά και τουρκοκύπριοι ιστορικοί και διεθνολόγοι για το κυπριακό πρόβλημα, τις διεθνείς προεκτάσεις του και το ιστορικό υπόβαθρό του. Παρεμβαίνοντας με εναλλακτικό τρόπο στην ογκώδη βιβλιογραφική παραγωγή για το Κυπριακό, προσφέρει μια επιστημονικού χαρακτήρα συνεισφορά στην κατανόηση βασικών πτυχών του, διαμορφωμένη από ξένους ιστορικούς και διεθνολόγους που καταθέτουν εδώ τις γνώσεις τους αλλά και την ιδιαίτερη και ασυνήθιστη για τους περισσότερους Έλληνες οπτική τους.

Θέματα με πολλαπλές ερμηνείες και αναγνώσεις, όπως οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, ο τόσο πολυσήμαντος για την κυπριακή εθνική ταυτότητα και ιστορία ρόλος της κυπριακής εθναρχούσας εκκλησίας, ο ρόλος της τρομοκρατικής οργάνωσης ΤΜΤ, ο εθνικός αυτο-

προορισμός των Τουρκοκυπρίων, αλλά και η λεπτομερής καταγραφή σημαντικών στιγμών του διπλωματικού «παιχνιδιού» που εξελίσσεται επί δεκαετίες γύρω από το Κυπριακό είναι κάποια από τα αντικείμενα που πραγματεύονται οι -ουδέτεροι ή μη- συντελεστές της παρούσας έκδοσης, με την ενδιαφέρουσα ματιά του «τρίτου». (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

Τίτλος: Νέος ρεαλισμός

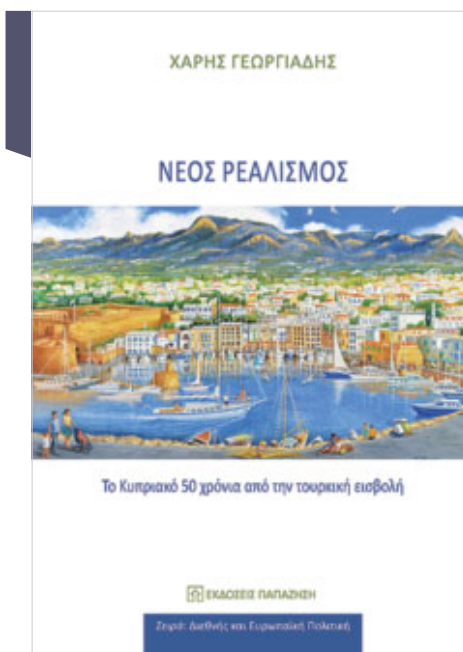
Το Κυπριακό 50 χρόνια από την τουρκική εισβολή

Συγγραφέας: Χάρης Γεωργιάδης

Εκδόσεις: Παπαζήση

Μισό αιώνα μετά την τουρκική εισβολή είναι πλέον η ώρα για μια νέα ρεαλιστική προσέγγιση. Δεν αρκεί η διακηρυκτική επανάληψη των θέσεών μας και η πρόσκληση της τουρκικής πλευράς σε διάλογο. Ούτε, βεβαίως, οδηγεί πουθενά η ανέξοδη και ανεύθυνη ρητορεία, που αγνοεί τις πραγματικότητες και την επίδραση του χρόνου. Με νηφαλιότητα οφείλουμε να αποτυπώσουμε τα δεδομένα, να διαμορφώσουμε καθαρή εικόνα για τις επιδιώξεις της Τουρκίας και να αξιολογήσουμε τόσο τους κινδύνους όσο και τις επιλογές που έχουμε μπροστά μας. Όχι για να αποδεχθούμε παθητικά τη μοίρα μας, αλλά για να αντιμετωπίσουμε όλα όσα απειλούν την εθνική επιβίωση των Ελλήνων της Κύπρου. Για να λάβουμε συνετές και ωφέλιμες αποφάσεις και να προσδιορίσουμε με αυτοπεποίθηση τα βήματα που θα διασφαλίσουν τον κυπριακό ελληνισμό. Αυτό σημαίνει διεκδικητικός και πατριωτικός ρεαλισμός.

Ο Χάρης Χρ. Γεωργιάδης είναι πρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής των Αντιπροσώπων, πρόεδρος του Ινστιτούτου «Γλαύκος Κληρίδης» και πρώην Υπουργός Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας (2013-19). Γεννήθηκε το 1972 στη Λευκωσία και σπούδασε Διεθνείς Σχέσεις και Οικονομικά (BA, MA) στο Πανεπιστήμιο του Reading της Βρετανίας. Εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής το 2011 και υπηρέτησε ως αναπληρωτής πρόεδρος του Δημοκρατικού Συναγερμού. Το 2021 εξέδωσε το βιβλίο Η Τέλεια Καταιγίδα με αντικείμενο την οδυνηρή πτώση και τη δυναμική ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας. Είναι παντρεμένος με τη σύμβουλο-εκπαιδευτικό Εύα Γιάγκου-Γεωργιάδη και έχουν μια κόρη.

«Τον φίλο μου είθε ν' αγαπώ·
στον εχθρό μου όμως
σαν εχθρός θα φερθώ,
κι απάνω του σαν λύκος θα ριχτώ,
κάθε φορά κι αλλιώτικους δρόμους
λοξούς πατώντας»

Πυθιονίκαις, Πίνδαρος 2.85.

ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

ΣΧΟΛΗ

ΠΟΛΕΜΟΥ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της ΑΔΙΣΠΟ είναι η παροχή διακλαδικής εκπαίδευσης σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών κλάδων και των Κοινών Σωμάτων (ΚΣ) των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ), σε αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛΑΣ), του Πυροσβεστικού Σώματος (ΠΣ) και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής (ΛΣ - ΕΛ ΑΚΤ), καθώς και σε αξιωματικούς ξένων κρατών, επί στρατιωτικών και ακαδημαϊκών θεμάτων, συναφών με τα καθήκοντα που θα αναλάβουν να εκτελέσουν μετά την αποφοίτησή τους.

